

prigoda.hr

JACANJE
RAZVOJNIH
KAPACITETA
PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

Plan razvoja Primorsko-goranske županije

Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja - radna verzija -

EURO
EKSPERTIZA

 inženjerski **biro**

Zagreb, svibanj 2020.

Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d.

Voditeljica projekta:

dr. sc. Irena Đokić

Stručni tim:

dr. sc. Katarina Bačić

Adelina Dokman, mag. rel. int. et dip.

Ines Jagešić, struč. spec. oec.

Ivan Perić, dipl. ing.

dr. sc. Marijana Sumpor

Naručitelj: Javna ustanova „Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije“

Ciottina 17/b, 51000 Rijeka

OIB: 92055146047

Odgovorni predstavnik Naručitelja: Vedran Kružić, mag. oec.

Izvršitelj: Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d.

Euro ekspertiza j.d.o.o., Novačka 36, 10000 Zagreb

OIB: 29733376297

Inženjerski biro d.d.

Heinzelova 4a, 10000 Zagreb

OIB: 84170114747

Odgovorni predstavnik Izvršitelja: dr. sc. Marijana Sumpor

Sadržaj

1

Popis slika	5
Popis tablica.....	7
Uvod	10
4. GOSPODARSTVO	12
4.1. Makroekonomska kretanja gospodarstva Primorsko-goranske županije.....	12
4.1.1. Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost	13
4.1.1.1 Gospodarska struktura Primorsko-goranske županije	17
4.1.2. Vanjskotrgovinska bilanca (internacionalizacija poslovanja)	22
4.1.3. Investicije.....	25
4.1.3.1 Struktura ulaganja prema vrstama imovine.....	27
4.1.3.2 Efikasnost investicija.....	28
4.1.3.3 Izravna strana ulaganja.....	29
4.1.3.4 Korištenje fondova Europske unije za ulaganja.....	31
4.1.4. Tržište rada – zaposlenost i nezaposlenost stanovništva.....	31
4.1.4.1 Sektorska struktura zaposlenih	32
4.1.4.2 Produktivnost rada.....	34
4.1.4.3 Nezaposlenost	36
4.2. Stanje gospodarstva Primorsko-goranske županije	37
4.2.1. Pravni subjekti u Primorsko-goranskoj županiji	38
4.2.2. Financijski rezultati poduzetnika u Primorsko-goranskoj županiji	43
4.2.3. Pregled poduzetnika i obrtnika po djelatnostima	46
4.2.4. Obrtništvo u Primorsko-goranskoj županiji.....	47
4.2.5. Produktivnost rada, kapitala i tehnologije u Primorsko-goranskoj županiji.....	49
4.2.5.1 Pokazatelji produktivnosti po područjima djelatnosti u Primorsko-goranskoj županiji	52
4.3. Poslovna infrastruktura	56
4.3.1. Poduzetničke zone.....	56
4.3.1.1 Obilježja zona s velikom popunjenošću	65
4.3.1.2 Uloga županije i jedinica lokalne samouprave u razvoju poduzetničkih zona	66
4.3.2. Slobodne zone	68
4.3.3. Poduzetničke potporne institucije	71
4.4. Inovacije, istraživanje i razvoj.....	76
4.4.1. Istraživanje i razvoj.....	77
4.4.2. Inovacije	87

4.4.3. Brzorastući sektori/tehnološki trendovi u gospodarstvu	101
4.5. Konkurentnost Primorsko-goranske županije	120
4.5.1. HGK indeks gospodarske snage.....	120
4.5.2. Indeks razvijenosti županija	121
4.5.3. Konkurentnost Primorsko-goranske županije u Europskoj uniji	123
4.6. Analiza fiskalnih i institucionalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji	126
4.6.1. Analiza fiskalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji	126
4.6.2. Analiza institucionalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji	146
4.6.2.1 Ključni rezultati prethodne analize institucionalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije za vođenje razvojne politike	148
4.6.2.2 Analiza institucionalnih kapaciteta JLS na području PGŽ za vođenje razvojne politike	157
4.7. Definiranje razvojnih problema i potreba	179
4.7.1. Razvojni problemi.....	180
4.7.2. Razvojne potrebe	181
Popis izvora.....	184

Popis slika

Slika 1. BDP u deset hrvatskih županija s najvećim BDP-om u razdoblju 2008. – 2017.....	14
Slika 2. BDP po stanovniku u 10 vodećih hrvatskih županija i RH, u 2013. i 2017., u EUR.....	15
Slika 3. Kumulativne promjene stope rasta BDP-a po stanovniku u vodećim županijama u 2008. – 2013. i 2014. –2017., u %	16
Slika 4. Ukupna vrijednost prodanih proizvoda prema Nomenklaturi industrijskih proizvoda u 2008. i 2018., u tisućama kuna	22
Slika 5. Kretanje robnog izvoza i uvoza u PGŽ u razdoblju 2000. – 2019., u mil. kn.....	23
Slika 6. Kretanje robnog izvoza i uvoza u razdoblju 2000. – 2019. u RH.....	23
Slika 7. Vrijednost izvoza po zaposlenome u odabranim županijama i RH u razdoblju 2000.-2018., u kunama.....	25
Slika 8. Investicije u RH u razdoblju 2001. – 2018.	26
Slika 9. Investicije u PGŽ u razdoblju 2001. – 2018.	26
Slika 10. Investicije po zaposlenom u RH i PGŽ u razdoblju 2001. –2017.	27
Slika 11. Kretanje broja zaposlenih u PGŽ i RH u razdoblju 2001. – 2017.....	32
Slika 12. Kretanje proizvodnosti rada u RH i PGŽ (BDP po zaposlenome) u razdoblju 2001. – 2017., u kn	34
Slika 13. Bruto domaći proizvod po zaposlenome u hrvatskim županijama u kn, u 2008. i 2017. – rang 2017.....	35
Slika 14. Stopa registrirane nezaposlenosti u 2008. i u 2018., u %	36
Slika 15. Broj nezaposlenih u PGŽ, siječanj 2018. – ožujak 2020.	37
Slika 16. Kretanje broja pravnih osoba (podnositelja FI, izuzev financijskih institucija) u PGŽ u razdoblju 2013. – 2018.....	39
Slika 17. Aktivne pravne osobe u 2019. godini u Hrvatskoj po županijama, stanje na dan 31.12.2019.	39
Slika 18. Broj aktivnih pravnih osoba na 1.000 stanovnika po županijama u 2019.	40
Slika 19. Udio broja poduzetnika po županijama u 2017. godini	42
Slika 20. Struktura poduzetnika po veličini u 2017. godini	42
Slika 21. Struktura aktivnih pravnih osoba u 2019. godini u Primorsko-goranskoj županiji, stanje na dan 31.12.2019.....	46
Slika 22. Kretanje broja obrtnika u PGŽ i Hrvatskoj u razdoblju 2010. – 2019.....	47
Slika 23. Prihodi poduzetnika prema odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018, u mil. kn	52
Slika 24. Prihodi po zaposlenome po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018, u kn	52
Slika 25. Dobitak/gubitak po zaposlenome po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018, u kn.....	54
Slika 26. Bruto investicije po zaposlenome, po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018., u kn.....	54
Slika 27. Stopa povrata na ulaganja po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018	55
Slika 28. Prikaz poslovnih zona od važnosti za državu na području PGŽ.....	59
Slika 29. Poduzetničke zone na području PGŽ.....	60
Slika 30. Ukupna vrijednost prodanih proizvoda po NIP-u u slobodnim zonama, u razdoblju 2004.-2018., u tisućama kuna	69
Slika 31. Trošak ulaganja u istraživanje i razvoj kao udio u BDP-u (u %) u Kontinentalnoj i Jadranskoj Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2018.....	78

Slika 32. Regionalne skupine razvrstane prema inovacijskim rezultatima.....	96
Slika 33. Prikaz hrvatskih regija	97
Slika 34. Prosječna godišnja stopa promjene broja zaposlenih (2015. – 2018.) u djelatnostima u prvom kvartilu, u 2015. u PGŽ	105
Slika 35. Prosječna godišnja stopa promjene broja zaposlenih (2015. – 2018.) u djelatnostima u drugom kvartilu u 2015. u PGŽ	106
Slika 36. Prosječna godišnja stopa promjene broja zaposlenih (2015. – 2018.) u djelatnostima u trećem kvartilu u 2015. u PGŽ	107
Slika 37. Prosječna godišnja stopa promjene broja zaposlenih (2015. – 2018.) u djelatnostima u četvrtom kvartilu u 2015. u PGŽ.....	108
Slika 38. Udio broja poduzetnika u skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u ukupnome broju poduzetnika u PGŽ i RH u 2018., u %.....	113
Slika 39. Udio prihoda poduzetnika u skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u ukupnim приходima poduzetnika u PGŽ i RH u 2018., u %.....	114
Slika 40. Prihodi poduzetnika prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u milijunima kuna	115
Slika 41. Broj zaposlenih kod poduzetnika prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u milijunima kuna	116
Slika 42. Udio zaposlenih kod poduzetnika u skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u uk. broju zaposlenih kod poduzetnika u PGŽ i RH u 2018., u %	116
Slika 43. Dobit/gubitak razdoblja po poduzetniku prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u kunama	117
Slika 44. Prihodi po zaposlenome prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u kunama	118
Slika 45. Bruto mjesečna plaća po zaposlenome prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u kunama	119
Slika 46. Kretanje ukupnih prihoda gradova, općina i županijskog proračuna	128
Slika 47. Kretanje ukupnih RASHODA gradova, općina i županijskog proračuna.....	129
Slika 48. Kretanje razlike ukupnih prihoda i rashoda/st. – FISKALNI KAPACITET 1	130
Slika 49. Kretanje ukupnih i primarnih prihoda, ukupnih rashoda po stanovniku, gradovi na području PGŽ, 2014.-2018.	137
Slika 50. Kretanje ukupnih i primarnih prihoda, te ukupnih rashoda po stanovniku, općine na području PGŽ, 2014.-2018.	142
Slika 51. Kadrovske potrebe (BROJ DJELATNIKA) za FORMULIRANJEM i PROVEDBOM županijske razvojne politike	151
Slika 52. Kadrovske potrebe (KOMPETENCIJE) za FORMULIRANJEM i PROVEDBOM županijske razvojne politike.....	151
Slika 53. Iznos proračunskih sredstava za potrebe u sportu, gradovi u PGŽ, 2015.-2019.	175
Slika 54. Prosječna godišnja izdvajanja gradova za potrebe u sportu, 2015.-2019.	176
Slika 55. Iznos proračunskih sredstava za potrebe u sportu, općine u PGŽ, 2015.-2019.....	176
Slika 56. Kretanje proračunskih sredstava gradova za rad udruga, 2015.-2019.	177
Slika 57. Prosječna godišnja izdvajanja gradova PGŽ za rad udruga, 2015.-2019.....	177
Slika 58. Kretanje proračunskih sredstava općina za rad udruga, 2015.-2019.	178
Slika 59. Prosječna godišnja izdvajanja općina za rad udruga	178

Popis tablica

Tablica 1. Bruto domaći proizvod po stanovniku prema standardu kupovne moći u odabranim hrvatskim županijama i RH u razdoblju 2008.-2017.....	15
Tablica 2. Struktura BDV-a po djelatnostima NKD 2007. u vodećim hrvatskim županijama i RH, u godinama 2008. i 2017.....	18
Tablica 3. Struktura BDV-a zasebno po djelatnostima NKD 2007. u Primorsko-goranskoj županiji, u 2008., 2013. i 2017. godini	19
Tablica 4. Specijalizacija u vodećim hrvatskim županijama i RH, u 2008. i 2017.	20
Tablica 5. Struktura robnog izvoza i uvoza PGŽ prema područjima djelatnosti u 2019., u %.....	24
Tablica 6. Struktura investicija u PGŽ i RH prema vrstama imovine u razdoblju 2014. i 2018., u %.....	28
Tablica 7. Veličina i efikasnost investicija u razdoblju 2006. – 2018.....	28
Tablica 8. Inozemna izravna ulaganja, kumulativ 1993.-2018.	30
Tablica 9. Zaposleni u PGŽ prema područjima djelatnosti NKD 2007., u 2009. i 2017.	33
Tablica 10. Broj zaposlenih u RH i PGŽ u 2009. i 2017. prema područjima NKD 2007.....	33
Tablica 11. Proizvodnost rada PGŽ i RH po djelatnostima u 2009. i 2017.	36
Tablica 12. Rang lista županija prema ukupnom prihodu poduzetnika u 2017. godini i prema drugim kriterijima	37
Tablica 13. Pravne osobe prema aktivnosti po županijama, stanje na dan 31.12.2019.	38
Tablica 14. Struktura oblika pravnih osoba u PGŽ, stanje na dan 31.12.2019.....	40
Tablica 15. Struktura trgovačkih društava prema aktivnosti u PGŽ i RH, stanje na dan 31.12.2019. ...	41
Tablica 16. Kretanje broja trgovačkih društava prema obliku u razdoblju 2017. – 2019. , stanje na dan 31.12.2019.....	41
Tablica 17. Struktura vlasništva trgovačkih društava, stanje na dan 31.12.2019.	41
Tablica 18. Broj poduzetnika po veličini u 2017. godini	42
Tablica 19. Osnovni financijski rezultati poslovanja poduzetnika PGŽ u razdoblju 2016. – 2018.....	43
Tablica 20. Pet najvećih gradova/općina PGŽ po kriteriju ukupnog prihoda poduzetnika u 2018. godini (iznosi u tisućama kuna)	44
Tablica 21. Rang lista vodećih deset poduzetnika sa sjedištem u PGŽ po ukupnome prihodu, u tisućama kuna	44
Tablica 22. Rang lista vodećih deset poduzetnika sa sjedištem u PGŽ po dobiti razdoblja u 2018. godini, u tisućama kuna	45
Tablica 23. Rang lista vodećih 10 poduzetnika sa sjedištem u PGŽ po broju zaposlenih u 2018.....	45
Tablica 24. Broj društava i zaposlenih u pravnim subjektima prema djelatnosti u PGŽ, u 2018.	47
Tablica 25. Kretanje zaposlenih kod obrtnika prema županijama u razdoblju 2010. – 2019.	48
Tablica 26. Broj aktivnih ustrojbenih oblika u Primorsko-goranskoj županiji	48
Tablica 27. Cehovski ustroj u aktivnim obrtima prema glavnoj djelatnosti u sjedištu na dan 31.12.2019.	49
Tablica 28. Ekonomski pokazatelji poslovanja obrtnika 2018. godine.....	49
Tablica 29. Prikaz rezultata poslovanja poduzetnika PGŽ od 2016. do 2018., uključujući pokazatelje proizvodnosti.....	50
Tablica 30. Dobit po zaposlenome u PGŽ u razdoblju 2016. – 2018.	51
Tablica 31. Neto plaća u PGŽ i RH u 2017. i 2018.....	51
Tablica 32. Odnos ukupnih prihoda i ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u razdoblju 2016.-2018... ..	51
Tablica 33. Prihodi po zaposlenome, godišnja promjena, u razdoblju 2016.-2018., u %	53
Tablica 34. Bruto ulaganja po zaposlenome, godišnja promjena, u razdoblju 2016.-2018. u %	55
Tablica 35. Gospodarske zone na području PGŽ od važnosti za državu.....	58
Tablica 36. Poslovne i proizvodne zone od važnosti za županiju	59

Tablica 37. Ukupan broj poduzetničkih zona na području PGŽ po funkciji i površini, srpanj 2018.....	61
Tablica 38. Poduzetničke zone po funkcijama u gradovima i općinama.....	61
Tablica 39. Broj aktivnih subjekata, broj zaposlenih i popunjenost aktivnih poduzetničkih zona.....	62
Tablica 40. Broj aktivnih gospodarskih subjekata i broj zaposlenih u poduzetničkim zonama prema mikroregijama u PGŽ, rujan 2018.....	64
Tablica 41. Ekonomski pokazatelji društva Industrijska zona d.o.o., u kunama	65
Tablica 42. Struktura prihoda po djelatnostima u PGŽ u 2018., u %.....	67
Tablica 43. Slobodne zone u državama članicama Europske unije	68
Tablica 44. Pokazatelji poslovanja za Slobodnu zonu Luka Rijeka – Škrlevo.....	70
Tablica 45. Pokazatelji poslovanja za Slobodnu zonu Luka Rijeka	70
Tablica 46. Struktura subjekata poduzetničke infrastrukture u PGŽ i RH u 2017.	72
Tablica 47. Poslovni pokazatelji subjekata poduzetničke potporne infrastrukture na području PGŽ, u kunama.....	76
Tablica 48. Trošak ulaganja u istraživanje i razvoj (iskazan kao % BDP-a) u razdoblju 2014. – 2018....	77
Tablica 49. Udio javnog sektora u ukupnim nacionalnim izdacima za istraživanje i razvoj u zemljama Europske unije u razdoblju 2013. – 2017.	78
Tablica 50. Broj istraživača u svim sektorima u istraživanju i razvoju u Europskoj uniji u razdoblju 2013. – 2017.	80
Tablica 51. Istraživači, ukupno (HC) i ekvivalent punoga radnog vremena (EPRV FTE) u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2015. – 2018.....	81
Tablica 52. Zaposleni u istraživanju i razvoju u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2015. – 2018.	81
Tablica 53. Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj prema sektorima u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2015. – 2018., u tisućama kuna.....	81
Tablica 54. Izvori sredstava za istraživanje i razvoj u godini 2018.	83
Tablica 55. Udio državnih proračunskih sredstava za istraživanje i razvoj prema društveno-ekonomskim ciljevima u ukupnim državnim proračunskim sredstvima za istraživanje i razvoj za zemlje EU i RH u 2018.	84
Tablica 56. Udio inovativnih poduzeća koja poduzimaju vlastite aktivnosti istraživanja i razvoja u Europskoj uniji (2014. – 2016.).....	85
Tablica 57. Trošak poslovanja za istraživanje i razvoj koji financiraju vlade u 2015., iskazano u EUR po stanovniku	86
Tablica 58. Broj MSP i velikih poduzeća u EU-28 u godini 2018.....	87
Tablica 59. Udio MSP u različitim industrijskim skupinama u 2018.	87
Tablica 60. Udio inovativnih poduzeća u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2016.....	88
Tablica 61. Inovativna poduzeća prema vrsti inovacija u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2016.	89
Tablica 62. Udio inovativnih poduzeća s proizvodom koji se prvi put pojavljuje na tržištu kod MSP i kod velikih poduzeća u Europskoj uniji u razdoblju 2014. – 2016.	89
Tablica 63. Prijava patenata pri Europskom patentnom uredu pojedinih članica Europske unije u razdoblju 2009. – 2017.....	90
Tablica 64. Broj prijave patenata Europskom patentnom uredu na milijun stanovnika u regijama u razdoblju 2008. – 2012.....	91
Tablica 65. Broj prijavljenih žigova radi zaštite na području Europske unije na milijun stanovnika u Hrvatskoj i županijama u razdoblju 2006. – 2015.	92
Tablica 66. Broj registracija dizajna kojim se štiti dizajn na području Europske unije do 2016. godine iz Republike Hrvatske, regija i županija	94
Tablica 67. Ocjena regionalne inovativnosti za Jadransku i Kontinentalnu Hrvatsku u 2019.	97
Tablica 68. Vodećih 10 "Skromnih inovatora"	98

Tablica 69. Opis pokazatelja RIS 2019.	98
Tablica 70. Pokazatelji za Jadransku Hrvatsku (HR03)	99
Tablica 71. Pokazatelji za Jadransku Hrvatsku (HR03)	100
Tablica 72. Prihod po zaposlenome prema djelatnostima	102
Tablica 73. Usluge i industrije prema intezitetu znanja i tehnologije – metodologija	111
Tablica 74. HGK indeks gospodarske snage (izračun za godinu 2019.) – četiri prvorangirane županije	121
Tablica 75. Regije Plavoga rasta u Europskoj uniji, uključujući PGŽ.....	125
Tablica 76. Ukupni prihodi i rashodi županijskog, te gradskih i općinskih proračuna, 2014.-2018. ...	127
Tablica 77. Prosječni iznosi ukupnih prihoda i rashoda gradova, općina i sveukupno (Ž+G+O) po stanovniku, te fiskalni kapacitet 1, 2014.-2018.....	129
Tablica 78. Ukupni prihodi i rashodi, primarni prihodi, županijski proračun, gradovi i općine, 2014.-2018.....	131
Tablica 79. Udio primarnih prihoda u ukupnim приходima, u %, 2014.-2018.....	133
Tablica 80. Udjeli rashoda za zaposlene i materijalnih rashoda u ukupnim rashodima, te primarnih prihoda u ukupnim rashodima, u %, 2014.-2018.....	133
Tablica 81. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi po stanovniku, gradovi na području PGŽ, 2014.-2018.....	136
Tablica 82. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi, fiskalni kapacitet G1 i G2, gradovi na području PGŽ, godišnji prosjek razdoblja 2014.-2018.	138
Tablica 83. Struktura rashoda proračuna gradova na području PGŽ, godišnji prosjek razdoblja 2014.-2018.....	139
Tablica 84. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi, općine na području PGŽ, 2014.-2018.	141
Tablica 85. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi po stanovniku, općine na području PGŽ, 2014.-2018.....	141
Tablica 86. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi, fiskalni kapacitet O1, općine na području PGŽ, godišnji prosjek razdoblja 2014.-2018.	143
Tablica 87. Struktura rashoda proračuna općina na području PGŽ, godišnji prosjek razdoblja 2014.-2018.....	145
Tablica 88. Broj djelatnika u upravnim odjelima Primorsko-goranske županije	149
Tablica 89. Broj djelatnika prema akademskom nazivu i stručnoj spremi	150
Tablica 90. Sudjelovanje upravnih odjela u formuliranju i provedbi mjera razvojne politike	150
Tablica 91. Broj potrebnih djelatnika za formuliranje i provedbu županijske razvojne politike (procjena ispitanika)	153
Tablica 92. Broj potrebnih djelatnika po upravnim odjelima i strukama (procjena ispitanika)	153
Tablica 93. Zadovoljenje potreba za stjecanjem novog i nadogradnjom postojećeg znanja za formuliranjem i provedbom razvojne politike (procjena ispitanika)	155
Tablica 94. Potreba za edukacijom - vrste i učestalost (procjena ispitanika).....	156
Tablica 95. Iznos proračunskih sredstava JLS-ova u PGŽ za potrebe u kulturi, 2015.-2019. (konsolidirani proračuni).....	171
Tablica 96. Projekti u kulturi prema JLS-ima u PGŽ.....	172
Tablica 97. Ustanove u kulturi (JLS PGŽ), broj posjetitelja, broj posudbi, 2015.-2019.	174

Uvod

Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 123/17) definira plan razvoja jedinice područne (regionalne) samouprave kao srednjoročni akt strateškog planiranja od značaja za područne (regionalne) samouprave kojim se definiraju posebni ciljevi za provedbu strateških ciljeva iz dugoročnih akata strateškog planiranja kao što su Nacionalne razvojne strategije, sektorske i višesektorske strategije. Pri izradi pojedinih elemenata Plana razvoja potrebno je oslanjati se na sljedeće važeće zakonske i podzakonske propise:

- Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 147/2014, 123/2017, 118/2018)
- Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 123/17)
- Uredbu o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave („Narodne novine“ broj 89/18)
- Zakon o otocima („Narodne novine“ broj 116/18)
- Zakon o brdsko-planinskim područjima („Narodne novine“ broj 118/18), te
- Zakon o potpomognutim područjima („Narodne novine“ broj 118/18).

U slučaju izmjena i dopuna navedenih zakonskih i podzakonskih propisa, prilikom izrade Plana razvoja koriste se pozitivni propisi Republike Hrvatske.

Primorsko-goranska županija u obvezi je izrade Plana razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2021. do 2027. godine. Plan razvoja je srednjoročni akt strateškog planiranja od značaja za jedinicu područne (regionalne) samouprave koji se donosi umjesto županijskih razvojnih strategija koje su se izrađivale u prethodnim razdobljima sukladno Zakonu o regionalnom razvoju. Plan razvoja mora biti usklađen s nacionalnim planovima i prostornim planovima koji se donose na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini.

Cilj Plana razvoja Primorsko-goranske županije 2021. do 2027. godine (Plan razvoja PGŽ) je omogućiti usmjeravanje daljnjeg gospodarskog rasta i daljnje unapređenje kvaliteta života u Primorsko-goranskoj županiji sukladno načelima održivog razvoja, uz izjednačavanje razvijenosti mikroregija (Gorski kotar, Otoci, Priobalje).

Nositelj izrade Plana razvoja PGŽ, temeljem Uredbe o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave („Narodne novine“ broj 89/18) je Primorsko-goranska županija, a izrađivač, odnosno koordinator izrade je javna ustanova „Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije“. Uredbom o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave propisan je obvezni sadržaj plana razvoja jedinice područne (regionalne) samouprave. Plan razvoja se, temeljem Zakona o sustavu strateškog planiranja srednjoročnih akata i upravljanja razvojem Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 123/17) donosi za razdoblje od sedam godina te mora biti usklađen sa strateškim dokumentima više razine, kao što su na primjer Prostorni plan Primorsko-goranske županije, Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske, sektorske i višesektorske strategije i ostali relevantni strateški dokumenti.

Plan razvoja PGŽ donosi županijska skupština Primorsko-goranske županije, nakon prethodno pribavljenog mišljenja Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije, a u njegovoj izradi sudjeluju sljedeće radne skupine: Radni tim, Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije, Tematske radne skupine (prema područjima analize), Fokus grupa za Gorski kotar i ruralni razvoj, te Savjet za praćenje.

Temeljem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske Plan razvoja podliježe i postupku vrednovanja tijekom izrade, koje će biti usmjereno na analizu snaga, slabosti i razvojnog potencijala te pružiti relevantnim dionicima prethodnu prosudbu o tome jesu li razvojna pitanja ispravno utvrđena, jesu li predloženi strateški dokument i ciljevi relevantni, je li vidljiva koherentnost u odnosu na nadređene politike i smjernice, jesu li očekivani učinci realni i sl.

Ovim projektnim zadatkom obuhvaćene su usluge savjetodavne i stručno-tehničke podrške pri izradi Plana razvoja Primorsko-goranske županije, te se sufinancira sredstvima Europske unije, iz Europskog fonda za regionalni razvoj, Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.“, u okviru projekta „Jačanje razvojnih kapaciteta Primorsko-goranske županije“. Usluga obuhvaća:

1. Izradu sažetog prikaza makroekonomskog okruženja u okviru Analize stanja;
2. Pružanje stručne i savjetodavne pomoći u definiranju strateškog okvira (strateških i posebnih ciljeva) s prijedlogom mjera i aktivnosti;
3. Pružanje stručne i savjetodavne pomoći u definiranju pokazatelja učinaka i ključnih pokazatelja ishoda;
4. Pružanje stručne i savjetodavne pomoći u definiranju preporuka i prijedloga financiranja županijskih strateških i drugih razvojnih projekata alternativnim modelima financiranja;
5. Izradu Analiza sektora (područja) u okviru sektora (područja) obrađenih u Analizi stanja:
  - I. Sektor Profesionalne i poslovne usluge (eng. Professional Business Services)
  - II. Sektor Tehnologija i inovacije (eng. Smart&Tech)
  - III. Sektor Zelene tehnologije, energetika i gospodarenje otpadom (eng. Green&Clean)
  - IV. Sektor Zdravlje (eng. Health)
6. Izradu Analize regionalnog inovativnog potencijala, istraživanja i razvoja, vještina i ljudskog kapitala
7. Sudjelovanje na sastancima Tematskih radnih skupina i Fokus grupe za Gorski kotar i ruralni razvoj.

Temeljem javno provedenog natječaja, zajednica ponuditelja Euro ekspertiza j.d.o.o. i Inženjerski biro d.d., zadovoljila je su kriterije odabira te je 1. travnja 2020. godine sklopljen ugovor (UGOVOR br. 10-2020 JDN) između zajednice ponuditelja i Javne ustanove „Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije“ za nabavu usluge savjetodavne i stručno-tehničke podrške pri izradi Plana razvoja Primorsko-goranske županije, u okviru EU projekta „Jačanje razvojnih kapaciteta Primorsko-goranske županije“.

Ovaj dokument prva je u nizu isporučevina (isporučevina je dio Aktivnosti 1, sukladno ugovoru) pod nazivom Sažeti prikaz makroekonomskog okruženja (u okviru Analize stanja gospodarstva u PGŽ), te obuhvaća sljedeće cjeline:

1. Sažeti pregled makroekonomskog okruženja PGŽ
2. Pregled makroekonomskih kretanja u gospodarstvu PGŽ
3. Analizu fiskalnih i institucionalnih kapaciteta PGŽ i JLS u PGŽ
4. Definirane razvojne probleme i potrebe.

Analiza stanja gospodarstva jedna je od cjelina koju je potrebno obuhvatiti Planom razvoja PGŽ, stoga će ovaj dokument služiti u svrhu izrade Plana razvoja PGŽ u obujmu i obuhvatu sukladno njegovim potrebama te zaključcima rasprava s predstavnicima tematskih radnih skupina, prvenstveno sektora gospodarstva, ali i drugih skupina, te zaključcima članova Partnerskog vijeća.

4. GOSPODARSTVO

4.1. Makroekonomska kretanja gospodarstva Primorsko-goranske županije

Gospodarstvo Primorsko-goranske županije razvija se pod utjecajem regionalnih, nacionalnih i međunarodnih gospodarskih i društvenih kretanja. Županijsko gospodarstvo 2008. godine bilo je na vrhuncu rasta, zaposlenosti i ulaganja, ali je krajem te iste godine započela svjetska financijska kriza, a s njome i preokret u gospodarskim kretanjima u zemlji i inozemstvu. Dok su se ostala europska gospodarstva brzo oporavila, uključujući posttranzicijska gospodarstva kakvo je i hrvatsko, u Hrvatskoj je to bio okidač gospodarske krize koja je potrajala punih šest godina, do godine 2013. Makroekonomski uvjeti su se postupno stabilizirali, a županijska gospodarstva naizgled su se uspješno oporavila, osobito gospodarstva s većim urbanim središtima u Republici Hrvatskoj kao što su Grad Zagreb i Primorsko-goranska županija. No, ni u Hrvatskoj, ni u Primorsko-goranskoj županiji nije ostvarena razina zaposlenosti niti ulaganja iz 2008. Nemogućnost ostvarenja bržega gospodarskog rasta i bržega generiranja radnih mjesta dovela je do odljeva dijela stanovništva u Europsku uniju gdje je u posljednjim godinama sustavno rasla potražnja za radnom snagom. Hrvatsko je gospodarstvo, unatoč nekoliko godina rasta gospodarske aktivnosti, i dalje izuzetno ranjivo i veoma izloženo.

Godina 2020. donijela je izvanredne okolnosti, pandemiju virusom COVID-19 koja je zahvatila i Europu. Suspendiran je velik broj ekonomskih aktivnosti u zemlji i svijetu te je organiziran rad od kuće u djelatnostima u kojima je to moguće, dok su ostale djelomično ili posve prestale s radom. No, posve su prekinuti i/ili otežani trgovina, kretanje ljudi, kao i svakodnevni poslovni procesi unutar regija i zemalja. U travnju 2020. međunarodne ekonomsko-financijske organizacije objavile su svoje prve ekonomske prognoze gospodarskih rezultata u 2020. i 2021.

Prognoze za Hrvatsku veoma su nepovoljne, Međunarodni monetarni fond očekuje smanjenje gospodarske aktivnosti od 9% u godini 2020., kao i nastavak u 2021. s 4,9% smanjenja. Hrvatska je posebno izložena najavljenom gospodarskom kontrakcijom zemlja Europske unije među grupom država u kojima se očekuje najveći gospodarski pad, uglavnom zbog očekivanoga velikog smanjenja realizacije u turizmu. Slična su očekivanja i za ostale mediteranske zemlje, uključujući Španjolsku i Italiju. Potrebno je pritom osvrnuti se na dubinu krize u susjednoj Italiji, koja je Primorsko-goranskoj županiji najveći trgovinski partner – županija izvozi približno 25% svoga ukupnog izvoza upravo u Italiju, a to je i zemlja iz koje dolazi velik broj turista u Primorsko-goransku županiju. Italija je veoma pogođena epidemijom virusa COVID-19 te će jednako tako u sljedeće dvije godine trpjeti velike ekonomsko-financijske štete. Stoga je izgledan i pad životnoga standarda talijanskih građana. Sve će ove posljedice pandemije imati negativan utjecaj na gospodarstvo Primorsko-goranske županije u najmanje sljedeće dvije godine. Vlada Republike Hrvatske nastoji negativne učinke umanjiti i prevenirati različitim mjerama, uključujući mjere zaštite radnih mjesta, ali i raznim sektorskim mjerama, uključujući mjere u turizmu. Izvjesno je i smanjenje plaća u javnom i privatnom sektoru te povezani pad životnoga standarda hrvatskih građana. Prvi negativni učinci suspenzije gospodarskih aktivnosti već su vidljivi u Primorsko-goranskoj županiji, s povećanjem broja nezaposlenih osoba: na prijelazu iz veljače u ožujak 2020. broj nezaposlenih osoba povećan je za 720.

Posve je neizvjesno kojom će se dinamikom dalje razvijati međunarodna trgovina, dok je zahvaljujući povoljnoj epidemiološkoj situaciji uoči turističke sezone 2020. ipak generirana značajna turistička potražnja, kako domaćih, tako i stranih turista. Izvjesno je dalje smanjenje broja nezaposlenih osoba, kao i gašenje neodrživih gospodarskih subjekata, ali dimenzije toga smanjenja u ovome trenutku nije moguće predvidjeti.

4.1.1. Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost

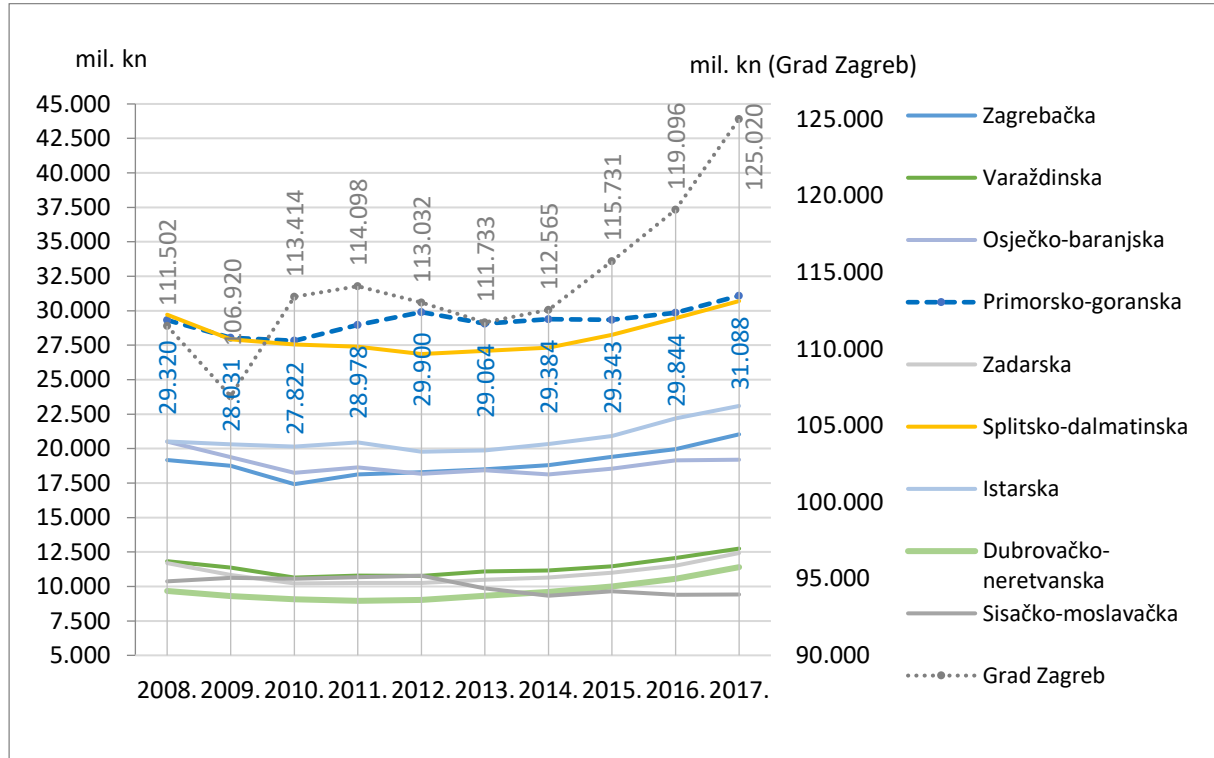
Primorsko-goranska županija (PGŽ) jedna je od najvećih hrvatskih županija prema broju stanovnika (približno 287.000) i prema generiranoj vrijednosti bruto domaćega proizvoda (BDP). BDP predstavlja ukupnu vrijednost proizvedenih roba i pruženih usluga gospodarskih subjekata registriranih na području županije. Posljednji dostupni podaci o BDP-u odnose se na godinu 2017. te je u toj godini ukupan županijski BDP iznosio je 31.088 milijuna kuna ili 4.167 milijuna EUR. Primorsko-goranska županija, nakon Grada Zagreba, generira najveći županijski BDP te je sudjelovala u stvaranju 8,5% ukupnoga BDP-a Republike Hrvatske u godini 2017. Približan doprinos imala je i Splitsko-dalmatinska županija – 8,4 %, a radi se o kudikamo većoj županiji kada je riječ o broju stanovnika, približno 450.000.

Vodeća je gospodarska regija u Republici Hrvatskoj Grad Zagreb koji ima status županije i koji predstavlja nacionalno upravno, gospodarstvo, društveno i kulturno središte. Upravo zbog ukupnih aglomeracijskih prednosti Grada Zagreba, izuzetno velik broj značajnih gospodarskih subjekata i subjekata javne uprave ima registrirano sjedište u Gradu Zagrebu. Proizvodni pogoni većih gospodarskih subjekata često su razmješteni diljem zemlje, kao i što su razgranati sustavi poslovnica i/ili pojedine poslovne funkcije. Najčešće se financijski i ekonomski rezultati pribrajaju centralama koje su smještene u Gradu Zagrebu. Zbog velikoga broja takvih subjekata koji generiraju značajne financijske vrijednosti, potrebno je uvažiti ovu statističku pristranost kada se uspoređuju gospodarski rezultati Primorsko-goranske županije s gospodarskim rezultatima Grada Zagreba.

Primorsko-goranska županija jedna je od županija sa značajnim regionalnim urbanim središtem – gradom Rijekom koji donosi mnoge prednosti županiji. Gradovi usporedive regionalne gospodarske važnosti i širega regionalnog utjecaja u Republici Hrvatskoj su Split i Osijek. Rijeku od ostalih gradova razlikuje izražena industrijska prošlost i tradicija, snažni inženjerski kapaciteti te izražena usmjerenost industrijskim i uslužnim djelatnostima koje generiraju tzv. „Plavi rast“. U tome je smislu potrebno istaknuti morsku luku međunarodnog značenja, usmjerenost prema pomorstvu i pomorskome transportu, velika brodogradilišta, ribolov i dr.

Specifičnost Primorsko-goranske županije i grada Rijeke jest pripadnost mediteranskom gospodarskom pojasu, a unutar Hrvatske, moguće je Primorsko-goransku županiju promatrati unutar statističke regije razine NUTS 2, unutar Jadranske Hrvatske. Osim Primorsko-goranske županije, statističkoj regiji Jadranska Hrvatska pripadaju još Ličko-senjska županija, Zadarska županija, Šibensko-kninska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Istarska županija i Dubrovačko-neretvanska županija. Primorsko-goranska županija dijeli mnoge sličnosti s većinom navedenih županija, i to u pogledu gospodarske strukture, orijentacije i gospodarskih resursa, ali ima i svoje specifičnosti i prednosti: Primorsko-goranska županija izdvaja se od ostalih županija po koncentraciji značajne gospodarske infrastrukture i djelatnosti (međunarodna morska luka, rafinerija, brodogradilišta, naftni terminal, promet i skladištenje i dr.). Slikom u nastavku prikazano je kretanje ukupnoga BDP-a u tekućim cijenama u deset hrvatskih županija s najvećim BDP-om.

Slika 1. BDP u deset hrvatskih županija s najvećim BDP-om u razdoblju 2008. – 2017.

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

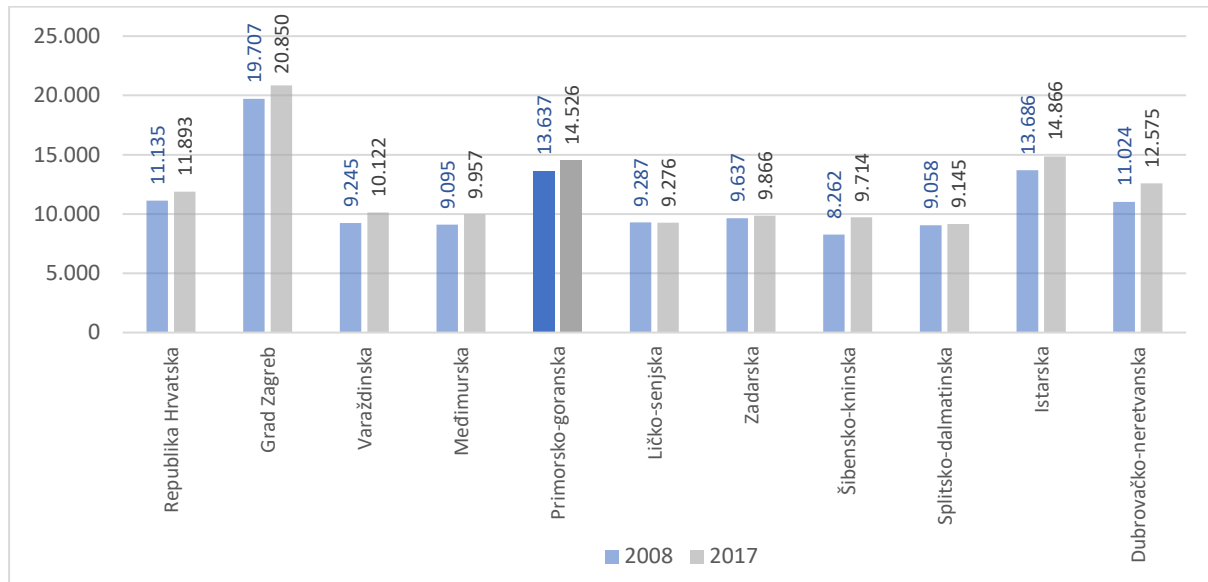
Kretanje ukupnoga BDP-a Primorsko-goranske županije najuputnije je pratiti od 2008., kada su zaposlenost resursa i gospodarski rast zemlje bili na vrhuncu. Već je krajem te godine Hrvatska bila pod utjecajem globalne financijske krize te je započela šestogodišnja gospodarska kriza koja je razotkrila strukturne slabosti hrvatskoga gospodarstva. Dio hrvatskih županija nije niti do 2017. godine dosegao razinu BDP-a iz 2008. godine, čak ni u tekućim cijenama.

No, to nije slučaj s Primorsko-goranskom županijom, koja je u 2017. godini premašila svoj BDP iz 2008. za 6,0%. Sve županije Jadranske Hrvatske bilježe povećanje vrijednosti BDP-a u 2017. u usporedbi s 2008. izuzev Ličko-senjske županije koja bilježi smanjenje BDP-a od 10,5%. Među županijama Jadranske Hrvatske koje bilježe značajno veće stope rasta u promatranim godinama osobito se ističu Istarska županija (12,5% povećanja) i Dubrovačko-neretvanska županija (17,5%). U ovim je županijama značajno ojačao udio sektora turizma te je načinjen razvojni iskorak, ali je udio sektora turizma i pratećih djelatnosti ojačao do razine u kojoj izloženost strukturnome šoku može biti značajna. Zadarska županija je s 6,4% povećanja usporediva s dinamikom rasta Primorsko-goranske županije, dok je relativno slab rast BDP-a Splitsko-dalmatinske županije (3,3%).

Razina razvoja zemalja i regija najčešće se uspoređuje BDP-om po stanovniku koji je ujedno i svojevrsan pokazatelj proizvodnosti. BDP po stanovniku Primorsko-goranske županije u 2017. godini iznosio je 108.365 kn ili 14.526 EUR. Usporedi li se s BDP-om po stanovniku Primorsko-goranske županije u 2008. godini, radi se o 6,5% povećanja. Osim povećanja ukupnoga BDP-a, ovoj pokazatelj je povećan i zbog smanjenja broja stanovnika. Spomenuta gospodarska kriza u zemlji potaknula je trendove iseljavanja koji su veoma izraženi u nekim županijama, osobito slavonskim, uz činjenicu da su trendovi prirodnoga prirasta u Hrvatskoj bili nepovoljni i ranije. Prema procjenama Državnog zavoda za statistiku, broj stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji se u 2017., u usporedbi s 2008., smanjio za približno 3,7%.

Razina BDP-a po stanovniku smješta Primorsko-goransku županiju među vodeće hrvatske županije, a u 2017. godini prema tome pokazatelju Primorsko-goranska županija je bila treća, iza Grada Zagreba i Istarske županije. U razdoblju 2008. – 2013. Primorsko-goranska županija ostvaruje razinu BDP-a po stanovniku u rasponu vrijednosti 12.844 i 14.526 EUR. Prema tome pokazatelju, Primorsko-goranska županija je drugorangirana ili trećerangirana županija, a u poretku joj konkurira Istarska županija s vrijednošću u rasponu 12.630 i 14.866 EUR u spomenutom razdoblju.

Slika 2. BDP po stanovniku u 10 vodećih hrvatskih županija i RH, u 2013. i 2017., u EUR

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

BDP po stanovniku koristi se i kao pokazatelj životnoga standarda stanovnika, ali je za tu svrhu BDP potrebno korigirati za različite razine cijena i roba u različitim zemljama/županijama. To je moguće uz pomoć fiktivne valute, standarda kupovne moći (SKM). Tablicom u nastavku prikazan je BDP po stanovniku u SKM-u u razdoblju 2008.-2017. Viša vrijednost BDP-a po stanovniku povezana je s većim životnim standardom, a uputno je uspoređivati različite županije i RH unutar godine, dok nije uputno tumačiti kretanje BDP-a u SKM-u iz godine u godinu. Prema ovome pokazatelju, životni standard u Primorsko-goranskoj veći je od standarda Republike Hrvatske te je u godini 2017., županija visoko plasirana, kao županija s trećim najvećim životnim standardom, iz Grada Zagreba i Istarske županije. Pritom su razlike između BDP-a u SKM-u Primorsko-goranske županije i Istarske županije, minimalne.

Tablica 1. Bruto domaći proizvod po stanovniku prema standardu kupovne moći u odabranim hrvatskim županijama i RH u razdoblju 2008.-2017.

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Republika Hrvatska	62,9	62,1	59,3	59,7	59,8	59,7	58,8	59,4	60,7	61,7
Grad Zagreb	111,3	109,9	111,4	110,7	110,1	107,7	105,9	106,3	107,0	108,2
Zagrebačka	47,7	48,0	42,6	43,7	44,4	44,5	44,4	45,1	45,8	46,9
Varaždinska	45,3	52,0	46,8	47,1	47,5	48,7	48,4	49,0	51,0	52,5
Primorsko-goranska	77,0	76,2	72,6	75,1	78,2	75,6	75,2	74,0	74,4	75,3
Splitsko-dalmatinska	51,2	49,6	46,9	46,2	45,6	45,6	45,1	45,8	47,0	47,4
Istarska	77,3	78,8	74,9	75,4	73,5	73,4	73,4	73,9	76,9	77,1
Dubrovačko-neretvanska	62,3	61,4	57,3	56,1	56,9	58,4	59,0	60,1	62,5	65,2

Izvor: Eurostat.

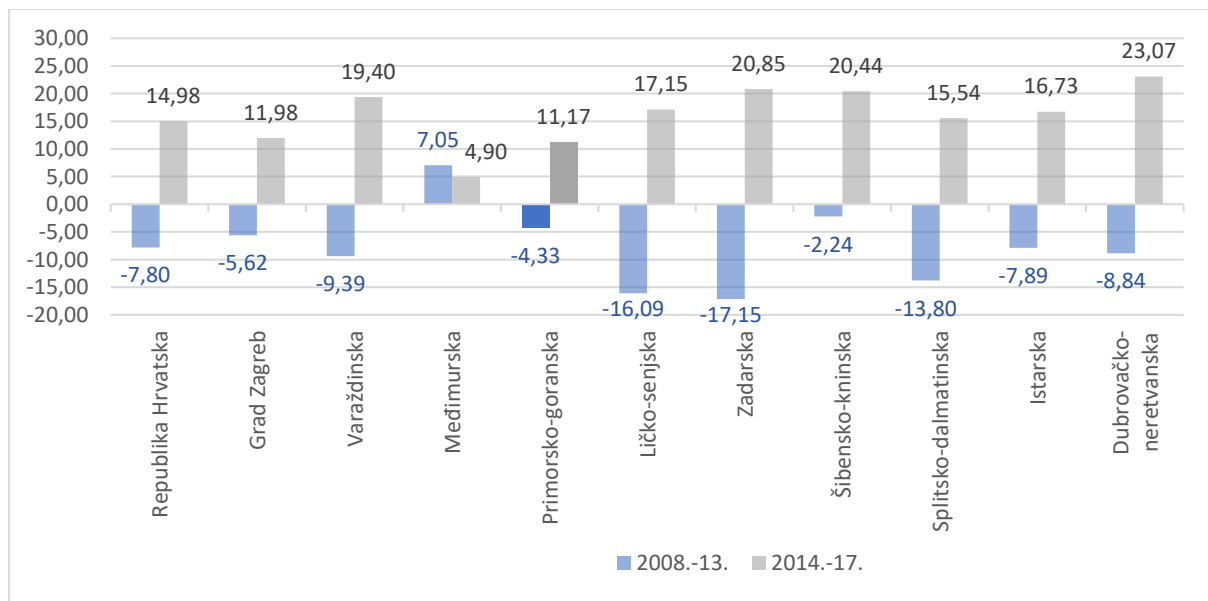
Razdoblje od proteklih desetak godina je u pogledu gospodarskih trendova moguće podijeliti na dva različita podrazdoblja:

a. Razdoblje gospodarske krize od 2008. do 2013. godine - radi se o razdoblju označenom dugotrajnom gospodarskom krizom koja je bila karakteristična za Hrvatsku među zemljama članicama Europske unije. Ostale su zemlje relativno brzo izašle iz recesije, uključujući i posttranzicijske zemlje. 1. srpnja 2013. godine Hrvatska postaje punopravna članica Europske unije što približno koincidira sa završetkom gospodarske krize u Hrvatskoj.

b. Razdoblje gospodarskog oporavka od 2014. godine - oporavak gospodarstva krenuo je uz skromne stope gospodarskoga rasta, a oporavku je pomogla dostupnost financijskih sredstava po povoljnim uvjetima, kao i dostupnost financijskih sredstava iz EU fondova.

Grafički prikaz u nastavku prikazuje promjene BDP-a po stanovniku u vodećim hrvatskim županijama u spomenuta dva različita razdoblja, na način da je iskazan kumulativ godišnjih postotnih promjena. U razdoblju gospodarske krize, kumulativni pad BDP po stanovniku Republike Hrvatske iznosio je 7,8%. Pritom su mnoge razvijene županije poput Zadarske županije, Splitsko-dalmatinske županije i Varaždinske županije iskusile i znatno dublji kumulativni pad. Nasuprot tome, Primorsko-goranska županija je jedna od županija sa znatno manje dubokim kumulativnim padom (-4,33%), zajedno s Gradom Zagrebom (-5,62%) i Šibensko-kninskom županijom (-2,24%).

Slika 3. Kumulativne promjene stope rasta BDP-a po stanovniku u vodećim županijama u 2008. – 2013. i 2014. – 2017., u %

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

Navedeni podaci donekle govore o većoj otpornosti Primorsko-goranske županije u kriznim razdobljima u odnosu na ostale vodeće županije te se iskustva stečena u ovome razdoblju mogu pokazati veoma korisnima i u razdoblju pandemije COVID-19 u 2020., tj. u razdoblju očekivanog smanjenja opsega gospodarskih aktivnosti. Dijelom se ova otpornost Primorsko-goranske županije može obrazložiti gospodarskom strukturom koja uključuje niz značajnih djelatnosti i sektora koji funkcioniraju i u doba kriza, kao što su industrijska proizvodnja, energetika, lučki promet, javni sektor i javna administracija, zatim financijski sektor i informacijsko-komunikacijske tehnologije. Nepovoljna kretanja Primorsko-goranska županija je, u usporedbi s ostalim županijama, brže premostila i dijelom

zahvaljujući sektoru turizma. U razdoblju oporavka, 2014. – 2017., županijske stope rasta bile su uglavnom dvoznamenkaste. Osobito je dinamičan bio oporavak u jadranskim županijama s kumulativnim stopama između približno 15,5% i 23,1%, uglavnom pokretan bujajućom turističkom aktivnošću. Među jadranskim županijama, u tome je razdoblju Primorsko-goranska županija ostvarila najnižu kumulativnu stopu rasta BDP-a po stanovniku, približno 11,7%. Radi se o dinamici oporavka kakvu je imao i Grad Zagreb s približno 12% kumulativnog porasta.

Potrebno je istaknuti kako se očekuje da će kriza u 2020. i 2021. biti znatno dublja od krize 2008./2009. te se očekuje veći razmjer negativnih posljedica na globalnoj razini. Važni gospodarski sektori Primorsko-goranske županije kao što su turizam i poslovanje nekretninama koji su poslužili su kao protuteža negativnim kretanjima u razdoblju krize 2008. – 2013., vjerojatno će se naći na jakom udaru krize 2020. i 2021. Nadalje, Italija, kao najveći trgovinski partner županije, bit će jedna od najpogođenijih zemalja u godini 2020. s procjenom gospodarskog pada od približno 9%, dok se oporavak očekuje u 2021. s rastom od 4,8% (MMF, 2020.).

4.1.1.1 Gospodarska struktura Primorsko-goranske županije

Bruto dodana vrijednost (BDV) osnova je analize gospodarske strukture regija i utvrđivanja obilježja te strukture. BDV predstavlja razliku između bruto vrijednosti proizvodnje i međufazne potrošnje. Gospodarsku strukturu hrvatskih županija, pa tako i Primorsko-goranske županije, moguće je razmatrati prema udjelima djelatnosti u BDV-u županije i uz pomoć indeksa specijalizacije.

Tablicom u nastavku prikazana je struktura gospodarstva Primorsko-goranske županije, Istarske županije i Grada Zagreba, kao vodećih županija i Republike Hrvatske, usporedbom 2008. i 2017. godine. Strukturom gospodarstva Primorsko-goranske županije u 2017. godini prevladava skupina djelatnosti trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane (skupina G, H, I) s udjelom od 25,9% u županijskom BDV-u. Radi o skupini djelatnosti koja uključuje turizam kao veoma važnu gospodarsku granu, ali i veoma značajnu djelatnost prijevoz i skladištenje. Izuzetno veliki gospodarski subjekti u županiji kao što su Jadrolinija, Autotrans, Manšped, Luka Rijeka i dr. registrirani su upravo u ovim djelatnostima. Premda je udio trgovine, turizma i povezanih djelatnosti u gospodarskoj strukturi županije očekivano velik, ostale županije Jadranske Hrvatske imaju slične ili znatno veće udjele. Najviši je udio te skupine djelatnosti u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, 44,5%. U Primorsko-goranskoj županiji je neznatno porastao i udio djelatnosti koje rastu uvelike poticane turističkom aktivnošću kao što su poslovanje nekretninama (skupina L, na 11,6 % udjela u 2017.) i ostale uslužne djelatnosti koje uključuju sport, rekreaciju i kreativne industrije (skupina R, S, T, U na 3,8% udjela u 2017.).

Slijedi, prema veličini udjela, prerađivačka industrija kao najveća pojedinačna sastavnica gospodarske strukture s 22,9% udjela u županijskoj BDV. Prema podacima poslovne baze FinInfo, u području djelatnosti prerađivačke industrije 12 je gospodarskih subjekata koji ostvarili prihod veći od 100 milijuna kuna. Ti su vodeći gospodarski subjekti u području prerađivačke industrije registrirani u sljedećim djelatnostima: proizvodnja farmaceutskih pripravaka; gradnja brodova i plutajućih objekata; instaliranje industrijskih strojeva i opreme; piljenje i blanjanje drva; proizvodnja ploča, listova, cijevi i profila od plastike; proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova; strojna obrada metala; proizvodnja celuloze; proizvodnja kruha, proizvodnja svježih peciva, elastičarskih proizvoda i kolača; proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova; proizvodnja ostalih slavina i ventila.

Primorsko-goranska županija se prema visokome udjelu prerađivačke industrije izdvaja među županijama Jadranske Hrvatske i među županijama s najvećim urbanim središtima (Zagreb, Split, Osijek). No, u razdoblju 2008. – 2017. udio te djelatnosti u Primorsko-goranskoj županiji čak se smanjio

za 0,7 postotnih bodova, dok se u ostalim županijama Jadranske Hrvatske povećao, u rasponu od 2,2 do 10,1 postotnih bodova. Kretanja u toj djelatnosti u Primorsko-goranskoj županiji nisu bila nepovoljna, naprotiv mogu se ocijeniti stabilnima s 1% porasta BDV u 2017. godini u usporedbi s godinom 2008. Zamjetno je povećanje udjela skupine djelatnosti rudarstvo i vađenje, opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija i opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša (skupina B, D, E), s 2,8% u 2008. na 4,0% u 2017.

Gospodarska struktura Istarske županije razotkriva i drugačiju razvojnu koncepciju, više usmjerenu ka razvoju turizma i pratećih djelatnosti. Naime, u razdoblju 2008. – 2017. vidljivo je značajno jačanje trgovine, turizma i povezanih djelatnosti u gospodarskoj strukturi Istarske županije. Udio te skupine djelatnosti povećan je s 29,8% na 35,6%. Značajnije je porastao udio djelatnosti rudarstvo, vađenje i ostale industrije, s 4,2 na 6,9%, a smanjen je udio svih ostalih djelatnosti.

Tablica 2. Struktura BDV-a po djelatnostima NKD 2007. u vodećim hrvatskim županijama i RH, u godinama 2008. i 2017.

	NKD 2007	RH		GZ		PGŽ		IŽ	
		2008.	2017.	2008.	2017.	2008.	2017.	2008.	2017.
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4,7	3,6	0,2	0,2	1,3	1,0	2,4	1,3
B, D, E	Rudarstvo i vađenje te ostale industrije	3,3	4,6	2,2	4,4	2,8	4,0	4,2	6,9
C	Prerađivačka industrija	16,1	15,6	14,4	9,9	17,8	22,9	19,7	13,8
F	Građevinarstvo	8,5	5,0	5,9	2,8	9,7	5,9	8,5	6,6
G, H, I	Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	21,8	23,2	21,8	22,3	26,6	25,9	29,8	35,6
J	Informacije i komunikacije	5,0	4,8	8,1	10,2	4,0	2,2	3,2	2,8
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	6,2	6,3	11,1	11,7	4,2	3,5	4,1	3,4
L	Poslovanje nekretninama	8,9	9,5	4,6	5,5	10,4	11,6	9,1	9,9
M, N	Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	8,6	8,4	13,7	13,6	8,8	7,1	6,7	6,7
O, P, Q	Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelat. zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	14,1	15,3	14,1	15,1	12,0	12,1	9,9	9,8
R, S, T, U	Ostale uslužne djelatnosti	2,9	3,7	4,0	4,5	2,6	3,8	2,3	3,2

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a.

Napomena: područja NKD 2007. su A – Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; B, D, E – Rudarstvo i vađenje te ostale industrije; C – Prerađivačka industrija; F – Građevinarstvo; G, H, I – Trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane; J – Informacije i komunikacije; K – Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja; L – Poslovanje nekretninama; M, N – Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti; O, P, Q – Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi; R, S, T, U – Ostale uslužne djelatnosti. RH označuje Republiku Hrvatsku, GZ Grad Zagreb, PGŽ Primorsko-goransku županiju, IŽ Istarsku županiju.

Udio djelatnosti informacija i komunikacija (2,2%, skupina J) i stručnih, znanstvenih, tehničkih, administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti (7,1%, skupina M, N) u Primorsko-goranskoj županiji može se ocijeniti slabim, osobito u usporedbi s Gradom Zagrebom. Propulzivne i inovativne regije Europske unije koje su specijalizirane u srednjetehtnološkim do visokotehtnološkim sektorima tipično imaju razvijene ove sektore – sektore poslovnih usluga zasnovanih na intenzivnim znanjima u kojima postoji koncentracija poduzeća sa inženjerskim, tehničkim i znanstvenim znanjima visoke

specijalizacije. Usluge koje ti sektori pružaju mogu biti ključne u smislu stvaranja dodane vrijednosti proizvoda i usluga na tržištu. Paralelno s razvojem regija, jača potražnja za uslugama ovoga sektora te se ove usluge bolje razvijaju u regijama u kojima su smješteni sveučilišta i javni istraživački centri. (Corrocher, Cusmano, 2014.) Budući da Primorsko-goranska županija ima jak industrijski sektor i Sveučilište, postoji značajan prostor za razvoj ovih djelatnosti i za dalje jačanje konkurentnosti proizvoda i usluga koje se stvaraju na području Primorsko-goranske županije.

U nastavku je prikazana struktura BDV-a županije u godinama 2008., 2013. i 2018. po djelatnostima. U odnosu na 2008., u godini 2017., značajno je uvećan udio prerađivačke industrije (za 5,07 postotnih bodova), zatim djelatnosti smještaj, priprema i usluživanje hrane (za 3,51 postotnih bodova), umjetnosti, zabave, rekreacije (za 1,06 postotnih bodova), opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klima (za 1,25 postotnih bodova) i poslovanje nekretninama (1,24 postotnih bodova).

Tablica 3. Struktura BDV-a zasebno po djelatnostima NKD 2007. u Primorsko-goranskoj županiji, u 2008., 2013. i 2017. godini

Djelatnosti - NKD 2007.	2008.	2013.	2017.	razlika 2017./2008.
A. Poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo	1,26	1,11	1,00	-0,26
B. Rudarstvo i vađenje	0,81	4,46	0,50	-0,31
C. Prerađivačka industrija	17,83	22,99	22,90	5,07
D. Opskrba el.energijom,plinom,parom i klima	0,65	1,73	1,90	1,25
E. Opskrba vodom	1,27	1,55	1,60	0,33
F. Građevinarstvo	9,69	4,91	5,90	-3,79
G. Trgovina na veliko i na malo, mot.vozila	11,91	8,02	8,30	-3,61
H. Prijevoz i skladištenje	7,17	5,65	6,60	-0,57
I. Smještaj, priprema i usluživanje hrane	7,49	9,72	11,00	3,51
J. Informacije i komunikacije	3,95	2,60	2,20	-1,75
K. Financijske djelatnosti i osiguranje	4,23	3,40	3,50	-0,73
L. Poslovanje nekretninama	10,36	11,52	11,60	1,24
M. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	7,08	5,11	5,10	-1,98
N. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1,75	1,65	2,00	0,25
O. Javna uprava , obrana, socijalno osiguranje	3,85	3,53	3,40	-0,45
P. Obrazovanje	3,87	4,28	4,30	0,43
Q. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	4,27	4,29	4,40	0,13
R. Umjetnost,zabava , rekreacija	1,04	1,77	2,10	1,06
S. Ostale uslužne djelatnosti	1,22	1,48	1,60	0,38
Ostalo	0,30	0,22	0,10	-0,20

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a (2020.)

Tablicom u nastavku predočeni su indeksi specijalizacije u vodećim hrvatskim županijama. Indeks specijalizacije ukazuje na to je li županija u nekoj djelatnosti relativno specijalizirana u nacionalnim okvirima te se računa kao omjer udjela BDV-a neke djelatnosti generirane u županiji u ukupnom županijskom BDV-u i udjela BDV-a neke djelatnosti generirane u zemlji u ukupnom nacionalnom BDV-u. Ako indeks premašuje 1, to govori da je županija relativno specijalizirana u toj djelatnosti u odnosu na ostatak zemlje.

Tablica 4. Specijalizacija u vodećim hrvatskim županijama i RH, u 2008. i 2017.

NKD 2007		GZ		Promjena specijal. 17-08.	PGŽ		Promjena specijal. 17-08.	IŽ		Promjena specijal. 17-08.
		2008.	2017.		2008.	2017.		2008.	2017.	
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0,1	0,1	0,01	0,3	0,3	0,01	0,5	0,4	-0,15
B, D, E	Rudarstvo i vađenje te ostale industrije	0,7	1,0	0,28	0,8	0,9	0,05	1,3	1,5	0,25
C	Prerađivačka industrija	0,9	0,6	-0,26	1,1	1,5	0,36	1,2	0,9	-0,35
F	Građevinarstvo	0,7	0,6	-0,14	1,1	1,2	0,03	1,0	1,3	0,30
G, H, I	Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladišt., smještaj, priprema i usluž. hrane	1,0	1,0	-0,04	1,2	1,1	-0,10	1,4	1,5	0,17
J	Informacije i komunikacije	1,6	2,1	0,49	0,8	0,5	-0,34	0,6	0,6	-0,06
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	1,8	1,8	0,07	0,7	0,6	-0,12	0,7	0,5	-0,12
L	Poslovanje nekretninama	0,5	0,6	0,06	1,2	1,2	0,06	1,0	1,0	0,02
M, N	Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1,6	1,6	0,02	1,0	0,8	-0,19	0,8	0,8	0,02
O, P, Q	Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdrav. zaštite i socijalne skrbi	1,0	1,0	-0,02	0,9	0,8	-0,06	0,7	0,6	-0,06
R, S, T, U	Ostale uslužne djelatnosti	1,4	1,2	-0,19	0,9	1,0	0,13	0,8	0,9	0,04

Napomena: Područja djelatnosti NKD 2007. su A – Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; B, D, E – Rudarstvo i vađenje te ostale industrije; C – Prerađivačka industrija; F – Građevinarstvo; G, H, I – Trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane; J – Informacije i komunikacije; K – Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja; L – Poslovanje nekretninama; M, N – Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti; O, P, Q – Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi; R, S, T, U – Ostale uslužne djelatnosti.

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a (2020.).

Izračun indeksa specijalizacije za godinu 2017. ukazuje na to da je Primorsko-goranska županija specijalizirana u prerađivačkoj industriji, građevinarstvu, skupini djelatnosti trgovina, turizam i prateće djelatnosti, u poslovanju nekretninama i u sportu, rekreaciji, kulturnim i kreativnim industrijama. Primorsko-goranska županija je najjače specijalizirana u prerađivačkoj industriji te je ta specijalizacija i ojačala u odnosu na godinu 2008. Nepovoljnom se može ocijeniti činjenica da se specijalizacija u sektoru poslovnih usluga zasnovanih na intenzivnim znanjima (skupine J, M, N) u promatranom razdoblju čak i smanjuje. Upravo je u tome sektoru visokospecijaliziran Grad Zagreb te dodatno, u financijskome sektoru (skupina K), skupini pretežito društvenih djelatnosti (skupine O, P, Q), kao i sportu, rekreaciji, kulturnim i kreativnim industrijama. Kada je riječ o poziciji i perspektivama sektora turizma na području Primorsko-goranske županije, autori studije EIZG-a (2018.), na temelju opsežne sektorske analize utvrdili su sljedeće:

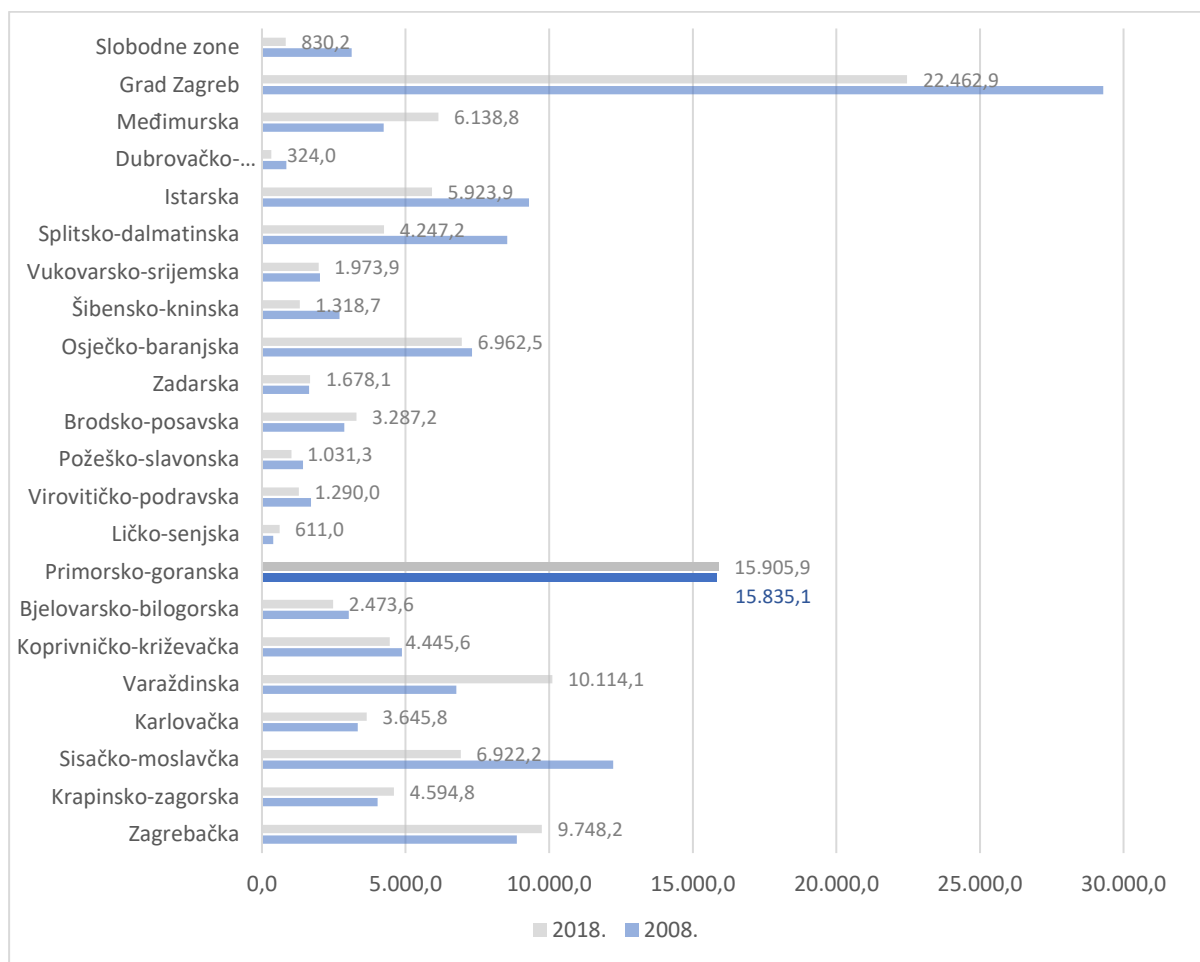
- turistički promet je izrazito sezonalan, većinom koncentriran u ljetnim mjesecima;
- struktura turističkih kapaciteta je nepovoljna, prevladavaju kampovi i privatni smještaj, dok je relativno nizak udio hotela.

Istarska županija je, kako je i očekivano, visokospecijalizirana u trgovini, turizmu i povezanim djelatnostima te je specijalizacija u promatranom razdoblju čak i uvećana. Zamjetan je visok stupanj specijalizacije u rudarstvu, vađenju i ostalim industrijama. Pregledom poslovnih podataka gospodarskih subjekata u Istarskoj županiji u ovim djelatnostima u bazi podataka Infobiz, moguće je utvrditi visoku razinu prihoda u djelatnosti Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša (skupina E), samo u godini 2018. Rezultat je to najvjerojatnije intenzivnih ulaganja na temelju EU fondova u vodnu i komunalnu infrastrukturu u županijama, uključujući zbrinjavanje otpada radi osuvremenjivanja komunalne infrastrukture.

S obzirom na značenje industrijske proizvodnje u Primorsko-goranskoj županiji, u nastavku su predočeni podaci o ukupnoj vrijednosti prodanih (tj. fakturiranih) proizvoda prema Nomenklaturi industrijskih proizvoda, u 2008. i 2018. godini. Obuhvaćeni su proizvodi i uslugama područja djelatnosti B, C, D i odjeljak 36 područja E, prema NKD-u 2007. Dok se BDV industrijskoj proizvodnji u tekućim cijenama povećao za 35,5% u 2017. u usporedbi s 2008., vrijednost prodanih (fakturiranih) proizvoda je u Primorsko-goranskoj županiji približno ostala na razini iz 2008. sa svega 0,5% povećanja. Premda je vrijednost fakturiranih proizvoda ostala približno jednaka u promatranom razdoblju, spomenuto povećanje BDV-a ukazuje na to da je u fakturiranim proizvodima povećan da udio dodane vrijednosti. Stoga je moguće zaključiti da je u industrijskoj proizvodnji načinjen pomak prema proizvodima veće dodane vrijednosti, prema tome i unapređenje strukture industrijske proizvodnje.

Sagleda li se stanje vrijednosti i dinamika promjene vrijednosti fakturiranih industrijskih proizvoda u ostalim županijama, uočljivo je vodstvo Grada Zagreba, ali i slabljenje vrijednosti proizvoda Grada Zagreba u 2018. u usporedbi s 2008. Osobito su ojačale vrijednosti prodanih proizvoda u Varaždinskoj, Zagrebačkoj, Međimurskoj i Brodsko-posavskoj županiji tj. u županijama u kojima je jačala i vrijednost robnog izvoza.

Slika 4. Ukupna vrijednost prodanih proizvoda prema Nomenklaturi industrijskih proizvoda u 2008. i 2018., u tisućama kuna

Izvor: Državni zavod za statistiku.

4.1.2. Vanjskotrgovinska bilanca (internacionalizacija poslovanja)

Primorsko-goranska županija je prema vrijednosti robnog izvoza (4.294 milijuna kn) u godini 2019. među vodećih deset hrvatskih županija, na sedmome mjestu, prema privremenim podacima DZS koje je obradila HGK (2019.). Grad Zagreb najveći je izvoznik među županijama (36.777 milijuna kuna), slijede uglavnom županije sa sjevera Hrvatske – Varaždinska (7.286 milijuna kuna), Zagrebačka (6.450 milijuna kuna) i Međimurska (5.362 milijuna kuna). Od županija s najjačim urbanim središtima, pored Zagreba, prednjače u odnosu na Primorsko-goransku županiju Osječko-baranjska (4.432 milijuna kuna) i Splitsko-dalmatinska županija (4.743 milijuna kuna).

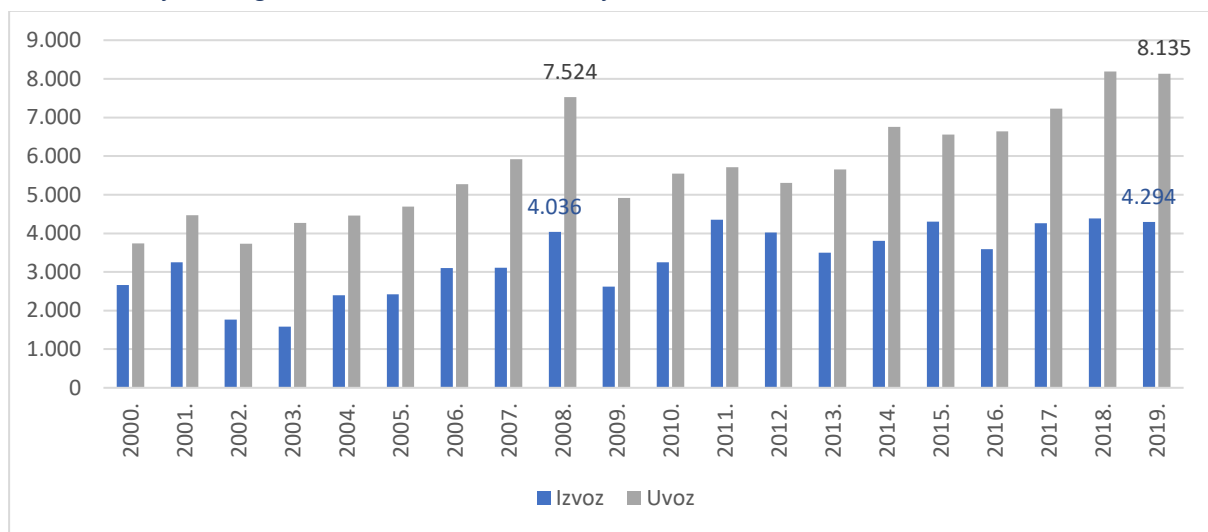
Vrijednost robnog uvoza Republike Hrvatske, kao i približno polovine broja županija, znatno premašuje vrijednost robnog izvoza. Jednaka je situacija i u Primorsko-goranskoj županiji s vrijednošću uvoza na razini 8.135 milijuna kuna u 2019. te je prema toj vrijednosti Primorsko-goranska županija treća županija. Kao posljedica, saldo robne razmjene Primorsko-goranska županija je negativan. Među županijama s većim regionalnim središtima, samo Osječko-baranjska županija ostvaruje suficit u robnoj razmjeni.

Primorsko-goranska županija je među županijama u 2019. godini prema vrijednosti robnog izvoza po stanovniku (2.038 EUR ili 15.285 kn), bila trinaesta (HGK, 2019.). Kako je ranije naznačeno, način vođenja statističkih podataka prema mjestu sjedišta gospodarskih subjekata, a ne prema mjestu

proizvodnje, stvara statističku pristranost prema Gradu Zagrebu. Stoga je pri tumačenju i usporedbi podataka potrebno uvažiti ovu činjenicu.

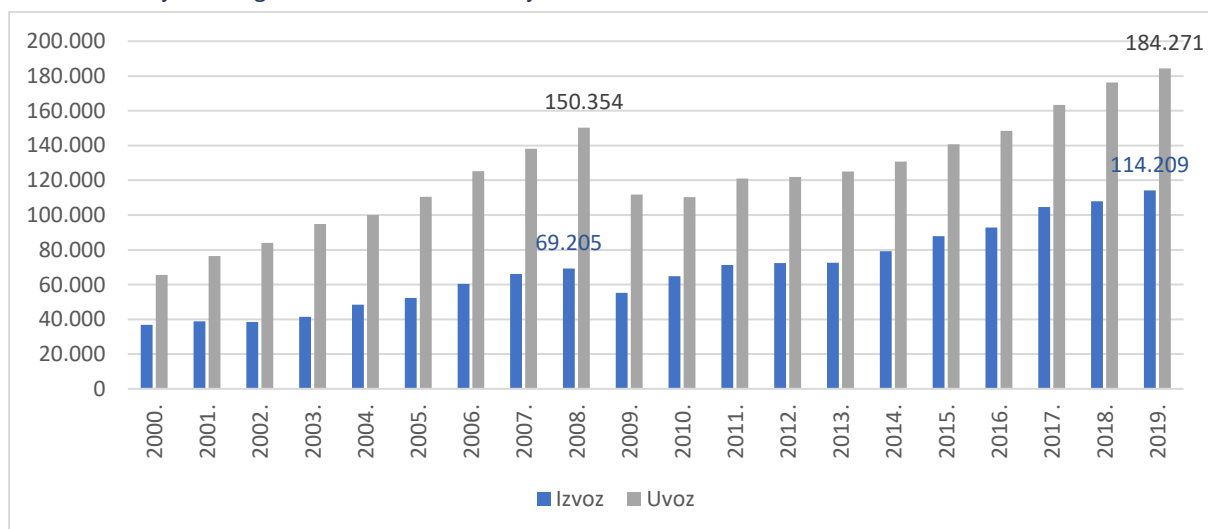
Unatoč ovim činjenicama, razina izvoza Primorsko-goranska županija neočekivano je niska, s obzirom na jaku specijalizaciju u prerađivačkoj industriji, zatim na povoljan geografski položaj i transportne infrastrukturne kapacitete. Rezultat je to relativno slabe dinamike robnog izvoza Primorsko-goranske županije u razdoblju nakon 2008. godine. Robni izvoz Primorsko-goranske županije u 2008. u robnom izvozu Republike Hrvatske sudjelovao je s 5,8%, a u 2019. s 3,8%. Sagleda li se promjena vrijednosti robnog izvoza u 2019. u odnosu na 2008., na razini Republike Hrvatske se radi o povećanju od približno 65,0%, a na razini Primorsko-goranske županije o povećanju približno 6,4%. Trendovi su bili još znatno dinamičniji u županijama na sjeveru Hrvatske. Prosječni je porast u 2019. u odnosu na 2008. Varaždinske, Zagrebačke i Međimurske županije iznosio čak 146%.

Slika 5. Kretanje robnog izvoza i uvoza u PGŽ u razdoblju 2000. – 2019., u mil. kn

Izvor: Državni zavod za statistiku.

Slika 6. Kretanje robnog izvoza i uvoza u razdoblju 2000. – 2019. u RH

Izvor: Državni zavod za statistiku.

Struktura izvoza Primorsko-goranske županije otkriva da najveći dio izvoza, očekivano, ostvaruje prerađivačka industrija (56,2%), zatim trgovina na malo i popravak motornih vozila i motocikala (31,1%), prijevoz i skladištenje (4,24%) i poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (2,8%).

Tablica 5. Struktura robnog izvoza i uvoza PGŽ prema područjima djelatnosti u 2019., u %

	Područja djelatnosti NKD 2007.	Izvoz	Uvoz
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2,81	1,11
B	Rudarstvo i vađenje	0,03	0,17
C	Prerađivačka industrija	56,23	22,72
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	-	0,00
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	2,79	0,60
F	Građevinarstvo	0,49	1,77
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	31,06	67,08
H	Prijevoz i skladištenje	4,24	2,09
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	0,06	0,50
J	Informacije i komunikacije	0,24	0,58
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	-	0,14
L	Poslovanje nekretninama	0,12	0,11
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	0,85	1,56
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1,01	1,06
P	Obrazovanje	0,00	0,15
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	-	0,09
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	0,08	0,26
S	Ostale uslužne djelatnosti	0,00	0,02
X	Neraspoređeno	0,00	0,00
	Ukupno	100,0	100,0

Napomena: A – Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; B, D, E – Rudarstvo i vađenje te ostale industrije; C – Prerađivačka industrija; F – Građevinarstvo; G, H, I – Trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane; J – Informacije i komunikacije; K – Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja; L – Poslovanje nekretninama; M, N – Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti; O, P, Q – Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi; R, S, T, U – Ostale uslužne djelatnosti.

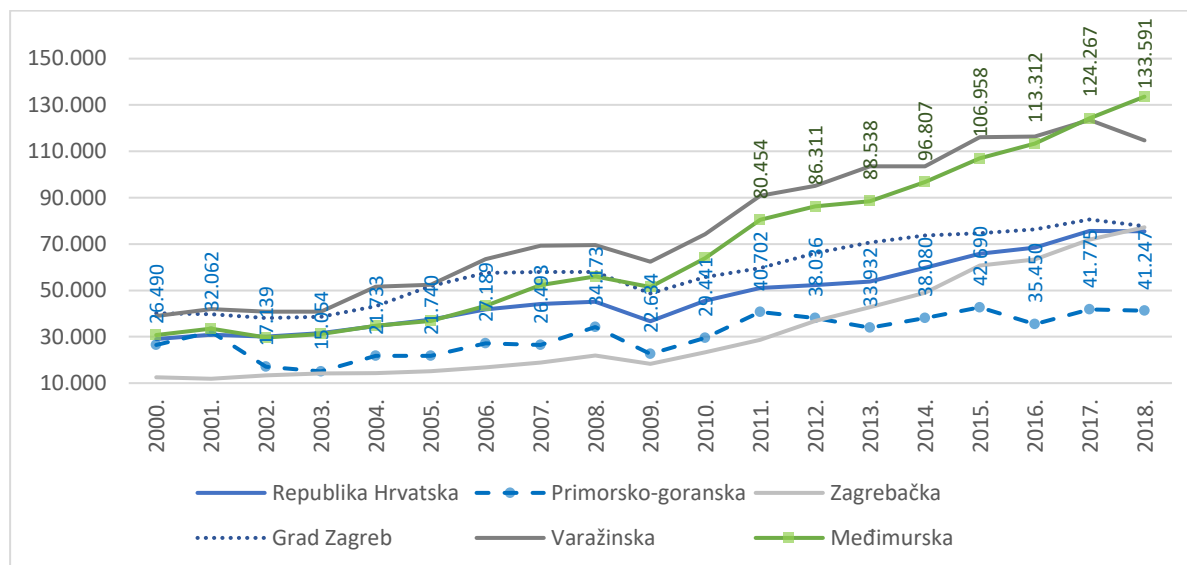
Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a.

Slikom 7. prikazano je kretanje vrijednosti izvoza po zaposlenome u Republici Hrvatskoj, Primorsko-goranskoj županiji i nekoliko županija sjeverne Hrvatske u kojima je zabilježen veoma dinamičan rast izvoza, u razdoblju 2000.-2018. Zamjetno je da Primorsko-goranska županija prema ovoj vrijednosti znatno zaostaje za prosjekom Republike Hrvatske te je jaz između vodećih županija i Primorsko-goranske županije poprilično velik. Od 2011. godine, vrijednost robnog izvoza po zaposlenome u PGŽ kreće se veoma blizu srednje vrijednosti koja iznosi 39.000 kuna te se može konstatirati da izvoz po zaposlenome stagnira. Kretanja u Republici Hrvatskoj bila su znatno dinamičnija, na primjer od spomenute godine 2011., kada je vrijednost izvoza po zaposlenome iznosila 51.044 kn, a u 2018. čak 75.450 kn ili gotovo dvostruko više nego u Primorsko-goranskoj županiji u istoj toj godini. U županiji koja je prema vrijednosti izvoza po zaposlenome vodeća, Međimurskoj županiji, ta je vrijednost u godini 2018. iznosila čak 133.591 kn ili 3,2 puta veća nego u Primorsko-goranskoj županiji. Jasno je da je izvozna aktivnost u Primorsko-goranskoj županiji nedovoljno iskorišten izvor rasta, osobito s obzirom

na koncentraciju kapaciteta u djelatnosti prerađivačke industrije. Očit potencijal za povećanje izvoza vidljiv je i u sektoru usluga, pogotovo zahvaljujući servisizaciji industrije (osobito brodogradnje), ali i u zdravstvenim uslugama (dentalnoj medicini, wellnessu, estetici i sl.).

Slika 7. Vrijednost izvoza po zaposlenome u odabranim županijama i RH u razdoblju 2000.-2018., u kunama

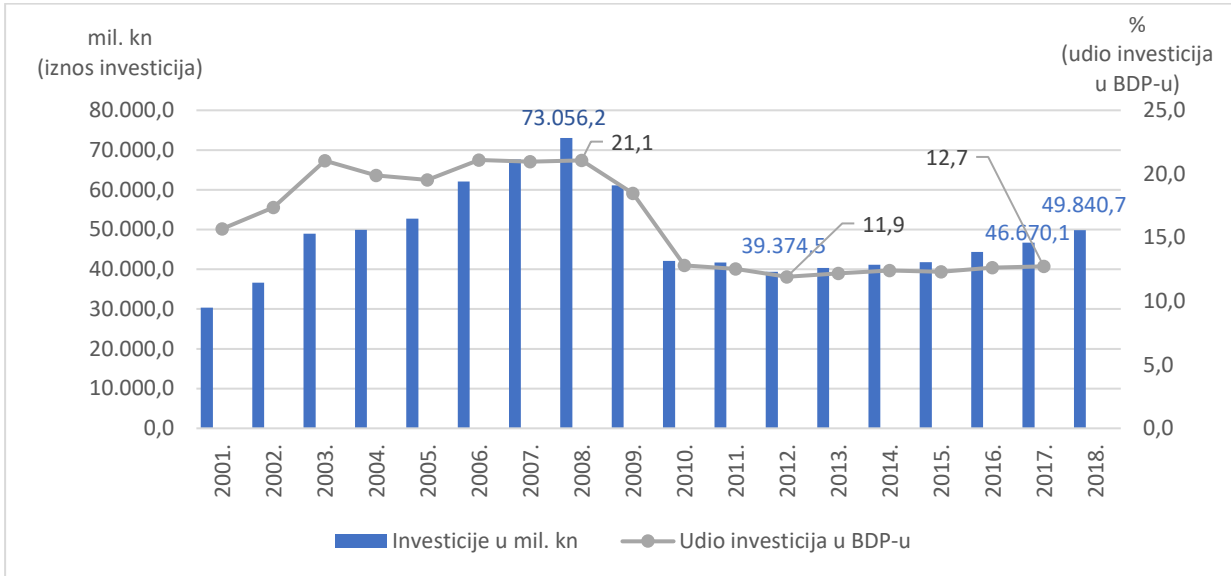
Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

4.1.3. Investicije

Dinamika investicija u Republici Hrvatskoj i Primorsko-goranskoj županiji u razdoblju 2001. – 2018. prati dinamiku općih ekonomskih kretanja. Stoga je kretanje gospodarstva i kretanje investicijske aktivnosti moguće promatrati u razdoblju do 2008. godine, tj. razdoblju ekspanzije ulaganja i u razdoblju nakon 2008. godine, u kojem su ulaganja značajno smanjena. U analizi su korišteni podaci Državnoga zavoda za statistiku o bruto investicijama u novu dugotrajnu imovinu koji se prikupljaju i obrađuju temeljem statističkog istraživanja na uzorku pravnih osoba - poduzetnika, financijskih i osiguravajućih institucija, proračunskih korisnika i neprofitnih organizacija – većih investitora.

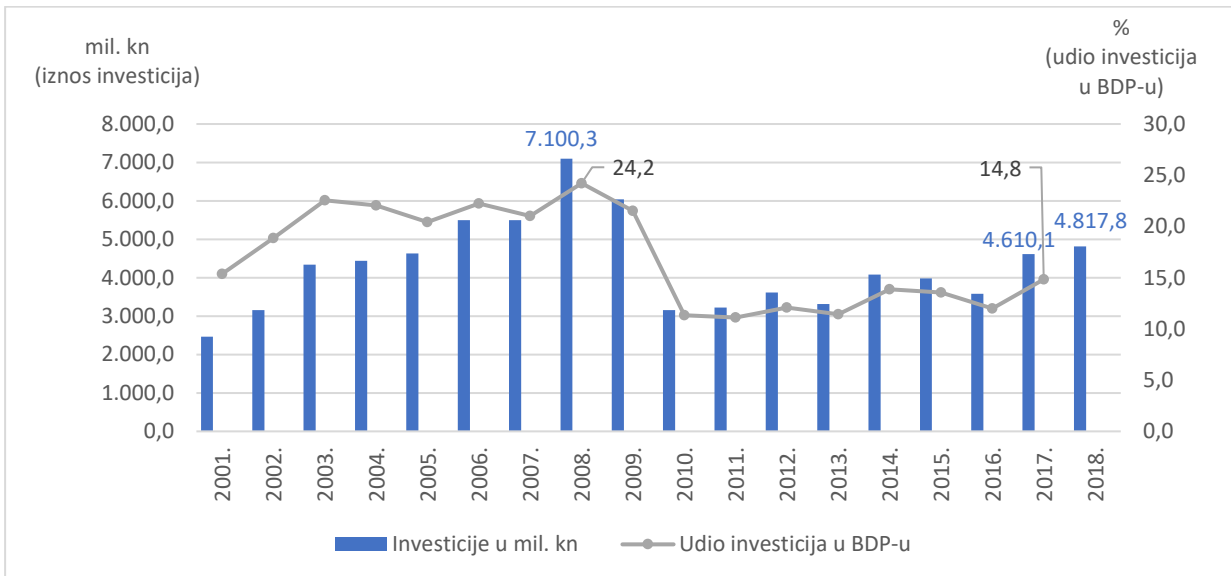
Ulaganja u Republici Hrvatskoj bila su na vrhuncu godine 2008., kada su iznosila 73.056,2 milijuna kuna te su u BDP-u sudjelovala s 21,1%. Te su godine ulaganja u Primorsko-goranskoj županiji iznosila 7.100,3 milijuna kuna te su u BDP-u Primorsko-goranske županije sudjelovala s 24,2%. Nakon te godine, uslijedilo je smanjenje investicijske aktivnosti osobito izraženo između 2008. – 2013. godine, kada je smanjenje iznosilo je 44,8% u Republici Hrvatskoj, a 53,3% u Primorsko-goranskoj županiji. Ulažaka aktivnost dalje jača od 2013. godine, po prosječnoj godišnjoj stopi od 4,0% u Republici Hrvatskoj i 5,9% u Primorsko-goranskoj županiji. Udio investicija u BDP-u u 2017. godini, za koju su dostupni posljednji podaci, u Republici Hrvatskoj iznosio je 12,7%, dok je taj udio u Primorsko-goranskoj županiji bio 14,8%.

Slika 8. Investicije u RH u razdoblju 2001. – 2018.

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

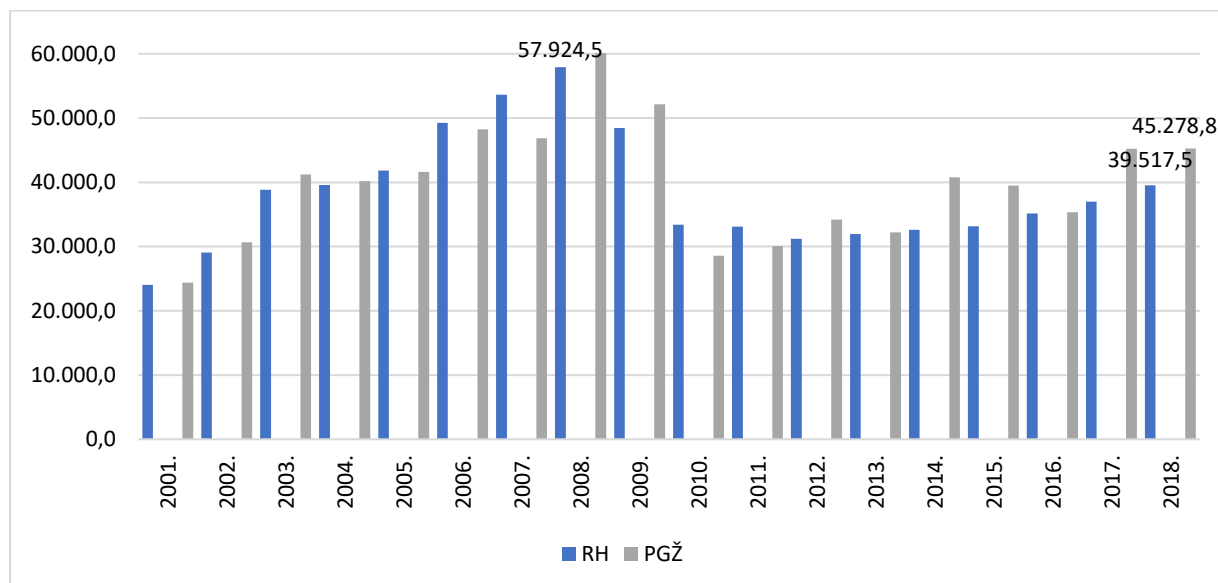
Slika 9. Investicije u PGŽ u razdoblju 2001. – 2018.

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

U nastavku je iznos ulaganja u Republici Hrvatskoj i Primorsko-goranskoj županiji izražen u vrijednosti po zaposlenome. Do 2008. godine vrijednost ulaganja po zaposlenome u Primorsko-goranskoj županiji približno je na razini nacionalne vrijednosti, a nakon 2008. uglavnom premašuje nacionalne vrijednosti, u prosjeku za 7,3% godišnje.

Slika 10. Investicije po zaposlenom u RH i PGŽ u razdoblju 2001. –2017.

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

4.1.3.1 Struktura ulaganja prema vrstama imovine

Tablicom u nastavku predočena je struktura ulaganja prema vrstama imovine u Republici Hrvatskoj i u Primorsko-goranskoj županiji u razdoblju između 2014. i 2018. godine. Struktura ulaganja Primorsko-goranske županije donekle se razlikuje od strukture ulaganja Republike Hrvatske. Prije svega, značajno su veća ulaganja u građevinske objekte, prostore i građevine u Primorsko-goranskoj županiji: dok je prosječan udio ulaganja u tu imovinu u Republici Hrvatskoj 47%, taj je udio u Primorsko-goranskoj županiji u promatranim godinama bio 10 postotnih bodova veći. Ova činjenica dijelom objašnjava jaku specijalizaciju Primorsko-goranske županije u građevinarstvu. Udio ulaganja u postrojenja i opremu postupno se povećava u Primorsko-goranskoj županiji u promatranim godinama, dok je relativno stabilan na razini zemlje. Budući da se radi o proizvodnoj imovini, ovaj je trend u Primorsko-goranskoj županiji poželjan te sugerira zamjenu opreme i modernizaciju proizvodnih i drugih sustava. Nabava nove opreme i modernizacija pogona su među ključnim čimbenicima održavanja konkurentskoga koraka i sustizanja razvijenijih europskih regija.

Udio transportne imovine u Primorsko-goranskoj županiji postupno se smanjuje (dok je razina izdataka u kunama konstantna), ali je potrebno kao nepovoljnu činjenicu istaknuti relativno niži udio intelektualne imovine u Primorsko-goranskoj županiji (1,3 – 1,7%) u usporedbi tim udjelom na razini Republike Hrvatske (4,0 – 5,3%). Intelektualna imovina povećava vrijednost poduzeća i jača konkurentsku poziciju na tržištu te se radi o izuzetno poželjnim ulaganjima koji su jedan od pokazatelja inovativne aktivnosti i jačanja konkurentnosti gospodarstva. Ulaganja u intelektualnu imovinu uključuju kao glavne kategorije istraživanje i razvoj, rudarska istraživanja, softvere i baze podataka, ulaganje u zabavu, književne i umjetničke originale. Vrijednost ulaganja u intelektualnu imovinu nije se mijenjala značajnije u promatranom razdoblju, sve do 2018., kada je zabilježen međugodišnji porast od 6,6%.

Tablica 6. Struktura investicija u PGŽ i RH prema vrstama imovine u razdoblju 2014. i 2018., u %

RH	Građevinski objekti, prostori i građevine	Postrojenja i oprema s montažom	Transportna imovina	Biološka imovina	Intelektualna imovina	Neraspoređeno	Ukupno
	2014.	49,0	30,1	11,9	1,5	4,0	
2015.	48,0	31,6	11,6	1,4	4,1	3,2	100,0
2016.	45,8	32,3	12,7	1,2	4,9	3,0	100,0
2017.	44,3	33,7	12,6	1,3	5,0	3,0	100,0
2018.	46,5	31,3	12,6	1,3	5,3	3,2	100,0
PGŽ							
2014.	63,4	23,3	9,4	0,9	1,5	1,5	100,0
2015.	58,5	32,0	5,6	0,7	1,6	1,7	100,0
2016.	58,4	31,0	6,8	0,8	1,7	1,4	100,0
2017.	55,5	33,7	6,7	0,7	1,3	2,1	100,0
2018.	50,8	38,5	7,2	0,7	1,4	1,4	100,0

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

4.1.3.2 Efikasnost investicija

Korisno je razmotriti koliko su poduzeta ulaganja bila učinkovita u generiranju nove vrijednosti. To je moguće uz pomoć pokazatelja efikasnosti investicija, koji je izračunan kao odnos ulaganja u godini t i prirast deflaciranog BDP-a u godini $t + 1$. Dobiveni rezultati tumače se na način da niže vrijednosti sugeriraju da je za dodatnu jedinicu BDP-a potrebno manje jedinica ulaganja, pa su ulaganja učinkovitija. Na temelju dobivenih rezultata nije moguće donijeti jednoznačan zaključak. Uočava se kako se u razdoblju krize pogoršava efikasnost investicija, kako u Hrvatskoj, tako i u Primorsko-goranskoj županiji. Promotrite li se rezultati u razdoblju 2016. – 2017., uočava se u prosjeku slabija učinkovitost ulaganja u Primorsko-goranskoj županiji u usporedbi s Republikom Hrvatskom. EIZG (2018.) jednako je tako utvrdio slabiju efikasnost investicija te je objašnjava nepovoljnom sektorskom strukturom ulaganja.

Tablica 7. Veličina i efikasnost investicija u razdoblju 2006. – 2018.

	Investicije u mil. kn		Udio investicija u BDP-u, u %		Efikasnost investicija		Investicije po zaposlenom	
	RH	PGŽ	RH	PGŽ	RH	PGŽ	RH	PGŽ
2006.	62.113,0	5.494,1	21,1	22,3	2,4	2,6	49.247,9	48.232,8
2007.	67.654,4	5.500,9	21,0	21,0	2,3	4,0	53.641,5	46.883,2
2008.	73.056,2	7.100,3	21,1	24,2	3,8	2,1	57.924,5	60.116,5
2009.	61.111,4	6.036,8	18,5	21,5	-11,6	-15,1	48.453,7	52.134,4
2010.	42.102,4	3.153,3	12,8	11,3	13,7	18,1	33.382,0	28.572,1
2011.	41.747,6	3.218,8	12,5	11,1	29,4	3,5	33.100,7	30.086,5
2012.	39.374,5	3.616,0	11,9	12,1	-20,7	3,3	31.219,1	34.197,7
2013.	40.322,6	3.318,3	12,2	11,4	13,3	-5,8	31.970,8	32.184,9
2014.	41.116,8	4.077,2	12,4	13,9	14,6	6,0	32.600,5	40.789,1
2015.	41.819,9	3.980,8	12,3	13,6	4,9	-97,5	33.158,0	39.474,8
2016.	44.339,8	3.580,3	12,6	12,0	3,5	7,5	35.155,9	35.354,7
2017.	46.670,1	4.610,1	12,7	14,8	4,2	4,2	37.003,6	45.195,3
2018.	49.840,7	4.817,8	-	-	-	-	39.517,5	45.278,8

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

Budući da nisu dostupni podaci o stanju ulaganja i dinamici prema područjima djelatnosti NKD 2007. Zbog toga je, barem indikativno, moguće referirati se na sektorsku distribuciju i efikasnost investicija

u Hrvatskoj i Primorsko-goranskoj županiji autora EIZG-a (2018.). Izračuni se odnose na razdoblja 2008. – 2012. i 2013. – 2015. Autori EIZG-a ističu kako su najveća ulaganja u oba razdoblja bila u djelatnosti građevinarstva, ali se smanjuje značenje ove djelatnosti: u kasnijem razdoblju, 2013. – 2015., ulaganja u građevinarstvo sudjeluju s 26,2 % BDV u Hrvatskoj i s 26,6% BDV-a u Primorsko-goranskoj županiji, dok su ti udjeli u ranijem razdoblju bili znatno veći (42,9% u Republici Hrvatskoj i 59,6 % u Primorsko-goranskoj županiji).

Podaci o ulaganjima prema vrstama imovine DZS-a pokazuju da se smanjila ulaganja u građevinske objekte prostore i građevine u razdoblju 2014. – 2016. za 19,1%, pa su ponovo ojačala u razdoblju 2016. – 2018., za 17,1%. Stoga je moguće očekivati ponovno jačanje specijalizacije u građevinarstvu.

Nadalje, prema spomenutim izračunima EIZG-a, u usporedbi s Republikom Hrvatskom, u Primorsko-goranskoj županiji, udio investicija u razdoblju 2013. – 2015. je natprosječan u primarnome sektoru, prerađivačkoj industriji, trgovini, turizmu, prijevozu i skladištenju, javnom sektoru i ostalim uslužnim djelatnostima. Ulaganja u informacijskim i komunikacijskim djelatnostima, a radi se o jednoj od ključnih djelatnosti suvremenih vodećih ekonomija, približno su na razini Republike Hrvatske. U Primorsko-goranskoj županiji se financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja izdvajaju od ostatka zemlje prema ulaganjima koja su daleko ispod prosjeka (5,5% udjela u BDV-u u Primorsko-goranskoj županiji nasuprot 17,6% u Republici Hrvatskoj). Vjerojatno je ovo moguće objasniti širenjem mreža poslovnica i pozicije financijskih institucija diljem zemlje, dok su većim urbanim središtima već kvalitetno pozicionirane. Relativno se manje ulaže u Primorsko-goranskoj županiji u stručnim, znanstvenim, tehničkim, administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima (3,7% udjela u BDV-u u županiji, nasuprot 4,3% u Republici Hrvatskoj).

Sektorski izračun EIZG-a pokazao je da su u razdoblju 2013. – 2015. najviša efikasnost investicija ostvarena u djelatnostima primarnog sektora, u turizmu i povezanim uslužnim djelatnostima te u građevinarstvu. Efikasnost investicija bila je negativna u rudarstvu, vađenju i ostalim industrijama, u informacijskim i komunikacijskim djelatnostima, u financijskim djelatnostima i djelatnostima osiguranja i u djelatnostima javnog sektora. Autori EIZG (2018.) tumače negativnu vrijednost efikasnosti investicija na način da investicije nisu bile dovoljne za održanje BDP-a na jednakoj razini.

4.1.3.3 Izravna strana ulaganja

Među tipovima ulaganja, potrebno je osvrnuti se i na izravna strana ulaganja. Ova se vrsta ulaganja izdvaja zbog toga što se, ekonomski gledano, upotrebljava strana akumulacija kako bi se financirala ulaganja u domaće proizvodne ili uslužne kapacitete. Da bi se govorilo o izravnim vlasničkim ulaganjima, strani vlasnik mora steći najmanje 10% udjela u temeljnom kapitalu trgovačkog društva. Vrijednost inozemnih izravnih ulaganja obuhvaća vlasnička ulaganja, zadržanu dobit i dužničke odnose između vlasnički povezanih rezidenata i nerezidenata. Izravna strana ulaganja su poželjan vid ulaganja i zbog činjenice da s tim tipom ulaganja često dolazi do transfera tehnologija u novoosnovana ili postojeća poduzeća, do transfera iskustvenih znanja, i jačanja domaćih ljudskih kapaciteta. Među uočenim pozitivnim učincima, novi vlasnici odlučuju se na korištenje domaćih dobavljača ili podugovaratelja, pa dolazi do dinamiziranja lokalnih ekonomija. Jača i tržišna utakmica, a domaća konkurentna poduzeća mogu profitirati od demonstracijskih učinaka i prelaska osposobljene radne snage, jačanja vlastitih tehnoloških kapaciteta radi hvatanja koraka s konkurencijom i dr.

Republika Hrvatska je kao zemlja bila otvorena za strana ulaganja od ranih devedesetih, ali je veliki priljev inozemnih ulaganja, kakav je zabilježen u Višegradskim zemljama, u Hrvatskoj zbog ratnih okolnosti i povezanih ulagačkih rizika u devedesetim godinama prošlog stoljeća, izostao. No, na prijelazu u novo tisućljeće dinamizirao se priljev stranih ulaganja, uglavnom u županije s jačim urbanim

središtima, kao što je Primorsko-goranska županija. Grad Zagreb je prevladao prema veličini priljeva izravnih stranih ulaganja te se 65% tih ulaganja odnosi upravo na Grad Zagreb, u razdoblju između godina 1993. – 2018. (HGK, 2019.).

Sagledaju li se podaci predočeni u nastavku (1993. – 2018.), vidljivo je kako je Primorsko-goranska županija jedna od vodećih prema priljevu izravnih stranih ulaganja u Republiku Hrvatsku, bilo da se radi o kumulativnim podacima u milijunima EUR ili o vrijednosti u EUR po stanovniku. Zanimari li se Grad Zagreb kao primatelj ulaganja zbog neusporedivih značajnih vrijednosti, prema kumulativnom iznosu ulaganja u razdoblju 1993. – 2018. prednjači Splitsko-dalmatinska županija s 2.091,1 milijun EUR, pa slijedi Primorsko-goranska županija s 2.013,5 milijuna EUR. Kada se vrijednost ulaganja normalizira za broj stanovnika, ponovno je vodeći Grad Zagreb s 24.880,0 EUR vrijednosti po stanovniku, slijede Istarska županija s 8.159,6 EUR po stanovniku i Primorsko-goranska županija s 7.023,5 EUR po stanovniku.

Tablica 8. Inozemna izravna ulaganja, kumulativ 1993.-2018.

Županija	Izravna strana ulaganja kumulativno, u mil. EUR	Izravna strana ulaganja po stanovniku, u EUR
RH	30.792,2	7.465,6
Grad Zagreb	19.973,1	24.880,0
Zagrebačka	1.533,6	4.924,6
Krapinsko-zagorska	262,8	2.080,1
Varaždinska	397,1	2.355,7
Koprivničko-križevačka	89,5	820,2
Međimurska	111,8	1.007,5
Bjelovarsko-bilogorska	86,6	788,9
Virovitičko-podravska	16,0	207,6
Požeško-slavonska	45,2	649,6
Brodsko-posavska	153,3	1.065,8
Osječko-baranjska	381,1	1.346,6
Vukovarsko-srijemska	135,5	850,8
Karlovačka	176,6	1.493,6
Sisačko-moslavčka	29,2	191,5
Primorsko-goranska	2.013,5	7.023,5
Ličko-senjska	123,4	2.685,5
Zadarska	560,5	3.323,2
Šibensko-kninska	283,2	2.791,6
Splitsko-dalmatinska	2.091,1	4.651,0
Istarska	1.699,1	8.159,6
Dubrovačko-neretvanska	629,9	5.189,3

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, 2019., str. 22.

Kada je riječ o djelatnostima u koje su uložili strani ulagači, u županijama Jadranske Hrvatske prevladavaju ulaganja u turizam, povezane i prateće djelatnosti te su kumulativne vrijednosti po županijama znatno veće nego u županijama Kontinentalne Hrvatske. U Primorsko-goranskoj županiji najveća su ulaganja u spomenutom razdoblju usmjerena u financijske uslužene djelatnosti (osim osiguranja i mirovinskih fondova), zatim vlasnička ulaganja u nekretnine i gradnja zgrada. Slična je struktura izravnih stranih ulaganja i u Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok su, na primjer, u županijama

na sjeveru Hrvatske ulaganja usmjerena u razne grane industrijske proizvodnje. Najveći strani ulagači u Primorsko-goransku županiju dolaze iz Austrije i susjednih zemalja, Slovenije i Italije.

Unatoč ovim povoljnim kretanjima, studijom EIZG-a (2018.) ocijenjeno je da domaći i strani ulagači ne pokazuju dovoljan interes za ulaganja na području Primorsko-goranske županije, za ulaganja koja bi uključivala poslovno-tehnološku modernizaciju te za obnovu *brownfield* lokacija.

4.1.3.4 Korištenje fondova Europske unije za ulaganja

Značenje sredstava iz fondova Europske sve je veće od priključenja Hrvatske Europskoj uniji te sudjelovanjem zemlje u proračunskom razdoblju Europske unije 2014. – 2020. U navedenom razdoblju, u okviru Kohezijske politike, Hrvatska ima na raspolaganju 8,6 milijardi EUR. Značenje ovih sredstava za financiranje javnih ulaganja u županijama i za jačanje ulaganja u gospodarstvu izuzetno je veliko.

U tijeku je modernizacija raznih vrsta javne infrastrukture, pogotovo su vrijedna ulaganja u vodnom i komunalnom gospodarstvu. Poduzeća imaju mogućnost kandidirati za bespovratna sredstva temeljem projektnih prijedloga. U okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija, poduzeća imaju mogućnost kandidirati u više poziva s različitim namjenama, unutar npr. osi Poslovna konkurentnosti, zatim unutar osi Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija, ali i u okviru osi koje su više sektorski umjerene npr. na energetske učinkovitost i sl. Os Poslovna konkurentnost, u dijelu koji se odnosi na poduzeća, usmjerena je na male i srednje poduzetnike, a osim bespovratnih sredstava, poduzetnici imaju na raspolaganju jamstva i kredite.

U svibnju 2019., Primorsko-goranska županija bila je treća prema iznosu ugovorenih sredstava s približno 4,5 milijardi kuna, dok su na vodećim pozicijama bili Grad Zagreb s 13,7 milijardi kuna i Dubrovačko-neretvanska županija s 4,9 milijardi kuna (HGK, 2019.). Analiziraju li se podaci o ugovorenim sredstvima po stanovniku u razdoblju 2017. – 2018., Primorsko-goranska nije među vodećim županijama (11.113 kn), nego je blizu prosjeka Hrvatske (10.099 kn). Daleko najuspješnija je prema ovome pokazatelju Dubrovačko-neretvanska županija (36.637 kn), zatim slijede sa znatno manjim vrijednostima Ličko-senjska, Vukovarsko-srijemska, Požeško-slavonska, Virovitičko-podravska, Šibensko-kninska, Koprivničko-križevačka i Osječko-baranjska županija.

4.1.4. Tržište rada – zaposlenost i nezaposlenost stanovništva

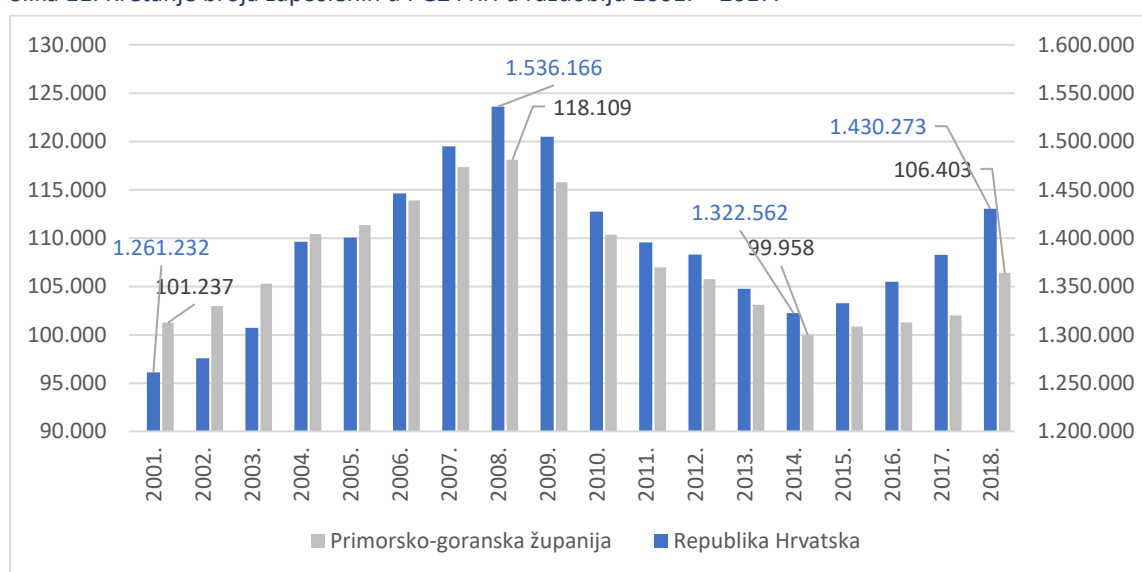
Primorsko-goranska županija je županija s relativno visokom zaposlenošću stanovništva. Prema posljednjim dostupnim podacima koji se odnose na 2017. godinu, na području županije bilo je ukupno 106.403 zaposlenih osoba ili približno 92% radno-aktivnoga stanovništva županije. Samo Grad Zagreb, Varaždinska županija, Istarska županija i Međimurska županija imaju veću zaposlenost aktivnoga stanovništva, u rasponu između 93,4% i 95,1% (Istarska županija).

Slikama u nastavku prikazano je kretanje zaposlenosti u Primorsko-goranskoj županiji i Republici Hrvatskoj u razdoblju 2001. – 2017. Vidljivo je kako je i trendove zaposlenosti uputno promatrati u dva različita podrazdoblja: u podrazdoblju do 2008. godine, kada dolazi do vrhunca ekonomske aktivnosti i u podrazdoblju nakon 2008. koje se može okarakterizirati kao razdoblje gospodarskoga oporavka. U razdoblju do 2008. godine, zaposlenost se neprestano povećava, kako u zemlji, tako i u Primorsko-goranskoj županiji, s time da su godišnje stope rasta zaposlenosti koje se odnose na Republiku Hrvatsku bile znatno dinamičnije (2,9%) u usporedbi sa stopama koje se odnose na Primorsko-goransku županiju (2,2%). U razdoblju od 2008. koje je započelo globalnom financijskom krizom i koja je u Hrvatskoj pokrenula ekonomsku krizu, broj zaposlenih se u približno šest godina krize neprestano smanjivao, po

godišnjoj stopi od 2,5% u Republici Hrvatskoj i 2,7% u Primorsko-goranskoj županiji. Postupni porast broja zaposlenih započinje na prijelazu iz 2014. u 2015. godinu s godišnjom prosječnom stopom povećanja koja se odnosi na Republiku Hrvatsku približno 2%, dok je godišnja prosječna stopa koja odnosi na Primorsko-goransku županiju bila ispod toga prosjeka, približno 1,6%.

Do 2017. godine zaposlenost se nije vratila na razinu zaposlenosti iz 2008., ni u Republici Hrvatskoj ni u Primorsko-goranskoj županiji. Rezultat predočene dinamike na tržištu rada jest da je u godini 2017. u usporedbi s godinom 2008. zaposlenost u Republici Hrvatskoj smanjena za 6,9% ili za 105.893 zaposlenih, a u Primorsko-goranskoj županiji je smanjena za 9,9% ili za 11.706 zaposlenih. Izgledi da Primorsko-goranska županija ostvari razinu zaposlenosti iz 2008. nisu veliki, dijelom zbog odljeva radno aktivnoga stanovništva u inozemstvo, a dijelom zbog starenja stanovništva. Iznimke su samo Grad Zagreb i Zadarska županija u kojima je broj zaposlenih u godini 2017. ipak premašio broj zaposlenih u godini 2008.

Slika 11. Kretanje broja zaposlenih u PGŽ i RH u razdoblju 2001. – 2017.

Izvor:

izračun autora prema podacima DZS-a.

4.1.4.1 Sektorska struktura zaposlenih

Ilustrativno je predočiti broj zaposlenih u 2009. i 2017. godini prema područjima djelatnosti. Strukturu zaposlenih u godini 2017. u Primorsko-goranskoj županiji prevladavaju zaposleni u skupini u skupini djelatnosti trgovina, turizam i povezane djelatnosti (32,4%) djelatnosti u pretežito javnome sektoru javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi i ostale uslužne djelatnosti (29,1%), zatim, zatim u prerađivačkoj industriji (12,9%) i u stručnim, znanstvenim, tehničkim, administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima (8,9%). U promatranom razdoblju 2009. – 2017. uočljivo je povećanje udjela javnih djelatnosti u strukturi zaposlenih, istodobno slabi udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji.

Tablica 9. Zaposleni u PGŽ prema područjima djelatnosti NKD 2007., u 2009. i 2017.

Područja djelatnosti NKD 2007.	2009.	2017.	Razlika (2017.-2009.)
A	2,0	1,9	-0,09
B, D, E	3,6	3,6	0,05
C	16,3	12,9	-3,43
F	8,7	6,9	-1,76
G, H, I	33,0	32,4	-0,64
J	1,7	1,6	-0,08
K	2,3	2,3	-0,08
L	0,5	0,6	0,10
M, N	7,7	8,9	1,23
O, P, Q, R, S, T	24,3	29,1	4,75
Ukupno	100,0	100,0	-

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

U Primorsko-goranskoj županiji zabilježeno je smanjenje broja zaposlenih osoba u gotovo svim djelatnostima (ukupno 16.632) u 2017. u usporedbi s 2009., izuzev u djelatnosti poslovanje nekretninama i u skupini djelatnosti javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi i ostale uslužne djelatnosti. Potonja skupina djelatnosti odnosi se pretežito na javni sektor, pa je moguće zaključiti da je broj zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji značajnije povećan upravo u javnom sektoru. Trendovi su bili slični i na razini zemlje, izuzev činjenice da je u zemlji povećan broj zaposlenih u djelatnosti stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, za čak 4.117 zaposlenih. Najveće je smanjenje broja zaposlenih osoba u Primorsko-goranskoj županiji zabilježeno u skupini djelatnosti koja uključuje trgovinu, prijevoz i skladištenje, turizam i povezane djelatnosti (6.110 osoba ili 16,3%), zatim u prerađivačkoj industriji (6.034 osoba ili 32,6%) i u građevinarstvu (3.149 osoba ili 32,0%).

Tablica 10. Broj zaposlenih u RH i PGŽ u 2009. i 2017. prema područjima NKD 2007.

	RH		Razlika	PGŽ		Razlika
	2009.	2017.	(2017. - 2009.)	2009.	2017.	(2017. - 2009.)
A	69.543	49.414	-20.129	2.281	1.861	-420
B, D, E	47.034	41.378	-5.656	4.082	3.531	-551
C	273.480	226.816	-46.664	18.533	12.499	-6.034
F	136.829	83.358	-53.471	9.836	6.687	-3.149
G, H, I	388.429	330.268	-58.161	37.454	31.344	-6.110
J	31.904	31.286	-618	1.884	1.533	-351
K	38.766	34.897	-3.869	2.654	2.183	-471
L	5.788	6.693	905	575	583	8
M, N	100.505	104.622	4.117	8.732	8.640	-92
O, P, Q, R, S, T	367.132	372.676	5.544	27.605	28.154	549
Ukupno*	1.423.132	1.261.764	-161.368	113.406	96.774	-16.632

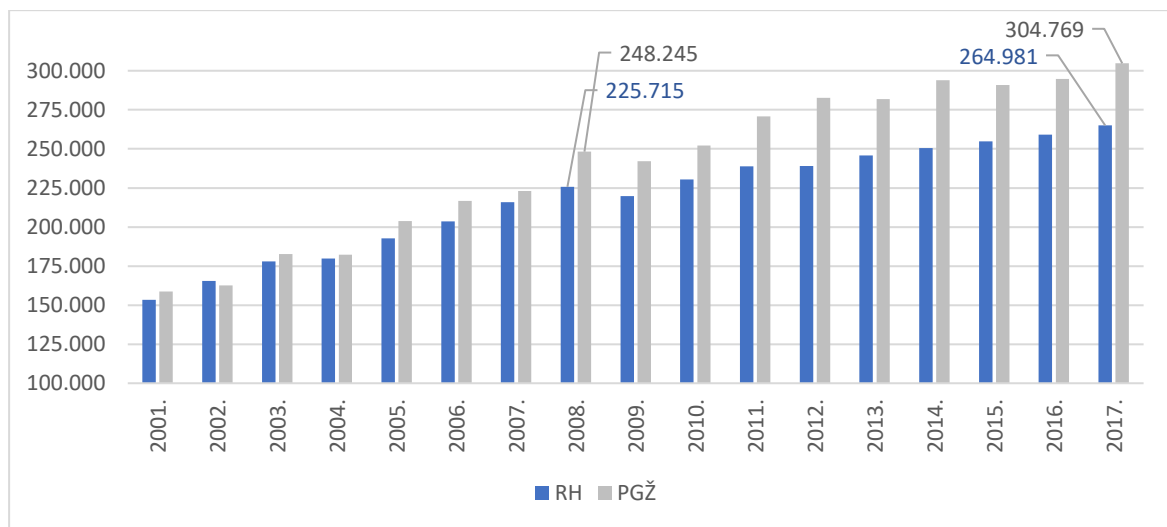
Napomena: 1. Područja djelatnosti NKD 2007. su A – Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; B, D, E – Rudarstvo i vađenje te ostale industrije; C – Prerađivačka industrija; F – Građevinarstvo; G, H, I – Trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane; J – Informacije i komunikacije; K – Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja; L – Poslovanje nekretninama; M, N – Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti; O, P,Q – Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi; R, S, T– Ostale uslužne djelatnosti.; *2. U ukupan broj zaposlenih nisu uključeni obrtnici i djelatnici slobodnih profesija iz kategorije “nerazvrstano”.

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

4.1.4.2 Proizvodnost rada

Proizvodnost rada jedan je od ključnih pokazatelja konkurentnosti gospodarstva. Postoje različiti načini da se ona iskaže, a jedan od iskaza proizvodnosti rada regija ili zemalja jest omjer BDP-a i broja zaposlenih. Kretanje proizvodnosti rada u Republici Hrvatskoj i Primorsko-goranskoj županiji u razdoblju između 2001. i 2017. godine prikazano je slikom u nastavku. U ukupnom je razdoblju proizvodnost rada u gotovo svim godinama bila veća u Primorsko-goranskoj županiji nego u Republici Hrvatskoj. Prema posljednjim dostupnim podacima, u 2017. godini proizvodnost rada u Primorsko-goranskoj županiji po zaposlenome bile je 15% ili 39.788 kuna veća nego u Republici Hrvatskoj. Prosječan godišnji porast proizvodnosti u Republici Hrvatskoj u razdoblju između godina 2001. i 2017. iznosio je 3,52%, a u Primorsko-goranskoj županiji 4,26%.

Slika 12. Kretanje proizvodnosti rada u RH i PGŽ (BDP po zaposlenome) u razdoblju 2001. – 2017., u kn

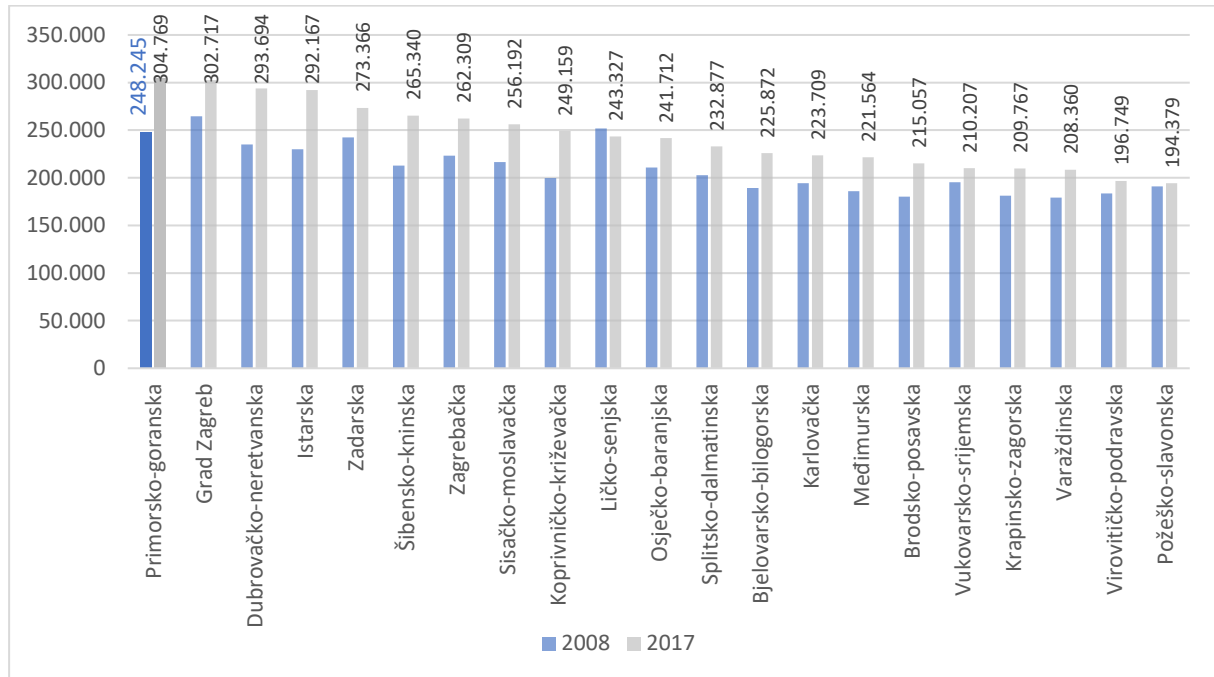

Napomena: u izračunu je korišten BDP u tekućim cijenama.

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

Primorsko-goranska županija ostvaruje vodeće rezultate u proizvodnosti rada kako u odnosu na Republiku Hrvatsku, tako i odnosu na druge županije u 2017. godini te je preuzela vodeće mjesto Grada Zagreba. Među ostalim vodećim županijama redom su županije Jadranske Hrvatske koje su značajne probitke ostvarile u turizmu i povezanim djelatnostima.

Slika 13. Bruto domaći proizvod po zaposlenome u hrvatskim županijama u kn, u 2008. i 2017. – rang 2017.

Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

Tablicom u nastavku prikazani su podaci o proizvodnosti rada (BDP po zaposlenome) u Primorsko-goranskoj županiji i Republici Hrvatskoj u 2009. i 2017. godini po područjima NKD 2007. U 2017. godini, u Primorsko-goranskoj županiji i Republici Hrvatskoj najveća je proizvodnost rada u poslovanju nekretninama, približno 5,1 i 4,3 milijuna kuna po zaposlenome. Primorsko-goranska županija ostvaruje veću prosječnu vrijednost po zaposlenome u više područja djelatnosti, osobito je izražena proizvodnost rada u prerađivačkoj industriji (471.203 kn) koja premašuje nacionalni prosjek za 126,0%. Radi se o više nego dvostruko većoj dodanoj vrijednosti po zaposleniku i predstavlja izuzetnu konkurentnu prednost Primorsko-goranske županije te govori o povoljnoj strukturi grana prerađivačke industrije tj. prevladavanju industrijskih niša koje generiraju višu dodanu vrijednost. No, ta je proizvodnost dijelom rezultat povećanja BDP-a, ali i dijelom rezultat značajnoga smanjenja broja zaposlenih i time ostvarenih probitaka u učinkovitosti.

Nadalje, zamjetna je i relativno veća proizvodnost u građevinarstvu, 23,8% iznad nacionalnog prosjeka. Kako je zamijećeno u studiji EIZG-a (2018.), veća je proizvodnost Primorsko-goranske županije u područjima djelatnosti u kojima je Primorsko-goranska županija specijalizirana. Iznimka su trgovina, turizam i povezane djelatnosti u kojima je proizvodnost rada približno odgovara prosjeku Republike Hrvatske, k tome se i stupanj specijalizacije smanjio u 2017. u usporedbi s 2008.

Tablica 11. Proizvodnost rada PGŽ i RH po djelatnostima u 2009. i 2017.

	2009.			2017.		
	RH	PGŽ	Indeks (RH=100)	RH	PGŽ	Indeks (RH=100)
A	192.303	115.510	60,1	217.701	134.112	61,6
B, D, E	236.637	335.270	141,7	334.489	290.929	87,0
C	161.936	253.124	156,3	208.486	471.203	226,0
F	165.185	190.801	115,5	182.985	226.486	123,8
G, H, I	145.862	151.989	104,2	212.255	212.471	100,1
J	445.314	508.778	114,3	463.942	365.830	78,9
K	476.327	356.406	74,8	548.834	411.784	75,0
L	4.537.271	4.460.812	98,3	4.290.963	5.096.484	118,8
M, N	236.975	198.080	83,6	243.519	210.364	86,4
O, P, Q, R, S, T	142.267	141.046	99,1	154.437	145.220	94,0

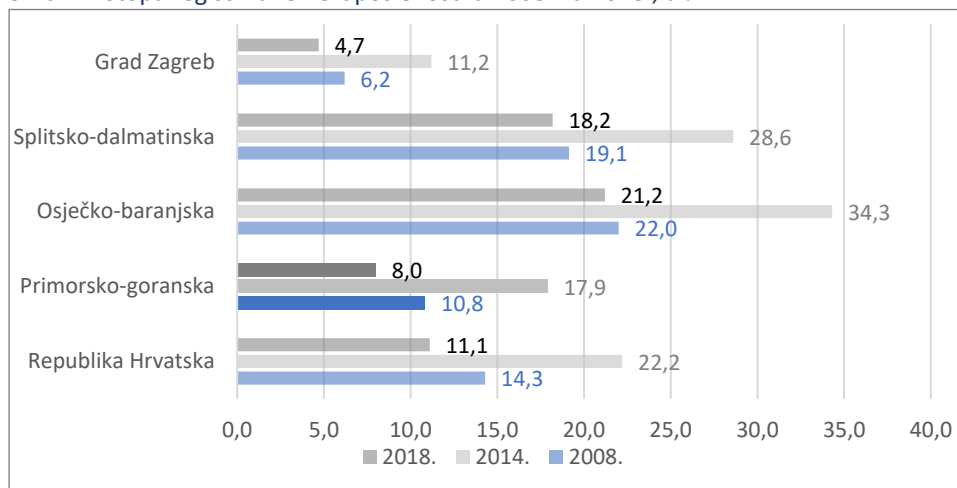
Izvor: izračun autora prema podacima DZS-a.

4.1.4.3 Nezaposlenost

Broj nezaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji bio je na vrhuncu u 2014. godini te se radi o kumulativnom negativnom učinku šestogodišnje gospodarske krize. U toj je godini u Primorsko-goranskoj županiji bilo 18.469 nezaposlenih osoba (prosjeak godine), a stopa registrirane nezaposlenosti bila je visokih 17,9%. Svega četiri godine kasnije, u 2018. godini broj nezaposlenih iznosio je 7.946, a stopa registrirane nezaposlenosti iznosila je 8,0%. U usporedbi s ostalim županijama koje imaju značajna urbana središta, Primorsko-goranska županija imala je najnižu stopu nezaposlenosti. Osječko-baranjska županija je u 2018. imala stopu 21,2% nezaposlenih, dok je Splitsko-dalmatinska iste godine imala 18,2% nezaposlenih.

Kada je riječ o strukturi nezaposlenih, autori studije EIZG-a (2018.) utvrdili su kako u Primorsko-goranskoj županiji raste nezaposlenost žena u dobi od 30 do 49 godina te nezaposlenost osoba starijih od 60 godina te kako su stope nezaposlenosti u jedinicama lokalne samouprave Gorskoga kotara iznadprosječne.

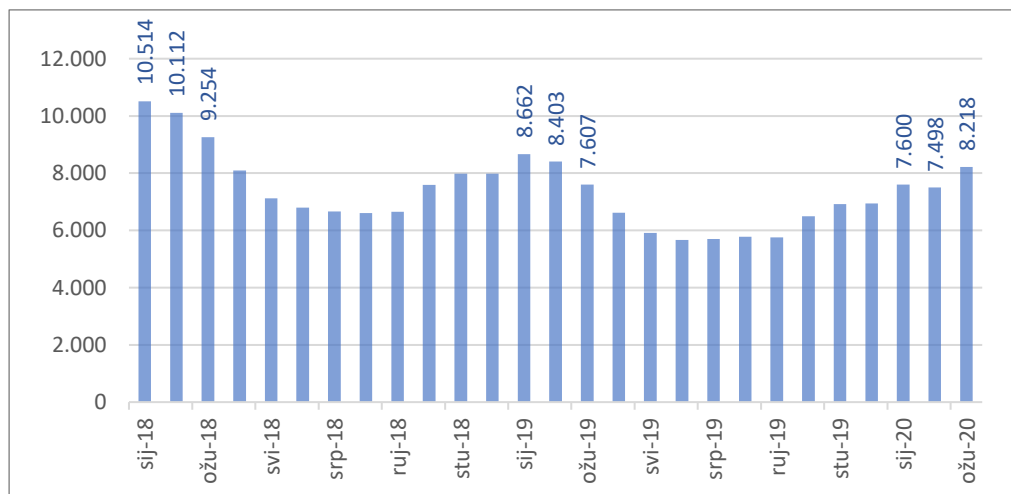
Slika 14. Stopa registrirane nezaposlenosti u 2008. i u 2018., u %

Izvor: izračun autora prema podacima DZS.

Posljednji podaci o broju nezaposlenih dostupni su iz baze podataka Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje te se odnose na mjesec ožujak 2020. U tome je mjesecu započela provedba epidemioloških restriktivnih mjera koje su uključivale i suspenziju velikoga broja gospodarskih aktivnosti i rad od kuće. Moguće je primijetiti da je u Primorsko-goranskoj županiji na prijelazu iz mjeseca veljaču u mjesec ožujak 2020. povećan broj nezaposlenih za 720 osoba. U istom je razdoblju godinu prije, u 2019. smanjen broj nezaposlenih osoba za 796. Očito se radi o prvim negativnim učincima restrikcija i obustave gospodarske aktivnosti, a moguće je očekivati da će se kumulativni negativni efekti na zaposlenost očitovati u roku od dvije godine.

Slika 15. Broj nezaposlenih u PGŽ, siječanj 2018. – ožujak 2020.

Izvor: izračun autora prema podacima HZZ-a.

4.2. Stanje gospodarstva Primorsko-goranske županije

Ranijom je analizom makroekonomskih podataka utvrđeno kako su ekonomska kretanja u posljednjim godinama bila pozitivna, kako u Republici Hrvatskoj, tako i u Primorsko-goranskoj županiji. Tablica u nastavku pokazuje kako se županija nalazi na četvrtome mjestu prema ukupnoj visini prihoda, broju poduzetnika i neto dobiti u odnosu na druge županije. Prema broju zaposlenih je na trećemu mjestu, dok se po produktivnosti rada mjerenoj ukupnim prihodom po zaposlenome svrstava na sedmo mjesto, a mjereno prema neto dobiti po zaposlenome, na devetome mjestu rang liste. Na temelju izračuna ekonomičnosti poslovanja, Primorsko-goranska županija smjestila se na deveto mjesto.

Tablica 12. Rang lista županija prema ukupnom prihodu poduzetnika u 2017. godini i prema drugim kriterijima

Naziv županije	Rang po ukupnom prihodu	Rang po neto dobiti	Rang po broju poduzetnika	Rang po broju zaposlenih	Rang po produktivnosti rada – ukupan prihod po zaposlenome	Rang po produktivnosti rada – neto dobit po zaposlenome	Rang po ekonomičnosti poslovanja
Grad Zagreb	1	1	1	1	2	1	7
Zagrebačka	2	2	5	4	3	2	6
Splitsko-dalmatinska	3	3	2	2	9	10	8
Primorsko-goranska	4	4	4	3	7	9	9
Istarska	5	21	3	5	4	20	20
Varaždinska	6	10	9	6	8	13	14
Osječko-baranjska	7	20	6	7	6	21	21
Vukovarsko-srijemska	8	7	16	12	1	3	10

Međimurska	9	6	10	8	18	8	5
Zadarska	10	5	7	9	10	4	4
Krapinsko-zagorska	11	9	13	11	11	6	3
Dubrovačko-neretvanska	12	8	8	10	15	7	1
Koprivničko-križevačka	13	13	18	15	5	12	13
Karlovačka	14	11	12	16	12	5	2
Sisačko-moslavačka	15	19	14	14	13	19	19
Brodsko-posavska	16	12	15	13	17	11	11
Bjelovarsko-bilogorska	17	14	17	17	16	14	12
Šibensko-kninska	18	18	11	18	14	18	18
Virovitičko-podravsk	19	15	19	20	20	16	16
Požeško-slavonska	20	17	20	19	21	17	17
Ličko-senjska	21	16	21	21	19	15	15

Izvor: FINA.

4.2.1. Pravni subjekti u Primorsko-goranskoj županiji

Na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku s danom 31.12.2019. godine zabilježeno je 280.017 registriranih pravnih osoba u Republici Hrvatskoj od čega ih je 160.630 poslovalo, tj. bilo aktivno.

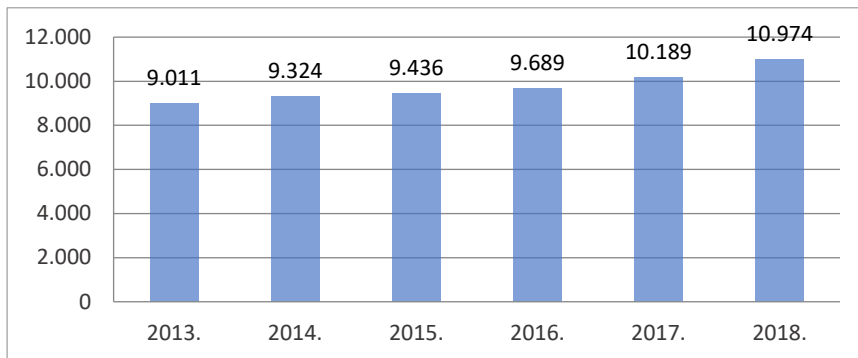
Tablica 13. Pravne osobe prema aktivnosti po županijama, stanje na dan 31.12.2019.

Status pravne osobe prema aktivnosti	Županija										
	Zagrebačka	Krapinsko-zagorska	Sisačko-moslavačka	Karlovačka	Varaždinska	Koprivničko-križevačka	Bjelovarsko-bilogorska	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Virovitičko-podravsk	Požeško-slavonska
registrirane	17.569	5.036	6.156	5.411	8.220	4.704	5.290	23.561	2.361	3.033	2.426
aktivne	10.593	3.101	3.265	3.084	5.080	2.800	3.032	13.124	1.323	1.660	1.453
Status pravne osobe prema aktivnosti	Županija										Ukupno Hrvatska
	Brodsko-posavska	Zadarska	Osječko-baranjska	Šibensko-kninska	Vukovarsko-srijemska	Splitsko-dalmatinska	Istarska	Dubrovačko-neretvanska	Međimurska	Grad Zagreb	
registrirane	5.219	9.894	13.709	6.026	5.955	29.066	20.808	8.282	6.467	90.824	280.017
aktivne	2.952	5.722	7.853	3.094	3.332	16.642	12.123	4.933	4.079	51.385	160.630

Izvor: obrada autora prema podacima DZS-a.

Kako se vidi iz gornje tablice, Primorsko-goranska županija istodobno bilježi 23.561 registriranu pravnu osobu od kojih su 55,7% aktivne pravne osobe, a to županiju svrstava na treće mjesto po broju aktivnih subjekata među županijama. U strukturi aktivnih pravnih osoba u Republici Hrvatskoj, županija sudjeluje s 8,2%.

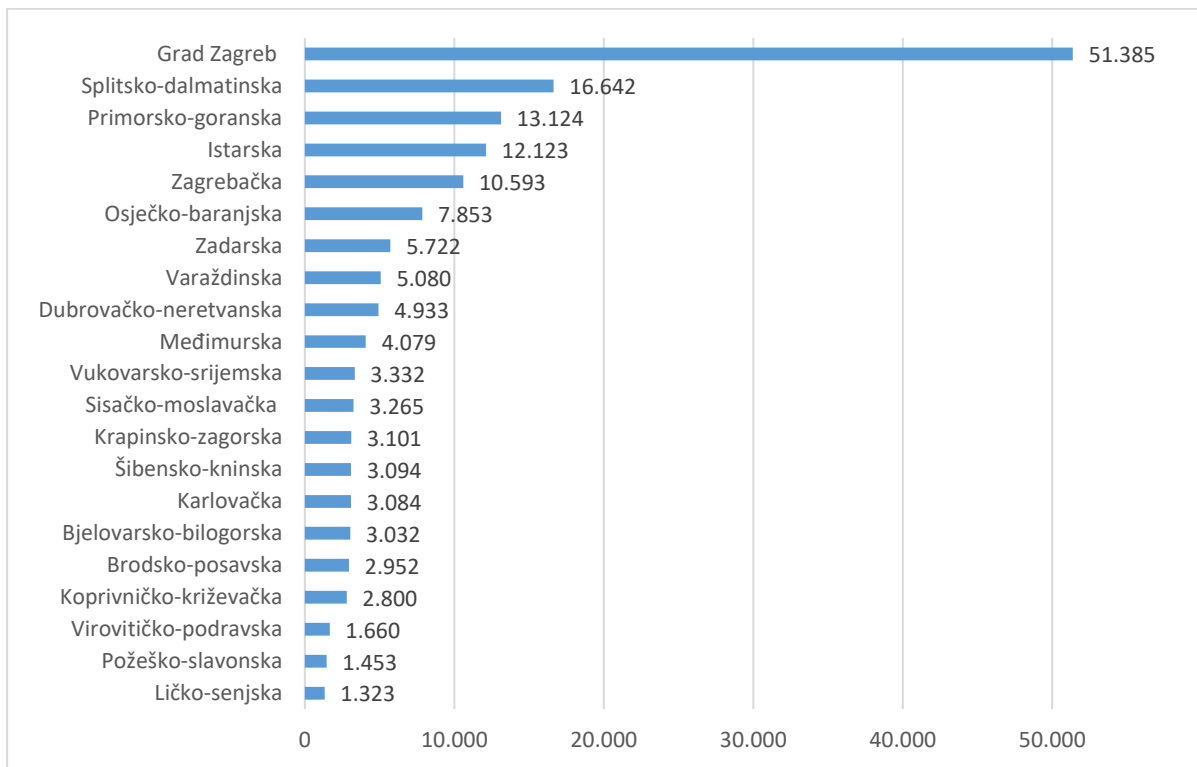
Slika 16. Kretanje broja pravnih osoba (podnositelja FI, izuzev financijskih institucija) u PGŽ u razdoblju 2013. – 2018.

Izvor: obrada autora prema podacima FINA-e.

Iz podataka o kretanju broja pravnih osoba koje su predale godišnje financijske izvještaje u razdoblju 2013. – 2018., vidljiv je pozitivan trend – povećava se broj pravnih osoba u županiji, u prosjeku za 4,0% godišnje.

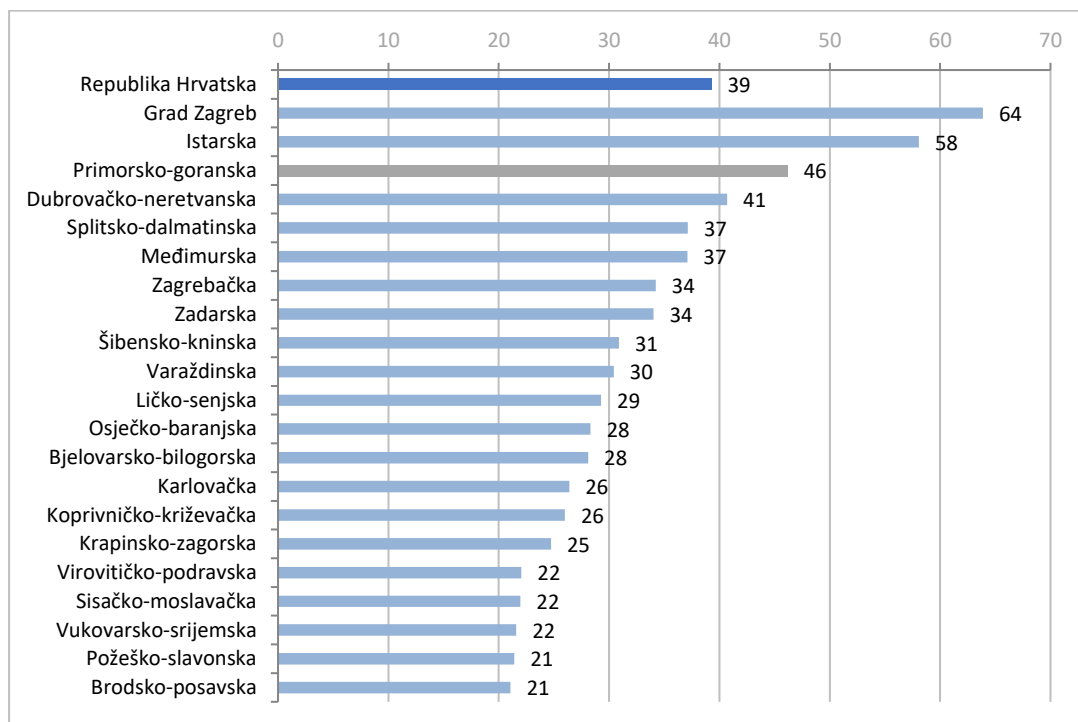
Slika 17. Aktivne pravne osobe u 2019. godini u Hrvatskoj po županijama, stanje na dan 31.12.2019.

Izvor: obrada autora prema podacima DZS-a

Analiza broja aktivnih pravnih osoba pokazuje da se Primorsko-goranska županija nalazi na trećem mjestu s 46 aktivnih pravnih osoba na tisuću stanovnika, iza Grada Zagreba i Istarske županije. Time Primorsko-goranska županija premašuje državni prosjek od 39 aktivnih pravnih subjekata na tisuću stanovnika.

Slika 18. Broj aktivnih pravnih osoba na 1.000 stanovnika po županijama u 2019.

Izvor: Obrada autora prema podacima DZS-a; Napomena: procjena broja stanovnika odnosi se na 2018.

Od ukupno 13.124 aktivne pravne osobe u Primorsko-goranskoj županiji u 2019., 81,6% su trgovačka društva, 18,2% se odnosi na ustanove, tijela, udruge, fondove i organizacije, dok je zadruga svega 26 ili 0,2%. Broj trgovačkih društava u razdoblju od 2017. do 2019. godine u prosjeku se godišnje povećava za 2,2%. Broj zadruga bilježi stagnaciju u 2018. godini u odnosu na 2017., a 2019. donosi pad od 13,3% u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini u županiji je bilo 8.702 obrta i slobodnih zanimanja, a u spomenutom razdoblju njihov se broj povećava godišnje za 2,0%, u prosjeku.

Tablica 14. Struktura oblika pravnih osoba u PGŽ, stanje na dan 31.12.2019.

	Pravne osobe – ukupno		Trgovačka društva		Zadruge		Ustanove, tijela, udruge, fondovi i organizacije		Obrt i slobodna zanimanja
	registrirane	aktivne	registrirana	aktivna	registrirane	aktivne	registrirani	aktivni	
2017.	21.633	12.580	16.568	10.273	149	30	4.916	2.277	8.373
2018.	22.353	12.487	17.168	10.834	150	30	5.035	1.623	8.430
2019.	23.561	13.124	18.261	10.709	151	26	5.149	2.389	8.702
Prosječna godišnja stopa rasta	4,4	2,2	5,0	2,2	0,7	-6,7	2,3	9,2	2,0

Izvor: obrada autora prema podacima DZS-a.

U Hrvatskoj je, prema aktualnim podacima Državnog zavoda za statistiku iz godine 2019., od ukupno 127.081 aktivnoga trgovačkog društva, najviše ih se odnosi na društva s ograničenom odgovornošću – 73,5%, slijedi prema udjelu, 25,3% aktivnih jednostavnih društava s ograničenom odgovornošću, a 1,2% čine ostali oblici trgovačkih društava. Struktura trgovačkih društava slična je i u županiji – jednako je tako najviše društava s ograničenom odgovornošću, njih 75,1%, jednostavnih društava je 23,8%, a ostali oblici sudjeluju svega sa 1%.

Tablica 15. Struktura trgovačkih društava prema aktivnosti u PGŽ i RH, stanje na dan 31.12.2019.

	Trgovačka društva – ukupno		Jednostavna društva s ograničenom odgovornošću		Društva s ograničenom odgovornošću		Ostali oblici	
	registrirana	aktivna	registrirana	Aktivna	registrirana	aktivna	registrirani	aktivni
RH	206.228	127.081	50.856	32.140	152.559	93.376	2.813	1.565
PGŽ	18.261	10.709	4.165	2.552	13.857	8.045	239	112
Udio PGŽ u RH	8,9%	8,4%	8,2%	7,9%	9,1%	8,6%	8,5%	7,2%

Izvor: obrada autora prema podacima DZS-a.

Ukupan broj aktivnih trgovačkih društava Primorsko-goranske županije povećava se u razdoblju od 2017. do 2019. godine, godišnje za 2,2% u prosjeku, broj društava s ograničenom odgovornošću povećava se za 0,5%, a smanjuje se broj ostalih oblika trgovačkih društava za 0,6%.

Tablica 16. Kretanje broja trgovačkih društava prema obliku u razdoblju 2017. – 2019. , stanje na dan 31.12.2019.

Županija	Trgovačka društva – ukupno		Jednostavna društva s ograničenom odgovornošću		Društva s ograničenom odgovornošću		Ostali oblici	
	registrirana	aktivna	registrirana	Aktivna	registrirana	aktivna	registrirani	aktivni
2017.	16.568	10.273	3.174	2.190	13.169	7.969	225	114
2018.	17.168	10.834	3.599	2.498	13.333	8.214	236	122
2019.	18.261	10.709	4.165	2.552	13.857	8.045	239	112
Prosječna stopa rasta	5,0	2,2	14,6	8,1	2,6	0,5	3,1	-0,6

Izvor: obrada autora prema podacima DZS-a.

U strukturi vlasništva trgovačkih društava u županiji u 2019., najveći je udio trgovačkih društava u privatnome vlasništvu – 80,5%, zatim je 0,7% društava u državnome vlasništvu, 0,2% u zadružnome, 0,6% je mješovito, a 17,9% nema vlasništva.

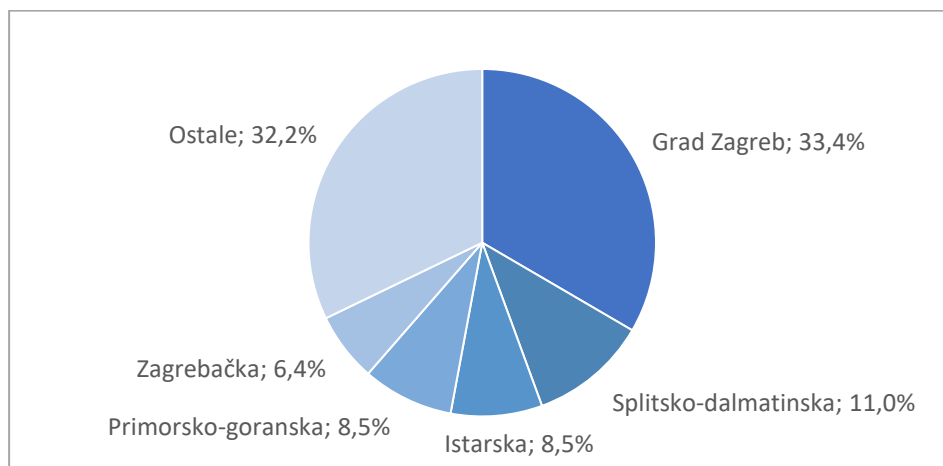
Tablica 17. Struktura vlasništva trgovačkih društava, stanje na dan 31.12.2019.

Područje	Ukupno	Oblici vlasništva									
		državno	udio u ukup., u %	privatno	udio u ukup., u%	zadružno	udio u ukup., u %	mješovito	udio u ukup., u %	nema vlasništva	udio u ukup., u%
PGŽ	13.124	97	0,7	10.568	80,5	26	0,2	81	0,6	2.352	17,9
RH	160.630	1.273	0,8	125.532	78,2	840	0,5	816	0,5	32.169	20,0
Udio u Hrvatskoj		7,6%		8,4%		3,1%		9,9%		7,3%	

Izvor: obrada autora prema podacima DZS-a.

Prema podacima Financijske agencije u 2017., najveći broj poduzetnika, njih 33,4% nalazi se u Gradu Zagrebu, dok je Primorsko-goranska županija četvrtorangirana s 8,5% udjela u ukupnom broju poduzetnika u Hrvatskoj.

Slika 19. Udio broja poduzetnika po županijama u 2017. godini

Izvor: obrada autora prema podacima FINA-e.

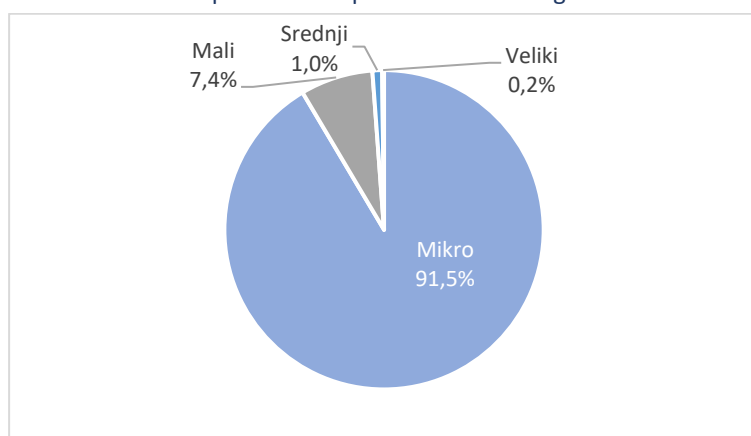
Prema veličini poduzetnika, 91,5% je mikrosubjekata na razini županije te predstavljaju 8,7% ukupnoga broja mikropoduzetnika Hrvatske. Mali poduzetnici zastupljeni su sa 7,4%, srednji sa 1%, a veliki sa svega 0,2% sudjeluju u gospodarstvu županije.

Tablica 18. Broj poduzetnika po veličini u 2017. godini

Područje	Mikro	Mali	Srednji	Veliki	Ukupno
Primorsko-goranska županija	9.320	750	100	19	10.189
Ukupno Hrvatska	107.635	10.717	1.400	329	120.081
Udio PGŽ u RH	8,7%	7,0%	7,1%	5,8%	8,5%

Izvor: obrada autora prema podacima Financijske agencije.

Slika 20. Struktura poduzetnika po veličini u 2017. godini

Izvor: obrada autora prema podacima Financijske agencije.

Na temelju dostupnih podataka jasno je da mikropoduzetnici brojčano prevladavaju te zajedno s malim i srednjim poslovnim subjektima imaju značajan utjecaj na županijsko gospodarstvo.

4.2.2. Financijski rezultati poduzetnika u Primorsko-goranskoj županiji

Prema podacima Financijske agencije za 2018. godinu u županiji su 7.033 poslovna subjekta poslovala s pozitivnim financijskim rezultatom. Broj dobitaša bilježi rast u razdoblju 2016. – 2017., kada je njihov broj povećan za 7,5% te su u ukupnome broju poduzetnika županije sudjelovali sa 64%, a u 2018. njihov je broj porastao za 9,2%. Broj dobitaša ipak raste sporije od broja gubitaša. Broj poduzetnika koji su 2018. godinu završili s negativnim financijskom rezultatom uvećan je za 16,3% na međugodišnjoj razini, a u 2017. za 10,9%. Ukupan broj zaposlenih kod poduzetnika u 2018. godini iznosio je 61.769 te je zamjetno neprestano povećanje na godišnjoj razini (0,4% u 2017./2016. i 4,6% u 2018./2017). Broj zaposlenih kod poduzetnika u županiji odgovara 6,6% zaposlenih u Hrvatskoj.

Tablica 19. Osnovni financijski rezultati poslovanja poduzetnika PGŽ u razdoblju 2016. – 2018.

(Iznosi u tisućama kuna, plaće u kunama)	2016.	2017.	Indeks 2017./2016.	2018.	Indeks 2018./2017.	Udio PGŽ u RH (%)
Broj poduzetnika	9.689	10.189	105,2	10.974	107,7	8,4
Broj dobitaša	5.991	6.441	107,5	7.033	109,2	7,9
Broj gubitaša	3.054	3.388	110,9	3.941	116,3	9,3
Broj zaposlenih	58.818	59.052	100,4	61.769	104,6	6,6
Ukupni prihodi	34.577.644	36.415.156	105,3	39.220.039	107,7	5,2
Prihod po poduzetniku	3.568.752	3.573.968	100,1	3.573.905	100,0	-
Ukupni rashodi	33.042.082	34.788.688	105,3	37.678.038	108,3	5,3
Dobit prije oporezivanja	2.218.030	2.512.627	113,3	2.512.963	100,0	4,6
Gubitak prije oporezivanja	682.468	886.159	129,8	970.962	109,6	5,2
Porez na dobit	329.917	376.335	114,1	315.934	84,0	4,2
Dobit razdoblja	1.886.413	2.137.870	113,3	2.193.560	102,6	4,7
Gubitak razdoblja	680.767	887.737	130,4	967.493	109,0	5,2
Konsolidirani financijski rezultat (dobit (+) ili gubitak (-) razdoblja)	1.205.645	1.250.133	103,7	1.226.067	98,1	4,3
Neto dobit po poduzetniku	124.434	122.694	98,6	111.724	91,1	-

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja.

Prihodi poduzetnika neprestano se povećavaju u razdoblju 2016. – 2018. te su u godini 2018. iznosili 39,2 milijarde kuna, a to predstavlja povećanje od 7,7% u odnosu na godinu prije. Rashodi iznose 37,7 milijardi kuna i primjetan je brži rast rashoda (8,3%) u odnosu na rast prihoda. Primorsko-goranska županija sudjeluje s 5,2% u ukupnim приходima i s 5,3% u ukupnim rashodima poduzetnika Hrvatske. Ostvarena dobit iznosi 2,1 milijardu, gubitak 967,5 milijuna kuna, a neto dobit od 1,2 milijarde kuna bilježi pad od 1,9% u odnosu na prethodno razdoblje. Na temelju analiziranih podataka, vidljivo je da prosječna visina prihoda po poduzetniku u promatranom razdoblju stagnira, dok neto dobit po poduzetniku bilježi pad u 2017. godini, od 1,4% na međugodišnjoj razini te daljnjih 8,9% u 2018. godini.

Prema podacima Financijske agencije, od 36 gradova i općina županije, Rijeka ima najveći broj poduzetnika (4.961), najveći broj zaposlenih (29.525), najveći ukupan prihod od 19,6 milijardi kuna te najveću dobit od 731,5 milijuna kuna. Prema tim pokazateljima, Rijeka je treća među svim hrvatskim gradovima. U odnosu na druge županije, Primorsko-goranska je treća po broju zaposlenih i četvrta po ukupnom prihodu i broju poduzetnika, a prema visini neto dobiti peta. Treba istaknuti i Bakar s najvećom poslovnom i trgovačkom zonom u Hrvatskoj – Industrijska zona Bakar, u kojoj posluje 170 pravnih subjekata koji zapošljavaju 4.000 osoba.

Tablica 20. Pet najvećih gradova/općina PGŽ po kriteriju ukupnog prihoda poduzetnika u 2018. godini (iznosi u tisućama kuna)

Naziv grada/općine	Broj poduzetnika		Broj zaposlenih		Ukupni prihod		Neto dobit/gubitak	
	Broj	Rang u RH	Broj	Rang u RH	Iznos	Rang u RH	Iznos	Rang u RH
Rijeka	4.961	3	29.525	3	19.596.823	3	731.476	3
Bakar	236	72	2.841	40	2.796.497	29	94.571	33
Opatija	730	25	3.283	34	2.216.195	32	8.693	191
Kastav	433	39	2.146	53	1.969.942	37	177.190	21
Krk	305	56	1.938	61	1.504.484	55	33.879	72

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja.

Prilikom analize rezultata poslovanja poduzetnika, treba uzeti u obzir da jedan dio poduzetnika posluje i izvan svoga sjedišta. Prema podacima za 2018. godinu za poduzetnike sa sjedištem u Primorsko-goranskoj županiji, Plodine d.d. je ostvarilo najveći ukupan prihod u vrijednosti od 4,2 milijarde kuna, što čini 10,8% ukupnih prihoda županije. Zatim slijedi Jadrolinija s 951,2 milijuna kuna. GP Krk na trećemu mjestu sa 676,5 milijuna te Adria oil d.o.o. sa 647,6 milijuna kuna prihoda. Deset poduzetnika s najvećim prihodima u županiji sudjeluje u 22,6% ukupnih prihoda županije.

Tablica 21. Rang lista vodećih deset poduzetnika sa sjedištem u PGŽ po ukupnome prihodu, u tisućama kuna

R. br.	Naziv	Sjedište	Ukupni prihod
1.	PLODINE d.d.	Rijeka	4.220.308
2.	JADROLINIJA	Rijeka	951.208
3.	GP KRK d.d.	Krk	676.466
4.	ADRIA OIL d.o.o.	Kastav	647.586
5.	MA.DI. TRADING & CONSULTING d.o.o.	Rijeka	475.672
6.	JGL d.d.	Rijeka	458.322
7.	TRGOVINA KRK d.d.	Malinska	431.520
8.	LOGISTA d.o.o.	Rijeka	355.510
9.	LIBURNIA RIVIERA HOTELI d.d.	Opatija	322.691
10.	JADRANKA HOTELI d.o.o.	Mali Lošinj	312.958
Ukupno vodećih 10 poduzetnika po ukupnim prihodima			8.852.239
Udio vodećih 10 poduzetnika po ukupnim prihodima u ukupnim prihodima županije			22,6%

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja.

Prema dobiti u 2018. godini prvo mjesto u županiji jednako tako drži društvo Plodine d.d. s 118,3 milijuna kuna. Slijedi društvo Cedar d.o.o. s 96,3 milijuna te društvo Jadrolinija sa 64,5 milijuna kuna dobiti. Deset najbolje rangiranih sudjeluje u dobiti županije s 22,1% udjela.

Tablica 22. Rang lista vodećih deset poduzetnika sa sjedištem u PGŽ po dobiti razdoblja u 2018. godini, u tisućama kuna

R.br.	Naziv	Sjedište	Dobit razdoblja
1.	PLODINE d.d.	Rijeka	118.340
2.	CEDAR d.o.o.	Kastav	96.300
3.	JADROLINIJA	Rijeka	64.475
4.	POLIKLINIKA RIDENT d.o.o.	Rijeka	36.692
5.	ACI d.d.	Rijeka	30.957
6.	KATARINA LINE d.o.o.	Opatija	28.891
7.	AMEC RIJEKATEKSTIL d.o.o.	Rijeka	28.445
8.	ELCON GERAETEBAU d.o.o.	Rijeka	27.395
9.	JADRANKA KAMPOVI d.o.o.	Mali Lošinj	27.049
10.	JADRANSKA VRATA d.d.	Rijeka	26.744
Ukupno vodećih 10 poduzetnika po dobiti razdoblja			485.289
Udio vodećih 10 poduzetnika po dobiti razdoblja u dobiti razdoblja poduzetnika županije			22,1%

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja.

Najveći broj radnika zapošljava društvo Plodine d.d., ukupno 3.413, slijedi Jadrolinija koja zapošljava 2.076 radnika, zatim društvo Jadranka hoteli d.o.o. koje zapošljava 702 radnika. Deset najvećih poslodavaca sudjeluje s 16,5% udjela u broju zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji.

Tablica 23. Rang lista vodećih 10 poduzetnika sa sjedištem u PGŽ po broju zaposlenih u 2018.

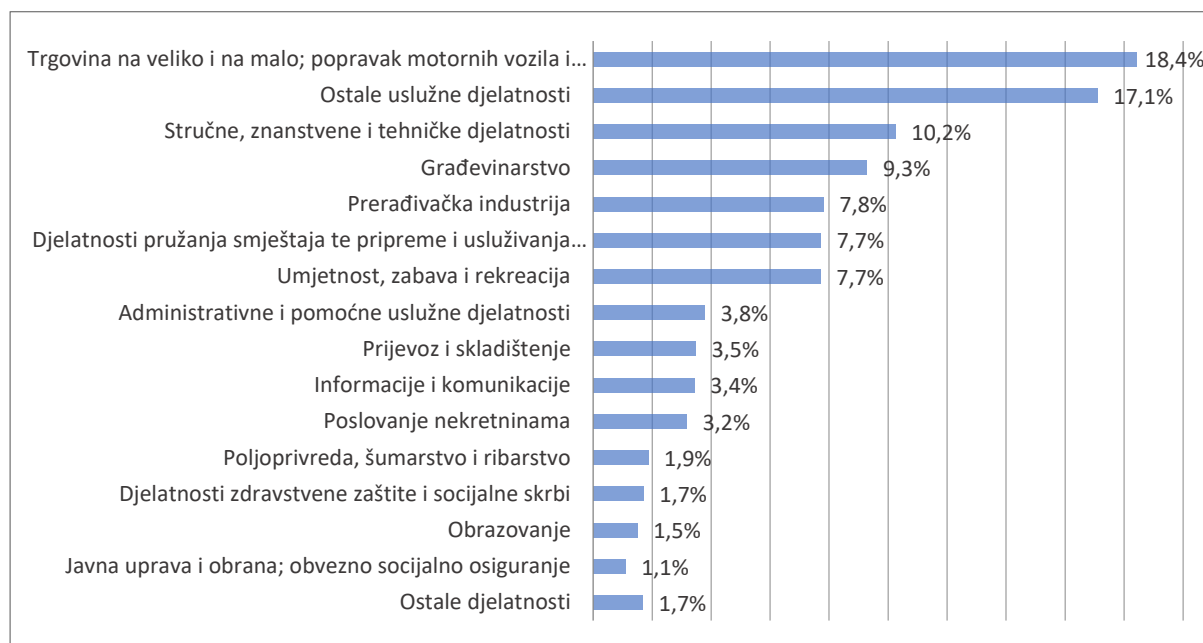
R. br.	Naziv	Sjedište	Broj zaposlenih
1.	PLODINE d.d.	Rijeka	3.413
2.	JADROLINIJA	Rijeka	2.076
3.	JADRANKA HOTELI d.o.o.	Mali Lošinj	702
4.	AUTOTRANS d.d.	Cres	672
5.	LUKA RIJEKA d.d.	Rijeka	614
6.	LIBURNIA RIVIERA HOTELI d.d.	Opatija	608
7.	GP KRK d.d.	Krk	573
8.	TRGOVINA KRK d.d.	Malinska	553
9.	BRODOGRADILIŠTE VIKTOR LENAC d.d.	Rijeka	509
10.	JGL d.d.	Rijeka	486
Ukupno TOP 10 poduzetnika po broju zaposlenih			10.206
Udio TOP 10 poduzetnika po broju zaposlenih u broju zaposlenih poduzetnika županije			16,5%

Izvor: Fina, Registar godišnjih financijskih izvještaja.

4.2.3. Pregled poduzetnika i obrtnika po djelatnostima

Najveći broj aktivnih pravnih osoba je u djelatnosti trgovine na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala, ukupno 2.193 pravnih osoba. U županiji ova djelatnost sudjeluje s 18,4% u broju aktivnih pravnih osoba i i zapošljava 21,8% zaposlenih. Prema zastupljenosti, slijede ostale uslužne djelatnosti s 17,1% udjela u broju aktivnih pravnih osoba u županiji. Nadalje slijede stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti sa 10,2% udjela u broju aktivnih pravnih osoba i građevinarstvo s 9,3% udjela u broju aktivnih pravnih subjekata.

Slika 21. Struktura aktivnih pravnih osoba u 2019. godini u Primorsko-goranskoj županiji, stanje na dan 31.12.2019.

Izvor: obrada autora prema podacima DZS-a.

Prerađivačka djelatnost je peta najzastupljenija djelatnost u županiji prema broju aktivnih pravnih osoba, sa 7,8% u županijskome broju, slijede djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i djelatnost umjetnosti, zabave i rekreacije, svaka sa 7,7% udjela u županijskome broju. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti su na osmome mjestu. Ostale djelatnosti sudjeluju s manje od 4% u županijskome broju aktivnih pravnih osoba.

Tablicom u nastavku predočeni su podaci o broju društava i zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji u 2018. godini. Prema broju zaposlenih, izdvajaju se djelatnost trgovine s 21,8% zaposlenih i prerađivačka industrija koja zapošljava 17,1% zaposlenih osoba u županiji. Značajan je udio u županijskome broju zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane (12,6%) i u građevinarstvu (10,2%).

Tablica 24. Broj društava i zaposlenih u pravnim subjektima prema djelatnosti u PGŽ, u 2018.

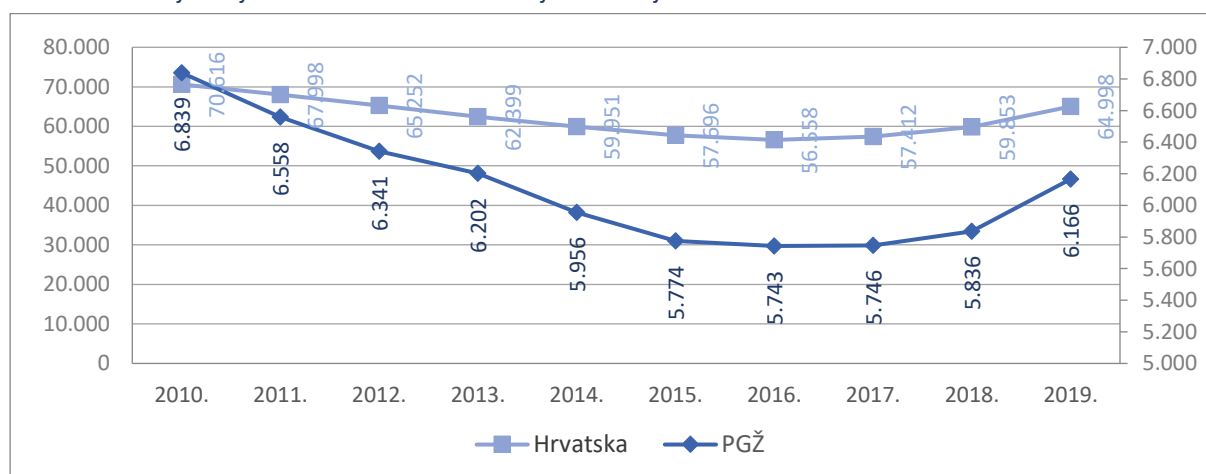
Pokazatelj	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	Udio u RH, %	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	Udio u RH, %	Građevinarstvo	Udio u RH, %	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Udio u RH, %	Prijevoz i skladištenje	Udio u RH, %
broj društava	1.992	21,0%	1.569	16,6%	1.107	11,7%	1.081	11,4%	541	5,7%
broj zaposlenih	13.829	21,8%	5.315	8,4%	6.441	10,2%	7.976	12,6%	6.480	10,2%
Pokazatelj	Prerađivačka industrija	Udio u RH, %	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	Udio u RH, %	Informacije i komunikacije	Udio u RH, %	Ostale djelatnosti	Udio u RH, %	Ukupno	
broj društava	921	9,7%	531	5,6%	337	3,6%	1.389	14,7%	9.468	
broj zaposlenih	10.827	17,1%	3.102	4,9%	1.362	2,1%	8.098	12,8%	63.430	

Izvor: obrada autora prema podacima Hrvatske gospodarske komore.

4.2.4. Obrtništvo u Primorsko-goranskoj županiji

Slikom u nastavku prikazan je odnos kretanja broja obrtnika u Hrvatskoj i u Primorsko-goranskoj županiji. Podaci se odnose na obrtnike kojima je to prva i jedina djelatnost. U godini 2019. broj obrtnika u Republici Hrvatskoj iznosio je 64.998, a u županiji 6.166. U Hrvatskoj se bilježi veliko smanjenje broja obrta u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2010.-2014., zatim usporava i staje u godini 2016. Broj obrtnika povećava se u sljedeće tri godine. Broj obrtnika u županiji bilježio je brzo smanjenje od 2010. do 2015. godine, kada je usporio i počeo se značajnije povećavati od 2018.

Slika 22. Kretanje broja obrtnika u PGŽ i Hrvatskoj u razdoblju 2010. – 2019.

Izvor: obrada autora prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje.

Iz tablice u nastavku vidljiv je trend smanjenja broja zaposlenih kod obrtnika u Hrvatskoj u razdoblju 2010. – 2019. U Primorsko-goranskoj županiji je također broj zaposlenih u konstantnom padu od 2010.

godine. Broj osiguranika u mirovinskom sustavu u županiji iznosio je 2019. godine ukupno 6.384, pa je prema tome kriteriju bila četvrta među svim županijama.

Tablica 25. Kretanje zaposlenih kod obrtnika prema županijama u razdoblju 2010. – 2019.

Županija	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Grad Zagreb	17.976	16.858	15.592	14.381	13.645	13.326	13.313	12.892	12.488	12.045
Splitsko-dalmatinska	14.082	13.019	12.414	12.034	11.466	11.251	11.502	11.415	11.198	10.987
Istarska	8.837	8.406	8.052	7.887	7.916	7.749	7.934	7.916	7.830	7.868
Zagrebačka	8.768	8.205	7.696	7.347	7.062	7.080	7.107	6.917	6.947	6.770
Primorsko-goranska županija	8.185	7.761	7.370	6.910	6.824	6.823	6.771	6.486	6.418	6.384
Osječko-baranjska	6.428	6.356	6.038	5.745	5.640	5.748	5.791	5.940	5.882	5.864
Varaždinska	5.299	5.081	4.952	4.770	4.836	5.041	5.058	5.250	5.203	5.230
Zadarska	4.961	4.665	4.429	4.422	4.318	4.347	4.447	4.524	4.578	4.643
Krapinsko-zagorska	4.618	4.428	4.118	4.041	4.131	4.259	4.399	4.479	4.248	4.190
Vukovarsko-srijemska	5.110	4.655	4.248	3.984	3.819	3.788	3.805	3.692	3.702	3.733
Brodsko-posavska	4.102	3.846	3.722	3.623	3.633	3.696	3.749	3.690	3.785	3.713
Karlovačka	3.712	3.605	3.346	3.281	3.322	3.350	3.370	3.393	3.422	3.341
Dubrovačko-neretvanska	3.274	3.123	3.126	3.075	2.952	2.931	3.001	3.081	3.139	3.315
Sisačko-moslavačka	3.536	3.364	3.161	3.146	3.044	3.066	3.211	3.223	3.201	3.221
Šibensko-kninska	2.851	2.766	2.644	2.645	2.590	2.535	2.572	2.537	2.594	2.563
Virovitičko-podravska	2.267	2.130	2.072	2.144	2.145	2.153	2.330	2.360	2.412	2.404
Bjelovarsko-bilogorska	2.486	2.466	2.351	2.289	2.225	2.257	2.376	2.363	2.375	2.395
Međimurska	3.074	2.795	2.562	2.528	2.598	2.456	2.475	2.319	2.192	2.177
Koprivničko-križevačka	2.431	2.297	2.160	1.958	1.917	1.996	2.016	2.043	2.016	2.061
Požeško-slavonska	1.785	1.699	1.630	1.551	1.545	1.594	1.683	1.688	1.782	1.676
Ličko-senjska	1.572	1.526	1.416	1.355	1.280	1.351	1.380	1.401	1.446	1.492
Hrvatska	115.354	109.051	103.099	99.116	96.908	96.797	98.290	97.609	96.858	96.072

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje.

Analizom podatka primjetan je trend smanjenja broja zaposlenih u obrtima u županiji, ali prisutan je i na razini Hrvatske. Nadalje, iz tablice u gornjem dijelu, vidljivo je kako je i na smanjenje broja zaposlenih u županijama i Republici Hrvatskoj najviše utjecala gospodarska kriza 2008.-2013./14. Nakon toga razdoblja, broj zaposlenih u obrtima je u Republici Hrvatskoj relativno stabilan, dok je i Primorsko-goranskoj županiji ipak zabilježen dalji pad. Pored same gospodarske krize poznati su problemi u obrtištvu i smanjenje atraktivnosti njihovih tržišnih niša zbog ulaska konkurencije i novih oblika prodaje i tehnologija, ali i problemi prijenosa vlasništva. Potrebno je istaknuti kako u se godini 2013. uvodi novi ustrojbeni oblik - j.d.o.o. Među poduzetnicama raste broj poduzetnika koji su registrirani kao j.d.o.o., s 838 u 2013. na 2.498 u 2018. u Primorsko-goranskoj županiji. Budući da je broj obrta relativno stabilan u tome razdoblju (kako se vidi se tablice u nastavku), ne čini se da je bilo značajnijeg broja prijelaza iz obrta u novi ustrojbeni oblik.

Tablica 26. Broj aktivnih ustrojbenih oblika u Primorsko-goranskoj županiji

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
d.o.o.	9.467	9.503	10.151	9.710	10.289	10.639	11.110	11.586	8.035	7.969	8.214
j.d.o.o.	/	/	/	/	/	838	1.487	2.018	1.840	2.190	2.498
ostali oblici	191	183	177	158	268	160	156	165	109	114	122
obrti	10.204	9.150	8.617	8.478	8.319	8.114	7.956	7.800	7.790	7.778	8.013

UKUPNO PGŽ	19.862	18.836	18.945	18.346	18.876	19.751	20.709	21.569	17.774	18.051	18.847
-------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Izvor: Primorsko-goranska županija [online] Dostupno na: <https://www.pgz.hr/ustroj/upravna-tijela/upravni-odjel-za-turizam-poduzetnistvo-i-ruralni-razvoj/statisticki-podaci-o-gospodarstvu-pgz/> [30.6.2020.]

Prema podacima Knjige obrtnika – članova Hrvatske obrtničke komore, na dan 31. prosinca 2019. godine u Primorsko-goranskoj županiji bila su 8.553 aktivna obrtnika ili 9,6% ukupnoga broja aktivnih obrtnika u Hrvatskoj. Najveći dio obrtnika, njih 46,7% bavi se uslužnim zanatstvom, zatim slijede obrti čija je djelatnost ugostiteljstvo i turizam s 15,4% udjela. Trgovina je zastupljena s 10,3%, frizeri, kozmetičari i obrti koji se bave njegom tijela sudjeluju s 8,3%, a djelatnost prijevoza roba i stvari u obrtništvu čini 7,8%. Proizvodno zanatstvo je zastupljeno sa 6,9%, a najmanji broj je obrta koji se bave ribarstvom, marikulturom i poljodjelstvom, svega 4,6%.

Tablica 27. Cehovski ustroj u aktivnim obrtima prema glavnoj djelatnosti u sjedištu na dan 31.12.2019.

Područje	Proizvodno zanatstvo	Uslužno zanatstvo	Ugostiteljstvo i turizam	Trgovina	Prijevoz roba i stvari	Ribarstvo, marikultura i poljodjelstvo	Frizeri, kozmetičar i njega tijela	Ukupno
PGŽ	585	3.985	1.317	886	669	397	714	8.553
Udio u PGŽ	6,9%	46,7%	15,4%	10,3%	7,8%	4,6%	8,3%	100,0%
Uk. Hrvatska	7.879	40.676	12.067	9.250	8.214	3.912	6.642	88.640

Izvor: obrada autora na temelju podataka Knjige obrtnika – članova Hrvatske obrtničke komore.

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore za 2018. godinu, obrtnici su sudjelovali s 2,8% u ukupnim prihodima županije. U ukupnoj neto dobiti županije, 3,8% ostvarili su obrtnici. Izvoz obrtnika je 2,4 puta veći od uvoza, što daje pozitivan trgovinski saldo i iznosi 1,5% trgovinskog suficita na razini županije. Investicije su na niskoj razini i odnose se na svega 0,8% investicija u Primorsko-goranskoj županiji.

Tablica 28. Ekonomski pokazatelji poslovanja obrtnika 2018. godine

2018.	Prihodi	Neto dobit	Izvoz	Uvoz	Trg. saldo	Investicije
Obrtnici PGŽ	894.979	46.204	99.841	42.134	57.707	10.887
PGŽ	39.220.039	1.226.067	8.256.621	4.467.809	3.788.812	1.352.844
Udio obrtnika u PGŽ	2,8%	3,8%	1,2%	0,9%	1,5%	0,8%

Izvor: obrada autora na temelju podataka Hrvatske gospodarske komore.

4.2.5. Proizvodnost rada, kapitala i tehnologije u Primorsko-goranskoj županiji

Primorsko-goranska županija bila je deveta prema pokazatelju učinkovitosti poslovanja među županijama u 2017., prema podacima FINA-e. Pokazatelji dinamike županijskoga gospodarstva u razdoblju 2016.-2018., uključujući pokazatelje proizvodnosti rada i kapitala, dani su tablicom u nastavku. Za izračun proizvodnosti rada ključni su podaci o broju zaposlenih i ekonomskim rezultatima, napose prihodima. Kada je riječ o proizvodnosti kapitala i tehnologije, potrebno je razmotriti podatke o ulaganjima.

Tablica 29. Prikaz rezultata poslovanja poduzetnika PGŽ od 2016. do 2018., uključujući pokazatelje proizvodnosti

(Iznosi u tisućama kuna, plaće u kunama)	2016.	2017.	Indeks 2017./2016.	2018.	Indeks 2017./2018.	Udio PGŽ u RH
Broj poduzetnika	9.689	10.189	105,2	10.974	107,7	8,4
Broj zaposlenih	58.818	59.052	100,4	61.769	104,6	6,6
Ukupni prihodi	34.577.644	36.415.156	105,3	39.220.039	107,7	5,2
Dobit razdoblja	1.886.413	2.137.870	113,3	2.193.560	102,6	4,7
Gubitak razdoblja	680.767	887.737	130,4	967.493	109	5,2
Konsolidirani financijski rezultat (dobit (+) ili gubitak (-) razdoblja)	1.205.645	1.250.133	103,7	1.226.067	98,1	4,3
Izvoz	7.350.514	7.574.390	103	8.256.621	109	5,6
Uvoz	3.324.269	4.188.403	126	4.467.809	106,7	3,4
Trgovinski saldo	4.026.244	3.385.987	84,1	3.788.812	111,9	25,7
Bruto investicije u novu dugotrajnu imovinu	1.197.252	1.443.440	120,6	1.352.844	93,7	5,6
Prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenome ¹	4.904	5.128	104,6	5.321	103,8	95,3
Prihod po zaposlenome	587.875	616.662	104,9	634.946	103,0	-
Neto dobit po zaposlenome	20.497	21.170	103,3	19.849	93,8	-
Stopa povrata (ROI)	1,0	0,9	86,6	0,9	90,6	-
Bruto investicije u novu dugotrajnu imovinu po zaposlenome	20.355	24.444	120,0	21.902	90,0	-

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e.

Prihod po zaposlenome u županiji, kao pokazatelj razine proizvodnosti rada iznosio je 587.875 kuna u 2016., dok je dvije kasnije, u godini 2018. iznosio 634.946 kuna. Stoga je moguće govoriti o jačanju proizvodnosti rada u Primorsko-goranskoj županiji. Međugodišnja povećanja prihoda po zaposlenome, tj. u razdoblju 2016. – 2018. iznosila su 4,9% i 3,0%. Povećanje u razdoblju 2016. – 2017. u cijelosti se može pripisati povećanju prihoda poduzetnika. Broj zaposlenih samo je neznatno porastao na prijelazu iz godine 2016. u 2017. No, u prijelazu iz godine 2017. u 2018., povećan je broj zaposlenih za 4,6%, dok su ukupni prihodi povećani za 7,7%.

Dobit po zaposlenome, kao jedan od pokazatelja rezultata po zaposlenome, iskazuje nešto drukčiju dinamiku. Naime, dobit je po zaposlenome na međugodišnjoj razini povećana za 3,3% u 2017. godini, zatim je smanjena za 6,2% u 2018. godini. U 2018. godini po jednom zaposlenom ostvareno je 19.849 kuna neto dobiti.

¹ Iskazana plaća po zaposlenome kod poduzetnika razlikuje se od prosječne mjesečne neto plaće u pravnim osobama koje uključuju sve oblike vlasništva, tijela državne vlasti i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na području RH. U 2017., prema HGK (2019.), prosječna mjesečna neto plaća u pravnim osobama iznosila je 5.979 kn u PGŽ i 5.971 kn u RH.

Tablica 30. Dobit po zaposlenome u PGŽ u razdoblju 2016. – 2018.

Pokazatelj	2016.	2017.	2018.
Neto dobit, u tisućama kuna	1.205.645	1.250.133	1.226.067
Broj zaposlenih	58.818	59.052	61.769
Dobit po zaposlenome	20.498	21.170	19.849

Izvor: obrada autora prema podacima FINA-e.

U Republici Hrvatskoj prosječna je neto plaća iznosila 5.584 kunu u 2018., dok je županijska prosječna neto plaća iznosila 5.321 kunu. Dinamika mjesečne plaće u PGŽ približno prati dinamiku povećanja prihoda po zaposlenome, tj. dinamika plaća odražava rast proizvodnosti rada. Povećanje neto plaće na prijelazu iz 2017. – 2018. bilo je veće na razini Republike Hrvatske nego na razini županije: na razini Hrvatske povećana je za 4,0%, dok je u županiji povećana za 3,8%, prema podacima Hrvatske gospodarske komore.

Tablica 31. Neto plaća u PGŽ i RH u 2017. i 2018.

Područje	2017.	2018.	Indeks 2018./2017.
PGŽ	5.128	5.321	103,8
RH	5.366	5.584	104,0
Indeks, RH=100	95,6	95,3	-

Izvor: obrada autora prema podacima Hrvatske gospodarske komore.

Kako je spomenuto, proizvodnost kapitala i tehnologije moguće je promatrati uz pomoć pokazatelja ulaganja poduzetnika. Bruto investicije u novu dugotrajnu imovinu u županiji iznosile su 1,35 milijardi kuna u godini 2018. Međugodišnje promjene tih ulaganja u razdoblju 2016. – 2018. iznosile su 20,6% i -6,3%. Kada se iskažu bruto ulaganja po zaposlenome, godišnje su promjene u razdoblju 2016. – 2018. iznosile 20% i -10%. U godini 2018., u županiji je po zaposlenome izdvojeno 21.902 kuna bruto ulaganja u novu imovinu.

Stopa povrata ulaganja (ROI) mjerena odnosom neto dobiti i bruto investicija u novu dugotrajnu imovinu u 2017. godini smanjuje se na međugodišnjoj razini. U godinama 2017. i 2018 povrat ulaganja približno je iznosio 0,9, a to znači da se na jedinicu investicije u dugotrajnu imovinu generira povrat manji od jedinice ulaganja u tekućoj godini. Za usporedbu, ROI je na državnoj razini u 2018. godini bio veći nego u županiji te je iznosio 1,16.

Tablicom u nastavku prikazani su kretanje odnosa ulaganja u novu dugotrajnu imovinu i ukupnih prihoda poduzetnika u županiji. U 2016. godini odnos ulaganja iznosi 3,5%, zatim raste u 2017. godini na 4,0%, da bi u 2018. godini pao na 3,5%, dok se istodobno prihodi povećavaju u promatranom razdoblju.

Tablica 32. Odnos ukupnih prihoda i ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u razdoblju 2016.-2018.

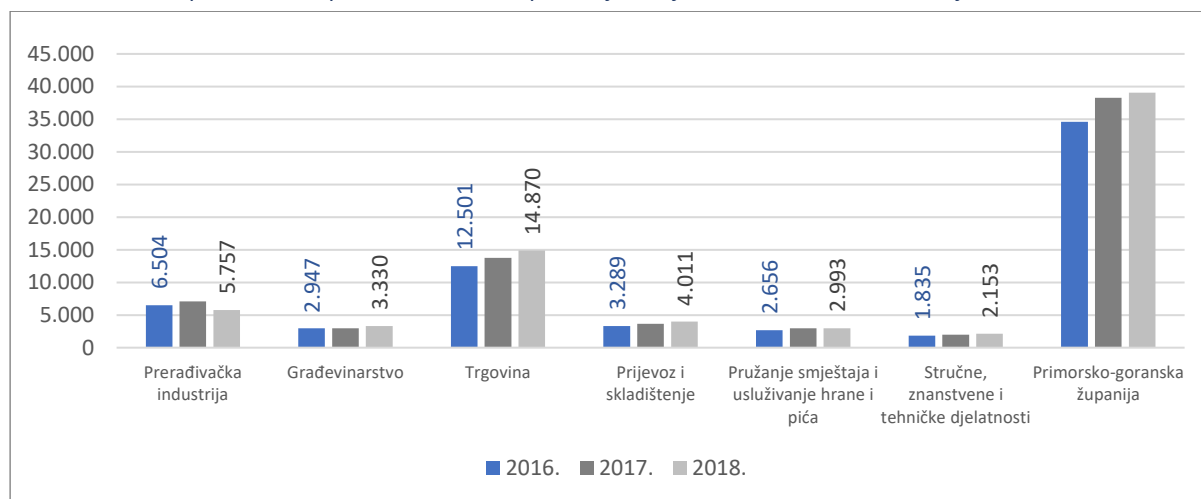
	Prihodi, u tisućama kuna	Ulaganje u dugotrajnu imovinu, u tisućama kuna	Ulaganja kao udio u prihodima, u %
2016.	34.577.644	1.197.252	3,46
2017.	36.415.156	1.443.440	3,96
2018.	39.220.039	1.352.844	3,45

Izvor: obrada autora prema podacima FINA-e.

4.2.5.1 Pokazatelji proizvodnosti po područjima djelatnosti u Primorsko-goranskoj županiji

U nastavku se analiziraju pokazatelji proizvodnosti rada i kapitala u najznačajnijim djelatnostima u županiji. Najveći utjecaj na gospodarstvo Primorsko-goranske županije imaju djelatnosti koje u županijskim prihodima sudjeluju s visokim udjelom, prikazane slikom u nastavku, a to su prerađivačka industrija, građevinarstvo, trgovina, prijevoz i skladištenje, pružanje smještaja i usluživanje hrane i pića. Osobito se, prema razini prihoda, izdvajaju trgovina (14.870 mil. kn u 2018.), zatim prerađivačka industrija (5.757 mil. kn) i prijevoz i skladištenje (4.011 mil. kn).

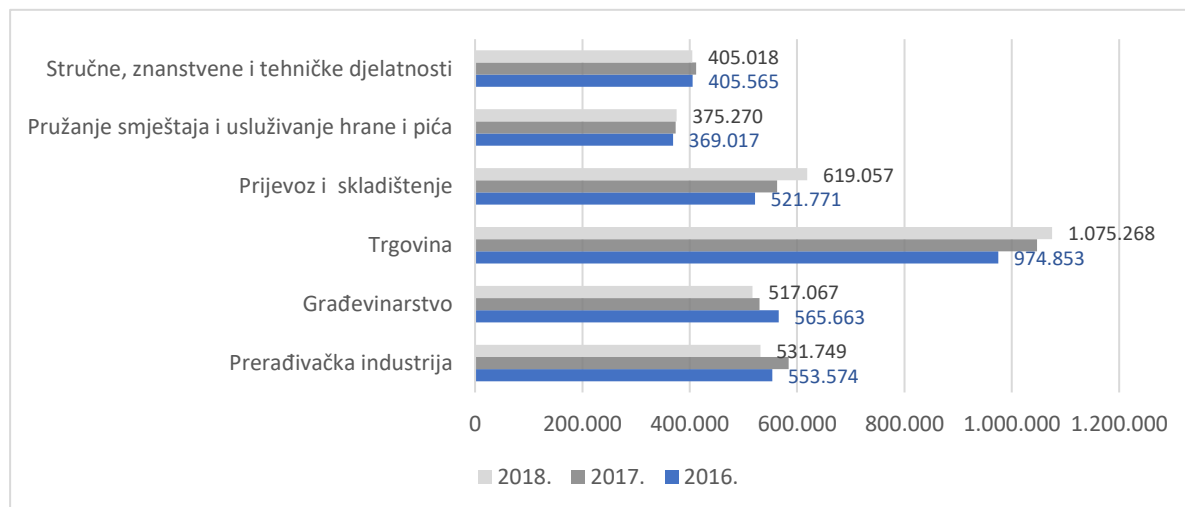
Slika 23. Prihodi poduzetnika prema odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018, u mil. kn

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e.

Usporedivi pokazatelj proizvodnosti rada među područjima djelatnosti dobiva iskazivanjem prihoda po zaposlenome. U izračunu se koristi broj zaposlenih temeljem sati rada. Rezultati izračuna prihoda po zaposlenome predočeni su slikom u nastavku. Najviši su bili u trgovini (1.075.268 kn u 2018.), zatim u prijevozu i skladištenju (619.057 kn), dok u prerađivačkoj industriji i građevinarstvu na približno sličnoj razini (531.749 kn i 517.067 kn). U sektoru turizma, prihodi po zaposlenome su najniži među odabranim djelatnostima (375.270 kn), dok je niža i vrijednost prihoda po zaposlenome u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima koje su intenzivne znanjem (405.565 kn).

Slika 24. Prihodi po zaposlenome po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018, u kn

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e.

Napomena: u izračunu pokazatelja korišten je broj zaposlenih temeljem sati rada.

Promotri li se dinamika proizvodnosti rada u razdoblju 2016.-2018., zamjetno je intenzivno povećanje u djelatnosti prijevoz i skladištenje, čak 7,9 i 10,0 % na godišnjoj razini. Proizvodnost rada u trgovini, najznačajnijoj djelatnosti Primorsko-goranske županije jednako je tako povećana na godišnjoj razini, za 7,4 i 2,7% te je značajno pridonijela jačanju povećanju proizvodnosti rada u županiji u godini 2017. No, u ostalim djelatnostima zabilježena je izmjena pozitivnih i negativnih kretanja, npr, u prerađivačkoj industriji (5,6 i -9,0%), zatim u građevinarstvu (-6,3 i -2,4%) i u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima (1,5 i -1,6%). Probici u prihodima po zaposlenome u turizmu su minimalni, 1,3 i 0,3% na godišnjoj razini u promatranom razdoblju.

Tablica 33. Prihodi po zaposlenome, godišnja promjena, u razdoblju 2016.-2018., u %

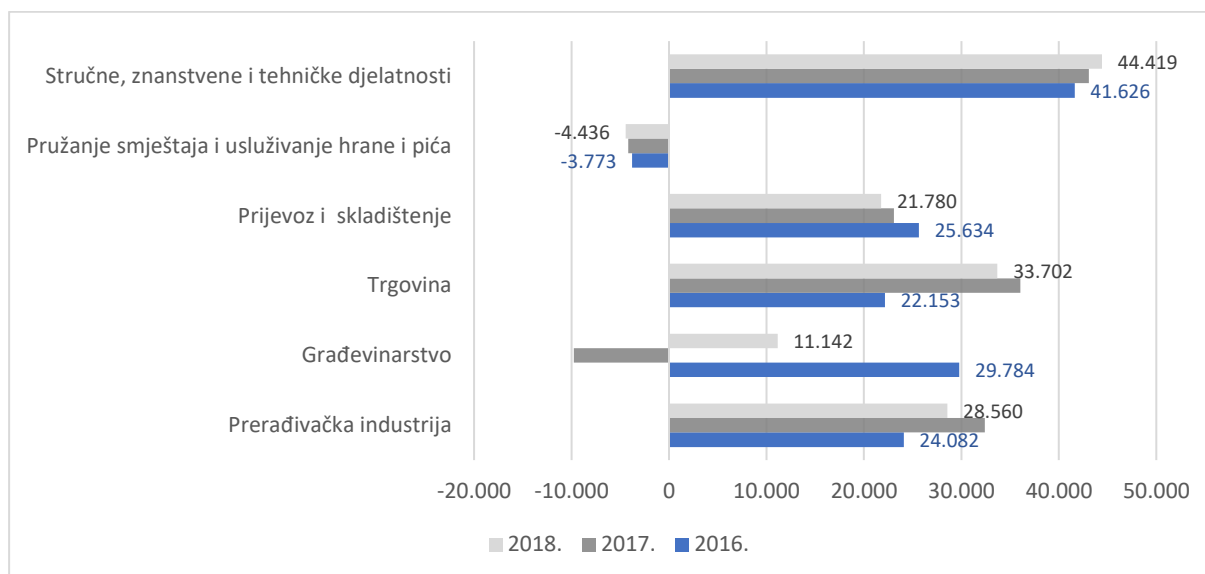
	2017./2016.	2018./2017.
Prerađivačka industrija	5,6	-9,0
Građevinarstvo	-6,3	-2,4
Trgovina	7,4	2,7
Prijevoz i skladištenje	7,9	10,0
Pružanje smještaja i usluživanje hrane i pića	1,3	0,3
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1,5	-1,6

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e.

No, kada se sagledaju rezultati poslovanja – neto dobit ili gubitak po zaposlenome u razdoblju 2016.-2018. dobija se drukčija slika. U izračunu ovog pokazatelja korišten je broj zaposlenih temeljem sati rada. Premda je prihod po zaposlenome bio najniži u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima, dobit po zaposlenome je najviša upravo u ovoj djelatnosti, a to sugerira da je profitna margina u usporedbi s drugim djelatnostima, veća. Nadalje, dobri su rezultati u razdoblju 2016.-2018. u trgovini popraćeni i relativno jakom vrijednošću dobiti po zaposlenome (33.702 kn u 2018.), ali i u prerađivačkoj industriji (28.560 kn) i u prijevozu i skladištenju (21.780 kn).

U turističkoj djelatnosti bilježi se neto gubitak u sve tri promatrane godine, s time da se i postupno povećava kroz razdoblje. U 2018. godini gubitak po zaposlenome u turističkoj djelatnosti iznosio je 4.436 kn. Mogući razlog ovome razvoju negativne dinamike jest izražena fragmentacija pružatelja usluga u turističkoj djelatnosti. Autori Bačić i Cvitan (2018.), na osnovi analize turističke djelatnosti u razdoblju 2003.-2017. zamjećuju kako su najveća poduzeća u turizmu u Republici Hrvatskoj postigla veliki konkurentski odmak i diferencijaciju u odnosu na ostatak sektora u kojem je zamjetna fragmentacija, a koja se očituje bujanjem broja poduzetnika i sve manjim brojem zaposlenih po poduzeću. Primjećuju i polarizaciju poduzetnika u djelatnosti turizma kada je riječ o ostvarenju poslovnog rezultata, s velikim udjelom poduzetnika čiji je poslovni rezultat, gubitak.

Slika 25. Dobitak/gubitak po zaposlenome po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018, u kn

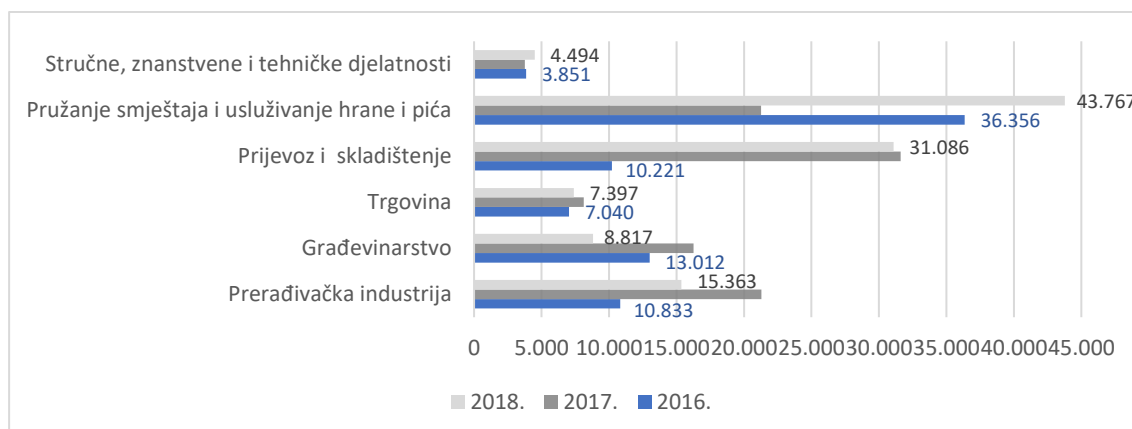

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e.

Napomena: u izračunu pokazatelja korišten je broj zaposlenih temeljem sati rada.

Dinamiku ulaganja po zaposlenome po područjima djelatnosti u razdoblju 2016.-2018. moguće je sagledati iz slike u nastavku. U izračunu su korištena bruto ulaganja u novu imovinu i broj zaposlenih na osnovi sata rada. Najznačajna su ulaganja u turističkoj djelatnosti (43.767 kn u 2018.), prijevozu i skladištenju (31.086 kn). Između ovih dviju djelatnosti i svih ostalih djelatnosti je izuzetno velik jaz u vrijednosti ulaganja po zaposlenome. U prerađivačkoj industriji je u godini 2018. vrijednost ulaganja po zaposlenome bila 15.363 kn. U odnosu na pokazatelje rezultata po zaposlenome, moguće je zaključiti da se na osnovi relativno niskih ulaganja u stručnim, znanstvenim i tehničkim ulaganjima, trgovini i građevinarstvu generiraju relativno dobri poslovni rezultati po zaposlenome, dok su u prijevozu i skladištenju su rezultati ulaganja prosječni, približno na razini županije. Osobito je zanimljiv razvoj ulaganja u djelatnosti turizma, gdje je unatoč izvanrednim ulaganjima u djelatnost, u sve tri promatrane godine generiran gubitak po zaposlenome. Očito je, da je potrebno izraditi duboku analizu ove djelatnosti u županiji, kako bi se ustanovili uzroci ovih kretanja i poduzele potrebne mjere.

Slika 26. Bruto investicije po zaposlenome, po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018., u kn

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e.

Napomena: u izračunu pokazatelja korišten je broj zaposlenih temeljem sati rada.

Godišnje su promjene bruto ulaganja po zaposlenome u županiji u razdoblju 2016.-2019. veoma dinamične. Kretanja su bila veoma pozitivna u djelatnostima na prijelazu iz 2016. u 2017., a nakon toga se bilježi smanjenje u gotovo svim djelatnostima izuzev turističke djelatnosti. Na primjer, u prijevozu i skladištenju je zabilježeno izuzetno povećanje na prijelazu iz 2016. u 2017., a sljedeće godine su prosječna ulaganja po zaposlenome približno ostala na jednakoj razini.

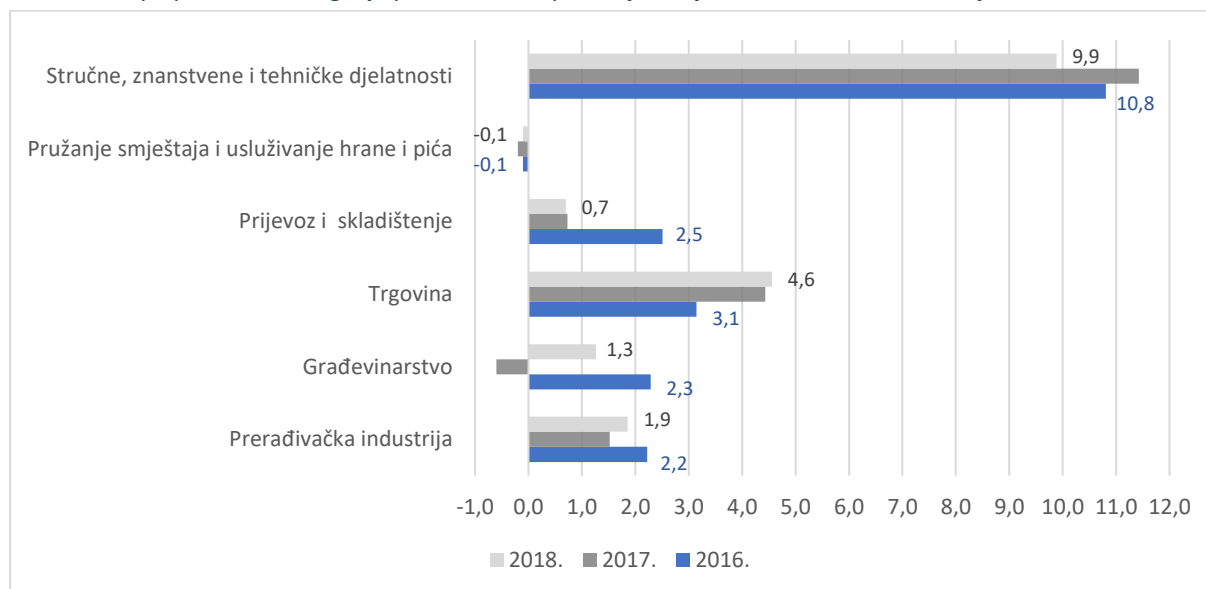
Tablica 34. Bruto ulaganja po zaposlenome, godišnja promjena, u razdoblju 2016.-2018. u %

	2017./2016.	2018./2017.
Prerađivačka industrija	96,6	-27,9
Građevinarstvo	25,0	-45,8
Trgovina	15,6	-9,1
Prijevoz i skladištenje	209,2	-1,6
Pružanje smještaja i usluživanje hrane i pića	-41,5	105,8
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	-2,0	19,1

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e.

Rezultati izračuna stope povrata na ulaganja u županiji predočeni su slikom u nastavku. Stopa povrata mjerena je odnosom neto dobiti i bruto investicija u novu dugotrajnu imovinu na ulaganja u djelatnostima. Kako je i ranije utvrđeno analizom, rezultati pokazuju da su u 2018. najučinkovitija bila ulaganja u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima, zatim u trgovini, prerađivačkoj industriji i građevinarstvu. Ujedno su u tim djelatnostima godišnje stope povrata bile stabilnije te su se kretale blizu srednje vrijednosti u promatranom razdoblju. Kao što je ranije spomenuto, rezultati u turizmu nisu jednoznačni te je potrebno načiniti analizu rezultata i učinkovitosti uvažavajući različite skupine gospodarskih subjekata, prema njihovoj veličini i na nižim razinama NKD 2007.

Slika 27. Stopa povrata na ulaganja po odabranim područjima djelatnosti NKD-a u razdoblju 2016.-2018

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e.

Da bi se osigurao dugoročan rast i razvoj, neophodna su ulaganja u tehnologiju, znanja, vještine i alate. Takva ulaganja vode rastu proizvodnosti, osobito je pritom važan segment malih i srednjih poduzetnika koji prevladavaju gospodarskom strukturom županije te generiraju velik broj radnih mjesta. Primjetan je nedovoljan udio djelatnosti informacije i komunikacije, kao stručnih znanstvenih i tehničkih

djelatnosti u ukupnome rezultatu županije, a koje svojim visokointenzivnim znanjima utječu i na unapređenje ostalih djelatnosti. Financijski pokazatelji ukazuju na dalju potrebu daljeg jačanja konkurentnosti djelatnosti koje značajno utječu na čitavo gospodarstvo županije i osiguravaju njezin održivi razvoj. Osobito se to odnosi na prerađivačku industriju te na djelatnosti Plavoga i Zelenoga rasta.

4.3. Poslovna infrastruktura

Poslovna infrastruktura jedan je od ključnih preduvjeta za gospodarski, a samim time i društveni razvoj države, pojedinih županija i jedinica lokalne samouprave. Poslovna infrastruktura obuhvaća poduzetničke potporne institucije, ali i formirane poduzetničke zone s kvalitetnom infrastrukturnom opremljenošću.

Unapređenje razvoja poduzetništva, uključujući uspostavljanje i rad poduzetničke infrastrukture, u širem smislu je određeno sljedećim propisima:

- Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva (NN 29/02, 63/07, 53/12, 56/13, 121/16)
- Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 83/13, 114/13, 41/14, 57/18)
- Zakon o državnim potporama (NN 47/14)
- Zakon o obrtu (NN 77/93, 90/96, 102/98, 64/01, 71/01, 49/03, 68/07, 79/07, 40/10, 143/13)
- Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15).

Zakono o unapređenju poduzetničke infrastrukture može se smatrati ključnim u pogledu pitanja poduzetničke infrastrukture. Njime su uređena određenja poduzetničke infrastrukture, vrste i kategorizacija poduzetničkih zona i poduzetničkih potpornih institucija. Rezultati koji se očekuju planiranjem i izgradnjom poslovne infrastrukture na nekom području jesu ubrzano jačanje poduzetništva, povećanje ulaganja i zaposlenosti unutar područja na kojem se poduzetnička infrastruktura planira, odnosno gradi. Gospodarskim subjektima bi korištenje poslovne infrastrukture trebalo omogućiti, osim dostupnosti adekvatnih resursa i okruženja, npr. kvalitetnu prometnu povezanost s glavnim prometnim pravcima. Na područjima poduzetničke infrastrukture uključen je i sustav poticajnih mjera i povlastica za poslovanje.

4.3.1. Poduzetničke zone

Sukladno Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture poduzetničke zone određene su kao *„infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta poduzetničkih, odnosno gospodarskih aktivnosti. Osnovna karakteristika poduzetničkih zona je zajedničko korištenje infrastrukturno opremljenog i organiziranog prostora od strane poduzetnika kojima se poslovanjem unutar poduzetničke zone omogućuje racionalizacija poslovanja i korištenje raspoloživih resursa poduzetničke zone zajedno s ostalim korisnicima poduzetničke zone“*.

Poduzetničke zone trebaju biti opremljene energetsom, komunalnom, prometnom i komunikacijskom infrastrukturom. Prilikom formiranja i uređenja poduzetničke zone važno je da ona bude atraktivna za potencijalne korisnike sa svim potrebnim sadržajima koji im omogućuju razvoj njihovih djelatnosti.

Poduzetničke zone moguće je definirati prema tri osnovna kriterija:

- veličina ukupne površine poduzetničke zone;
- tip aktivnosti unutar poduzetničke zone;
- intenzitet aktivacije raspoložive površine poduzetničke zone.

Prema veličini ukupne površine poduzetničke zone dijele se na:

- *mikro zone* – veličine ukupne površine do 10 ha;
- *male zone* – veličine ukupne površine od 10 do 50 ha;
- *srednje zone* – veličine ukupne površine od 50 do 100 ha;
- *velike zone* – veličine ukupne površine veće od 100 ha;

Prema tipu aktivnosti koje se obavljaju unutar zone poduzetničke zone dijele se na:

- *proizvodno-prerađivačke zone* – u kojima pretežiti broj korisnika zona obavlja proizvodno-prerađivačke poduzetničke aktivnosti, odnosno u kojima pretežiti dio raspoložive površine zone zauzimaju poduzetnici koji obavljaju proizvodno-prerađivačku poduzetničku aktivnost;
- *logističko-distributivne zone* – u kojima pretežiti broj korisnika zone obavlja logističko-distribucijske aktivnosti (distribucijski centri, veletrgovina, skladištenje i transport, logistički servisni centri i dr.), odnosno u kojima pretežiti dio raspoložive površine zone zauzimaju poduzetnici koji obavljaju logističko-distribucijske aktivnosti;
- *uslužno mješovite zone* – u kojima pretežiti broj korisnika zone obavlja uslužne aktivnosti, servisne aktivnosti, aktivnosti poslovne podrške i druge poduzetničke aktivnosti, odnosno u kojima pretežiti dio raspoložive površine zone zauzimaju poduzetnici koji obavljaju uslužne aktivnosti i aktivnosti poslovne podrške i druge poduzetničke aktivnosti.

Prema intenzitetu aktivacije raspoložive površine zone poduzetničke zone kategoriziraju se kao:

- *neaktivne poduzetničke zone* – u kojima stupanj aktivacije, tj. popunjenost raspoložive površine zone aktivnim poduzetnicima iznosi 0% (0 ha aktivirane površine poduzetničke zone), nakon isteka prve godine od osnivanja poduzetničke zone;
- *zone u inicijalnoj aktivaciji* – u kojima stupanj aktivacije zone iznosi < 33% raspoložive površine zone izraženo u hektarima poduzetničke zone;
- *srednje aktivne zone* – u kojima stupanj aktivacije zone iznosi od 33% < 66% raspoložive površine zone, izraženo u hektarima površine poduzetničke zone;
- *potpuno aktivne zone* – u kojima stupanj aktivacije zone iznosi > 66% raspoložive površine zone, izraženo u hektarima površine poduzetničke zone.

Mogućnost izgradnje potrebne infrastrukture određena je Prostornim planom Primorsko-goranske županije donesenim dana 13. rujna 2013. godine, u skladu s razvojnim ciljevima i uvažavajući vrednovanje geostrateškog položaja i prirodnih resursa. Na temelju ove razvojne i prostorne koncepcije očekuje se da se osiguraju pretpostavke za povećanje stopa rasta na području cijele županije kao i povećanje razine razvijenosti. Prostornim planom određeni su i uvjeti određivanja prostora građevina od važnosti za županiju, ali i za državu.

a. Građevine od važnosti za Republiku Hrvatsku određene su prema značenju zahvata u prostoru (veličina, obuhvat, zaštita prostora), a u skladu s posebnim propisom. U ovu kategoriju građevina pripadaju i gospodarske zone smještene na području županije.

Tablica 35. Gospodarske zone na području PGŽ od važnosti za državu

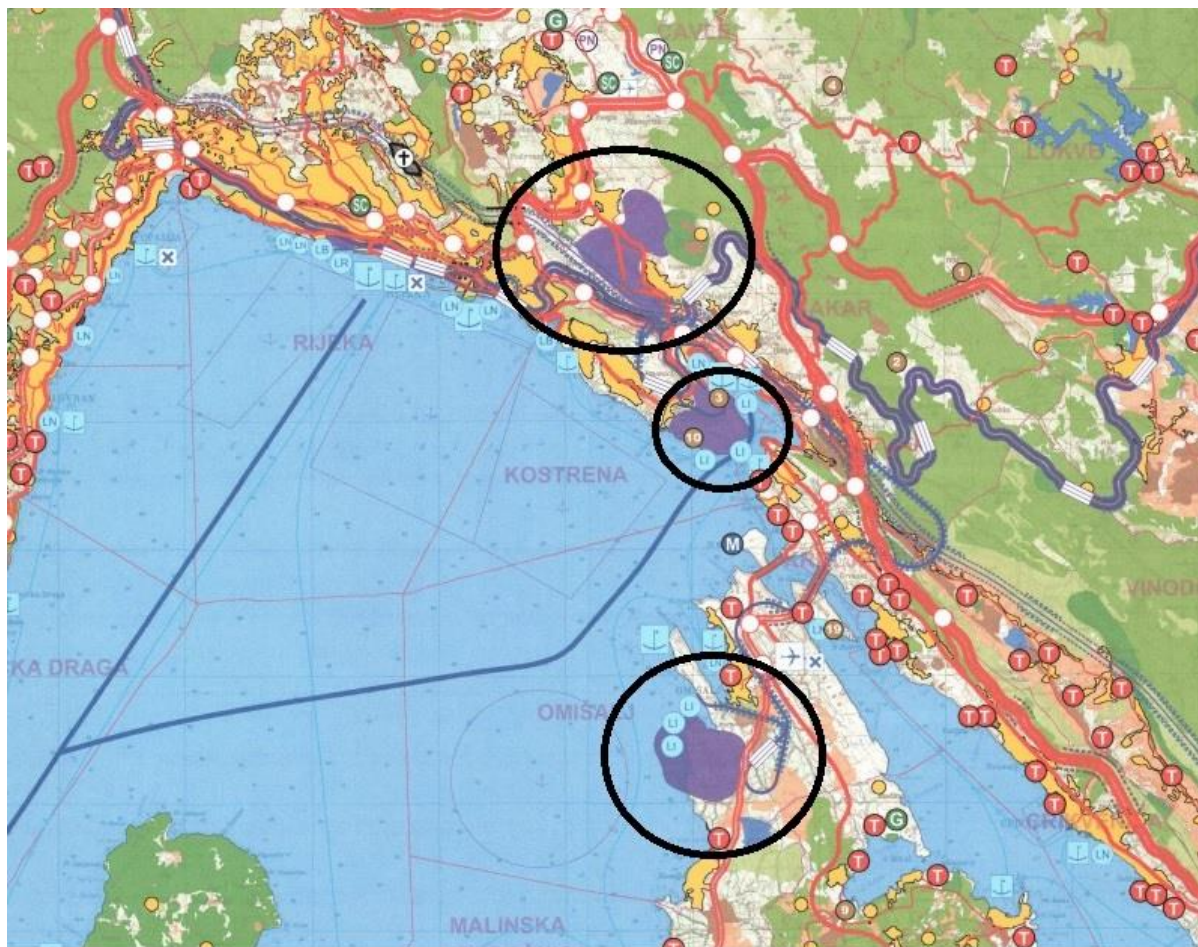
Red. br.	Naziv gospodarske zone	Lokacija
1.	Poslovna zona Miklavija	Matulji
2.	Poslovno-proizvodna zona Kukuljanovo	Bakar i Čavle
3.	Proizvodna zona Rijeka	Rijeka
4.	Proizvodna zona Urinj	Kostrena i Bakar
5.	Proizvodna zona Omišalj	Omišalj

Izvor: Plan prostornog uređenja Primorsko-goranske županije.

Slikom u nastavku prikazane su zone od važnosti za državu na području županije, a položaj i/ili obilježja tih zona predočuju se sažeto u nastavku:

- *Poslovna zona Miklavija* smještena je uz granicu sa Slovenijom, a povezana je s Lukom Rijeka;
- *Poslovno-proizvodna zona Kukuljanovo* smještena je uz prometni pravac za Zagreb i dalje Vb koridorom prema središnjoj Europi. U ovoj zoni su pored proizvodnih pogona smještena i pozadinska skladišta za potrebe luka kao i skladišta veletrovinna;
- *Proizvodna zona Rijeka* je isključivo litoralna karaktera na zapadu Rijeke. U ovoj zoni je potrebno restrukturiranje proizvodnih kapaciteta u funkciji sadržaja vezanih u more (brodogradnja, lučke djelatnosti i slično);
- *Proizvodnja zona Urinj* usmjerena je prije svega na preradu nafte i naftnih prerađevina koja zbog litoralnog položaja i svojih postojećih kapaciteta ima dobru perspektivu;
- *Proizvodna zona Omišalj* na otoku Krku uz svoju prvotnu namjenu, petrokemiju, kroz plan može biti u funkciji novih prometnih, lučkih i logističkih kapaciteta na otoku Krku, a ujedno može rasteretiti postojeću luku u gradskom središtu Rijeke.

Slika 28. Prikaz poslovnih zona od važnosti za državu na području PGŽ

Izvor: Prostorni plan Primorsko-goranske županije.

b. **Građevine od važnosti za županiju** određene su prema značenju za razvitak pojedinoga dijela i cijele županije. Stoga su na području županije određene poslovne i proizvodne zone. Pregled poslovnih i proizvodnih zona od važnosti za županiju dan je tablicom u nastavku.

Tablica 36. Poslovne i proizvodne zone od važnosti za županiju

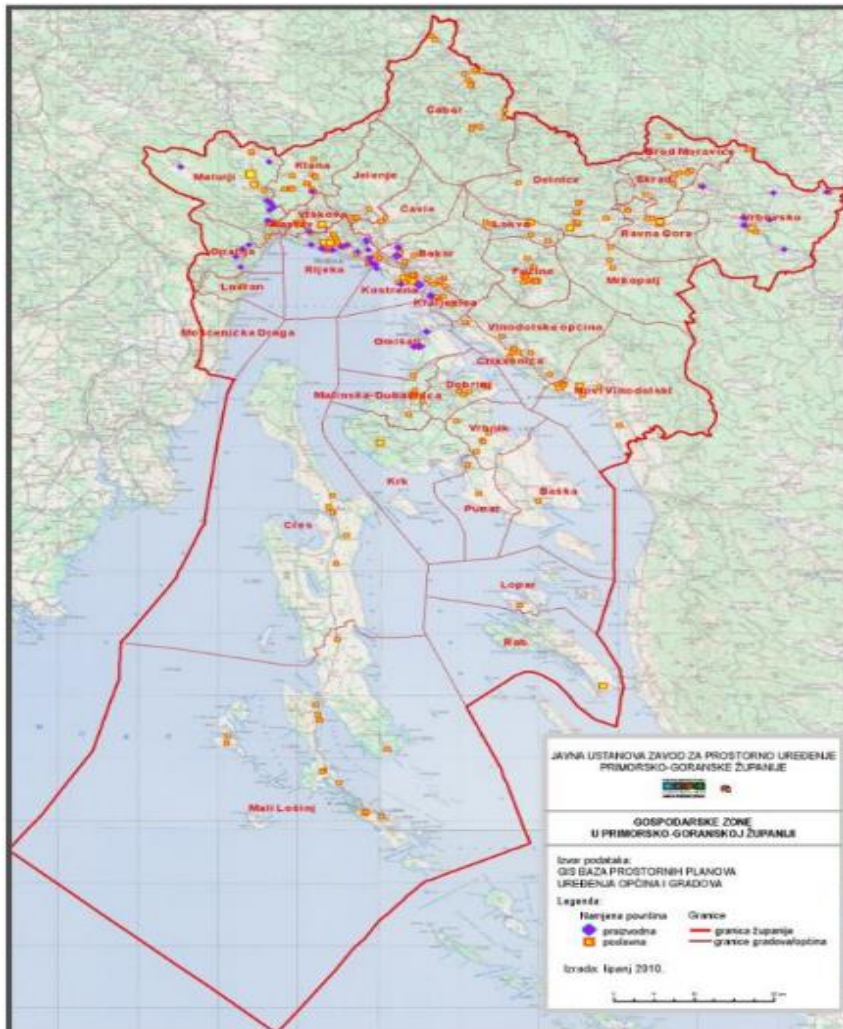
Red. br.	Naziv poslovne/proizvodne zone	Lokacija
1.	Poslovno-proizvodna zona Klana	u blizini pograničnog područja sa Slovenijom
2.	Poslovna zona Delnice (Lučice)	pored Delnica, ima dobru povezanost sa željezničkom i cestovnom infrastrukturom
3.	Poslovna zona Novi Vinodolski	smještena na pravcu buduće pruge Zagreb – Rijeka
4.	Poslovna zona Kraljevica	u Kraljevici, kroz zonu je planiran razvoj malih i srednjih poduzetnika u pratećim djelatnostima brodogradnje
5.	Poslovno-proizvodna zona Fužine	u Gorskom kotaru, s potencijalom razvoja drvne industrije
6.	Poslovno-proizvodna zona Ravna Gora	u Ravnoj Gori, sa izraženim proizvodnim i posrednim proizvodnim aktivnostima
7.	Poslovno-proizvodna zona Vrbovsko	zona mikroregionalnog značenja
8.	Poslovno-proizvodna zona Čabar (Gerovo)	smještena na potezu Gerovo – Prezid

Izvor: Plan prostornog uređenja Primorsko-goranske županije.

c. Poduzetničke zone od lokalnog značaja

Pored navedenih zona postoji još velik broj malih i mikropoduzetničkih zona od lokalnog značaja koje su formirale jedinice lokalne samouprave, a obuhvat i namjena im je definirana Urbanističkim planovima uređenja. Prikaz poduzetničkih zona dan je slikom u nastavku.

Slika 29. Poduzetničke zone na području PGŽ

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije.

U županiji prevladavaju mikropoduzetničke zone, kako se vidi iz tablice u nastavku. Na području županije prevladavaju zone mješovitog tipa, tako da su u zonama, pored proizvodnih subjekata, smješteni i subjekti koji pružaju uslužne djelatnosti: servis, računalna djelatnost, građevinarstvo, grafičke usluge, distribucija, skladištenje, veletrgovina, transport, logistički centri i drugo. Odabir djelatnosti koja će se obavljati u zoni u ovlasti je jedinica lokalne samouprave.

Na području županije u 2018. godini evidentirano je ukupno 116 poduzetničkih zona, prema podacima iz dokumenta „*Analiza poduzetničkih zona u Primorsko-goranskoj županiji i prijedlog razvoja malih poslovnih zona u razdoblju 2019. – 2021. godine*“, dokumenta pripremljenog za Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj PGŽ, autora Kružić, Kovačić i Ivetić (2018.). Od ukupno 116 zona, 50 ih je aktivno, dok iz je čak 66 izvan funkcije. Malih zona je ukupno 30, od toga je aktivnih 23, dok je od ukupno 84 mikropoduzetničkih zona aktivno samo 26 zona. Na području županije samo su dvije velike poduzetničke zone (veće od 50 ha) od kojih je samo jedna aktivna.

Tablica 37. Ukupan broj poduzetničkih zona na području PGŽ po funkciji i površini, srpanj 2018.

Veličina zone	Broj zona po funkciji			Površina zona po funkciji, u ha		
	Aktivna	Neaktivna	Ukupno	Aktivna	Neaktivna	Ukupno
Mikro	26	58	84	95,31	155,26	250,57
Mala	23	7	30	428,11	115,13	543,24
Srednja	-	-	-	-	-	-
Velika	1	1	2	483,1	158,5	641,6
Ukupno	50	66	116	1.006,52	428,89	1.435,41

Izvor: autori prema Kružić, Kovačić i Ivetić za PRIGODA-u (2018.).

Tablica u nastavku pokazuje da je od ukupne površine zona više od 70% funkcionalno, ali pritom je potrebno uvažiti činjenicu da se čak 48% ukupne površine aktivnih poduzetničkih zona odnosi na veliku poduzetničku zonu, Poslovno-proizvodnu zonu Kukuljanovo. Autori Kružić, Kovačić i Ivetić (2018.) navode kako je dosadašnje iskustvo pokazalo da veliki ulagači traže zone površine veće od 40 ha, pa ako se želi privući ovaj tip ulagača, potrebno je raspolagati zonama veće površine. Tablica 36. sadrži pregled poduzetničkih zona po gradovima i općinama.

Tablica 38. Poduzetničke zone po funkcijama u gradovima i općinama

Grad/općina	Aktivnih zona	Neaktivnih zona	Površina aktivnih zona	Površina neaktivnih zona
Priobalje				
Grad Bakar	1	2	483,1	14,64
Grad Crikvenica	0	5	0	8,64
Grad Kastav	1	0	29,91	0
Grad Kraljevica	2	6	18,19	22,36
Grad Novi Vinodolski	1	1	20,5	16,29
Grad Rijeka	0	1	0	4,9
Općina Čavle	2	2	37,32	49,9
Općina Jelenje	4	2	4,61	5,76
Općina Klana	6	5	34,9	18,04
Općina Kostrena	1	1	15,96	0
Općina Lovran	0	1	0	3,18
Općina Matulji	6	2	90,69	161,06
Općina Viškovo	1	2	27,84	9,6
Vinodolska općina	1	4	n/a	n/a
Priobalje – ukupno	26	34	753,02	316,47
Otoci				
Grad Cres	1	2	9,33	1,23
Grad Krk	1	3	35,03	0
Grad Lošinj	1	0	23,1	0
Grad Rab	0	1	0	11,7
Općina Baška	0	1	0	5
Općina Dobrinj	2	1	4,5	2,2
Općina Lopar	1	0	7,6	0
Općina Malinska	1	2	7,95	2,47
Općina Omišalj	1	0	16,4	0
Općina Punat	1	0	7	0
Općina Vrbnik	1	2	0	7,41
Otoci – ukupno	10	12	110,91	30,01
Gorski kotar				

Grad Čabar	0	1	0	2
Grad Delnice	2	2	23,8	3,3
Grad Vrbovska	1	10	14	44,64
Općina Brod Moravice	2	0	3,36	0
Općina Fužine	6	1	55,65	9,58
Općina Lokve	1	0	10,29	0
Općina Mrkopalj	0	1	0	2,7
Općina Skrad	0	2	n/a	n/a
Općina Ravna Gora	2	3	35,49	20,19
Gorski kotar – ukupno	14	20	142,59	82,41
Sveukupno	50	66	1.006,52	428,89

Izvor: autori prema Kružić, Kovačić i Ivetić za PRIGODA-u (2018.).

U Priobalju je formiran najveći broj poduzetničkih zona (60), gdje je općenito koncentriran najveći broj gospodarskih subjekata, pa su i potrebe za infrastrukturom i prostorom opravdano veće. Od toga je 26 zona u funkciji, a ostatak je neaktivan. Potrebno je istaknuti kako je i površina zona u priobalju najveća. Na otocima su ukupno 22 poduzetničke zone, s time da je 10 aktivnih. Na području Gorskog kotara formirane su 34 poduzetničke zone, od toga je 14 aktivnih. Pored navedenih zona u Gorskom kotaru, postoje još tri aktivne poduzetničke zone u privatnom vlasništvu.

Tablica 39. Broj aktivnih subjekata, broj zaposlenih i popunjenost aktivnih poduzetničkih zona

Poduzetnička zona	Broj aktivnih subjekata	Broj zaposlenih u zoni	Ukupna površina	Vlasništvo	Popunjenost površine zone
Industrijska zona d.o.o. (Kukuljanovo) (Grad Bakar)	180	4.000	500,00 ha	Gradsko/općinsko	73,66%
PZ Sv. Petar (Grad Krk)	30	1.084	36,60 ha	Gradsko/privatno	<66%
Radna Žegoti (Općina Viškovo)	24	220	30,00 ha	Pretežno privatno	<66%
PZ K-1 Marinići (Općina Viškovo)	48	471	27,90 ha	Općinsko/privatno	>66%
Radna zona Jurdani (Općina Matulji)	1	224	27,49 ha	RH/Privatno	<33%
PZ K1 Ravna Gora (Općina Ravna Gora)	7	330	25,99 ha	Privatno	100%
PZ Kalvarija (Grad Mali Lošinj)	n/a	n/a	23,11 ha	Gradsko/privatno	70%
PZ K-1 Zapad (Grad Novi Vinodolski)	12	150	20,50 ha	Gradsko/privatno	50%
PZ R-2 Matulji (Općina Matulji)	7	67	19,73 ha	RH/općinsko/privatno	<33%
PZ K1-3/Lič (Općina Fužine)	2	10	19,64 ha	Privatno/općinsko	<33%
PZ Cernik K1 (Općina Čavle)	2	150	18,95 ha	privatno	>66%
PZ I1-3 Lučice (Grad Delnice)	5	14	17,11 ha	Privatno	<81%
PZ Cernik K1 (Općina Čavle)	2	150	18,95 ha	privatno	>66%

Poduzetnička zona	Broj aktivnih subjekata	Broj zaposlenih u zoni	Ukupna površina	Vlasništvo	Popunjenost površine zone
PZ I1-3 Lučice (Grad Delnice)	5	14	17,11 ha	Privatno	<81%
PZ Soboli I2 (Općina Čavle)	2	20	16,50 ha	Privatno	<66%
PZ Pušća (Općina Omišalj)	6	400	16,40 ha	Općina/privatno/ Zračna luka Rijeka	<66%
PZ K-3 Šoići (Općina Kostrena)	6	120	15,96 ha	Općinsko/privatno	<66%
PZ R-1 Matulji (Općina Matulji)	1	27	14,50 ha	Općinsko/privatno	<33%
PZ K-1 Vrbovsko (Grad Vrbovsko)	2	10	14,00 ha	Gradsko/privatno	<45%
PZ Mučići II (Općina Matulji)	1	8	13,38 ha	RH/općinsko/privatno	<33%
PZ K1-8 Podrebar (Grad Delnice)	10	85	10,43 ha	Gradsko	<74%
PZ K11 Rupa (Općina Matulji)	3	50	10,32 ha	Privatno	<33%
PZ K4 Kunfin (Općina Klana)	2	100	10,30 ha	70% RH/30% privatno	n/a
K1/1 Sleme (Općina Lokve)	2	20	10,29 ha	Općinsko/privatno	33%
PZ Marinščina 1 (Općina Klana)	1	112	10,00 ha	RH/privatno	<66%
PZ K Kupjak (Općina Ravna Gora)	4	n/a	9,50 ha	Privatno	30%
PZ K1-1 Volnik (Grad Cres)	5	10	9,30 ha	Gradsko/privatno	<33%
PZ K-2 Kolodvor (Grad Delnice)	6	88	9,28 ha	Gradsko privatno	<60,5%
PZ K1-5 Vrata (Općina Fužine)	2	30	8,60 ha	Općinsko	<35%
PZ K-1 Sv. Vid Sjever (Općina Malinska)	7	n/a	7,95 ha	Privatno	62%
PZ K-6 Škalnica (Općina Klana)	2	100	7,90 ha	Općinsko/privatno	<33%
PZ Sorinj (Općina Lopar)	1	6	7,60 ha	Općinsko/privatno	<33%
PZ K Ravna Gora (Općina Ravna Gora)	1	7	7,34 ha	privatno	30%
PZ K1 Žlibina (Grad Kraljevica)	4	25	6,70 ha	Gradsko/privatno	<66%
PZ K3 Jušići (Općina Matulji)	1	35	6,38 ha	RH/ privatno	<66%
PZ K1 Klana (Općina Klana)	3	10	4,50 ha	Općinsko	<33%
PZ I2-7 Javornik (Grad Delnice)	6	88	3,31 ha	Općinsko/gradsko/privatno	<60,5%
PZ K-1 Astra (Općina Jelenje)	3	5	1,08 ha	Privatnih i poslovnih subjekata	100%

Izvor: HGK, Poduzetničke zone u Primorsko-goranskoj županiji.

Ilustrativni su podaci o 36 aktivnih zona u županiji koji su predočeni u tablici 37. Važno je zamijetiti da od svih analiziranih aktivnih zona, svega osam zona ima popunjenost površine veću od 66%, 13 zona ima popunjenost površine veću od 33%, 13 zona ima popunjenost površine manju od 33%, za jednu zonu nije dostupan podatak o popunjenosti.

Tablicom u nastavku sažeti su ključni podaci o aktivnim poduzetničkim zonama. Koristeći ove podatke, moguće je utvrditi značenje poduzetničkih zona za županiju, i to na osnovi izračuna sljedećih pokazatelja:

- u ukupnome broju gospodarskih subjekata u godini 2018., 4,2% jesu gospodarski subjekti u poduzetničkim zonama;
- u ukupnome broju zaposlenih kod poduzetnika u Primorsko-goranskoj županiji u 2018., relativno velik udio je zaposlen u gospodarskim subjektima u poduzetničkim zonama, približno 12,2%.

Nadalje, podaci u tablici predočeni su prema mikroregijama Primorsko-goranske županije iz 2018. Od ukupne površine aktivnih zona u Primorsko-goranskoj županiji, 75% se nalazi u Priobalju, 11% na Otocima i 14% u Gorskom kotaru. Najveća je koncentracija gospodarskih subjekata (69%) i zaposlenih (70%) u zonama smještenima u Priobalju, zatim na Otocima. Kada se podaci normaliziraju, raspoznaju se različita obilježja poduzetničkih zona i gospodarskih subjekata u tri mikroregije. Prosječan broj gospodarskih subjekata po poslovnoj zoni najveći je u Priobalju (12,3), ali potrebno je uvažiti uvrštenost Industrijske zone d.o.o. Kukuljanovo koja značajno podiže prosječan broj gospodarskih subjekata Priobalja. Na Otocima je u prosjeku 9,3 gospodarskih subjekata po zoni, a u Gorskom kotaru 3,5. Prosječna je površina koju koristi gospodarski subjekt u rasponu između veličina 1,2 ha (Otoci) do 2,9 ha (Gorski kotar). Kada je riječ o veličini prosječnoga gospodarskog subjekta u poduzetničkoj zoni, velike su razlike među mikroregijama: najveći su gospodarski subjekti prema broju zaposlenih na Otocima (21,2 zaposlenih po gospodarskom subjektu), zatim u Priobalju (16,6). U Gorskom kotaru prosječan gospodarski subjekt je prema broju zaposlenih mikrosubjekt (5,8 zaposlenih).

Tablica 40. Broj aktivnih gospodarskih subjekata i broj zaposlenih u poduzetničkim zonama prema mikroregijama u PGŽ, rujan 2018.

Regija	Ukupan broj zona	Ukupna površina zona, u ha	Ukupan broj gospodarskih subjekata	Ukupan broj zaposlenih	Prosječan broj gospodarskih subjekata po poslovnoj zoni	Prosječna površina po gospodarskom subjektu, u ha	Prosječan broj zaposlenih po gospodarskom subjektu
Priobalje	26	753,02	319	5.292	12,3	2,4	16,6
Otoci	10	110,91	93	1.971	9,3	1,2	21,2
Gorski kotar	14	142,59	49	285	3,5	2,9	5,8
Sveukupno	50	1.006,52	461	7.548	9,2	2,2	16,4

Izvor: autori prema Kružić, Kovačić i Ivetić za PRIGODA-u (2018.).

Ključni problemi poduzetničkih zona sažeti su u analizi autora Kružić, Kovačić i Ivetić za Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj PGŽ (2018.). Navode kako je broj registriranih poslovnih subjekata koji svoje poslovanje realiziraju kroz poduzetničke zone relativno je nizak. Ako se sagleda struktura vlasništva poduzetničkih zona, vidljivo je da je većina zona u mješovitome vlasništvu: dio je u privatnom vlasništvu, a dio u javnom (gradsko, općinsko ili državno zemljište). Spomenuti autori upravo strukturu vlasništva, nedovoljnu opremljenost zona i administrativne barijere prepoznaju kao čimbenike koji otežavaju potencijalna ulaganja. Nadalje, postoje problemi i s upravljanjem. Većina je poduzetničkih zona pod upravom lokalne samouprave ili čak nisu postavljeni upravitelji. Kada zonom upravlja lokalna samouprava, poslovima upravljanja bave se zaposlenici koji imaju i druga poslovna zaduženja osim ovih. Očiti su problemi upravljanja poduzetničkim zonama te bi se, prema mišljenju autora Kružić, Kovačić i Ivetić (2018.) upravljački kadar morao specijalizirati za ovo stručno područje te se sustavno baviti unapređenjem zona kako bi privukao korisnike i potencijalne investitore. Istovremeno na županijskoj razini bilo bi korisno sustavno raspolagati usporedivim i ažurnim podacima o poduzetničkim zonama, kako bi se krajnjim korisnicima predočila slika poslovanja u poduzetničkoj zoni i prednosti takvog poslovanja. Moguće je zaključiti kako bi se unapređenjem poslovanja poduzetničkih zona riješio problem prevladavajuće nedovoljne popunjenosti.

4.3.1.1 Obilježja zona s velikom popunjenošću

Koncepcija poslovnih zona s velikom popunjenošću može poslužiti barem donekle kao referentna za slabije popunjene zone. Sažete informacije i obilježja poduzetničkih zona u kojima je postignuta popunjenost površine zone iznad 66% dane su u nastavku, prema dokumentima „Poduzetničke zone u Primorsko-goranskoj županiji“ (HGK, 2017.) i „Analiza poduzetničkih zona u Primorsko-goranskoj županiji i prijedlog razvoja malih poslovnih zona u razdoblju 2019. – 2021. godine“ (Kružić, Kovačić i Ivetić za Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj PGŽ, 2018.).

1. *Industrijska zona d.o.o. na području Kukuljanova*

Industrijska zona d.o.o. na području Kukuljanova jest aktivna poduzetnička zona velikih prostornih kapaciteta na području Primorsko-goranske županije, na površini od 500 ha. U zoni se nalazi više od 180 poslovnih subjekata, s približno 4.000 zaposlenih. Zona je podijeljena u dvije cjeline: Radna zona Kukuljanova i neaktivni dio zone, veličine 100 ha. Na prostoru Radne zone Kukuljanovo nalazi se i područje Slobodne zone. Radi se o najatraktivnijoj i najopremljenijoj poduzetničkoj zoni u državi zbog svoga geostrateškog položaja, kvalitetne prometne povezanosti i mnogobrojnih pogodnosti koje nudi potencijalnim ulagačima (autobusna linija, benzinska postaja, carinski i robni terminali, osiguravajuća društva, policijska postaja, špediteri, parkirališta, lučka skladišta, trgovački centri, restorani, bankomati, hladnjače i drugo). U sadašnjem vremenu popunjeno je 73,66 % površine zone.

Tablica 41. Ekonomski pokazatelji društva Industrijska zona d.o.o., u kunama

Godina	Prihod	Dobit	Broj zaposlenih
2017.	5.434.109	-1.226.518	7
2018.	8.412.346	3.193.328	7

Izvor: autori prema godišnjim financijskim izvještajima o poslovanju, FINA i prema podacima poslovne baze FinInfo.

Planom ukupnog razvoja Grada Bakra izrađena je strategija daljnjeg razvoja poduzetničke zone na Kukuljanovu. Definirane su aktivnosti u idućem petogodišnjem razdoblju sukladno urbanističkim planovima i sustavnoj analizi pisama namjere potencijalnih investitora. Od preostalih 1.000.000 m² neiskorištenog zemljišta, u fazi je izgradnja potrebne infrastrukture za aktiviranje 250.000 m². Dio sredstava osiguran je kroz projekte sufinancirane iz fondova Europske unije.

2. *Poduzetnička zona K-1 Marinići (Općina Viškovo)*

Radna zona K-1 Marinići locirana je na južnom dijelu Općine Viškovo. Ukupna površina zone je 27,84 ha, pa se radi o maloj zoni. Namjena zone je proizvodno-poslovna te se mogu graditi građevine proizvodne i poslovne namjene, kako slijedi: obrtničke i zanatske proizvodne građevine za djelatnost manjeg opsega bez negativnih utjecaja na okoliš, servisne radionice, skladišta u sklopu pojedine proizvodne namjene, trgovačko-ugostiteljske građevine kao prateći sadržaji zone, poslovne, upravne i uredske građevine, građevine trgovine: veletrgovina, distributivni centri, trgovine u maloprodaji, izložbeno-prodajni saloni i trgovački kompleksi, trgovački centri, skladišta, komunalno-servisni i uslužni sadržaji i ostalo.

U radnoj zoni je većim dijelom izgrađena energetska, prometna, komunalna i komunikacijska infrastruktura, ali ta infrastruktura ne zadovoljava današnje standarde i potrebe postojećih poduzetnika i potencijalnih investitora te su potrebne određene promjene u postojećoj prostorno-planskoj dokumentaciji. U neizgrađenom dijelu zone potrebna je prometna i prateća infrastruktura. Općina Viškovo ulaže dodatne napore kako bi povećala opremljenost postojeće aktivne zone, ali i

daljnje širenje zone za privlačenje novih investitora. Paralelno sa izradom urbanističkog plana provodi se izrada projektne dokumentacije za cestu Blažići – Drenova kako bi se osigurala izravna prometna povezanost zone s Gradom Rijekom.

3. Poduzetnička zona K1 Ravna Gora

Poduzetnička zona K1 Ravna Gora površine 25,99 ha smještena je u središtu naselja Ravna Gora. Područje obuhvata nalazi se u građevinskom području za poslovne i proizvodne namjene, tj. za djelatnosti koje obuhvaćaju manje proizvodne i skladišne komplekse (trgovina, manji proizvodni pogoni – obrtništvo, skladištenje, servisi, komunalne usluge). U zoni je smješteno sedam gospodarskih subjekata sa 330 zaposlenih, a popunjenost zone je 100% te je cjelokupno zemljište u privatnom vlasništvu.

4. Poduzetnička zona „Kalvarija“

Na području Grada Malog Lošinja formirana je poduzetnička zona „Kalvarija“ koja je smještena na površini od 23,11 ha. Zona je u mješovitom vlasništvu Grada Mali Lošinj i privatnih vlasnika. Zona je dijelom izgrađena te su izgrađene hale i poslovni prostori. Popunjenost zone je 70%.

5. Poslovna zona Crnik

Poslovna zona Cernik K1 je zona namijenjena za poslovne potrebe unutar koje su dopuštene djelatnosti manje proizvodnje, skladišne, uslužne, trgovačke ili komunalne servisne djelatnosti te je smještena na površini od 18,95 ha. Unutar zone nalaze se hale nekoliko gospodarskih subjekata.

6. Poslovna zona Lučice

Poslovna zona I1-3 Lučice nalazi se u prigradskom naselju Lučice, 2 km od Delnica. Prostorno planskom dokumentacijom definirana je poslovna namjena jer je prostornim položajem kvalitetno povezana sa središtem Delnica, ali i gradovima Zagrebom i Rijekom te pomorskom lukom Rijeka. Stoga ova zona ima dobru prostornu povezanost s tržištima. Unutar zone djelomično je izgrađen jugozapadni dio područja, dok je sjeveroistočni dio prostora potpuno neizgrađen. Veličina zone je 17,11 ha, a zona je u privatnom vlasništvu s popunjenošću raspoložive površine zone od gotovo 81%.

7. Poslovna zona K-1 Podrebar

Poslovna zona „Podrebar“ smještena je rubno uz Delnice. U zoni je planirana pretežito gradnja uslužne, trgovačke, zanatske i komunalno-servisne namjene, ali moguća je i izgradnja poslovnih građevina sa proizvodnim sadržajima, pod uvjetom da tehnologije zadovoljavaju propisane mjere zaštite okoliša. Zona je smještena na površini od 10,43 ha s popunjenošću raspoložive površine od 74%. Poslovna zona je u gradskom vlasništvu, a slobodne su ukupno 74 parcele površine od 3 ha. Vlasništvo je gradsko, a prodajna cijena je 160 kn/m².

4.3.1.2 Uloga županije i jedinica lokalne samouprave u razvoju poduzetničkih zona

Dokumentom „Analiza poduzetničkih zona u Primorsko-goranskoj županiji i prijedlog razvoja malih poslovnih zona u razdoblju 2019. – 2021. godine“, županija je djelomično utvrdila svoju ulogu u razvoju poduzetničkih zona. Tim se dokumentom navodi da bi prema programu Vlade Republike, hrvatske županije u suradnji s jedinicama lokalne samouprave trebale poduzimati sljedeće aktivnosti:

- odlučiti o lokacijama novih zona,
- donijeti plan otkupa zemljišta i prostorno plansku dokumentaciju,

- ispitati poduzetnički potencijal,
- pripremiti otkup zemljišta,
- izraditi financijske elaborate o troškovima opremanja poduzetničkih zona,
- planirati sredstva za financiranje i izraditi potrebne projekte za poduzetničku zonu.

Predviđeno je da se zone osnivaju na zemljištu u vlasništvu Republike Hrvatske i/ili jedinca lokalne samouprave.

Nadalje, predviđene su i aktivnosti u slučaju kada postoji dovoljna razvojna i gospodarska opravdanost da se poduzetnička zona stavi u funkciju. Tada je potrebno sljedeće:

- davanje pogodnosti uz kontinuirano provođenje kontrole;
- prodaja zemljišta u zonama na temelju otvorenih javnih natječaja;
- periodično preispitivanje cijene zemljišta te njihovo usklađivanje cijene zemljišta s tržišnim kretanjima;
- ponuditi potencijalnim investitorima koji su u potrazi za većim površinama zone koje nisu opremljene, ali su predviđene prostornim planom uređenja te se u njihovoj blizini nalazi komunalna infrastruktura;
- u postupku pribavljanja sredstava fondova Europske unije za financiranje poduzetničkih projekata, povezivati i uključivanje svih dionika odgovornih za razvoj poduzetništva (županija, ministarstva, razvojna agencija, poduzetnički centri, poslovni inkubatori);
- cjelovito informiranje.

Autori Kružić, Kovačić i Ivetić (2018.) skreću pozornost na promjene u strukturi županijskoga gospodarstva te na potrebu da se u planiranju poslovnih zona, uvaži činjenica da u županijskome gospodarstvu s više od 70% prevladavaju uslužne djelatnosti, a industrijska proizvodnja s iznad 20%. Struktura gospodarstva županije može se promatrati prema udjelima prihoda po djelatnostima, kako je prikazano u tablicom u nastavku. Vidljivo je kako je i županijsko gospodarstvo veoma usmjereno prema uslužnim djelatnostima. Istodobno, županija ima veoma jaku tradiciju i izražene prednosti u industrijskoj proizvodnji. Stoga bi se poslovne zone i njihova infrastruktura trebale formirati na način da je i uslužnome sektoru poslovanje u poduzetničkim zonama privlačno, osobito u nišama više dodane vrijednosti. Potencijal se može razaznati u servisizaciji industrije kao što su stručne i svajetodavne usluge u brodogradnji, zatim u enegetici i clean/tehnologijama.

Tablica 42. Struktura prihoda po djelatnostima u PGŽ u 2018., u %

Djelatnost	Udio prihoda
Trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala	38,1%
Prerađivačka industrija	14,7%
Građevinarstvo	8,5%
Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	7,7%
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	5,5%
Ostale djelatnosti	25,5%
Ukupno	100,0%

Izvor: HGK, Gospodarstvo Primorsko-goranske županije u 2018. godini.

Gospodarska struktura, kao i strateško gospodarsko usmjerenje županije prema djelatnostima veće dodane vrijednosti trebali bi biti čimbenici za daljnju formulaciju županijske politike podržavanja poduzetničkih zona. Prepoznato je to i spomenutom županijskom analizom poduzetničkih zona autora Kružić, Kovačić i Ivetić za PRIGODA-u (2018.). Uočena je potreba da se u poslovnim zonama stvore uvjeti kojima bi se privukli poslovni korisnici/sektori u nišama više dodane vrijednosti i više tehnološke

s sofisticiranosti s ciljem podizanja referentne aktivnosti poduzetničkih zona. Štoviše, prilagođenost koncepcije poduzetničke zone spomenutim uvjetima spominje se i kao mogući kriterij za dodjelu županijskih potpora za formiranje poduzetničkih zona u budućnosti.

4.3.2. Slobodne zone

Slobodne zone osnivaju se na temelju odluke Vlade Republike Hrvatske sukladno odredbama Zakona o slobodnim zonama (NN 44/96, 78/99, 127/00, 92/05, 85/08, 148/13). Slobodna zona definirana je kao „dio teritorija Republike Hrvatske, koji je posebno ograđen i označen i u kojem se gospodarske djelatnosti obavljaju uz posebne uvijete“ (prema članku 2. Zakona o slobodnim zonama). Određeno je da se u slobodnu zonu može unositi roba, zatim se u zoni može obavljati proizvodnja, oplemenjivanje i skladištenje robe, trgovina na veliko, strateške aktivnosti poslovne podrške, aktivnosti osnivanja tehnoloških razvojno-inovacijskih centara te pružanje usluga koje nisu bankarske.

MGPO (2019.) na osnovi podataka Europske komisije iz 2017. godine sažimlje pokazatelje o slobodnim zonama na području Europske unije: poslovale su ukupno 82 slobodne zone u 22 države članice, istodobno 9 država članica nije imalo slobodne zone. Prema tim podacima, Hrvatska je bila zemlja s najvećim brojem slobodnih zona u Europskoj uniji. Novije su slobodne zone osnovane na Cipru, u Mađarskoj i u Ujedinjenom Kraljevstvu. Članice koje nemaju slobodne zone su Austrija, Belgija, Irska, Nizozemska, Slovačka i Švedska. Popis slobodnih zona u državama članicama Europske unije dan je tablicom u nastavku.

Tablica 43. Slobodne zone u državama članicama Europske unije

Red. br.	Država članica	Broj slobodnih zona
1.	Bugarska	6
2.	Cipar	1
3.	Češka	8
4.	Danska	1
5.	Estonija	3
6.	Finska	2
7.	Francuska	2
8.	Grčka	2
9.	Hrvatska	11
10.	Italija	2
11.	Latvija	4
12.	Litva	10
13.	Luksemburg	1
14.	Mađarska	1
15.	Malta	1
16.	Njemačka	2
17.	Poljska	7
18.	Portugal	1
19.	Rumunjska	6
20.	Slovenija	1
21.	Španjolska	7
22.	Ujedinjeno Kraljevstvo	1

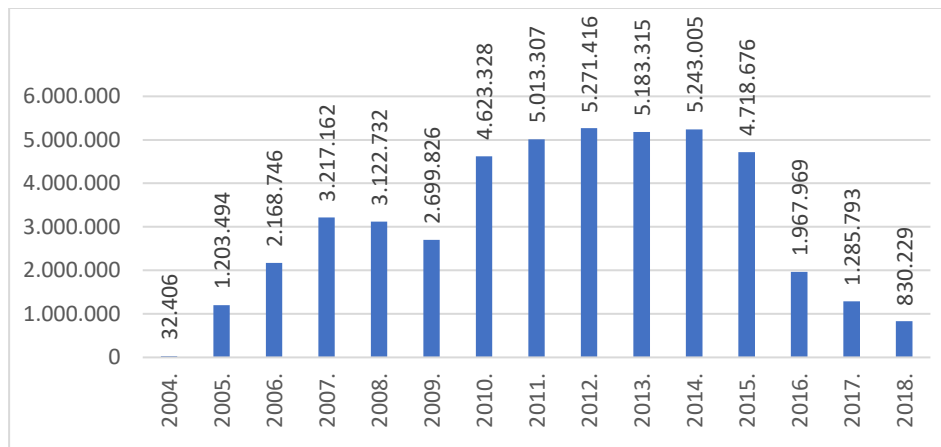
Izvor: MGPO, 2019.

U sadašnjem vremenu u Hrvatskoj i dalje posluje jedanaest slobodnih zona, od toga je sedam kopnenih, a četiri su lučke slobodne zone. Ulaskom u Europsku uniju, Republika Hrvatska postala je dio unutarnjeg tržišta Europske unije, pa se robna razmjena sa zemljama članicama ne tretira kao izvoz.

(SDP, 2019.; MGPO 2020.; MGPO, 2019.) Izuzetno se velik volumen razmjene Hrvatske odvija upravo s članicama Europske unije. S obzirom na promjenu okolnosti, uvjeti u slobodnim zonama korisnicima koji posluju s državama članicama Europske unije više nisu atraktivniji kroz carinski i porezni tretman, pa se postupno smanjuje opseg aktivnosti koje se odvijaju u slobodnim zonama. Stoga su slobodne zone ostale atraktivne samo gospodarskim subjektima koji posluju s trećim zemljama. (Brkanić-Kulenović, 2017.)

Postupan opseg smanjenja prometa slobodnih zona koji je započeo nakon priključenja Hrvatske Europskoj uniji vidljiv je iz podatka predočenih slikom u nastavku. Slika pokazuje fakturiranu vrijednost proizvoda i usluga po NIP-u (Nomenklatura industrijskih proizvoda) u proteklih desetak godina u Republici Hrvatskoj, Primorsko-goranskoj županiji i u Slobodnim zonama na teritoriju Republike Hrvatske u industrijskoj proizvodnji (rudarstvo i vađenje, prerađivačka industrija, opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija i skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom). Od godine priključenja Europskoj uniji, 2013., do godine 2018. vrijednost fakturiranih proizvoda smanjenja je čak 84%.

Slika 30. Ukupna vrijednost prodanih proizvoda po NIP-u u slobodnim zonama, u razdoblju 2004.-2018., u tisućama kuna

Izvor: autori prema podacima DZS-a.

Na području Primorsko-goranske županije nalaze se sljedeće slobodne zone:

- Slobodna zona Luka Rijeka – Škrljevo,
- Slobodna zona Luke Rijeka i
- Slobodna zona Kukuljanovo.

Glavna odlika slobodnih zona je da imaju značajan gospodarski učinak, tj. da korisnici slobodnih zona ostvaruju visok udio prihoda iz proizvodne djelatnosti. U nastavku se predočuju sažeti ključni podaci o slobodnim zonama u Primorsko-goranskoj županiji, na osnovi Izvještaja o poslovanju slobodnih zona u Republici Hrvatskoj u 2017. godini koji je izradilo MGPO godine 2019.

Slobodna zona Luka Rijeka – Škrljevo

Slobodna zona Luka Rijeka – Škrljevo osnovana je godine 2013. godine te je koncesija dodijeljena društvu Luka Rijeka d.d. na razdoblje od 25 godina. Korisnik koncesije plaća godišnju naknadu za koncesiju u visini 2% ukupnog prihoda. Prihodi od koncesije raspodjeljuju se između državnoga proračuna (50%) i proračuna Grada Bakra (50%).

Slobodna zona Luka Rijeka posluje na površini od 337.618 m², a od toga je 270.000 m² slobodne površine. Slobodna zona je u potpunosti infrastrukturno opremljena te posluje kao pozadinski terminal riječke luke. Od osnutka zone posluje samo jedan korisnik, a u 2017. godini u zoni je ostvareno 24 milijuna kuna prihoda, vrijednost izvoza iznosila je 19,1 milijun kuna te je bilo 19 zaposlenih.

Tablica 44. Pokazatelji poslovanja za Slobodnu zonu Luka Rijeka – Škrljevo

Godina	2014.	2015.	Godišnja promjena, u %	2016.	%	2017.	Godišnja promjena, u %
Prihod, u mil. Kn	24,14	27,22	12,8	20,81	-23,5	22,7	9,1
Izvoz, u mil. Kn	19,14	21,0	9,7	15,46	-26,4	19,86	27,5
Izvoz u EU, u mil. kn	18,3	20,95	14,5	13,46	-35,8	16,04	19,1
Dobit, u mil. Kn	1,32	4,72	257,6	2,08	-55,9	3,06	47,0
Koncesija, u kn	482.776	544.421	12,8	416.225	-23,5	453.460	8,9
Broj korisnika	1	1	0,0	1	0,0	1	0,0
Broj zaposlenih	8	19	137,5	20	5,3	19	-5,0

Izvor: MGPO, 2019.

Korisnicima slobodna zona omogućava jednostavnije poslovanje u Slobodnoj zoni Luke Rijeka zato što se njihova usluga smatra priključnom uslugom u međunarodnom brodskom prijevozu, pa se sagledava kao inozemni tretman. Glavna prednost poslovanja u slobodnoj zoni su porezna oslobođenja s obzirom na to da e PDV obračunava tek nakon što roba napusti zonu te su pojednostavljeni neki carinski postupci. Korisnici također imaju mogućnost korištenja prostora unutar slobodne zone kao skladišnog prostora.

Slobodna zona Luke Rijeka

Slobodna zona Luke Rijeka osnovana je Odlukom o davanju suglasnosti Lučkoj upravi Rijeka za osnivanje. Slobodna zona Luke Rijeka posluje na području površine 636.098 m², infrastrukturno je opremljena. Na raspolaganju nema slobodnih površina. Na području zone u godini 2017. poslovala su 4 korisnika u području skladištenja i pretovara; ostvareno je 437,53 milijuna kuna prihoda, a ukupna je vrijednost izvoza iznosila 393,87 milijuna kuna. Te iste godine bilo je 850 zaposlenih. Pokazatelji prihoda i ukupnoga izvoza u 2017. iskazuju pozitivnu međugodišnju dinamiku.

Tablica 45. Pokazatelji poslovanja za Slobodnu zonu Luka Rijeka

Godina	2014.	2015.	Godišnja promjena, u %	2016.	%	2017.	Godišnja promjena, u %
Prihod, u mil. Kn	437,53	534,45	22,2	416,03	-22,2	460,48	10,67
Ukupan izvoz, u mil. kn	393,87	494,15	25,5	372,87	-24,5	408,71	9,61
Izvoz u EU, mil. kn	78,93	93,6	18,6	100,39	7,3	97,43	-2,95
Dobit, u mil. Kn	24,64	43,74	77,5	30,02	-31,4	59,81	99,21
Broj korisnika	6	5	-16,7	4	-20	4	0,0
Broj zaposlenih	906	862	-4,9	952	10,4	850	-10,7

Izvor: MGPO, 2019.

Slobodna zona Kukuljanovo

Slobodna zona Kukuljanovo osnovana je 1997. te je koncesija dodijeljena društvu Industrijska zona d.o.o. na rok od 25 godina. Zona ima površinu veličine 1,0 milijuna m² te je djelomično infrastrukturno

opremljena. Od godine 2010. u zoni ne posluje niti jedan gospodarski subjekt te stoga nisu ostvareni prihodi od poslovanja zone (MGPO, 2019.).

4.3.3. Poduzetničke potporne institucije

Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture, poduzetničke potporne institucije (PPI) jesu „subjekti... usmjereni na stvaranje kvalitetnog, korisnički orijentiranog poduzetničkog okruženja u Republici Hrvatskoj koji provode programe usmjerene na razvoj poduzetništva“.

Člankom 4. istoga Zakona definirane su skupine poduzetničkih potpornih institucija, njihova pravna forma, svrha i njihove zadaće, na način kako se navodi u nastavku:

1. Razvojne agencije – registrirane pravne osobe zadužene za operativno provođenje mjera za razvoj gospodarstva i poduzetništva na lokalnoj (regionalnoj) i nacionalnoj razini, poticanje i privlačenje investicija te iniciranje i realizaciju projekata poticanja gospodarskog razvitka i poduzetništva, objedinjavajući rad gospodarskih subjekata, lokalnih i regionalnih poduzetničkih institucija te visokoobrazovanih institucija i centara znanja.
  - 1.1 Lokalne razvojne agencije – osnovane od jedinica lokalne samouprave
  - 1.2 Županijske razvojne agencije – osnovane od strane jedinice područne (regionalne) samouprave
  - 1.3 Razvojne agencije određene djelatnosti – osnovane od strane jedinice lokalne i/ili područne samouprave
2. Poduzetnički centri – registrirane pravne osobe zadužene za operativno provođenje mjera za razvoj i poticanje poduzetništva na lokalnom i/ili širem području, koji predstavljaju središte stručne i edukativne pomoći poduzetnicima radi razvoja poduzetništva u sredinama u kojima su osnovani.
3. Poslovni inkubatori – registrirane pravne osobe koje pružaju stručnu tehničku i edukativnu pomoć za pokretanje poduzetničkih pothvata i poduzeća te njihov brz i održiv razvoj, uključujući poslovne (radne) prostore po povoljnijim uvjetima za poduzetnike početnike do treće godine poslovanja.
  - 3.1 Poduzetnički inkubatori – pružaju podršku uspješnom razvoju poduzetništva kroz poslovne usluge i resurse za poduzetnike, uključujući poslovne (radne) prostore po povoljnim uvjetima za poduzetnike početnike
  - 3.2 Inkubatori za nove tehnologije – predstavljaju specijalizirane poslovne subjekte s tematskim fokusom i usmjerenjem na područja nove (visoke) tehnologije koji podržavaju pokretanje i rast inovativnog poduzetništva kroz inkubacijske programe te koji inovativnim poduzećima sličnog profila i interesa pružaju resurse i profesionalne usluge potrebne za rast i razvoj, uključujući istraživačko-razvojne jedinice te poslovne (radne) prostore po povoljnim uvjetima za poduzetnike početnike.

4. Znanstveno-tehnološki parkovi su registrirane pravne osobe koje se osnivaju radi komercijalizacije znanstvenih rezultata, poticanja suradnje znanstvenika i gospodarstvenika, a sukladno odredbama zakona kojima se regulira znanstvena djelatnost i visoko obrazovanje.
5. Centri kompetencije predstavljaju specijalizirane poslovne subjekte koji provode istraživačke projekte razvojnog ili proizvodnog karaktera i razvijaju kompetencije u pojedinim područjima te s kojim drugi poslovni subjekti mogu ugovoriti usluge istraživanja i razvoja u svrhu jačanja pojedinih industrijskih grana. Usmjereni su na razvojna i primijenjena istraživanja i njihovu komercijalizaciju te potporu i jačanje intelektualnog vlasništva unutar specifičnih tematskih područja i grana kompetencije.
6. Slobodne zone osnovane temeljem odluka Vlade Republike Hrvatske sukladno odredbama zakona kojim se regulira osnivanje, upravljanje i poslovanje slobodnih zona u Republici Hrvatskoj.

MGPO (2012.:7) sažimlje ulogu poduzetničkih potpornih institucija na način da su to subjekti koji „*pružaju potporu poduzetnicima općim savjetima, izobrazbom, potporom novim poduzećima koja uvode novu tehnologiju, pomaganjem pri ispunjavanju projektnih prijava te osiguravanjem lokacija za industrijski razvoj s cjelovitom infrastrukturom*“.

Pregled strukture subjekata poduzetničke infrastrukture u Republici Hrvatskoj i Primorsko-goranskoj županiji prema podacima Jedinstvenog registra poduzetničke infrastrukture (JRPI) i MGPO predočen je tablicom u nastavku. U Republici Hrvatskoj je, prema tim podacima 169 subjekata PPI, dok je u Primorsko-goranskoj županiji 13 subjekata PPI. No, u županijskim se dokumentima navode i dodatni subjekti PPI-e. Moguće je primijetiti da je u Republici Hrvatskoj najviše razvojnih agencija (62), zatim poslovnih inkubatora (54) i poduzetničkih centara. Očito su sve županije pokrivene ovim subjektima poduzetničke infrastrukture. No, ostali oblici PPI nisu učestali. Npr. znanstveno-tehnoloških parkova ima svega tri, od toga je jedan u Rijeci.

Tablica 46. Struktura subjekata poduzetničke infrastrukture u PGŽ i RH u 2017.

	Aktivni	JRPI - RH		JRPI - PGŽ
		Objavljeni	Registrirani i neobjavljeni	Ukupno
Razvojne agencije	62	60	2	3
Poduzetnički centri	35	28	7	4
Poslovni inkubatori	54	45	9	4
Poduzetnički akceleratori	6	3	3	1
Poslovni parkovi	1	1	0	-
Znanstveno-tehnološki parkovi	3	3	0	1
Centri kompetencija	8	5	3	-
Ukupan broj subjekata	169	145	24	13
Poduzetničke zone	-	-	-	10

Izvor: PGŽ - autori prema pregledu JRPI (29.4.2020.); RH- Arhivalitika (2018.) prema podacima MGPO-a.

U nastavku se daje pregled i sažeti opis subjekata PPI na području Primorsko-goranske županije, a zasnivaju se na uglavnom na pregledima web-stranica ovih subjekata.

Riječka razvojna agencija PORIN d.o.o.

Riječku razvojnu agenciju PORIN osnovao je 1996. godine Grad Rijeka kao poduzetnički inkubator, a od 2004. godine počinje djelovati kao razvojna agencija. U 2018. godini bilo je zaposleno 11 djelatnika. Agencija ostvaruje prihode od ostvarenja EU projekata, pružanja usluga izrade poslovnih planova i studija te prihode od pružanja usluga poslovnih prostora, a provodi i poslovne edukacije. Pored sjedišta, agencija djeluje na još dvije lokacije – poduzetnički inkubator Rujevica i poduzetnički inkubator Torpedo, ukupne površine 4.000 m², koji imaju 52 inkubacijske jedinice i otvoreni radni prostor u kojima je 30 gospodarskih subjekata te 94 zaposlene osobe. Poduzetnički inkubator Rujevica specijaliziran je za proizvodne djelatnosti te se poduzetnicima početnicima osigurava: korištenje poslovnog prostora, edukacije, poslovna savjetovanja i poslovne prilike. U sadašnjem vremenu u poduzetničkom inkubatoru Rujevica posluje 9 poduzetnika i obrtnika. Poduzetnički inkubator Torpedo specijaliziran je za uslužne djelatnosti te u sadašnjem vremenu posluje 10 poduzetnika. PORIN planira inkubatorske prostorne kapacitete proširiti te otvoriti tehnološki park aditivnih tehnologija uz opremanje parka vrhunskom 3D tehnologijom. (PORIN, 2020.)

Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o.

Lokalna razvojna agencija Općine Skrad, PINS d.o.o. za istraživanje i razvoj u gospodarstvu utemeljena je 1996. godine. Glavna djelatnost je savjetovanje poduzetnika o poslovanju i upravljanju te su zaposlene četiri osobe. PINS provodi i projekte u suradnji sa jedinicama lokalne samouprave na području Gorskog kotara, Primorsko-goranskom županijom, nacionalnim i međunarodnim institucijama. Agencija ostvaruje prihode na temelju projekata poticanja poduzetništva, pružanjem usluga poduzetnicima na području Gorskog kotara te ostalim aktivnostima. (PINS-SKRAD, 2020.)

Regionalna energetska agencija Kvarner d.o.o.

Regionalnu energetska agenciju Kvarner d.o.o. osnovala je Primorsko-goranska županija godine 2009. Cilj je bio uspostaviti ustanovu specijaliziranu za postizanje energetske uštede i povećanje udjela obnovljivih izvora energije u Primorsko-goranskoj županiji. Agencija stoga promiče dobre prakse gospodarenja energijom, potiče koncept održivog razvoja na način da educira, pruža informacije, savjete te pruža niz drugih usluga. Agencija provodi aktivnosti na razini županije i jedinica lokalne samouprave. Npr. za županiju i povezane subjekte obavlja gospodarenje energijom u zgradama, zatim priprema projekte energetske obnove županijskih javnih zgrada za sufinanciranje iz nacionalnih ili EU fondova, izrađuje energetske certifikate za županijske zgrade, izrađuje akcijski plan energetske učinkovitosti i godišnje planove energetske učinkovitosti. Nadalje, izrađuje strateške i planske energetske dokumente za gradove i općine. (REA KVARNER, 2020.)

Poduzetnički inkubator (STARTUP Inkubator Rijeka)

Startup inkubator Rijeka osnovan je 2013. godine te je dio Odjela gradske uprave za poduzetništvo Grada Rijeke. Inkubator podržava fizičke osobe koje žele razviti poduzetničku ideju, a koje nisu još registrirale poduzeće ili obrt. Inkubatorske se usluge pružaju korisnicima kroz edukacije, osigurava se radni prostor na godinu dana te se pruža podrška stručnjaka iz mentorske mreže u razradi poslovne ideje. Moguće je i povezivanje s potencijalnim investitorima. Program inkubacije traje osam mjeseci. Potencijalne poduzetnike podržava se u razvoju poduzetničke ideje, počevši od vrednovanja ideje, pa sve do izlaska proizvoda ili usluge na tržište. (STARTUP, 2020.)

Poduzetnički centar VINODOL d.o.o.

Poduzetnički centar Vinodol d.o.o. osnovali su Grad Novi Vinodolski i Vinodolske općine godine 2007., a 2010. godine kao osnivač se priključio Grad Crikvenica. Radi se o potpornoj instituciji usmjerenoj savjetovanju poduzetnika o poslovanju i upravljanju, s četiri zaposlene osobe. Namjera je poduzetnicima pružiti usluge uz što manje troškove te ih kvalitetno savjetovati o razvoju poslovanja. Usluge uključuju izradu studija i poslovnih planova te izradu druge poslovne dokumentacije, organiziranje edukacija i pronalazak izvora financiranja. U centru poduzetnici mogu dobiti sve vrste informacija vezane uz poduzetništvo, kao i informacije o raznim programima podrške poduzetništvu. (PC Vinodol, 2020.)

Step Ri znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci d.o.o.

Step Ri znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci d.o.o. osnovalo je Sveučilište u Rijeci godine 2008. te predstavlja jedan od tri znanstveno-tehnološka parka u Republici Hrvatskoj. Partneri u projektu bili su Grad Rijeka i Primorsko-goranska županija. Step Ri usmjeren je pružanju usluga i podržavanju inovacijske aktivnosti poduzetnika i Sveučilišta. Pružaju se savjetodavne usluge o upravljanju inovacijama, od inovacijske ideje do plasiranja inovacije na tržište. U sadašnjem vremenu je u Step Ri zaposleno 14 djelatnika. Cilj je uspostave parka potaknuti sinergiju između znanosti i poduzetništva u stvaranju inovacija te time ojačati gospodarsku konkurentnost. Pruža se podrška znanstvenicima i poduzetnicima. Znanstvenicima se pruža podrška u ispitivanju potencijala rezultata istraživanja sa ciljem tržišnog plasmana, u zaštiti otkrića i u razvoju proizvoda i usluga. Infrastruktura parka uključuje urede i laboratorije koje poduzetnici mogu koristiti kroz dvije vrste najma: subvencionirana ili povlaštena najamnina za tvrtke u inkubaciji; i redoviti ili tržišni najam za tvrtke utemeljene na znanju i novim tehnologijama. Opseg usluga koje park nudi izuzetno je širok, od formuliranja strategija i planova poslovanja, provedbe istraživanja tržišta i analiza, analize tehnoloških trendova, poboljšanja proizvodno-poslovnih procesa, osmišljavanja strategije pristupa potencijalnim investitorima, kupcima, dobavljačima, pružanja mentorske podrške, pružanja podrške u pronalasku izvora financiranja te povezivanja s poslovnim partnerima. Step Ri raspolaže infrastrukturom za održavanje skupova različite veličine, tj. raspolaže jednom velikom i dvije male dvorane te popratnom opremom. Od projekata, potrebno je istaknuti sudjelovanje u europskom projektu Interreg Central Europe – Synergy koji okuplja predstavnike iz šest regija u području visokih tehnologija, kako bi se potaknula inovativnost međusobnom suradnjom u Središnjoj Europi. (UNIRI, 2020.; Grad Rijeka, 2019., 2020.)

Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj Primorsko-goranske županije

Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj Primorsko-goranske županije osnovali su Županija i jedinice lokalne samouprave: gradovi Čabar, Delnice, Kastav i Vrbovsko te jedanaest općina (Brod Moravice, Čavle, Fužine, Jelenje, Klana, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad, Vinodolska i Viškovo). Centar provodi programe razvoja poljoprivrede, pa u radu centra sudjeluje čak 30 jedinica lokalne samouprave. Nadalje, centar sudjeluje u realizaciji nekoliko tipova projekata, kako se navodi u nastavku:

- EU projekti
- program razvoja poljoprivrede na području županije (voćarstvo, stočarstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, pčelarstvo i maslinarstvo)
- revitalizacija i okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta
- ruralni razvoj na području županije
- nastupi na manifestacijama radi prezentiranja autohtonih proizvoda s područja Primorsko-goranske županije. (CPRR, 2020.)

Zaklada Sveučilišta u Rijeci

Zakladu su osnovali Sveučilište u Rijeci, Grad Rijeka i Primorsko-goranska županija 2003. godine kao samostalnu neprofitnu organizaciju kojoj je svrha prikupljati sredstava radi podržavanja: edukacije, istraživanja i širega društvenog doprinosa. Zaklada dodjeljuje financijske potpore znanstvenicima putem javnih natječaja te sudjeluje u provedbi programa i projekata, bilo nacionalnih ili međunarodnih. Djelovanje Zaklade, u kontekstu PPI važno je stoga što kroz se Zakladu pruža podrška aktivnostima istraživanja i razvoja, a time direktno potiče stvaranje inovacija. Vidljivo je to kroz sljedeće aktivnosti Zaklade:

- podrška kolaborativnim znanstveno-istraživačkim projektima
- podrška istraživanjima u području poboljšanja zdravstvene zaštite, zaštite okoliša, poticanja održivoga ekonomskog razvitka, u razvoju novih tehnologija
- razvijanje centara izvrsnosti
- razvijanje znanstveno-istraživačkih laboratorija. (ZSuR, 2019.)

Centar za inovacije i poduzetništvo d.o.o.

Centar za inovacije i poduzetništvo d.o.o. osnovala je Visoka poslovna škola PAR u Rijeci. Centar je zamišljen kao potporna institucija za šire ciljane skupine, uključujući nezaposlene osobe, žene poduzetnice, poduzetnike početnike, male i srednje poduzetnike.

Centar je opremljen kroz projekt vrijedan 5.25 milijuna kuna „*Razvoj inovativnosti i poduzetnosti putem poduzetničkog centra*“, a koji je financiran iz EU fondova. Projektom je infrastruktura rekonstruirana i modernizirana infrastruktura te je izvršena opremljenost Centra. Usluge koje se pružaju u Centru uključuju edukacije za širu javnost, usluge mentorstva mladim poduzetnicima i poduzetnicima početnicima, zatim korištenje poslovne infrastrukture i IT tehnologija. (CIP-PAR, 2020.)

Mediterransko edukacijski komorski centar inovacija d.o.o.

Centar je osnovala Hrvatska gospodarska komora. Usmjeren je prvenstveno u istraživanje i razvoj u području zdravstvenog turizma, kao i turizma, ekonomije, računarstva i elektrotehnike, zdravlja i kvalitete života, hrane i bioekonomije, energije i održivog okoliša. Centar provodi projekt „Centar kompetencija u proizvodima i uslugama zdravstvenog turizma“, a cilj je projekta provoditi projekte istraživanja i razvoja koji vode inovacijama i komercijalizaciji na osnovi suradnje poslovnog i znanstvenog sektora. (MEKCI, 2020.)

Poslovni pokazatelji poduzetničke potporne infrastrukture

Tablicom u nastavku predloženi su poslovni pokazatelji potporne infrastrukture na području Primorsko-goranske županije. Pojedine institucije registrirane su kao društva ograničene odgovornosti, a neke imaju i drugačiju pravnu formu.

Najveće prihode ostvaruju Riječka razvojna agencija PORIN i Step Ri d.o.o. (2,9 i 4,7 milijuna kuna), kao dva subjekta s najvećim infrastrukturnim kapacitetima, oba smještena u Gradu Rijeci. Nadalje, PINS iz Gorskog kotara, Poduzetnički centar Vinodol i Zaklada Sveučilišta u Rijeci ostvarili su prihode u približnom rasponu vrijednosti 800.000 – 960.000 kuna u godini 2018.

Tablica 47. Poslovni pokazatelji subjekata poduzetničke potporne infrastrukture na području PGŽ, u kunama

Subjekt	Prihodi		Dobit	
	2017.	2018.	2017.	2018.
Riječka razvojna agencija PORIN	2.243.097	2.908.607	-257.225	-405.717
Lokalna razvojna agencija PINS	763.616	959.209	4.686	5.394
Regionalna energetska agencija Kvarner d.o.o.	n/a	n/a	n/a	n/a
STARTUP inkubator Rijeka	n/a	n/a	n/a	n/a
Poduzetnički centar Vinodol d.o.o.	823.823	799.300	11.713	4.525
Step Ri d.o.o.	4.983.467	4.724.325	491.859	401.987
Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj PGŽ	n/a	n/a	n/a	n/a
Zaklada Sveučilišta u Rijeci	863.824	902.388	154.179*	214.225*
Centar za inovacije i poduzetništvo d.o.o.	3.800	141.203	1.140	152
Mediterransko edukacijski komorski centar inovacija d.o.o.	79.499	131.904	91	14.537

Izvor: autori prema podacima Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske - Sudski registar i FinReg – FINA.

Napomena: višak prihoda.

Sagledavanjem poslovnih aktivnosti subjekata PPI na području županije, vidljivo je da je područje županije vrlo dobro pokriveno subjektima PPI, u pogledu različitih vrsta PPI, sektorskih usmjerenja, pa i njihove prostorne distribucije. Upravo zbog te činjenice pokriva se širok raspon potreba u poduzetništvu i omogućena je podrška različitim tipovima korisnika, a to su poduzetnici početnici, aktivni poduzetnici, fizičke osobe znanstvenici i inovatori. Velik je broj subjekata koji su osnovani u prvom desetljeću 21. stoljeća, pa su generirana značajna iskustvena znanja ili know-how koji mogu biti ključni u pružanju usluga ciljanim skupinama te se sudjelovanjem u regionalnim, nacionalnim i europskim projektima postižu značajni razvojni iskoraci subjekata PPI i umrežavanje.

4.4. Inovacije, istraživanje i razvoj

Hrvatska pripada skupini zemalja koje su umjereni inovatori u okvirima Europske unije, prema posljednjem poretku zemalja koji je objavljen u izvještaju European Innovation Scoreboard 2019. Poredak zemalja temelji se na vrijednosti inovacijskoga indeksa, kompozitnoga indeksa koji proizlazi iz 27 pokazatelja kojima se mjeri kvaliteta nacionalnoga inovacijskog sustava. Konkretno, Hrvatska kao zemlja umjeren inovator ostvaruje između 50 – 95% inovacijskih rezultata u odnosu na prosjek Europske unije. Radi se o velikome rasponu vrijednosti, pa su u tu skupinu uvrštene i starije mediteranske članice – Italija, Grčka i Španjolska, ali Slovenija kao naprednija posttranzicijska ekonomija. Ohrabrujući su podaci da je u razdoblju 2012. – 2019. Hrvatska ostvarila napredak u vrijednosti inovacijskoga indeksa porastom za 8,9 postotnih bodova, istodobno neke zemlje Europske unije u tom pogledu stagniraju ili se njihova pozicija pogoršava.

Pored ostvarenja inovacijskih rezultata zemalja Europske unije, objavljuju se podaci za regije NUTS razine 2. Jadranska Hrvatska, kojoj pripada Primorsko-goranska županija, skroman je inovator. Unutar skupine zemalja koje su skromni inovatori, Jadranska Hrvatska pripada samome vrhu te bi, ako bi se ostvario napredak u regionalnom inovacijskom sustavu, mogla prijeći u napredniju skupinu, skupinu umjerenih inovatora. Budući da su u tijeku intenzivna ulaganja u aktivnosti istraživanja i razvoja zahvaljujući sredstvima iz fondova Europske unije te će se nastaviti, moguće je očekivati i određeni napredak, ako ga ne ugroze ekonomski šokovi i rizici povezani s pandemijom COVID-19.

4.4.1. Istraživanje i razvoj

Istraživanje i razvoj ključni su faktori u tehnološko-inovacijskom procesu te kao inovacijska aktivnost predstavljaju važan pokretač ekonomskog rasta. Inovacije i nove tehnologije ključni su čimbenici gospodarskog razvoja današnjice. Aktivnosti istraživanja i razvoja poduzimaju se u privatnom i javnom sektoru, a u suvremenim gospodarstvima udružuju se aktivnosti istraživanja i razvoja privatnog i javnog sektora te se time ostvaruju sinergijski učinci. Cilj je ojačati inovacijske rezultate i konkurentnost poduzeća, sektora i nacionalnoga gospodarstva.

Države nastoje stvoriti uvjete za uspješan rast realnog sektora na način da omogućuju korištenje istraživačkih rezultata i tehnoloških inovacija za razvoj gospodarstva, i to prije svega sektora malog i srednjeg poduzetništva koji ima brzu prilagodbu na usvajanje novih tehnologija. Analiza poduzetničkih potpornih institucija pokazala je da je poduzetničko-tehnološka infrastruktura u Primorsko-goranskoj županiji relativno razvijena, ali i da postoji prostor za napredak u povezivanju institucija visokoga obrazovanja, istraživanja i znanosti s gospodarskim sektorom. Primorsko-goranska županija se u intenzitetu u pogledu suradnje sektora gospodarstva i znanosti ne razlikuje značajnije od ostatka zemlje. Značajnija ulaganja u istraživanje i razvoj u većem broju sektora, kao i jačanje suradnje ovih dvaju sektora u tranzicijskom i posttranzicijskom razdoblju vidimo tek s otvaranjem mogućnosti financiranja u programskom razdoblju EU 2014. – 2020.

U tablici u nastavku dan je prikaz troška ulaganja u istraživanje i razvoj u odabranim zemljama Europske unije, iskazan kao udio u BDP-u u razdoblju 2014. – 2018.

Tablica 48. Trošak ulaganja u istraživanje i razvoj (iskazan kao % BDP-a) u razdoblju 2014. – 2018.

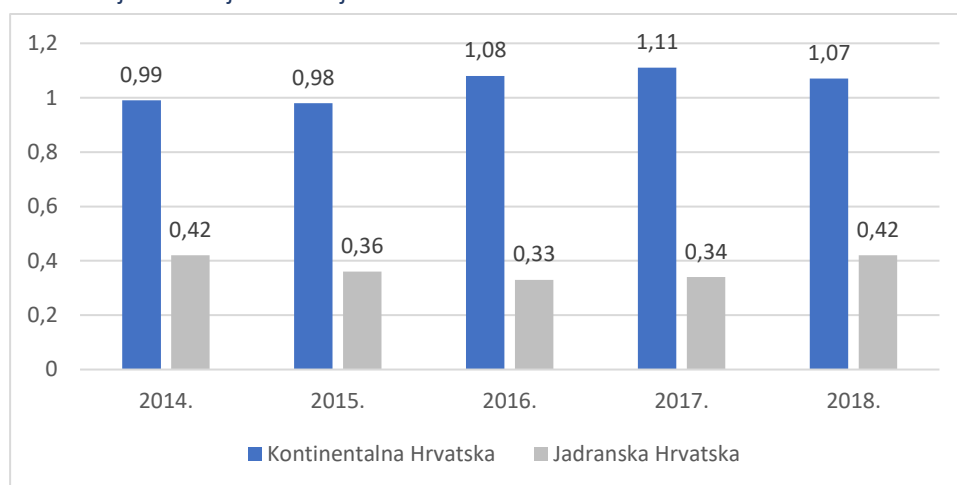
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Austrija	3,08	3,05	3,12	3,05	3,17
Njemačka	2,88	2,93	2,94	3,07	3,13
EU-28	2,02	2,03	2,04	2,08	2,12
Slovenija	2,37	2,20	2,01	1,87	1,95
Češka	1,97	1,93	1,68	1,79	1,93
Mađarska	1,35	1,35	1,19	1,33	1,53
Estonija	1,42	1,46	1,25	1,28	1,40
Italija	1,34	1,34	1,37	1,37	1,39
Irska	1,52	1,18	1,17	1,24	1,15
Hrvatska	0,78	0,84	0,86	0,86	0,97
Litva	1,03	1,04	0,84	0,90	0,94
Slovačka	0,88	1,16	0,79	0,89	0,84
Bugarska	0,79	0,95	0,77	0,74	0,76
Latvija	0,69	0,62	0,44	0,51	0,64
Rumunjska	0,38	0,49	0,48	0,50	0,50

Izvor: Eurostat, 2020.

Iz podataka predočenih tablicom vidljivo je da su ulaganja u istraživanje i razvoj u Hrvatskoj relativno skromna, čak i u usporedbi s naprednijim posttranzicijskim gospodarstvima. Prema podacima iz posljednje dostupne godine, godine 2018., ulaganja su kao udio u BDP iznosila 1,95% i 1,93% u Sloveniji i Češkoj, dok su u Hrvatskoj iznosila 0,97%. Pozitivnom je moguće ocijeniti činjenicu da su se spomenuta ulaganja u Hrvatskoj ipak povećala u promatranome razdoblju, ali jednako je tako i vidljivo kako ostale posttranzicijske zemlje imaju poteškoća s održavanjem i povećanjem razine ulaganja u istraživanje i razvoj.

Za ovaj su pokazatelj dostupni podaci i za regije NUTS razine 2, uključujući Kontinentalnu i Jadransku Hrvatsku kojoj pripada i Primorsko-goranska županija (podaci su prikazni slikom u nastavku). Izravno se može zamijetiti da su ulaganja u istraživanje i razvoj mjerena udjelom u BDP-u u Kontinentalnoj Hrvatskoj više nego dvostruko veća nego u Jadranskoj Hrvatskoj u čitavome razdoblju. Ova velika razlika u dimenziji ulaganja u istraživanja i razvoja dviju hrvatskih regija dijelom može objasniti i razliku u ukupnim inovacijskim rezultatima i poretku ovih dviju regija među regijama Europske unije. Dok je Jadranska Hrvatska prema posljednjim podacima EIS koji su objavljeni godine 2020. skroman inovator, Kontinentalna Hrvatska je bolje pozicionirana, kao umjeren inovator. Nadalje, trendovi su u razdoblju 2014. – 2018. ove dvije regije suprotni: u Kontinentalnoj Hrvatskoj ulaganja u istraživanje i razvoj postupno se uvećavaju prema kraju razdoblja, dok u Jadranskoj Hrvatskoj možemo govoriti o smanjenju ili stagnaciji.

Slika 31. Trošak ulaganja u istraživanje i razvoj kao udio u BDP-u (u %) u Kontinentalnoj i Jadranskoj Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2018.

Izvor: autori prema Eurostatu, 2020.

U većini zemalja Europske unije smanjuje se udio javnog sektora u ukupnim nacionalnim izdacima za istraživanje i razvoj, dok jača udio privatnoga sektora. U razdoblju između 2013. i 2017. u Europskoj uniji je udio javnog sektora u ukupnim nacionalnim izdacima za istraživanje i razvoj smanjen s 32,5% na 29,8%. Razmotre li se razvijena gospodarstva starih članica kao što su Irska, Austrija i Italija, smanjenje udjela javnog sektora veoma je izraženo te se kreće između približno pet i devet postotnih bodova. No, smanjenje je uočljivo i među pojedinim posttranzicijskim gospodarstvima, npr. u Sloveniji je to smanjenje iznosilo punih četiri posto. Suprotno ovim trendovima, u Hrvatskoj jača udio javnog sektora u nacionalnim izdacima za istraživanje i razvoj, s 39,7% na 43,1%.

Tablica 49. Udio javnog sektora u ukupnim nacionalnim izdacima za istraživanje i razvoj u zemljama Europske unije u razdoblju 2013. – 2017.

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Latvija	23,9%	25,6%	32,7%	47,7%	43,6%
Hrvatska	39,7%	41,7%	36,4%	41,4%	43,1%
Litva	34,5%	33,1%	35,3%	39,3%	36,4%
Češka	34,7%	32,9%	32,2%	35,6%	34,6%
Njemačka*	29,1%	28,7%	27,9%	28,5%	27,7%
EU-28	32,5%	31,9%	31,7%	30,8%	29,8%
Slovačka	38,9%	41,4%	31,9%	41,0%	35,5%
Mađarska	35,9%	33,5%	34,6%	26,2%	31,9%
Slovenija	26,9%	21,8%	19,9%	20,2%	22,9%

Irska	27,5%	27,4%	26,1%	25,8%	22,9%
Austrija	33,6%	35,6%	32,6%	30,4%	27,6%
Estonija	47,2%	49,5%	46,4%	37,6%	40,2%
Bugarska	31,6%	26,4%	20,3%	21,8%	24,3%
Italija	41,4%	29,7%	38,0%	35,2%	32,3%
Rumunjska	52,3%	48,5%	41,7%	39,6%	35,9%

Izvor: Eurostat, 2020.; Napomena: do 1990. teritorij FRNJ.

Sagledavajući podatke na razini Europske unije, moguće je doći do zaključka o tome u koje se djelatnosti ulaže intenzivno, a u koje manje intenzivno. Prema tome, sklonost istraživanju i razvoju jedne regije ili županije značajno ovisi o njezinoj gospodarskoj strukturi.

Pregled djelatnosti prema intenzitetu ulaganja u istraživanje i razvoj dan je u nastavku, prema EK 2019., „Annual report on European SMEs 2018/2019“.

a. Djelatnosti u kojima su ulaganja u aktivnosti istraživanja i razvoja vrlo slaba: djelatnosti smještaja, pripreme i usluživanja hrane i pića, uredske administrativne i pomoćne djelatnosti, građevinarstvo, proizvodnja kože i srodnih proizvoda, poslovanje nekretninama, transport i skladištenje.

b. Djelatnosti u kojima su ulaganja u istraživanje i razvoj slaba: opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, sakupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom, sakupljanje otpada, obrada i zbrinjavanje otpada, uklanjanje otpadnih voda, proizvodnja namještaja, proizvodnja papira i proizvoda od papira, proizvodnja duhanskih proizvoda, proizvodnja odjeće, prerada drva i proizvoda od drveta i pluta, vađenje mineralnih ruda, tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa, popravak motornih vozila i motocikala.

c. Djelatnosti u kojima su ulaganja u istraživanje i razvoj prosječna: proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, proizvodnja tekstila, emitiranje programa, popravak i instaliranje strojeva i opreme, telekomunikacije.

d. Djelatnosti u kojima su ulaganja u istraživanje i razvoj visoka: proizvodnja metala, proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda, proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića, proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda, informacijske uslužne djelatnosti,

e. Djelatnosti u kojima su ulaganja u istraživanje i razvoj vrlo visoka: računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima, proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka, proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda, proizvodnja električne opreme, proizvodnja strojeva i uređaja, proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava, proizvodnja proizvoda od gume i plastike, proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbe, ostala prerađivačka industrija, znanstveno istraživački razvoj, ostale stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti i izdavačke djelatnosti.

Znanja se smatraju ključnima u procesu inoviranja, a osim samog uloženoga kapitala u tehnologije i procese, izuzetno su važni ljudski resursi. Ključni ljudski resursi koji su angažirani u procesima istraživanja i razvoju jesu istraživači. Istraživači sudjeluju u dizajniranju i stvaranju novog znanja, proizvoda, procesa, metoda i sustava te u upravljanju pojedinim projektima. Stoga je tablicom u nastavku prikazan broj istraživača po pojedinim državama u Europskoj uniji u razdoblju 2013. – 2017., a predstavlja broj ljudi koji su sudjelovali u nekoj od aktivnosti istraživanja i razvoja bez obzira na utrošeni broj radnih sati. Tablicom je dan i broj istraživača na 10.000 stanovnika kako bi se mogli

usporediti ljudski kapaciteti u istraživanju, bez obzira na veličinu zemlje te je padajući poredak zemalja prikazan prema ovome pokazatelju. U Europskoj uniji, na 10.000 stanovnika dolazi u prosjeku 60 istraživača. No, među starijim članicama, pa čak i među naprednijim posttranzicijskim člancima je taj broj veći: Austrija prednjači s 94 istraživača na 10.000 stanovnika, a Slovenija i Litva imaju 68 i 67 istraživača na 10.000 stanovnika. U Hrvatskoj je taj pokazatelj veoma skroman – 34 istraživača na 10.000 stanovnika te se Hrvatska može svrstati među zemlje Europske unije koje imaju slabije ljudske kapacitete u istraživanju i razvoju. Razmotri li se dinamika kretanja broja istraživača u promatranom razdoblju, vidljivo je kako je broj istraživača povećan u gotovo svim promatranim zemljama, uključujući Hrvatsku, pa se može govoriti o pozitivnim trendovima i u Hrvatskoj. U Hrvatskoj je u godini 2017. u usporedbi s 2013. povećan broj istraživača za 22,7% ili 2.540.

Tablica 50. Broj istraživača u svim sektorima u istraživanju i razvoju u Europskoj uniji u razdoblju 2013. – 2017.

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Broj istraživača na 10.000 stanovnika u 2017.
Austrija	71.448	n/a	78.051	n/a	83.648	94
Njemačka	549.283	n/a	586.030	n/a	623.125	75
Irska	32.084	n/a	30.612	n/a	34.721	71
Slovenija	12.111	12.155	11.308	11.282	14.079	68
Litva	18.083	19.371	17.293	17.746	18.767	67
EU-28	2.713.637	n/a	2.368.004	n/a	2.582.202	60
Češka	51.455	54.493	56.605	56.178	59.789	56
Estonija	7.515	7.721	7.181	6.845	7.344	55
Slovačka	24.441	25.080	24.396	26.720	26.861	49
Mađarska	37.803	39.190	38.418	38.915	42.729	44
Latvija	7.448	7.939	7.827	7.400	7.504	39
Hrvatska	11.168	10.726	11.089	12.951	13.708	34
Italija	163.925	168.074	174.327	185.916	195.560	32
Bugarska	16.095	17.795	19.338	21.081	20.971	30
Rumunjska	27.600	27.535	27.253	27.801	27.367	14

Izvor: Eurostat, 2020. i obrada autora prema podacima Eurostata, 2020.

Struktura istraživača prema sektorima dana je tablicom u nastavku, a podaci se odnose na razdoblje 2015. – 2018. te je broj istraživača prikazan brojem osoba i na temelju ekvivalenta pune zaposlenosti koji se računa uz pomoć radnog vremena. Sagledavanje strukture istraživača na temelju tih dvaju različitih pokazatelja daje veoma različitu sliku stanja. U posljednjoj promatranom godini, godini 2018., ukupan je broj istraživača prema pokazatelju broja osoba iznosio 13.958, dok je na temelju radnog vremena broj istraživača bio znatno manji, 7.986. Razlika u broju osoba istraživača i broju istraživača na temelju radnog vremena najveća je u visokome obrazovanju, više od polovine broja osoba nema puno radno vrijeme. *Sektorska struktura istraživača* prema broju osoba u 2018. je sljedeća: 15% u poslovnome sektoru, 20% u državnom i privatnom neprofitnom sektoru te 65% u visokome obrazovanju. Važno je zamijetiti kako je broj istraživača u godini 2018. u usporedbi s 2015. povećan u sva tri sektora, najviše u visokome obrazovanju (1.771 ili 24%), zatim u poslovnome sektoru (788 osoba ili 60%), a najmanje u državnome i privatnome neprofitnom sektoru (310 ili 13%).

Tablica 51. Istraživači, ukupno (HC2) i ekvivalent punoga radnog vremena (EPRV FTE3) u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2015. – 2018.

Sektor	2015.		2016.		2017.		2018.	
	ukupno HC	EPRV FTE	ukupno HC	EPRV FTE	ukupno HC	EPRV FTE	ukupno HC	EPRV FTE
Poslovni sektor	1.293	1.065	2.003	1.776	1.925	1.668	2.081	1.810
Državni i privatni neprofitni sektor	2.477	1.755	2.541	1.723	2.728	1.798	2.787	1.875
Visoko obrazovanje	7.319	3.547	8.407	4.289	9.055	4.349	9.090	4.301
Ukupno	11.089	6.367	12.951	7.788	13.708	7.815	13.958	7.986

Izvor: DZS, 2016. – 2019.

Osim istraživača, ljudske kapacitete u istraživanju i razvoju moguće je sagledati na osnovi ukupnoga broja zaposlenih u Republici Hrvatskoj. U godini 2018. godini bilo je ukupno 31.887 zaposlenih osoba, od toga većina u visokom obrazovanju – 55,9%, zatim 22,7% u poslovnom sektoru i 21,2% u državnom i privatnom neprofitnom sektoru. U promatranom razdoblju broj zaposlenih u istraživanju i razvoju povećan je za 21,9% ili za 5.740 osoba. Promotri li se povećanje zaposlenih po sektorima, najveće je bilo u godini 2018. u usporedbi s 2015. u sektoru visokoga obrazovanja (2.976 zaposlenih ili 20,0% povećanja), zatim u poslovnome sektoru (2.630 osoba ili 56,9% povećanja), a najmanje je povećanje bilo u državnome i privatnome neprofitnom sektoru (134 osobe ili 2,0% povećanja).

Tablica 52. Zaposleni u istraživanju i razvoju u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2015. – 2018.

Sektor	2015.	2016.	2017.	2018.
Poslovni sektor	4.621	5.119	5.434	7.251
Državni i privatni neprofitni sektor	6.679	6.388	6.704	6.813
Visoko obrazovanje	14.847	16.555	17.442	17.823
Ukupno	26.147	28.062	29.580	31.887

Izvor: DZS, 2016. – 2019.

Sektorska struktura bruto domaćih izdataka za aktivnosti istraživanja i razvoja za razdoblje 2015. – 2018. godini dana je tablicom u nastavku, prema podacima Državnoga zavoda za statistiku. U tome su razdoblju ukupni izdaci povećani s 2.853 na 3.722 milijarde kuna ili za 30,4% te se radi o značajnome povećanju. U godini 2018. ti su izdaci za istraživanje i razvoj odgovarali 0,97% bruto domaćega proizvoda. Struktura bruto izdataka za istraživanje i razvoj prema sektorima u godini 2018. jest sljedeća: najveća su izdvajanja u poslovnome sektoru – 48,0%, zatim u visokome obrazovanju – 32,0%, a najmanja su izdvajanja u državnom i privatnom neprofitnom sektoru 20%. Struktura bruto izdataka poslovnoga sektora u godini 2018. bila je sljedeća: 9,9% izdataka odnosilo se na kapitalne izdatke, 60,0% na troškove rada, a ostatak na ostale tekuće troškove.

Tablica 53. Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj prema sektorima u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2015. – 2018., u tisućama kuna

Sektor	2015.	2016.	2017.	2018.
Poslovni sektor	1.461.802	1.399.330	1.529.816	1.787.660

² HC (Headcount) – broj osoba.

³ FTE (Full-time equivalent) – Ekvivalent pune zaposlenosti iskazuje se u čovjek-godinama, a predstavlja vrijeme kao udio punoga radnog vremena u kojem zaposleni obavljaju poslove iz područja IR-a (npr. ako je jedna osoba radila na poslovima IR-a šest mjeseci u punome radnom vremenu, to se prikazuje kao 0,5 ekvivalenta pune zaposlenosti) [https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/08-02-01_01_2019.htm].

Državni i privatni neprofitni sektor	700.106	643.487	705.481	741.985
Visoko obrazovanje	691.771	988.257	925.703	1.192.484
Ukupno	2.853.679	3.031.074	3.161.000	3.722.129

Izvor: DZS, 2016. – 2019.

Sagleda li se struktura izvora financiranja, uočljive su velike razlike među sektorima. Poslovni sektor financira istraživanje i razvoj uglavnom vlastitim sredstvima (65,4%) i sredstvima iz inozemstva (30,5%). Kada je riječ o sredstvima iz inozemstva, moguća su ulaganja stranih matrica koje su vlasnici domaćih poduzeća, zatim su mogući izvor inozemni financijski instrumenti, ili sredstva međunarodnih/EU fondova. Državni sektor i

privatni neprofitni sektor i visoko obrazovanje financiraju istraživanje i razvoj uglavnom iz sredstava države i lokalne uprave (73,0% i 75,3%), a manjim dijelom iz vlastitih sredstava (14,3% i 13,3%). Premda i ova dva sektora koriste sredstva iz inozemstva, taj je udio znatno manji (10,2% i 9,8%). Vjerojatno se radi o sredstvima iz europskih i međunarodnih istraživačkih fondova.

Tablica 54. Izvori sredstava za istraživanje i razvoj u godini 2018.

	Ukupno, u 000 kuna	Postotak	Izvori					
			Vlastita sredstva	Državna i lokalna uprava	Poduzeća	Visoko obrazovanje	Privatne neprofitne ustanove	Inozemstvo
Sektori – ukupno	3.722.129	100%	38,5%	39,5%	1,8%	0,3%	0,1%	19,8%
Poslovni sektor	1.787.660	100%	65,4%	1,8%	2,2%	0,0%	0,0%	30,5%
Državni i privatni neprofitni sektor	741.985	100%	14,3%	73,0%	2,3%	0,2%	0,2%	10,2%
Visoko obrazovanje	1.192.484	100%	13,3%	75,3%	0,8%	0,7%	0,1%	9,8%

Izvor: obrada autora prema podacima DZS-a, 2019.

Prema društveno-ekonomskim ciljevima, najviše sredstava državnog proračuna za istraživanje i razvoj u godini 2018. u Republici Hrvatskoj bilo je utrošeno u svrhu općeg unapređenja znanja (podaci su predočeni tablicom u nastavku). Usporedi li se Hrvatska s Europskom unijom, zamjetne su velike razlike u strukturi izdvajanja po ciljevima. U Europskoj uniji znatno je manji udio sredstava izdvojeno za cilj „opće unapređenje znanja“ – ukupno 51,6%, dok izdvajanja u Hrvatskoj za samo taj cilj iznose 83,6%. Nadalje, za ostvarenje ciljeva koji bi se mogli okarakterizirati kao sektorski kao što su energija, industrijska proizvodnja ili zdravstvo, Europska unija u prosjeku izdvaja znatno više sredstava. Osobito su velika izdvajanja u Europskoj uniji u svrhu industrijske proizvodnje i tehnologije (10,9%, u Hrvatskoj svega 3,5%), zatim u svrhu zdravstva (8,2%, a u Hrvatskoj 0,9%), u svrhu transporta, telekomunikacije i ostale infrastrukture (3,0%, a u Hrvatskoj 0,4%).

Tablica 55. Udio državnih proračunskih sredstava za istraživanje i razvoj prema društveno-ekonomskim ciljevima u ukupnim državnim proračunskim sredstvima za istraživanje i razvoj za zemlje EU i RH u 2018.

Područje	EU-28	Hrvatska
Istraživanje i iskorištavanje Zemlje	...	2,6
Očuvanje okoliša	2,4	0,8
Istraživanje i iskorištavanje svemira	...	0,1
Transport, telekomunikacije i ostale infrastrukture	3	0,4
Energija	4,5	0,7
Industrijska proizvodnja i tehnologija	10,9	3,5
Zdravstvo	8,2	0,9
Poljoprivreda	3,2	2
Obrazovanje	1,6	3,5
Kultura, rekreacija, religija i masovni mediji	1,2	1
Politički i društveni sustavi, strukture i procesi	2	1,1
Opće unapređenje znanja: IR financiran iz fondova visokih učilišta	34,4	47,7
Opće unapređenje znanja: IR financiran iz drugih izvora (osim fondova visokih učilišta)	17,3	35,9
Obrana	...	0

Izvor: obrada autora prema podacima Eurostata, 2020.

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gba_nabsfin07&lang=en

Poduzeća koja imaju namjeru inovirati provode vlastite aktivnosti istraživanja i razvoja ili koriste vanjske usluge istraživanja i razvoja koje obavlja drugo poduzeće ili neka istraživačka organizacija. Vanjske usluge najčešće se odnose na ugovoreno istraživanje u smislu osmišljavanja novih primjena znanja s namjerom stvaranja novih i poboljšanih proizvoda i procesa. Alternativno, poduzeća mogu koristiti strategiju akvizicije patenata, licenci i drugog intelektualnog vlasništva.

Podaci Izvještaja European Innovation Scoreboard (EIS) prate aktivnosti ulaganja poduzeća povezana s inovacijskim procesima u zemljama Europske unije, i to uz pomoć tri pokazatelja. U nastavku su iskzani pokazatelji s pripadajućim vrijednostima Hrvatsku, za godinu 2019.:

a. Izdaci za istraživanje i razvoj u poduzećima (mjere se kao udio u BDP, u %) – vrijednost za Hrvatsku je na 30% prosjeka Europske unije;

b. Izdaci koji nisu izdaci za istraživanje i razvoj u poduzećima, a usmjereni su u inovacije (mjereni su kao postotak prihoda, a radi se o ulaganjima u opremu i pogone, otkupu patenta i licenci, širenju novih proizvodnih tehnologija i ideja) – vrijednost za Hrvatsku je na 142,2% prosjeka Europske unije;

c. Poduzeća koja nude IKT trening (tj. pokazatelj jačanja inovacije u digitalnoj ekonomiji) – vrijednost za Hrvatsku na razini je prosjeka Europske unije, na 100,00%.

Premda je vrijednost pokazatelja istraživanja i razvoja poduzeća iz izvještaja EIS u Hrvatskoj veoma nepovoljna, vrijednosti dvaju ostalih pokazatelja su dobre. Nadalje, vrijednosti ovih pokazatelja prate razvojnu putanju poduzeća kroz tranzicijske i posttranzicijske faze. Iz pokazatelja je vidljivo kako su hrvatska poduzeća uglavnom usmjerena u premošćivanje tehnološkoga jaza te u sustizanje konkurencije iz ostatka Europe i jačanje tržišne pozicije modernizacijom opreme i pogona, ali i obučavanjem radne snage. Modernizacija opreme i pogona investicijski je zahtjevna te je istodobno financijski zahtjevno provoditi vlastite istraživačko-razvojne aktivnosti koje su rizične glede samih ishoda. Veoma je povoljna činjenica da su domaća poduzeća okrenuta jačanju digitalnih vještina te da je Hrvatska u tome pogledu usporediva s Europskom unijom. Naime, to jača Hrvatsku za prijelaz u industriju 4.0 i za stvaranje digitalne ekonomije.

Istraživanjem Community innovation survey (CIS) koje se odvijalo za razdoblje 2014. – 2016. dobiveni su korisni podaci o inovacijskoj aktivnosti poduzeća u člancama Europske unije, uključujući Hrvatsku:

- inovacijske aktivnosti poduzima 49,5% malih i srednjih poduzeća u Europskoj uniji i 46,9% u Hrvatskoj;
- inovacijske aktivnosti poduzima 77,4% velikih poduzeća u Europskoj uniji i 73,8% u Hrvatskoj.

Među podacima o udjelu inovativnih poduzeća koja poduzimaju vlastite aktivnosti istraživanja i razvoja u Europskoj uniji (predočenima tablicom u nastavku), dostupni su podaci i za Hrvatsku. Ti podaci pokazuju da je među inovativnim poduzećima u Hrvatskoj i ostalim zemljama znatno veći udio velikih nego malih i srednjih poduzeća, a to je očekivano zbog većih ulagačkih kapaciteta većih poduzeća. Na razini Europske unije, među inovativnim poduzećima, 18,8% poduzeća koja poduzimaju vlastite aktivnosti istraživanja i razvoja su mala i srednja poduzeća, a 48,5% su velika poduzeća.

Tablica 56. Udio inovativnih poduzeća koja poduzimaju vlastite aktivnosti istraživanja i razvoja u Europskoj uniji (2014. – 2016.)

Zemlja	Udio MSP	Udio velikih poduzeća
Irska	23,2%	51,6%
Njemačka	23,1%	57,8%
Slovenija	22,5%	65,3%
Italija	21,3%	55,6%
Austrija	21,1%	61,8%
Češka	19,6%	48,4%
EU-28	18,8%	48,5%
Hrvatska	12,7%	37,6%
Latvija	11,8%	26,8%
Estonija	9,2%	41,9%
Litva	8,7%	35,8%
Slovačka	8,5%	26,8%
Mađarska	8,1%	26,1%
Bugarska	5,3%	19,3%
Rumunjska	1,6%	5,1%

Izvor: Europska komisija, 2019., prema podacima Eurostata, Community Innovation Survey (CIS-2016).

Sagledaju li se podaci za Hrvatsku, udio inovativnih poduzeća koja poduzimaju vlastite aktivnosti istraživanja i razvoja znatno je manji od europskog prosjeka, tj. među inovativnim poduzećima koja poduzimaju vlastite aktivnosti istraživanja i razvoja je 12% malih i srednjih poduzećima i 37,6% velikih poduzeća. Moguće je zamijetiti kako je razlika između Hrvatske i Europske unije znatno veća u segmentu većih poduzeća, čak 10,9 postotnih bodova. Osobito je velika razlika u segmentu većih poduzeća između Hrvatske i Slovenije, koje su imale slične početne tranzicijske uvjete. U Sloveniji je čak 65,3% velikih poduzeća koja poduzimaju vlastite aktivnosti istraživanja i razvoja, gotovo dvostruko više nego u Hrvatskoj. Velika su poduzeća u procesima istraživanja i razvoja i inoviranja važni pokretači istih procesa u malih i srednjim poduzećima, s kojima mogu imati partnerske odnose, kupoprodajne, podugovarateljske i dr. Izuzev Slovenije, usporedi li se Hrvatska prema ovim pokazateljima s ostalim gospodarstvima koja su završile tranzicijske procese, Hrvatska je relativno dobro pozicionirana. No, zamjetna je i činjenica da su potrebne posebne politike za podršku procesima istraživanja i razvoja malih i srednjih poduzeća kakva se često pruža kroz nacionalne porezne poticaje i olakšice, ali i kroz usluge poduzetničke i tehnološke infrastrukture u županijama i gradovima.

Osim relativno skromnih ulaganja u istraživanje i razvoj u samoj zemlji, u Hrvatskoj su bili skromni i *troškovi poslovanja za istraživanje i razvoj koje financira vlada*, kako se vidi iz podataka Eurostata iz godine 2015., a koji su predočeni tablicom u nastavku. Malim i srednjim poduzećima pokriven je trošak od 8,0 EUR po stanovniku u Europskoj uniji, a velikim poduzećima 9,5 EUR po stanovniku. Češka, Slovenija i Mađarska, kao zemlje koje su usporedive s Hrvatskom malim srednjim poduzećima pokrivaju trošak 8,6 EUR, 12,8 EUR i 19,4 EUR po stanovniku. U Hrvatskoj se malim i srednjim poduzećima pokriva trošak za istraživanje i razvoj u 2015. u iznosu svega 0,2 EUR po stanovniku, dok se velikim poduzećima u 2015. nije pokrivaio takav trošak.

Tablica 57. Trošak poslovanja za istraživanje i razvoj koji financiraju vlade u 2015., iskazano u EUR po stanovniku

	MSP	Velika poduzeća
Hrvatska	0,2	0,0
Bugarska	0,4	0,1
Latvija	0,9	0,0
Rumunjska	1,5	0,9
Slovačka	2,7	0,3
Italija	3,6	8,0
Estonija	7,7	6,3
Irska	7,9	15,6
EU-28	8,0	9,5
Češka	8,6	4,1
Njemačka	10,9	14,2
Slovenija	12,8	0,7
Mađarska	19,4	2,4
Austrija	36,6	67,8

Izvor: Europska komisija, 2019. prema podacima Eurostata.

Mala i srednja poduzeća osnova su gotovo svih razvijenih gospodarstava. U tim je poduzećima i najveći dio zaposlenih u zemlji, kako se vidi iz tablice u nastavku. U godini 2018. u EU-28, u malim i srednjim poduzećima bilo je 66,6% zaposlenih, a u Hrvatskoj neznatno više, 68,9% zaposlenih. Nadalje, mala i srednja poduzeća stvaraju izuzetno velik udio dodane vrijednosti gospodarstava, 56,4% u EU-28 i 59,4% u Hrvatskoj u 2018. Poslovna inicijativa malih ili srednjih poduzetnika može se zasnivati na inovativnoj ideji ili poslovni pothvat može rezultirati inovacijama, bilo da se radi o inovativnom proizvodu ili usluzi, ili nekim drugim tipom inovacije.

Tablica 58. Broj MSP i velikih poduzeća u EU-28 u godini 2018.

	Mikro	Mala	Srednja	Ukupno MSP	Velika poduzeća	Ukupno
Struktura poduzeća prema broju poduzeća						
EU-28	93,0%	5,9%	0,9%	99,8%	0,2%	100%
Hrvatska	90,9%	7,5%	1,2%	99,6%	0,3%	100%
Struktura dodane vrijednosti						
EU-28	20,8%	17,6%	18,0%	56,4%	43,6%	100%
Hrvatska	-	-	-	59,4%	40,6%	100%
Struktura zaposlenosti						
EU-28	29,7%	20,1%	16,8%	66,6%	33,4%	100%
Hrvatska	-	-	-	68,9%	31,1%	100%

Izvor: Europska komisija, 2019. prema podacima Eurostata, nacionalnih statističkih ureda i DIW Econ.

Prema SME Annual Report 2019. (Europska komisija, 2019.), Hrvatska je među zemljama Europske unije u kojima se udio inovativnih MSP-a povećava, uz Austriju, Belgiju, Estoniju, Grčku, Francusku, Mađarsku, Litvu, Latviju, Portugal i Veliku Britaniju. U susjednoj Sloveniji, ali u Češkoj, Njemačkoj, Rumunjskoj, Slovačkoj, Sloveniji i Španjolskoj, udio inovativnih MSP se smanjuje. Ova razlika između država članica djelomično se može objasniti različitim industrijskim trendovima.

U spomenutom izvještaju, izračunati su za male i srednje poduzetnike u Europskim zemljama *Indeks potencijala istraživanja i razvoja* i *Indeks inovacijskog potencijala*. Rezultati ovih izračuna pokazali su da mala i srednja poduzeća pokazuju prosječan razvoj i inovacijski potencijal, a to je povezano s time što mala i srednja poduzeća posluju u djelatnostima niskog intenziteta istraživanja i razvoja ili inovacija. Ovi trendovi mogu se pratiti u EU-28, još su izraženiji u Republici Hrvatskoj.

Tablica 59. Udio MSP u različitim industrijskim skupinama u 2018.

	Niska tehnologija	Srednja visoka tehnologija	Visoka tehnologija	Manje potrebnog znanja	Intenzivno znanje
Dodana vrijednost					
EU-28	7,5%	7,8%	6,7%	51,7%	26,3%
Hrvatska	10,1%	9,2%	5,1%	54,1%	21,5%
Zaposlenici					
EU-28	9,2%	7,3%	4,6%	57,4%	21,4%
Hrvatska	14,2%	9,4%	4,5%	52,2%	19,6%

Izvor: Europska komisija, 2019., prema podacima Eurostata, nacionalnih statističkih ureda i DIW Econ.

4.4.2. Inovacije

Kako je istaknuto, postotak poduzeća koja poduzimaju inovacijske aktivnosti u Hrvatskoj (46,9% malih i srednjih poduzeća i 73,8% velikih poduzeća) bio je neznatno ispod prosjeka Europske unije (49,5% malih i srednjih poduzeća i 77,4% velikih poduzeća) u razdoblju 2014. – 2016. (CIS, 2016.) Inovacijske aktivnosti, prema Državnom zavodu za statistiku (2018.), *obuhvaćaju nabavu strojeva, opreme, zgrada, softvera i licencija; inženjerske i razvojne aktivnosti, studije izvedivosti, dizajn, obučavanje, istraživanje i razvoj te marketing kad se poduzimaju s izrazitom namjerom razvoja i/ili uvođenja inovacije proizvoda ili procesa*. Svrha je ovih aktivnosti uvođenje inovacije, bilo na tržište ili u poslovno-organizacijske procese poduzeća.

Moguće je razlikovati sljedeće tipove inovacija (definicije prema Državnom zavodu za statistiku, 2018.):

a. Inovacija proizvoda jest uvođenje na tržište novog ili znatno poboljšanog proizvoda ili usluge u smislu karakteristika kao što su mogućnosti proizvoda ili usluge, njihova prilagođenost korisniku, sastavni dijelovi ili podsustavi. Inovacija proizvoda (novoga ili poboljšanoga) mora biti nova za poduzeće, ali ne i nužno za tržište. Pritom nije važno je li inovaciju izvorno razvilo samo poduzeće ili neko drugo poduzeće.

b. Inovacija procesa jest primjena novoga ili znatno poboljšanog proizvodnog postupka, načina distribucije proizvoda ili potporne aktivnosti vezane za proizvode ili usluge. Inovacija procesa mora biti nova za poduzeće, ali ne nužno i za tržište. Pritom nije važno je li inovaciju izvorno razvilo samo poduzeće ili neko drugo poduzeće.

c. Organizacijska inovacija jest nova organizacijska metoda u poslovnoj praksi poduzeća, organizaciji radnog mjesta ili odnosima s drugim subjektima kojom se poduzeće prije nije koristilo. Organizacijska inovacija mora biti strateška odluka uprave poduzeća.

d. Marketinška inovacija jest primjena novog marketinškog koncepta ili strategije koja se znatno razlikuje od postojećih marketinških postupaka u poduzeću i koja nije prije primjenjivana. Zahtijeva znatne promjene u dizajnu ili pakiranju proizvoda, plasiranju proizvoda na tržište, promociji proizvoda ili određivanju cijene.

Na osnovi istraživanja Državnoga zavoda za statistiku kojim je obuhvaćen uzorak od 4.500 poduzeća u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2016. utvrđeno je da je u Republici Hrvatskoj 43,4% inovativnih poduzeća. Podaci se neznatno razlikuju od podataka CIS 2016., ali je iz podataka koji su predočeni tablicom u nastavku ilustrativno kako udio inovativnih poduzeća raste s njegovom veličinom.

Tablica 60. Udio inovativnih poduzeća u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2016.

Veličina poduzeća	Udio inovativnih poduzeća
Mala poduzeća	40,5%
Srednja poduzeća	53,0%
Velika poduzeća	71,7%

Izvor: DZS (2018.): „Inovacije u hrvatskim poduzećima u razdoblju 2014. – 2016.“.

Na temelju ovog istraživanja, uočeno je kako je među proizvodnim poduzećima 47,7% poduzeća inovativno, dok je među uslužnim poduzećima udio inovativnih poduzeća manji te iznosi 40,8%. Među inovacijskim aktivnostima koje su poduzimala hrvatska poduzeća, najčešće su sljedeće:

- nabava postrojenja, opreme, softvera i zgrada (80,9% poduzeća)
- osposobljavanje zaposlenih za inovacijske aktivnosti (58,0% poduzeća).

Moguće je zamijetiti da su ove inovacijske aktivnosti u Hrvatskoj visoko ocijenjene i u izvještaju EIS 2019., na novijim podacima. Prema Državnome zavodu za statistiku, pored ovih dviju aktivnosti, u razdoblju 2014. – 2016. *proizvodna* poduzeća najčešće su koristila dizajn (41,8% poduzeća), a *uslužna* poduzeća uvođenje inovacija na tržište (36,5% poduzeća).

Među inovativnim poduzećima, najveći je udio poduzeća koja su inovatori proizvoda i procesa i inovatori u organizaciji i marketingu usporedno (48,7%), slijede poduzeća koja su samo inovatori u

organizaciji i marketingu (33,6%), dok je najmanje samo poduzeća koja su samo inovatori proizvoda i procesa (17,7%).

Tablica 61. Inovativna poduzeća prema vrsti inovacija u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2016.

Udio inovativnih poduzeća	43,4%	100%
Poduzeća inovatori	samo inovatori proizvoda i procesa	17,7%
	samo inovatori u organizaciji i marketingu	33,6%
	inovatori proizvoda i procesa i inovatori u organizaciji marketingu usporedno	48,7%

Izvor: DZS, 2018.

Među vrstama inovacija, važno je pratiti inovacije koje se pojavljuju na tržištu prvi put, u smislu prvog pojavljivanja proizvoda ili značajnog unapređenja proizvoda, prije ostalih konkurenata na tržištu. Poduzeća koja su inovatori novih proizvoda smatraju se poduzećima koja su agilnija i kvalitetnija od usporedive konkurencije. Budući da je CIS istraživanje provedeno za razini Europske unije, hrvatski se podaci mogu usporediti s europskima. Očekivano, udio inovacija novih proizvoda na tržištu značajno je veći kod velikih poduzeća nego kod manjih i srednjih poduzeća. Među inovativnim poduzećima u Europskoj uniji, 13% malih i srednjih i 32% velikih poduzeća su poduzeća s proizvodom koji se prvi put pojavljuje na tržištu. Među promatranim zemljama, Slovenija kao posttranzicijska zemlja ima veoma dobre pokazatelje koji su natprosječni u odnosu na Europsku uniju, s 13% malih i srednjih poduzetnika i 42% velikih poduzetnika s proizvodom koji se prvi put pojavljuje na tržištu. Hrvatska je prema ovome pokazatelju ispod europskoga prosjeka, s 10% malih i srednjih i 25% velikih poduzetnika koji proizvod uvode prvi put na tržište.

Tablica 62. Udio inovativnih poduzeća s proizvodom koji se prvi put pojavljuje na tržištu kod MSP i kod velikih poduzeća u Europskoj uniji u razdoblju 2014. – 2016.

	MSP	Velika poduzeća
Austrija	21%	51%
Italija	17%	41%
Irska	16%	44%
Latvija	16%	28%
Slovenija	13%	42%
EU-28	13%	32%
Češka	12%	32%
Hrvatska	10%	25%
Litva	10%	36%
Njemačka	9%	33%
Bugarska	8%	26%
Slovačka	8%	26%
Mađarska	7%	19%
Estonija	5%	26%
Rumunjska	1%	4%

Izvor: Europska komisija, 2019. prema podacima Eurostata, Community Innovation Survey (CIS-2016).

Prema podacima CIS 2016., kada je riječ o sektorima u kojima je velik broj inovacija u EU-28, to su djelatnosti proizvodnje, opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija te u djelatnosti informacija i komunikacija. Prosječan intenzitet inovacija je u djelatnostima opskrbe vodom, uklanjanju

otpadnih voda, gospodarenja otpadom i djelatnosti sanacije okoliša. Mali broj inovacija je u djelatnostima rudarstva i vađenja ruda te u djelatnosti prijevoza i skladištenja. (Europska komisija, 2019.)

Pored samih istraživanja inovacijske aktivnosti i rezultata poduzeća i ostalih dionika, inovacijske rezultate moguće je pratiti uz pomoć prijave zaštite intelektualnog vlasništva, bilo u nacionalnim uredima ili na razini Europske unije. Intelektualno vlasništvo moguće je zaštititi odgovarajućim oblicima ovisno o potrebi i djelatnosti. Najčešći oblici intelektualnog vlasništva su:

- patent
- žig (zaštitni znak)
- zaštićeni industrijski dizajn.

Pored ovih oblika intelektualnog vlasništva, postoje još i oznake zemljopisnog podrijetla i oznake izvornosti, zaštićena topografija poluvodičkih proizvoda i zaštićena biljna sorta.

Patentom se štiti tehnička inovacija, kojom se rješava tehnički izazov, a može se odnositi na određeni proizvod, postupak ili primjenu. Patentna zaštita štiti ulaganje inovatora na način da vlasnicima omogućuje ekskluzivnu upotrebu zaštićenog tehničkog rješenja tijekom trajanja patentne zaštite. Ako se patent zaštiti pri Europskom patentnom uredu (EPO), tada je patent zaštićen u zemljama članicama Europske patentne organizacije. (paraph. DZIV, 2020.) Prijave patenata pri regionalnim ili međunarodnim patentnim uredima sugeriraju i potencijal za međunarodnu konkurentnost zemlje ili regije.

Tablicama u nastavku prikazani su podaci o prijavama patenata Hrvatske, hrvatskih regija i Primorsko-goranske županije. Prvom je tablicom prikazana prijava patenata pri Europskom patentnom uredu (EPU) pojedinih članica Europske unije u razdoblju 2009. – 2017. te su iskazani podaci za Hrvatsku. Prate li se trendovi prijave patenta u EPO-u, podaci pokazuju da se u proteklih desetak godina slabe prijave patenata u Europskoj uniji, iako postoje i države koje ne slijede taj trend. Taj trend može biti povezan s brzim tempom tehnoloških promjena, može biti povezan s visokim troškovima zaštite i dr. Prijave patenata EPU Hrvatske u promatranom razdoblju kreću se između 17 – 30 godišnje, u posljednje tri promatrane godine godišnje se u prosjeku prijavi 19,6 patenata. Premda u manjim posttranzicijskim zemljama kao što su Latvija i Litva pratimo sličnu dinamiku, u Sloveniji je u posljednje tri dostupne godine prijavljeno 115 patenata u prosjeku godišnje, a dobre rezultate imaju Češka i Mađarska.

Tablica 63. Prijava patenata pri Europskom patentnom uredu pojedinih članica Europske unije u razdoblju 2009. – 2017.

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
EU-28	56.815	56.770	57.446	56.772	56.757	56.753	57.237	55.984	54.649
Njemačka*	23.440	23.444	22.963	21.930	21.427	20.755	21.030	20.138	18.882
Italija	4.431	4.501	4.415	4.334	4.301	4.235	4.370	4.242	4.148
Austrija	1.711	1.771	1.800	1.863	1.914	1.961	2.002	2.025	2.030
Irska	346	324	372	313	329	331	382	362	371
Češka	176	193	223	232	251	270	295	319	357
Mađarska	184	195	222	208	216	222	205	201	197
Slovenija	123	106	112	127	128	135	119	112	114
Rumunjska	31	35	60	72	85	102	94	99	100
Slovačka	29	47	55	45	50	:	42	54	55

Estonija	45	39	28	24	28	24	38	33	36
Bugarska	16	17	26	34	40	47	32	31	29
Latvija	19	16	18	27	67	:	26	22	22
Litva	8	16	19	33	41	49	25	19	22
Hrvatska	22	30	17	19	19	15	18	21	20

Izvor: Eurostat; 2020. * područje nekadašnje SR Njemačke.

Eurostat je do godine 2013. pratio i prijave visokotehnoloških patenata, pa se iz tih podataka može razaznati da je situacija s Hrvatskom veoma slična i u ovome segmentu prijava. Broj prijavljenih visokotehnoloških patenata u EU-28 u 2013. godini iznosio je 15,76 patenata na milijun stanovnika, dok je u Hrvatskoj prijavljeno samo 0,77 visokotehnoloških patenata na milijun stanovnika. U Sloveniji je, radi usporedbe, bilo 4,48 prijavljenih visokotehnoloških patenata na milijun stanovnika.

Na razini Europske unije, podaci o inovacijama uglavnom se prate po zemljama, dok se dinamika inovacija po regijama prati ili procjenjuje uz pomoć šireg opsega pokazatelja u okviru izvještaja Regional Innovation Scoreboard (RIS). Prema RIS iz godine 2020., Jadranska Hrvatska na milijardu BDP-a izraženih standardom kupovne moći ima 1,49 prijava za postupak međunarodnog priznanja patenta, pa je prema tome pokazatelju na 95% ostvarenja u odnosu na Hrvatsku (tj. ispod je hrvatskoga prosjeka) i na svega 26% ostvarenja prosječnoga rezultata Europske unije.

Neke su serije podataka u ranijim razdobljima bile dostupne i za inovacijske aktivnosti za regije NUTS razine 3. U nastavku su predočeni podaci o broju prijava patenata Europskom patentnom uredu na milijun stanovnika u hrvatskim regijama u razdoblju 2008. – 2012. U tome je razdoblju broj prijava patenata u Hrvatskoj smanjen s 6,13 (u 2008.) na 1,82 (u 2012.) te je moguće povezati smanjen broj prijava patenata s gospodarskom krizom u Hrvatskoj. Gospodarska neizvjesnost može imati jak utjecaj na inovacijske aktivnosti, na način da poduzeća mogu odgoditi ulaganja u inovacijske procese. Broj prijava patenata uglavnom varira iz godine u godinu. Primorsko-goranska županija je prema broju prijava patenata približno na razini Republike Hrvatske, s time da je najveći broj prijava u županiji bio u 2008., kada je bilo 10,7 prijava na milijun stanovnika. Jadranska Hrvatska je, prema ovome pokazatelju, ostvarivala slabije rezultate od Primorsko-goranske županije u tijeku razdoblja, a to govori da je Primorsko-goranska županija među uspješnijima u svojoj regiji. Kontinentalna Hrvatska ostvaruje bolje rezultate od Jadranske Hrvatske, zahvaljujući ostvarenjima Grada Zagreba, ali i drugih županija sa sjevera zemlje. Grad Zagreb, očekivano, u nekim godinama ima natprosječni broj prijava, ali i županije s jakom izvoznom aktivnošću, kao što su Varaždinska, Koprivničko-križevačka i Međimurska županija.

Tablica 64. Broj prijava patenata Europskom patentnom uredu na milijun stanovnika u regijama u razdoblju 2008. – 2012.

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Hrvatska	6,129	4,248	6,138	3,41	1,824
Kontinentalna Hrvatska	6,89	4,885	7,988	4,335	2,024
Jadranska Hrvatska	4,568	2,947	2,359	1,535	1,418
Primorsko-goranska županija	10,743	3,362	0,303	3,372	:
Zadarska županija	5,983	:	:	:	:
Šibensko-kninska županija	:	:	2,254	10,667	:
Splitsko-dalmatinska županija	0,551	5,498	6,589	:	4,396
Istarska županija	4,828	3,220	:	:	:
Dubrovačko-neretvanska županija	8,257	:	:	:	:
Grad Zagreb	21,505	8,043	19,925	9,776	0,631

Zagrebačka županija	5,84	:	4,707	9,197	4,179
Krapinsko-zagorska županija	:	:	:	:	5,292
Varaždinska županija	:	30,100	4,699	1,42	9,511
Koprivničko-križevačka županija	8,504	1,452	8,588	2,159	10,421
Međimurska županija	:	9,493	8,783	:	:
Bjelovarsko-bilogorska županija	:	8,172	8,242	:	:
Požeško-slavonska županija	:	:	:	:	:
Brodsko-posavska županija	:	:	:	2,077	:
Osječko-baranjska županija	:	:	:	:	:
Vukovarsko-srijemska županija	:	:	7,302	1,388	:
Karlovačka županija	2,477	1,892	5,591	5,801	3,132
Sisačko-moslavačka županija	:	:	:	:	:

Izvor: Eurostat, 2020.

Eurostat objavljuje podatke o broju prijavljenih žigova radi zaštite na područje Europske unije na milijun stanovnika, s time da se posljednji podaci odnose na godinu 2015. Žig jest isključivo pravo na korištenje znaka koji služi za razlikovanje proizvoda i/ili usluga jedne osobe od ostalih osoba u gospodarskom prometu. Žigom se zaštićuje ime, logotip, amblem, etiketa ili neko drugo razlikovno obilježje proizvoda i/ili usluge. (paraph., DZIV, 2020.) Iz Hrvatske je u 2015. godini bilo 29,82 prijave, a iz usporedivih zemalja – Slovenije 142,52 i Češke 94,13. Prema ovim podacima koji govore o potrebi subjekata da zaštite razlikovna obilježja svoja proizvoda u međunarodnome poslovanju, Hrvatska je veoma slabo pozicionirana, a to govori o tome da su strateške perspektive za međunarodni plasman proizvoda slabije zastupljene među hrvatskim poduzetnicima u usporedbi s ostalim europskim poduzetnicima. Čak Rumunjska i Bugarska kao slabije pozicionirane zemlje u ostalim inovacijskim aktivnostima imaju veći broj prijave: 90,53 i 32,71 prijave žiga na milijun stanovnika u godini 2015.

Podaci u nastavku predočuju broj prijave žiga radi zaštite na području Europske unije u Hrvatskoj i županijama u razdoblju 2006. – 2015., pritom je potrebno istaknuti da su podaci bili dostupni samo za navedene županije. Jadranska Hrvatska ostvaruje slabije rezultate od Republike Hrvatske u čitavome razdoblju. Zamjetno je u razdoblju 2012. – 2014. da Primorsko-goranska županija ima stabilan broj prijave, približno na razini Republike Hrvatske, a u godini 2015. Primorsko-goranska županija (57,99 prijave) i Istarska županija (52,82 prijave) znatno premašuju čak i broj prijave na razini Republike Hrvatske.

Tablica 65. Broj prijavljenih žigova radi zaštite na području Europske unije na milijun stanovnika u Hrvatskoj i županijama u razdoblju 2006. – 2015.

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Hrvatska	0,93	4,87	4,17	6,96	4,18	10,02	8,42	28,15	28,26	29,82
Jadranska Hrvatska	0,71	2,13	0,71	2,83	3,53	4,95	6,38	14,21	9,96	24,96
Istarska županija	4,90	:	:	4,81	4,79	9,60	:	24,08	9,62	52,82
Primorsko-goranska županija	:	3,36	3,36	:	:	6,74	27,04	23,72	23,79	57,99
Ličko-senjska županija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	20,77
Zadarska županija	:	:	:	:	:	5,88	:	5,83	11,65	:
Splitsko-dalmatinska županija	:	4,42	:	6,60	8,79	4,40	2,2	15,39	6,59	13,21

Izvor: Eurostat, 2020.

Prema Eurostatovim podacima za 2016. godinu o broju registracija dizajna kojim se štiti dizajn na području Europske unije, izračunan je broj registracija dizajna na milijun stanovnika. Industrijski dizajn jest jedan od oblika intelektualnog vlasništva te se priznavanjem industrijskog dizajna štite prostorna ili plošna obilježja proizvoda. Prostorna obilježja odnose se na oblik i obris proizvoda, a plošna obilježja odnose se na šare, crte, boju, teksturu i kombinacije spomenutih obilježja. (DZIV, 2020.)

Prema ovome pokazatelju, među promatranim posttranzicijskim gospodarstvima Hrvatska je s 8,1 registracija na milijun stanovnika izuzetno loše pozicionirana. U ostalim je zemljama broj registracija znatno veći: u Bugarskoj 57,1, Češkoj 38,6, Mađarskoj 21,7, Slovačkoj 11,7 i Sloveniji 50,9.

Tablicom u nastavku predložen je *ukupan* broj registracija dizajna po regijama NUTS razine 2 i NUTS razine 3, s time da je uvrštena nekadašnja statistička regija Sjeverozapadna Hrvatska. Ukupan broj registracija dizajna s područja Hrvatske povećava se od 2013., godine kada je Hrvatska postala članica Europske unije te je godine u prosjeku iznosio 38,75. Broj registracija dizajna u Jadranskoj Hrvatskoj izuzetno je nizak, te varira između jedne registracije i devet registracija u promatranom razdoblju, dok je broj registracija u Sjeverozapadnoj Hrvatskoj varirao između 2 i 46 registracija. Registracije s područja Primorsko-goranske županije bile su skromne, s pet registracija u 2014. godini i jednom registracijom dizajna u 2016. No, i u ostalim je županijama broj registracija skroman, izuzev broja registracija s područja Grada Zagreba, na kojem je samo od godine priključenja Hrvatske Europskoj uniji u prosjeku godišnje bilo 18,18 registracija.

Tablica 66. Broj registracija dizajna kojim se štiti dizajn na području Europske unije do 2016. godine iz Republike Hrvatske, regija i županija

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Hrvatska	13	19	35	3	2	4	26	32	64	33
Jadranska Hrvatska	2	1	:	1	:	:	8	9	2	3
Primorsko-goranska županija	:	:	:	:	:	:	:	5	:	1
Ličko-senjska županija	:	:	:	1	:	:	:	:	:	:
Šibensko-kninska županija	:	:	:	:	:	:	:	:	1	1
Splitsko-dalmatinska županija	2	1	:	:	:	:	:	3	1	1
Istarska županija	:	:	:	:	:	:	8	1	:	:
Sjeverozapadna Hrvatska (nekadašnja statistička regija)	11	18	30	2	2	4	17	15	46	22
Grad Zagreb	11	17	28	2	1	4	15,75	13	26	18
Zagrebačka županija	:	1	2	:	1	:	1	:	7	1
Krapinsko-zagorska županija	:	:	:	:	:	:	:	:	1	:
Varaždinska županija	:	:	:	:	:	:	:	1	:	:
Međimurska županija	:	:	:	:	:	:	:	1	12	3
Bjelovarsko-bilogorska županija	:	:	:	:	:	:	1	:	:	:
Virovitičko-podravska županija	:	:	:	:	:	:	:	:	3	8
Požeško-slavonska županija	:	:	:	:	:	:	:	5	:	:
Brodsko-posavska županija	:	:	4	:	:	:	:	:	:	:
Osječko-baranjska županija	:	:	:	:	:	:	:	3	1	:
Vukovarsko-srijemska županija	:	:	:	:	:	:	:	:	11	:
Karlovačka županija	:	:	1	:	:	:	:	:	1	:
Sisačko-moslavačka županija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Izvor: Eurostat, 2020.

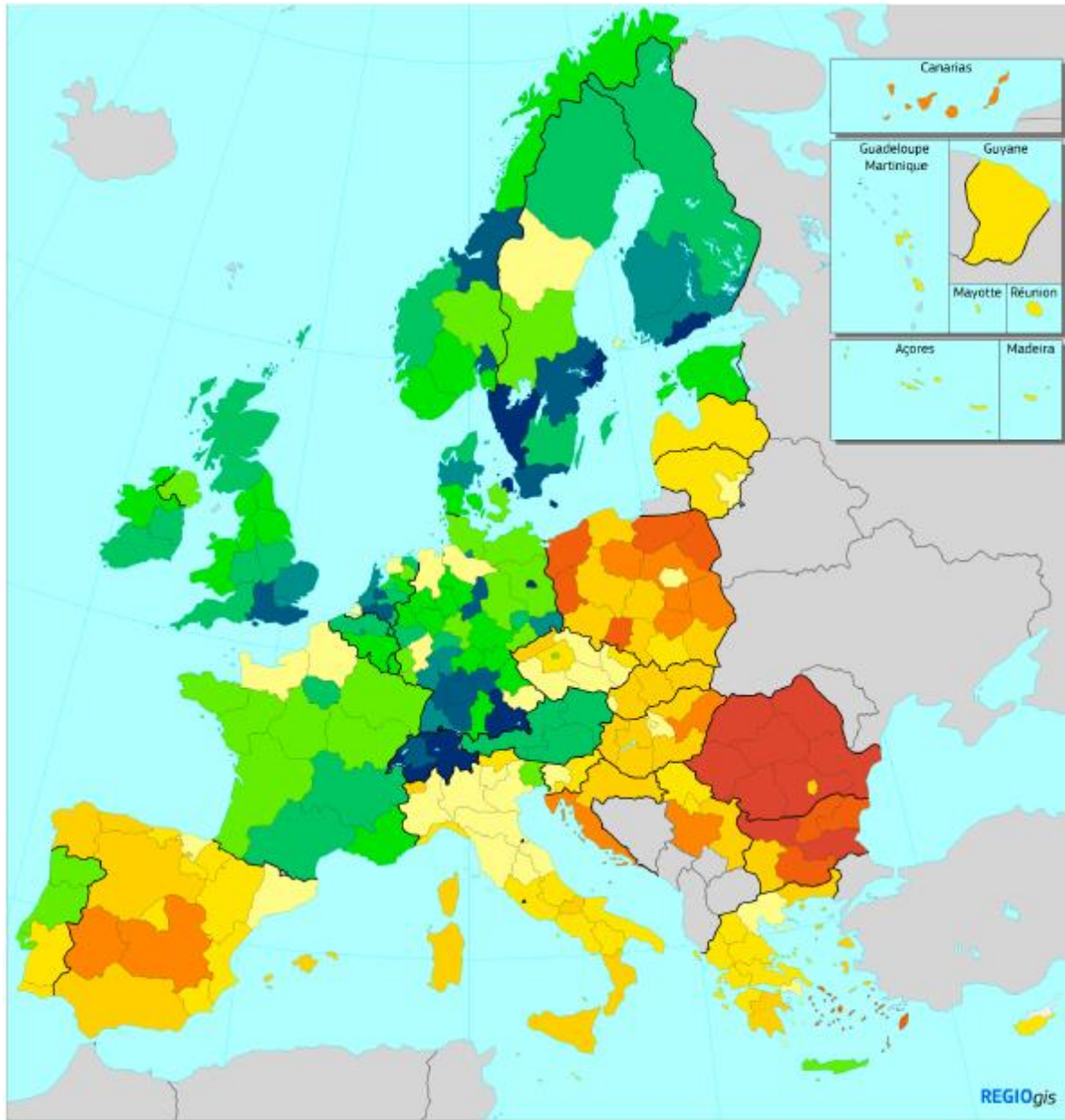
Inovacijski rezultati u regijama Europske unije

European Innovation Scoreboard (EIS) je projekt Europske komisije koji pruža usporednu ocjenu uspješnosti inovacijskih sustava u 238 regija 23 članice EU, ali i Norveške, Srbije i Švicarske. EIS je ljestvica inovacijske učinkovitosti kojom se pružaju godišnji statistički podaci o inovacijskim rezultatima regija, tj. regija NUTS razine 2.

Regionalna inačica EIS je Regional Innovation Scoreboard (RIS), a njime se razvrstavaju regije u četiri skupine: inovacijski vođe (38 regija), snažni inovatori (73 regije), umjereni inovatori (97 regija) i skromni inovatori (30 regija). Daljnja raščlamba skupina prikazana je slikom u nastavku, a dobivena je dijeljenjem svake skupine u gornju trećinu (označena s '+'), srednju trećinu i donju trećinu (označena s '-'). Najinovativnije regije su „Inovacijski vođe +“, a najmanje inovativne regije označene su kao „Skromni moderatori -“. Inovacijski vođe uspješni su prema svim pokazateljima, osobito prema pokazateljima koji mjere rad njihovih istraživačkih sustava i prema pokazateljima poslovnih inovacija. Regionalni lideri pripadaju zemljama koje su identificirane kao lideri u inovacijama ili kao jaki inovatori, dok umjereni i skromni inovatori pripadaju zemljama koje su ocijenjene kao umjerene i skromne inovatori. No, postoje i regije koje se izdvajaju po svojoj inovacijskoj izvrsnosti, a dolaze iz zemalja koje su umjereni inovatori. Kao primjere moguće je istaknuti Prag u Češkoj, Kretu u Grčkoj i Furlaniju – Julijsku krajinu u Italiji.

Posljednje je izdanje RIS-a za 2019. godinu, a prema njemu najinovativnije regije u Europi su švicarske regije Zürich i Ticino. Suci li se prostor promatranja na Europsku uniju, najinovativnija regija je Helsinki-Uusimaa (Finska), a slijede Stockholm (Švedska) i Hovedstaden (Danska). Hrvatska je izvještajem EIS ocijenjena kao umjeren inovator, a njezine dvije regije imaju različite rezultate: Kontinentalna Hrvatska (HR04) ocijenjena je kao umjeren inovator, dok je Jadranska Hrvatska (HR03) skroman inovator gornje trećine. Prema rezultatima indikatora po regijama, Hrvatska zajedno s Irskom pripada skupini zemalja koje imaju manju regionalnu raznolikost. Te je razlike moguće uočiti iz slike u nastavku.

Slika 32. Regionalne skupine razvrstane prema inovacijskim rezultatima

Regionalne izvedbene skupine

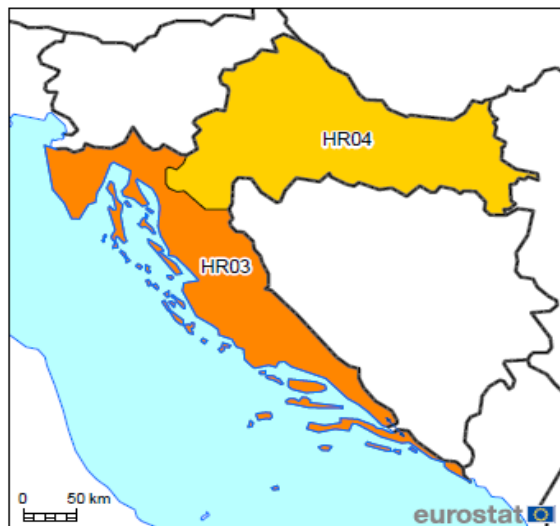
■ Skroman -	■ Snažan -
■ Skroman	■ Snažan
■ Skroman +	■ Snažan +
■ Umjeren -	■ Vođa -
■ Umjeren	■ Vođa
■ Umjeren +	■ Vođa +

Izvor: Europska komisija [online], dostupno na: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/regional_en [25.5.2020.]

Poredak europskih regija temelji se na izračunu regionalne ocjene inovativnosti koji se računa uz pomoć 17 pokazatelja inovativnosti, dok se EIS zasniva na izračunu indeksa na temelju 27 pokazatelja. Razlike u metodologiji nastale su zbog manje dostupnosti pokazatelja na razini regija, pa se u izračunu ocjene inovativnosti regija pribjegava i procjenama nekih pokazatelja.

Slika 33. Prikaz hrvatskih regija

Izvor: Europska komisija [online], dostupno na: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/regional_en [25.5.2020.]

Kako je spomenuto, Jadranska Hrvatska (HR03) je skroman inovator gornje trećine (+), te je prema regionalnoj ocjeni inovativnosti pozicionirana kao 216. regija na ljestvici od ukupno 238 regija u godini 2019. Istodobno je Kontinentalna Hrvatska znatno bolje pozicionirana regija, na 177. mjestu te pripada skupini regija koje su umjereni inovatori donje trećine (-). Nepovoljna je i činjenica da je ukupna ocjena inovativnosti Jadranske Hrvatske između godina 2011. i 2019. smanjena za 3,2%. Nasuprot tome, ukupna ocjena inovativnosti Kontinentalne Hrvatske povećana je 1,7% u istome razdoblju.

Autori RIS 2019. ističu kako je zamijećeno u devet godina praćenja inovativnosti regija da je najveće povećanje inovativnosti među umjerenim inovatorima, a najslabije među skromnim inovatorima. Unatoč dobroj poziciji Slovenije među posttranzicijskim gospodarstvima, i slovenske su regije doživjele pogoršanje ocjene u tome razdoblju.

Tablica 67. Ocjena regionalne inovativnosti za Jadransku i Kontinentalnu Hrvatsku u 2019.

NUTS	Regija	RII	Rang	Grupa	Promjena
HR03	Jadranska Hrvatska	45,0	216	Skroman inovator+	-3,2
HR04	Kontinentalna Hrvatska	58,5	177	Umjeren inovator	1,7

Izvor: Europska komisija [online], dostupno na: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/regional_en [25.5.2020.]

U kategoriji „Skromnih inovatora“ nalazi se 30 regija, a Jadranska Hrvatska zauzela je 7. mjesto s 45% dostignuća prema EIS kriterijima za inovativnost.

Tablica 68. Vodećih 10 "Skromnih inovatora"

Rang	Regija	RII 2019
1	Észak-Alföld (HU32)	49,7
2	Šumadija and Western Serbia (RS21)	48,9
3	Mazowiecki regionalny (PL92)	47,0
4	Lubelskie (PL81)	46,2
5	Swietokrzyskie (PL72)	46,1
6	Kujawsko-Pomorskie (PL61)	46,0
7	Jadranska Hrvatska (HR03)	45,0
8	Castilla-la Mancha (ES42)	44,7
9	Extremadura (ES43)	43,4
10	Podlaskie (PL84)	43,3

Izvor: Europska komisija [online], dostupno na: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/regional_en [25.5.2020.]

U nastavku je dan opis 17 pokazatelja na kojima se temelji izračun regionalne ocjene inovativnosti.

Tablica 69. Opis pokazatelja RIS 2019.

Područje	Pokazatelji	Opis pokazatelja
OKVIRNI UVJETI		
Ljudski resursi	Visokoškolsko obrazovanje	Postotak stanovništva u dobi između 30 i 34 godine sa završenim visokoškolskim obrazovanjem
	Cjeloživotno učenje	Cjeloživotno učenje, udio stanovništva u dobi između 25 i 64 godine upisano u obrazovanje ili obuku s ciljem poboljšanja znanja, vještina i kompetencija
Atraktivni istraživački sustavi	Međunarodne znanstvene zajedničke publikacije	Međunarodne znanstvene zajedničke publikacije na milijun stanovnika
	Najcitiranije znanstvene publikacije	Znanstvene publikacije među 10% najcitiranijih publikacija širom svijeta kao postotak ukupnih znanstvenih publikacija u zemlji
ULAGANJA		
Financije i potpore	Izdaci za istraživanje i razvoj – javni sektor	Izdaci javnog sektora za istraživanje i razvoj, kao % BDP-a
Ulaganja poduzeća	Izdaci za istraživanje i razvoj – poslovni sektor	Izdaci poslovnog sektora za istraživanje i razvoj, kao % BDP-a
	Izdaci za inovacije koje se ne temelje na istraživanju i razvoju	Izdaci MSP za inovacije koje se ne temelje na istraživanju i razvoju, kao % prihoda od prodaje
INOVACIJSKE AKTIVNOSTI		
Inovatori	Inovacije proizvoda/procesa	Udio MSP-a koji uvode proizvodnu ili procesnu inovaciju među svim MSP, u %
	Marketinške/organizacijske inovacije	Udio MSP-a koji uvode marketinšku ili organizacijsku inovaciju među svim MSP, u %
	Mala i srednja poduzeća koja inoviraju interno (in-house)	Udio MSP-a koja inovirano interno među svim MSP, u %
Povezanost	Inovativna mala i srednja poduzeća u suradnji	Inovativna MSP koja surađuju s ostalim MSP, kao % MSP
	Javno-privatne zajedničke publikacije	Zajedničke publikacije javnog i privatnog sektora na milijun stanovnika
Intelektualna imovina	Prijave patenta	Prijave za postupak priznanja patenta na području Europske unije, na milijardu BDP-a izražene prema standardu kupovne moći

	Prijave žiga	Prijave žiga radi zaštite na području Europske unije, na milijardu BDP-a izražene prema standardu kupovne moći
	Prijave dizajna	Prijave dizajna radi zaštite na području Europske unije, na milijardu BDP-a izražene prema standardu kupovne moći
UČINCI		
Utjecaj na zaposlenost	Zaposlenost proizvodnji srednje visoke i visoke tehnologije / uslugama koje su intenzivne znanjem	Zaposlenost proizvodnji srednje visoke i visoke tehnologije / uslugama koje su intenzivne znanjem, kao % ukupne zaposlenosti
Utjecaj na prodaju	Prodaja inovativnih proizvoda koji su novi za poduzeća i tržište	Prodaja inovativnih proizvoda MSP-a koji su novi za poduzeća i tržište, kao % ukupnog prihoda

Izvor: autori prema RIS 2019., str. 8.

Tablicom u nastavku iskazani su pokazatelji RIS 2019. za Jadransku Hrvatsku, zatim normalizirane ocjene pokazatelja i relativni rezultati u usporedbi s Hrvatskom i EU. Za čak šest pokazatelja nisu iskazani podaci, zato što bi njihovo iskazivanje omogućilo ponovni izračun povjerljivih podataka. Prema iskazanim podacima, prednost Jadranske Hrvatske unutar Europske unije jesu ulaganja poduzeća u inovacije koje se ne temelje na istraživanju i razvoju, a u skladu s time, Jadranska Hrvatska je u marketinškim i organizacijskim inovacijama približno na razini ostvarenja Europske unije. Pored ovih ostvarenja, Jadranska Hrvatska je u okvirima Hrvatske, približno na razini zemlje u visokoškolskom obrazovanju, u prijavama za postupak međunarodnog priznanja patenta i u zaposlenosti u srednje visokoj i visokoj tehnološkoj proizvodnji/znanjem intenzivnim uslugama. Slabosti Jadranske Hrvatske u odnosu na Europsku uniju mogu se prepoznati u cjeloživotnome učenju, u izdacima za istraživanje i razvoj poslovnoga sektora, u znanstvenim publikacijama i zaštiti intelektualnog vlasništva.

Tablica 70. Pokazatelji za Jadransku Hrvatsku (HR03)⁴

Pokazatelji	Podaci	Normalizirana ocjena	U odnosu na	
			RH	EU
Visokoškolsko obrazovanje	28.2	0.250	97	54
Cjeloživotno učenje	1.9	0.039	76	13
Međunarodne znanstvene zajedničke publikacije	407	0.360	89	63
Najcitiranije znanstvene publikacije	0.038	0.184	91	34
Izdaci za istraživanje i razvoj – javni sektor	0.24	0.305	67	53
Izdaci za istraživanje i razvoj – poslovni sektor	0.11	0.137	45	23
Izdaci za inovacije se ne temelje na istraživanju i razvoju	±	0.969	±	±
Inovacije proizvoda/procesa	±	0.333	±	±
Marketinške/organizacijske inovacije	±	0.444	±	±
Mala i srednja poduzeća koja inoviraju interno (in-house)	±	0.309	±	±
Inovativna mala i srednja poduzeća u suradnji	±	0.249	±	±
Javno-privatne zajedničke publikacije	3.7	0.123	46	30
Prijave patenta	1.49	0.111	95	26
Prijave žiga	2.06	0.140	88	32
Prijave dizajna	0.48	0.147	58	30
Zaposlenost u proizvodnji srednje visoke i visoke tehnologije/uslugama koje su intenzivne znanjem	12.0	0.366	96	73
Prodaja inovativnih proizvoda koji su novi za poduzeća i tržište	±	0.341	±	±

⁴ ± Rezultati koji u relativni u odnosu na EU nisu prikazani zato što bi omogućili ponovni izračun povjerljivih regionalnih podataka iz Istraživanja Zajednice o inovacijama.

<i>Prosječna ocjena</i>	--	0.283	--	--
<i>EIS-RIS faktor korekcije za zemlju</i>	--	0.773	--	--
<i>Regionalni inovacijski indeks za 2019.</i>	--	0.219	--	--
<i>Regionalni inovacijski indeks za 2019. (ista godina)</i>	--	--	82.2	45.0
<i>Regionalni inovacijski indeks za 2019. (usporedba s EU 2011.)</i>	--	--	--	47.1
<i>Regionalni inovacijski indeks za 2011.</i>	--	0.233	--	--
<i>Regionalni inovacijski indeks za 2011. (ista godina)</i>	--	--	89.7	50.3
<i>Regionalni inovacijski indeks – promjena između 2011. i 2019.</i>	--	-3.2	--	--

Izvor: Europska komisija [online], dostupno na: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/regional_en [25.5.2020.]

Dio razlika u ocjenama regija moguće je objasniti razlikama u gospodarskoj strukturi. Podaci o gospodarskoj strukturi Jadranske regije, kao i demografsko-ekonomski podaci dani su tablicom u nastavku. Gospodarska struktura Jadranske Hrvatske prema danj raspodjeli sličnija je strukturi EU-28 nego gospodarskoj strukturi Hrvatske. Jadranska Hrvatska ipak, u usporedbi s Hrvatskom (17,1%) i EU-28 (15,4%), ima niži udio industrijske proizvodnje (11,9%). No, potrebno je istaknuti kako je Primorsko-goranska županija u ovome pogledu drukčija od Jadranske Hrvatske, s 18,0% zaposlenih u industrijskoj proizvodnji u 2017., prema podacima Državnoga zavoda za statistiku. Nadalje, zaposlenost je u uslužnim djelatnostima u Jadranskoj Hrvatskoj (66,9%) iznadprosječna, kako u usporedbi s Hrvatskom (58,3%), tako i u usporedbi s EU-28 (64,1%). Ova razlika može se objasniti većim udjelom turizma i povezanih djelatnosti u Jadranskoj Hrvatskoj. Prosječan broj zaposlenih po poduzeću 2015. – 2016. u Jadranskoj Hrvatskoj niži od prosjeka Hrvatske i EU, a to govori o manjoj prosječnoj veličini poduzeća. Ta je činjenica važna u planiranju regionalnih i lokalnih inovacijskih sustava, jednako struktura tehnološke složenosti regionalnog gospodarstva.

Premda je BDP po stanovniku u Jadranskoj Hrvatskoj niži od prosjeka Hrvatske i EU, njegov je rast brži od rasta u Europskoj uniji zbog usvajanja novih tehnologija i sustizanja koraka s naprednijim gospodarstvima. Gustoća naseljenosti stanovništva i stupanj urbanizacije u Jadranskoj Hrvatskoj niži su nego u Hrvatskoj, a čak znatno niži nego u Europskoj uniji. Stupanj urbanizacije povezan je s prednostima aglomeracijskih ekonomija.

Tablica 71. Pokazatelji za Jadransku Hrvatsku (HR03)

Pokazatelji	HR03	HR	EU-28
Udio zaposlenosti u:			
Poljoprivredi i rudarstvu (A-B)	4.7	8.2	4.6
Proizvodnji (C)	11.9	17.1	15.4
Komunalnim uslugama i građevinarstvu (D-F)	9.3	9.4	8.2
Uslužnim djelatnostima (G-N)	66.9	58.3	64.1
Javnoj upravi (O-U)	7.1	6.9	7.0
Prosječan broj zaposlenih po poduzeću (veličina poduzeća) 2015. – 2016.	5.0	6.7	5.5
BDP po stanovniku (SKM), 2017.	17,800	18,500	30,000
Rast BDP-a po stanovniku (SKM), 2013. – 2017.	3.69	3.70	2.86
Gustoća naseljenosti stanovništva	56	74	118
Stupanj urbanizacije, 2018.	60.4	64.8	76.0
Broj stanovnika, 2018. (u 000)	1,380	4,110	512,380

Izvor: Europska komisija [online], dostupno na: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/regional_en [25.5.2020.]

4.4.3. Brzorastući sektori/tehnološki trendovi u gospodarstvu

Prepoznavanje brzorastućih sektora u Primorsko-goranskoj županiji u ovome se poglavlju temelji na pokazatelju proizvodnosti rada i na dinamici rasta broja zaposlenih. Podaci o proizvodnosti rada mjereni su prihodom po zaposlenome prema djelatnostima Primorsko-goranske županije u razdoblju 2015. – 2018. prikazani su tablicom u nastavku. Potrebno je istaknuti kako je u izračunu proizvodnosti rada korišten broj zaposlenih na temelju sati rada, a ne na temelju broja osoba.

Prema podacima FINA-e, u razdoblju 2015. – 2018. godine Primorsko-goranska županija bilježi pozitivnu godišnju prosječnu stopu rasta proizvodnosti u razini 3,1%. Vodeća djelatnost prema analiziranim podacima je djelatnost socijalne skrbi bez smještaja u kojoj se bilježi rast od 33,6%. Zabilježni rezultat je posljedica snažnog pada broja zaposlenih, koji je brži od smanjenja ukupnih prihoda. Zatim slijedi djelatnost proizvodnje odjeće u kojoj se bilježi konstantan porast proizvodnosti u promatranom razdoblju, po prosječnoj godišnjoj stopi od 28,2%, većinom kao rezultat pada broja zaposlenih u 2016. godini i značajnog rasta ukupnih prihoda djelatnosti u 2017. godini. Uočeni trend povećanja prihoda se zadržao. Telekomunikacije su na trećem mjestu s 27,2% godišnjega povećanja i visokim prihodima po zaposlenome u 2016. i 2018. godini. Ova djelatnost je na tako visokome mjestu zahvaljujući gotovo udvostručenim prihodima u 2016. godini i padu broja zaposlenih u posljednje dvije promatrane godine. Djelatnost proizvodnje filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa je četvrtorangirana prema stopi proizvodnosti zahvaljujući velikom rastu prihoda u 2018. godini (99,1%), pri čemu je prosječan broj zaposlenih ostao isti. Tako je prosječna godišnja stopa rasta proizvodnosti rada u promatranom razdoblju bila 23,2%. Zatim slijedi djelatnost sanacije okoliša te ostale djelatnosti gospodarenja otpadom sa stabilnim trendom rasta od 18,5% od 2015. godine uz značajno povećanje ukupnih prihoda od 43% u 2018. godini kad su iznosili 55,7 milijuna kuna.

S pozitivnom prosječnom godišnjom stopom rasta proizvodnosti rada slijedi proizvodnja metala (17,8%), kreativne umjetničke i zabavne djelatnosti (14,0%), djelatnosti kockanja i klađenja (11,8%), skladištenje i prateće djelatnosti u prijevozu, izdavačke djelatnosti (11,4%), trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima (11,35), emitiranje programa (11,2%), putničke agencije, organizatori putovanja (turoperatori) i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti povezane s njima (10,9%) i informacijske uslužne djelatnosti (10,6%).

Od djelatnosti koje su ostvarile najveću stopu rasta broja zaposlenih u promatranom razdoblju izdvajaju se javna uprava i obrana; obavezno socijalno osiguranje (76,7%), proizvodnja pića (35,2%) i proizvodnja papira i proizvoda od papira (25,2%). Prosječna stopa rasta ukupnoga broja zaposlenih u svih djelatnostima je 4,6%. Najveći prosječni godišnji rast ukupnih prihoda bilježi također javna uprava i obrana; obavezno socijalno osiguranje (79,7%), zatim slijede upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem (23,15) i informacijske uslužne djelatnosti (20,9%).

Pri samom dnu rang ljestvice nalazi se zračni prijevoz sa smanjenjem proizvodnosti rada, godišnje u prosjeku za 23,2%. Uzrok tomu je veliki pad prosječnog broja zaposlenih u 2016. godini (81,6%), uz istodobni pad prihoda u 2016., a osobito u 2017. (-64,6%). Djelatnost proizvodnje papira također je na začelju sa smanjenjem od 18,3%, u prosjeku, a to je direktna posljedica smanjenja prihoda u promatranom razdoblju.

Tablica 72. Prihod po zaposlenome prema djelatnostima

Šifra i opis djelatnosti		Prihod po zaposlenome u tisućama kuna							
Šifra	Opis šifre djelatnosti	2015.	2016.	Indeks 2016/2015.	2017.	Indeks 2017/2016.	2018.	Indeks 2018/2017.	Stopa rasta
Q88	Djelatnosti socijalne skrbi bez smještaja	123	301	244,5	183	60,9	175	95,3	133,6
C14	Proizvodnja odjeće	275	341	124,1	431	126,4	578	134,1	128,2
J61	Telekomunikacije	260	451	173,4	345	76,5	454	131,8	127,2
J59	Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa	620	297	47,8	217	73,0	539	248,9	123,2
E39	Djelatnosti sanacije okoliša te ostale djelatnosti gospodarenja otpadom	363	414	114,2	433	104,4	593	136,9	118,5
C24	Proizvodnja metala	205	195	95,1	223	114,2	321	144,0	117,8
R90	Kreativne, umjetničke i zabavne djelatnosti	367	484	132,0	529	109,3	532	100,6	114,0
R92	Djelatnosti kockanja i klađenja	420	419	99,8	534	127,4	578	108,1	111,8
H52	Skladištenje i prateće djelatnosti u prijevozu	559	632	113,0	723	114,4	780	107,9	111,8
J58	Izdavačke djelatnosti	340	374	110,1	399	106,7	468	117,3	111,4
G46	Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	1.034	1.098	106,3	1.239	112,8	1.421	114,8	111,3
J60	Emitiranje programa	203	190	93,2	245	129,1	272	111,3	111,2
N79	Putničke agencije, organizatori putovanja (turoperator) i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti povezane s njima	1.286	1.298	100,9	1.620	124,8	1.735	107,1	110,9
J63	Informacijske uslužne djelatnosti	286	325	113,6	338	103,9	386	114,4	110,6
G45	Trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima; popravak motornih vozila i motocikala	865	950	109,8	978	103,0	1.151	117,6	110,2
C25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	490	504	102,7	551	109,4	649	117,8	110,0
M73	Promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta	434	444	102,3	666	150,1	504	75,6	109,3
J	INFORMACIJE I KOMUNIKACIJE	362	385	106,2	408	106,1	453	111,0	107,8
D	OPSKRBA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, PLINOM, PAROM I KLIMATIZACIJA	713	761	106,8	694	91,2	867	124,9	107,6
D35	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	713	761	106,8	694	91,2	867	124,9	107,6
N	ADMINISTRATIVNE I POMOĆNE USLUŽNE DJELATNOSTI	465	442	95,0	530	119,8	566	106,9	107,2
A03	Ribarstvo	576	630	109,4	679	107,7	699	103,0	106,7
O	JAVNA UPRAVA I OBRANA; OBVEZNO SOCIJALNO OSIGURANJE	263	342	129,7	331	96,9	309	93,4	106,6
O84	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	263	342	129,7	331	96,9	309	93,4	106,6
S95	Popravak računala i predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo	289	267	92,5	326	121,8	339	104,0	106,1
E38	Skupljanje otpada, djelatnosti obrade i zbrinjavanja otpada; uporaba materijala	380	362	95,3	435	120,2	447	102,8	106,1
H	PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	495	527	106,5	569	107,9	590	103,7	106,0
I55	Smještaj	417	425	101,9	449	105,6	494	110,1	105,9
N80	Zaštitne i istražne djelatnosti	132	132	100,1	140	106,1	156	111,3	105,8
G	TRGOVINA NA VELIKO I NA MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	946	967	102,1	1.047	108,3	1.120	106,9	105,8
C28	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	489	524	107,2	579	110,5	574	99,1	105,6
H50	Vodeni prijevoz	427	435	101,8	489	112,3	500	102,3	105,5
C13	Proizvodnja tekstila	358	351	98,0	409	116,6	415	101,4	105,3

M70	Upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem	401	390	97,4	441	113,1	465	105,5	105,3
M75	Veterinarske djelatnosti	312	318	102,0	328	103,1	361	110,3	105,1
A	POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RIBARSTVO	524	528	100,7	567	107,3	605	106,8	105,0
C22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	554	559	100,9	597	106,8	638	106,9	104,9
Q86	Djelatnosti zdravstvene zaštite	416	432	103,8	462	107,1	480	103,7	104,8
C29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	587	630	107,5	578	91,7	664	114,9	104,7
E	OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA, GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	397	391	98,4	442	113,0	452	102,4	104,6
Q	DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	388	405	104,2	431	106,4	440	102,3	104,3
C20	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	581	669	115,1	689	103,1	652	94,6	104,3
J62	Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima	416	418	100,5	443	106,0	470	106,2	104,2
N81	Usluge u vezi s upravljanjem i održavanjem zgrada te djelatnosti uređenja i održavanja krajolika	126	126	100,1	129	102,5	142	109,7	104,1
H49	Kopneni prijevoz i cjevovodni transport	486	497	102,1	529	106,4	540	102,0	103,5
M71	Arhitektonske djelatnosti i inženjerstvo; tehničko ispitivanje i analiza	440	460	104,6	488	106,0	486	99,7	103,4
A01	Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima	414	355	85,7	378	106,4	446	118,0	103,4
B08	Ostalo rudarstvo i vađenje	1.556	847	54,4	974	115,0	1.370	140,7	103,4
B	RUDARSTVO I VAĐENJE	1.559	847	54,3	974	115,0	1.370	140,7	103,3
C33	Popravak i instaliranje strojeva i opreme	545	585	107,5	595	101,6	596	100,2	103,1
C26	Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	464	444	95,7	460	103,5	505	110,0	103,1
I	DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE	359	360	100,2	366	101,7	388	105,9	102,6
C23	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	509	442	86,9	469	106,1	537	114,5	102,5
C18	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	435	524	120,5	485	92,4	457	94,4	102,4
S96	Ostale osobne uslužne djelatnosti	130	132	101,2	145	110,3	139	95,7	102,4
K	FINANCIJSKE DJELATNOSTI I DJELATNOSTI OSIGURANJA	338	364	107,5	308	84,7	354	115,0	102,4
K66	Pomoćne djelatnosti kod financijskih usluga i djelatnosti osiguranja	274	274	99,9	245	89,6	288	117,7	102,4
C21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka	905	1.049	115,9	1.195	114,0	920	76,9	102,3
F43	Specijalizirane građevinske djelatnosti	413	390	94,5	400	102,6	436	109,0	102,0
C10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	348	338	97,3	362	107,1	366	101,2	101,9
M	STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	395	399	101,1	414	103,8	416	100,3	101,7
L	POSLOVANJE NEKRETNINAMA	737	820	111,3	821	100,0	760	92,6	101,3
L68	Poslovanje nekretninama	737	820	111,3	821	100,0	760	92,6	101,3
G47	Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	903	889	98,5	944	106,2	936	99,2	101,3
R	UMJETNOST, ZABAVA I REKREACIJA	629	565	89,8	662	117,2	636	96,0	101,0
P	OBRAZOVANJE	187	180	96,5	192	106,4	191	99,5	100,8
P85	Obrazovanje	187	180	96,5	192	106,4	191	99,5	100,8
K64	Financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova	652	768	117,8	597	77,7	637	106,7	100,7
E36	Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom	438	451	103,0	454	100,5	445	98,1	100,5

M69	Pravne i računovodstvene djelatnosti	236	230	97,6	231	100,1	237	103,0	100,2
N78	Djelatnosti zapošljavanja	365	369	100,9	397	107,8	365	91,8	100,2
F42	Gradnja građevina niskogradnje	723	716	99,0	757	105,7	721	95,3	100,0
E37	Uklanjanje otpadnih voda	566	629	111,2	628	99,8	558	88,8	99,9
I56	Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	274	271	98,9	261	96,4	273	104,3	99,9
C31	Proizvodnja namještaja	264	283	107,2	257	90,8	261	101,5	99,8
C27	Proizvodnja električne opreme	773	720	93,2	793	110,1	762	96,1	99,8
C	PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	557	546	98,0	571	104,6	549	96,2	99,6
C16	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala	615	555	90,2	652	117,5	589	90,4	99,4
M74	Ostale stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	482	446	92,4	429	96,3	465	108,5	99,1
Q87	Djelatnosti socijalne skrbi sa smještajem	182	192	105,4	200	104,0	175	87,7	99,0
R93	Sportske djelatnosti te zabavne i rekreacijske djelatnosti	682	597	87,6	687	114,9	649	94,5	99,0
F	GRAĐEVINARSTVO	562	550	97,9	528	96,0	540	102,2	98,7
C15	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	242	225	93,0	198	87,6	225	113,8	98,1
C32	Ostala prerađivačka industrija	269	294	109,1	266	90,6	250	93,8	97,9
F41	Gradnja zgrada	555	570	102,8	436	76,5	481	110,3	96,5
N77	Djelatnosti iznajmljivanja i davanja u zakup (leasing)	872	871	99,9	897	102,9	756	84,4	95,7
S	OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	201	201	100,1	214	106,1	173	80,7	95,7
N82	Uredske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti	518	332	64,1	357	107,5	359	100,4	90,7
A02	Šumarstvo i sječa drva	445	273	61,3	273	99,9	300	110,1	90,4
C30	Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	745	675	90,6	777	115,1	503	64,7	90,2
M72	Znanstveno istraživanje i razvoj	542	549	101,2	410	74,8	375	91,3	89,1
H53	Poštanske i kurirske djelatnosti	422	188	44,5	131	69,7	184	140,4	84,9
C11	Proizvodnja pića	956	674	70,5	567	84,2	520	91,6	82,1
C17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	1.255	981	78,2	876	89,2	681	77,8	81,7
H51	Zračni prijevoz	3.151	2.587	82,1	916	35,4	1.035	112,9	76,8
S94	Djelatnosti članskih organizacija	4.448	4.238	95,3	3.536	83,5	918	26,0	68,2
	UKUPNO SVE DJELATNOSTI	580	581	100,2	617	106,2	635	103,0	103,1

Izvor: obrada autora prema podacima FINA-e [online], dostupno na: <https://infobiz.fina.hr/Login>

Propulzivnost djelatnosti prema dinamici zaposlenosti

Proizvodnost jest ključan pokazatelj konkurentnosti, ali regijama i država je jedan od ekonomskih ciljeva puna zaposlenost te je stoga važno analizirati u kojoj su mjeri djelatnosti propulzivne prema dinamici zaposlenosti u županiji. U tu svrhu, djelatnosti (razine dvije znamenke NKD 2007.) razvrstane su prema kvartilima, koristeći pritom udio u županijskoj zaposlenosti, kako slijedi u nastavku:

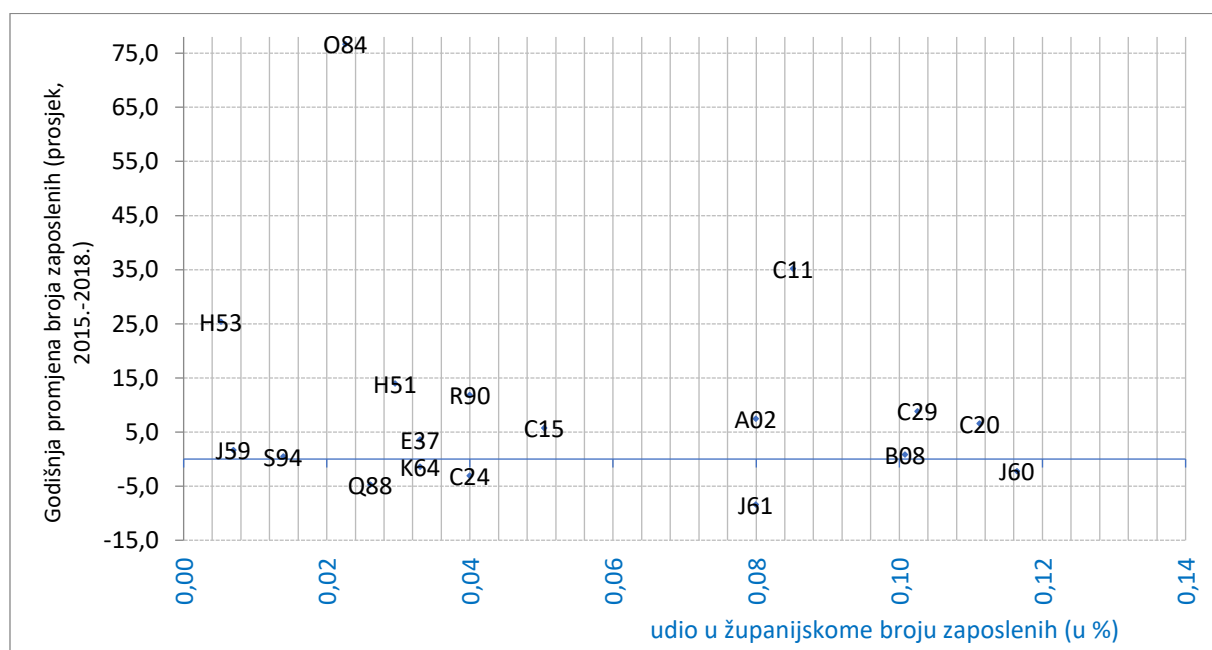
- prvi kvartil uključuje djelatnosti s udjelom u županijskoj zaposlenosti do 0,12%;
- drugi kvartil uključuje djelatnosti s udjelom u županijskoj zaposlenosti većim od 0,13%, do 0,43%;
- treći kvartil uključuje djelatnosti s udjelom u županijskoj zaposlenosti većim od 0,44%, do 1,50%;
- četvrti kvartil uključuje djelatnosti s udjelom u županijskoj zaposlenosti većim od 1,51%, do 12,57%.

Potrebno je istaknuti kako se u analizi koristi broj zaposlenih na bazi sata rada, a ne na osnovi broja osoba.

a) Djelatnosti s udjelom u županijskoj zaposlenosti do 0,12%

Slikom u nastavku prikazane su prosječne godišnje stope promjene broja zaposlenih u razdoblju 2015. – 2018. djelatnosti prvoga kvartila, s udjelom zaposlenosti u županijskoj zaposlenosti do 0,12%. Ukupno je 18 djelatnosti uvršteno u prvi kvartil. **Najbrže rastuće djelatnosti, s izuzetno visokim stopama rasta u prvome kvartilu ostvarile su Q84 Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje (76,7%), C11 Proizvodnja pića (35,2%) i H53 Poštanske i kurirske djelatnosti (25,4%).** Nadalje, visoke stope rasta, iznad 10%, ostvarile su H51 Zračni prijevoz i R90 Kreativne, umjetničke i zabavne djelatnosti, dok su stope između 5 i 10% ostvarile djelatnosti C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda, A02 Šumarstvo i sječa drva, C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica i C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda.

Slika 34. Prosječna godišnja stopa promjene broja zaposlenih (2015. – 2018.) u djelatnostima u prvom kvartilu, u 2015. u PGŽ

Izvor: izračun autora prema podacima infoBIZ, FINA na dan 14.6.2020.

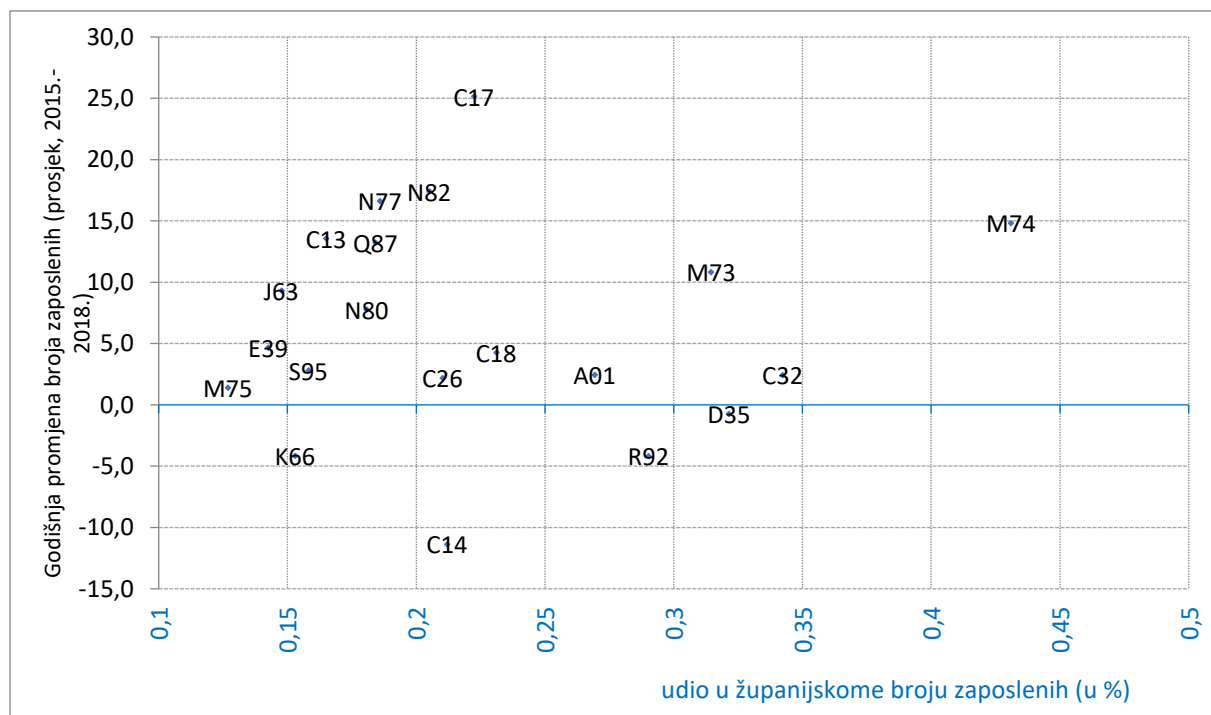
Napomena:

A02	Šumarstvo i sječa drva	J59	Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa
B08	Ostalo rudarstvo i vađenje	J60	Emitiranje programa
C11	Proizvodnja pića	J61	Telekomunikacije
C15	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	K64	Financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova
C20	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	Q84	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje
C24	Proizvodnja metala	Q88	Djelatnosti socijalne skrbi bez smještaja
C29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	R90	Kreativne, umjetničke i zabavne djelatnosti
E37	Uklanjanje otpadnih voda	S94	Djelatnosti članskih organizacija
H51	Zračni prijevoz		
H53	Poštanske i kurirske djelatnosti		

b) Djelatnosti s udjelom u županijskoj zaposlenosti između 0,13% i 0,43%

U drugom je kvartilu uvršteno 20 djelatnosti. Najbrže rastuće djelatnosti, s povećanjem broja zaposlenih većim od 15% jesu C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira, N82 Uredske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti i N77 Djelatnosti iznajmljivanja i davanja u zakup (leasing). U rasponu povećanja od 10 do 15% čak su četiri djelatnosti: M74 Ostale stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, C13 Proizvodnja tekstila, Q87 Djelatnosti socijalne skrbi sa smještajem i M73 Promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta. Stope povećanja zaposlenosti između 5 i 10% ostvarile su djelatnosti J63 Informacijske uslužne djelatnosti i N80 Zaštitne i istražne djelatnosti. Potrebno je istaknuti kako je poprilično dubok pad u razdoblju zabilježen u djelatnosti C14 Proizvodnja odjeće (-11,4%).

Slika 35. Prosječna godišnja stopa promjene broja zaposlenih (2015. – 2018.) u djelatnostima u drugom kvartilu u 2015. u PGŽ

Izvor: izračun autora prema podacima infoBIZ, FINA na dan 14.6.2020.

Napomena:

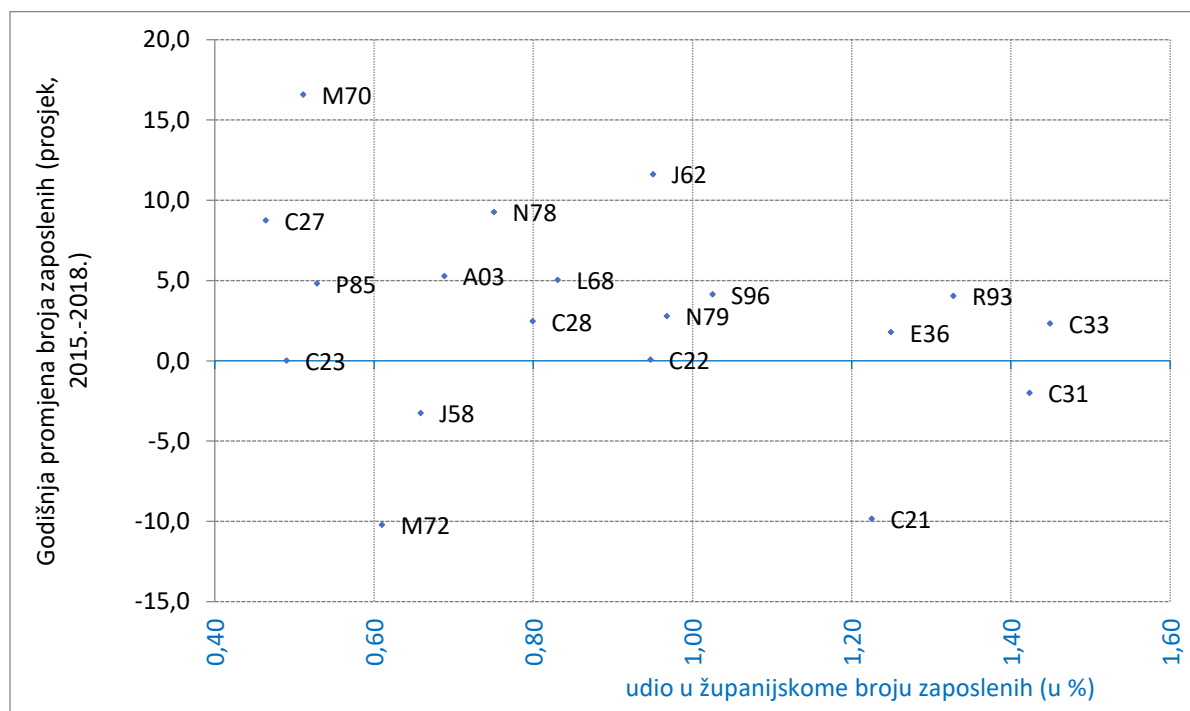
A01	Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima	C14	Proizvodnja odjeće
C13	Proizvodnja tekstila	C17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira
		C18	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa

C26	Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	M74	Ostale stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti
C32	Ostala prerađivačka industrija	M75	Veterinarske djelatnosti
D35	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	N77	Djelatnosti iznajmljivanja i davanja u zakup (leasing)
E39	Djelatnosti sanacije okoliša te ostale djelatnosti gospodarenja otpadom	N80	Zaštitne i istražne djelatnosti
J63	Informacijske uslužne djelatnosti	N82	Uredske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti
K66	Pomoćne djelatnosti kod financijskih usluga i djelatnosti osiguranja	Q87	Djelatnosti socijalne skrbi sa smještajem
M73	Promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta	R92	Djelatnosti kockanja i klađenja
		S95	Popravak računala i predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo

c) Djelatnosti s udjelom u županijskoj zaposlenosti između 0,44% i 1,50%

U trećem kvartilu uvršteno je 19 djelatnosti. U ovome je kvartilu veći udio djelatnosti u županijskoj zaposlenosti povezan sa slabijim povećanjem zaposlenosti. Najbrže rastuće djelatnosti su M70 Upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem (16,6%) i J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima (11,6%). U smislu strukture regionalnoga gospodarstva radi se o pozitivnim kretanjima zato što su ovo djelatnosti s intenzivnim udjelom znanja, tj. usluge više dodane vrijednosti. Relativno su visoke stope povećanja broja zaposlenih u C27 Proizvodnja električne opreme i N78 Djelatnosti zapošljavanja. No, u nekoliko je djelatnosti i veći pad broja zaposlenih, a najveći je u M72 Znanstveno istraživanje i razvoj i C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka.

Slika 36. Prosječna godišnja stopa promjene broja zaposlenih (2015. – 2018.) u djelatnostima u trećem kvartilu u 2015. u PGŽ

Izvor: izračun autora prema podacima infoBIZ, FINA na dan 14.6.2020.

Napomena:

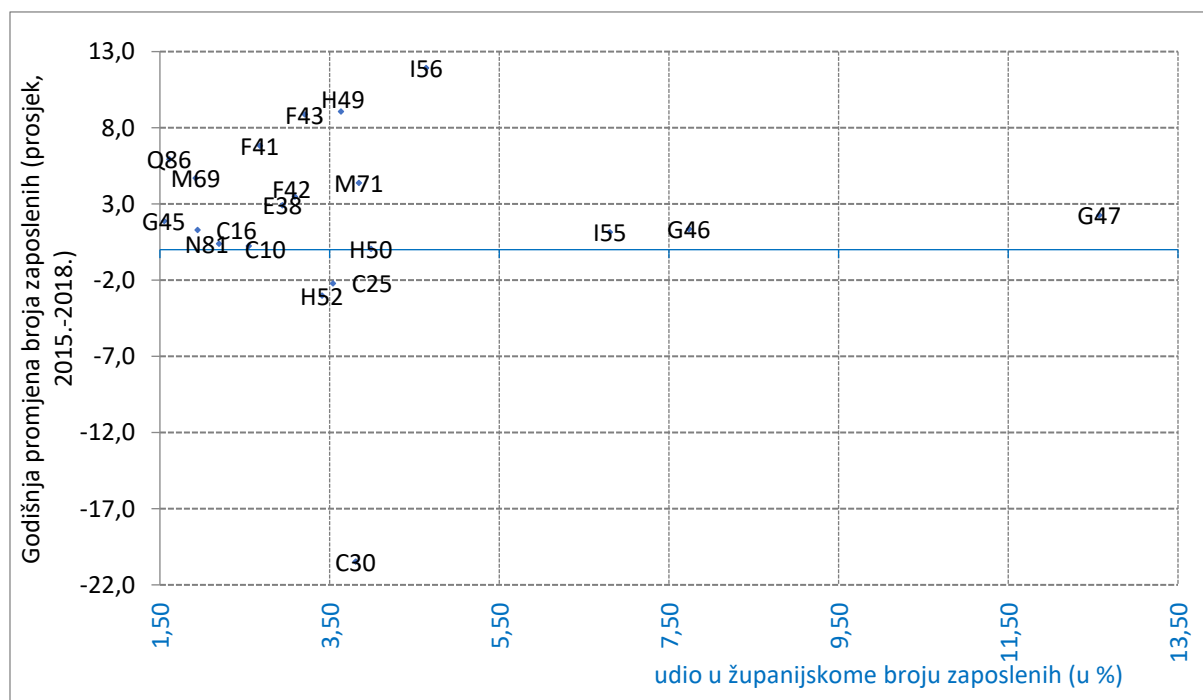
A03	Ribarstvo	C23	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda
C21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka	C27	Proizvodnja električne opreme
C22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	C28	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.

C31	Proizvodnja namještaja	M72	Znanstveno istraživanje i razvoj
C33	Popravlak i instaliranje strojeva i opreme	N78	Djelatnosti zapošljavanja
E36	Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom	N79	Putničke agencije, organizatori putovanja (turoperatori) i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti povezane s njima
J58	Izdavačke djelatnosti	P85	Obrazovanje
J62	Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima	R93	Sportske djelatnosti te zabavne i rekreacijske djelatnosti
L68	Poslovanje nekretninama	S96	Ostale osobne uslužne djelatnosti
M70	Upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem		

d) Djelatnosti s udjelom u županijskoj zaposlenosti većim od 1,50%

U posljednjem kvartilu uvrštene su djelatnosti s najvećim udjelom u županijskoj zaposlenosti. Ukupno je 20 djelatnosti u ovome kvartilu, a većina ih je između 1,51% i 5% udjela u županijskome broju zaposlenih. Među brzorastućim djelatnostima s udjelom u županijskoj zaposlenosti do 5% izdvajaju se: I56 Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića (11,9% godišnjeg povećanja broja zaposlenih), H49 Kopneni prijevoz i cjevovodni transport (9,0% povećanja), F43 Specijalizirane građevinske djelatnosti (8,9% povećanja), F41 Gradnja građevina niskogradnje (6,8% povećanja) i Q86 Djelatnosti zdravstvene zaštite (5,9% il povećanja). Promotrite li se djelatnosti s veoma velikim udjelom u županijskoj zaposlenosti, vidljivo je kako je u tim djelatnostima zabilježeno znatno sporije povećanje broja zaposlenih: I55 Smještaj s 6,8% udjela u županijskoj zaposlenosti ima 1,1% godišnjeg povećanja, G46 Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima s 7,7% udjela u županijskoj zaposlenosti ima povećanje od 1,4% godišnje, dok G47 Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima kao djelatnost s najvećim udjelom u županijskoj zaposlenosti (12,6%) bilježi godišnje prosječno povećanje broja zaposlenih od 2,3%. U C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava, tj. brodogradnji zabilježeno veliko smanjenje broja zaposlenih, većinom na prijelazu iz godine 2016. u 2017.

Slika 37. Prosječna godišnja stopa promjene broja zaposlenih (2015. – 2018.) u djelatnostima u četvrtom kvartilu u 2015. u PGŽ

Izvor: izračun autora prema podacima infoBIZ, FINA na dan 14.6.2020.

Napomena:

C10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda
C16	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala
C25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme
C30	Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava
E38	Skupljanje otpada, djelatnosti obrade i zbrinjavanja otpada; uporaba materijala
F41	Gradnja zgrada
F42	Gradnja građevina niskogradnje
F43	Specijalizirane građevinske djelatnosti
G45	Trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima; popravak motornih vozila i motocikala
G46	Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima
G47	Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima
H49	Kopneni prijevoz i cjevovodni transport
H50	Vodeni prijevoz
H52	Skladištenje i prateće djelatnosti u prijevozu
I55	Smještaj
I56	Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića
M69	Pravne i računovodstvene djelatnosti
M71	Arhitektonske djelatnosti i inženjerstvo; tehničko ispitivanje i analiza
N81	Usluge u vezi s upravljanjem i održavanjem zgrada te djelatnosti uređenja i održavanja krajolika
Q86	Djelatnosti zdravstvene zaštite

Tehnološki trendovi u gospodarstvu

Tehnološke je trendove u gospodarstvu moguće pratiti u promjeni intenziteta stupnja znanja i tehnologija koje se koriste u **poduzetničkom sektoru** regionalnoga gospodarstva, zatim uz pomoć pokazatelja ulaganja u proizvodne kapacitete i opremu te uz pomoć pokazatelja ulaganja u ljudski kapital. Potonji su pokazatelji predočeni u ranijim poglavljima ovog dokumenta. Tehnološka složenost i preciznost usko su vezani s dodanom vrijednošću, naime što su proizvodi složeniji i izrađeni s većim stupnjem preciznosti, to ih se teže kopirati te imaju ugrađenu veću dodanu vrijednost, a ona se ugrađuje u veći nacionalni ili regionalni dohodak. Kvalitetnu perspektivu slike složenosti tehnologija i znanja poduzetničkog sektora moguće je dobiti primjenom Eurostatove klasifikacije industrijskih i uslužnih djelatnosti (na razini 2 znamenke NKD-a) kojom se te djelatnosti razvrstavaju u devet skupina.

Uslužne djelatnosti razvrstavaju se u sljedeće skupine s obzirom na stupanj znanja i složenost tehnologija:

- Visokotehnološke usluge, intenzivne znanjem
- Usluge intenzivne znanjem – tržišne
- Usluge intenzivne znanjem – ostale
- Usluge s niskim intenzitetom znanja – tržišne
- Usluge s niskim intenzitetom znanja – ostale.

Grane prerađivačke industrije razvrstavaju se u sljedeće skupine s obzirom na stupanj znanja i složenost tehnologija:

- Visokotehnološke industrije
- Industrije srednje visoke tehnologije
- Industrije srednje niske tehnologije
- Industrije niske tehnologije.

Tablicom u nastavku predočena je referentna klasifikacija Eurostata te su uvrštene djelatnosti koje pripadaju pojedinim tehnološkim skupinama.

Tablica 73. Usluge i industrije prema intezitetu znanja i tehnologije – metodologija

Usluge				
Visokotehnološke usluge, intenzivne znanjem	Usluge intenzivne znanjem – tržišne	Usluge intenzivne znanjem – ostale	Usluge s niskim intenzitetom znanja - tržišne	Usluge s niskim intenzitetom znanja – ostale
J59 Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa	H50 Vodeni prijevoz	J58 Izdavačke djelatnosti	G45 Trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima; popravak motornih vozila i motocikala	H53 Poštanske i kurirske djelatnosti
J60 Emitiranje programa	H51 Zračni prijevoz	M75 Veterinarske djelatnosti	G46 Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	
J61 Telekomunikacije	M69 Pravne i računovodstvene djelatnosti		G47 Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	
J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima	M70 Upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem		H49 Kopneni prijevoz i cjevovodni transport	
J63 Informacijske uslužne djelatnosti	M71 Arhitektonske djelatnosti i inženjerstvo; tehničko ispitivanje i analiza		H52 Skladištenje i prateće djelatnosti u prijevozu	
M72 Znanstveno istraživanje i razvoj	M73 Promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta		I55 Smještaj	
	M74 Ostale stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti		I56 Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	
	N78 Djelatnosti zapošljavanja		L68 Poslovanje nekretninama	
	N80 Zaštitne i istražne djelatnosti		N77 Djelatnosti iznajmljivanja i davanja u zakup (leasing)	
			N79 Putničke agencije, organizatori putovanja (turooperatori) i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti povezane s njima	
			N81 Usluge u vezi s upravljanjem i održavanjem zgrada te djelatnosti uređenja i održavanja krajolika	
			N82 Uredske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti	

Nastavak tablice.

Industrije			
Visokotehnološke industrije	Industrije srednje visoke tehnologije	Industrije srednje niske tehnologije	Industrije niske tehnologije
<p>C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka</p> <p>C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda</p>	<p>C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda</p> <p>C27 Proizvodnja električne opreme</p> <p>C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.</p> <p>C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica</p> <p>C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava</p>	<p>C19 Proizvodnja koks i rafiniranih naftnih proizvoda</p> <p>C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike</p> <p>C23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda</p> <p>C24 Proizvodnja metala</p> <p>C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme</p> <p>C33 Popravak i instaliranje strojeva i opreme</p>	<p>C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda</p> <p>C11 Proizvodnja pića</p> <p>C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda</p> <p>C13 Proizvodnja tekstila</p> <p>C14 Proizvodnja odjeće</p> <p>C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda</p> <p>C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala</p> <p>C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira</p> <p>C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa</p>

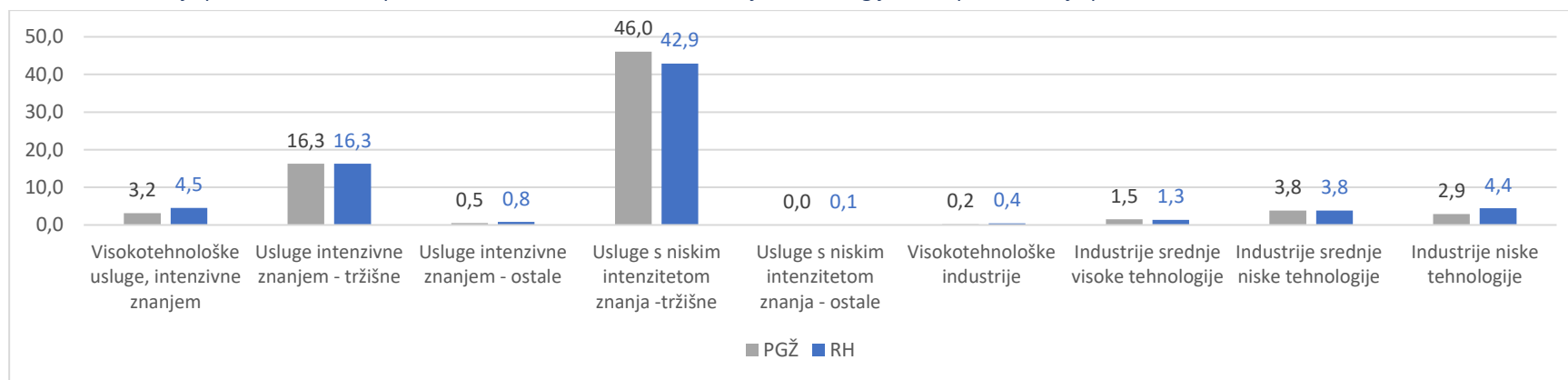
Izvor: Europska komisija, 2019. prema Eurostatu.

Klasifikacija Eurostata primijenjena je na podatke o poduzetnicima u Primorsko-goranskoj županiji i Republici Hrvatskoj. Potrebno je istaknuti kako klasifikacijom nisu obuhvaćene sve uslužne djelatnosti, nego samo neke. Slika u nastavku prikazuje strukturu poduzetnika prema tehnološkim skupinama, na osnovi broja svih poduzetnika u Primorsko-goranskoj županiji i Republici Hrvatskoj u godini 2018. Moguće je zamijetiti kako tehnološka struktura Primorsko-goranske županije ne odudara značajnije od tehnološke strukture hrvatskoga gospodarstva. Strukturom

prevladavaju, kako u zemlji, tako i u županiji tržišne usluge s niskim intenzitetom znanja (turizam, trgovina, skladištenje, kopneni prijevoz) i tržišne usluge intenzivne znanjem (prijevoz i visokostručne usluge). Udio visokotehnoloških usluga (uključuju IKT, telekomunikacije, istraživanje i razvoj) niži je u zemlji i u županiji, s neznatno nižim udjelom u županiji. Sam udio industrijskih skupina znatno je niži od udjela uslužnih skupina, a u industriji prevladavaju skupine s manje složenim tehnologijama – industrije srednje niske tehnologije i industrije niske tehnologije.

Slika 38. Udio broja poduzetnika u skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u ukupnome broju poduzetnika u PGŽ i RH u 2018., u %

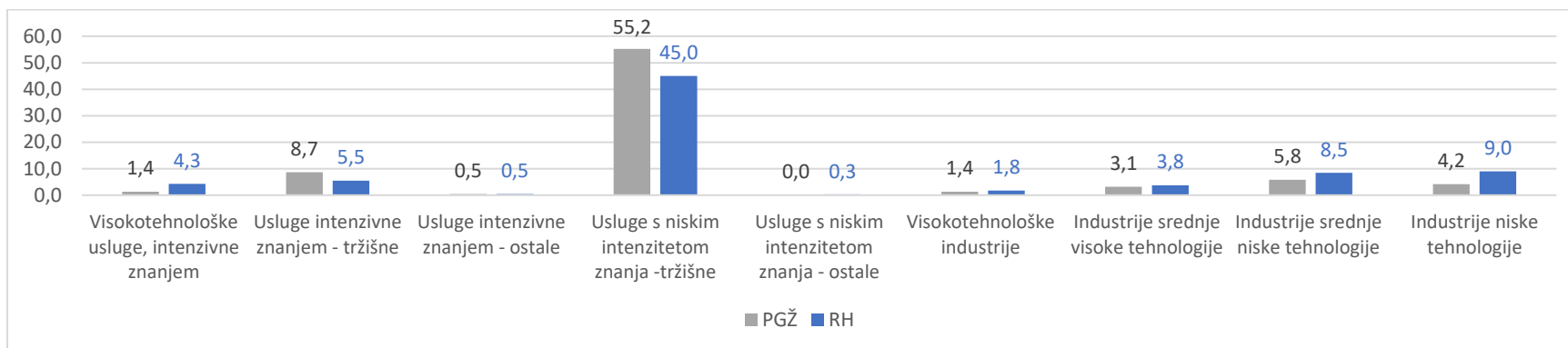

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

U sljedećim su dvjema slikama predloženi pokazatelji prihoda prema tehnološkim skupinama. Struktura tehnoloških skupina prema ukupnim prihodima, ponovno prevladavaju tržišne usluge s niskim intenzitetom znanja i tržišne usluge intenzivne znanjem. Županija ima veći udio tržišnih usluga intenzivnih znanjem (8,7%) od Hrvatske (5,5%), pa se to može

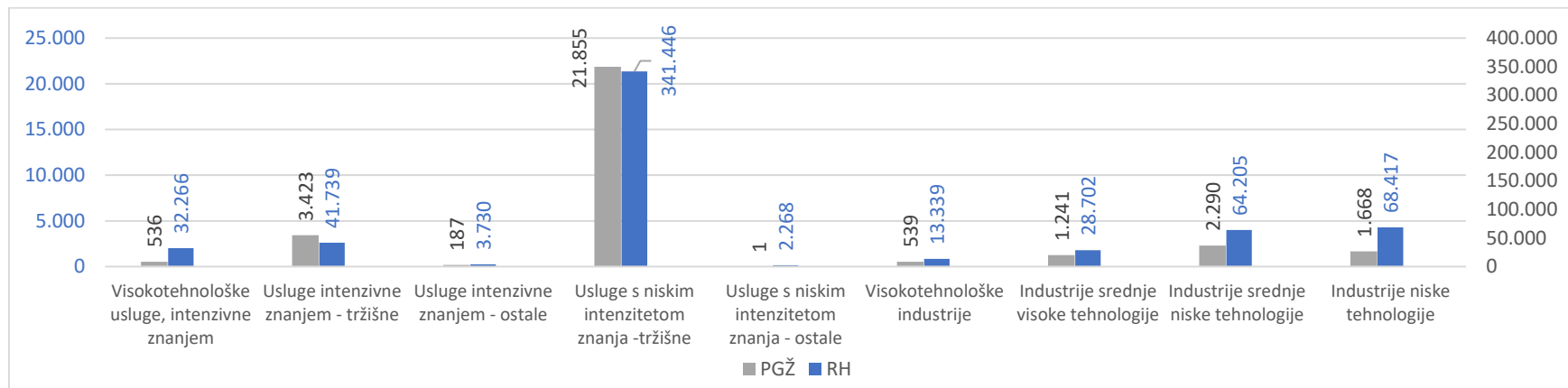
ocijeniti snagom. No, udio visokotehnoloških usluga je relativno nizak (1,4%) u usporedbi s Hrvatskom (4,3%), a to je zamijećeno i ranije u ovome dokumentu. U tehnološki složenijim industrijama, županija je približno na razini zemlje, dok je udio prihoda u tehnološki manje složenim industrijama u županiji znatno niži.

Slika 39. Udio prihoda poduzetnika u skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u ukupnim prihodima poduzetnika u PGŽ i RH u 2018., u %

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

Slika 40. Prihodi poduzetnika prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u milijunima kuna

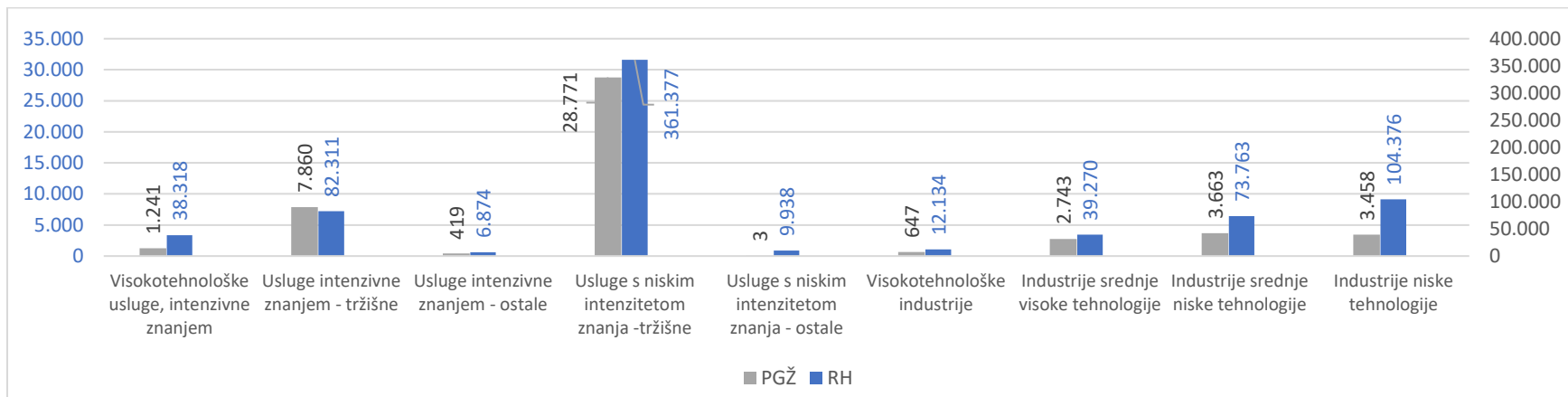

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

Nadalje su predočeni pokazatelji ekvivalenta broja zaposlenih temeljem sati rada, prema tehnološkim skupinama. Struktura zaposlenih prema tehnološkim skupinama vjerno prati strukturu prihoda, kako u županiji, tako i u Hrvatskoj. Ne samo prihodom, nego i brojem zaposlenih u županiji

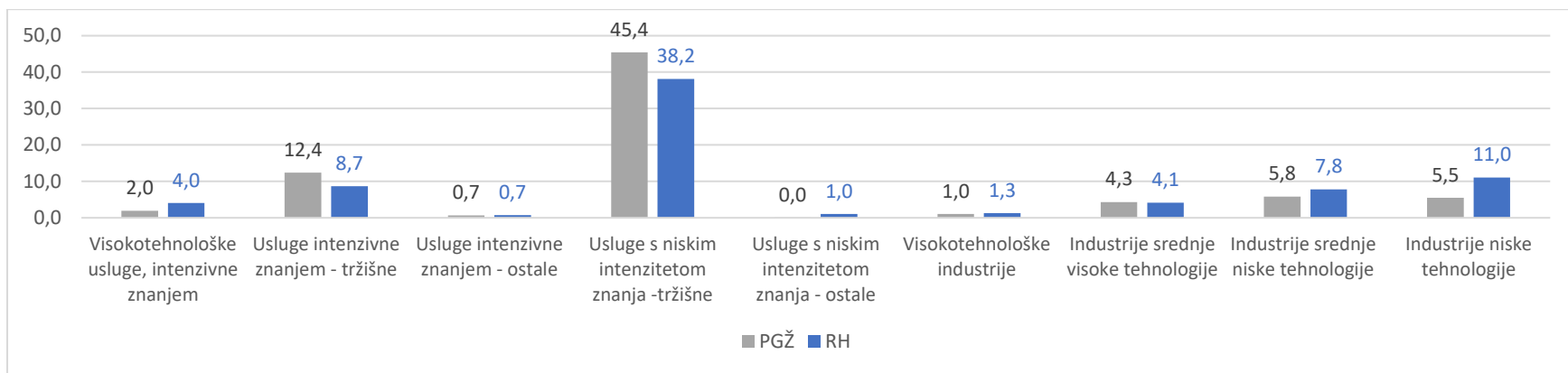
prevladavaju usluge s niskim intenzitetom znanja te tržišne usluge intenzivne znanjem. Među industrijskim skupinama, najmanje je zaposlenih u visokotehnološkim industrijama (647), dok je u ostalim industrijskim skupinama broj zaposlenih u rasponu 2.743 - 3.663.

Slika 41. Broj zaposlenih kod poduzetnika prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u milijunima kuna

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

Slika 42. Udio zaposlenih kod poduzetnika u skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u uk. broju zaposlenih kod poduzetnika u PGŽ i RH u 2018., u %

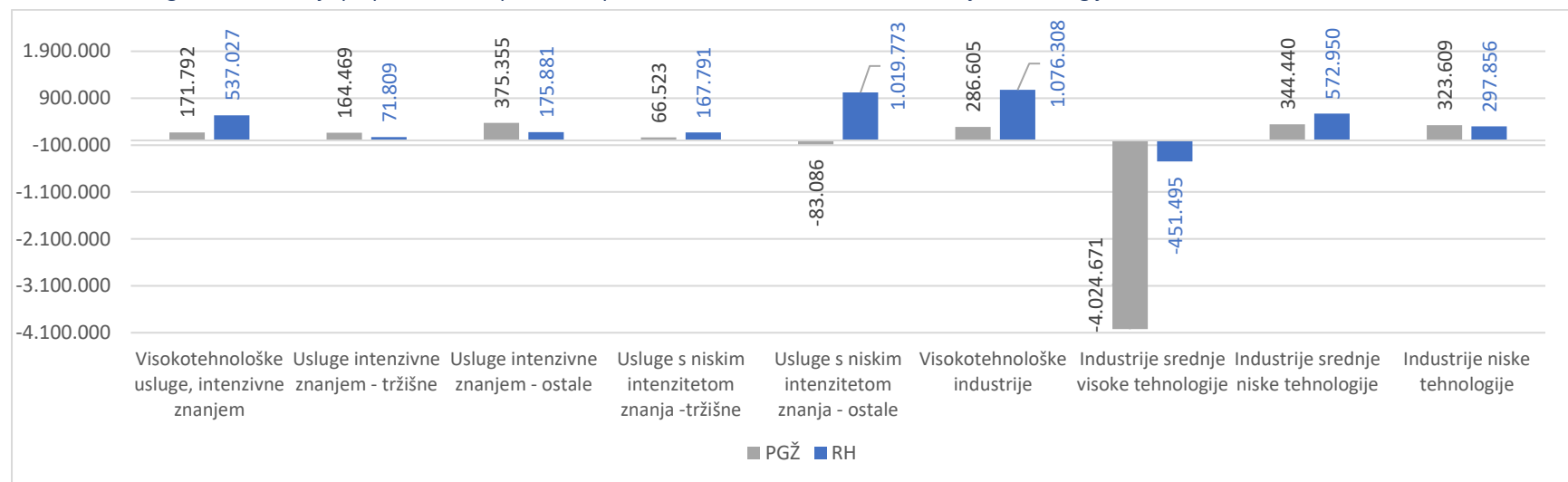

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

Među promatranim pokazateljima tehnoloških skupina jest i dobit/gubitak po poduzetniku. U godini 2018. poduzetnici u županiji ostvarili su dobit u svim tehnološkim skupinama usluga i industrija osim u uslugama s niskim intenzitetom znanja i u industrijama srednje visoke tehnologije u kojima je 4,3% zaposlenih kod poduzetnika. Ova industrijska skupina bilježi gubitak i na razini Hrvatske. Najveća je prosječna dobit po poduzetniku u županiji u 2018. ostvarena u ostalim uslugama intenzivnima znanjem, u visokotehnološkim industrijama, u industrijama srednje niske tehnologije i

u industrijama niske tehnologije. Prevladavajuće tržišne usluge s niskim intenzitetom znanja ostvaruju slabiju dobit po poduzetniku, kako u usporedbi s ostalim tehnološkim skupinama u županiji, tako i u usporedbi s istom tehnološkom skupinom u Hrvatskoj. Moguće je to objasniti velikom brojem poduzetnika u toj skupini, tj. fragmentiranošću skupine.

Slika 43. Dobit/gubitak razdoblja po poduzetniku prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u kunama

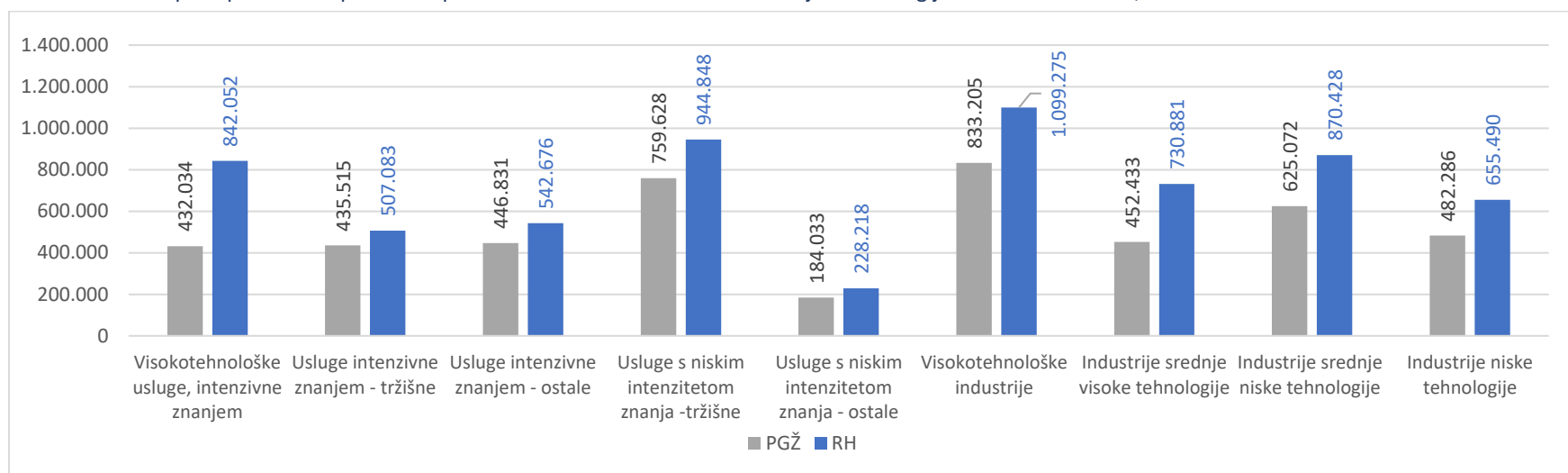

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

Prihodi po zaposlenome kod poduzetnika prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u županiji su u svim skupinama u godini 2018. niži nego u Hrvatskoj. No, odnosi vrijednosti među industrijskim tehnološkim skupinama približno su slični – najveći je prihod po zaposlenome u županiji u visokotehnološkim industrijama (833.205 kuna), zatim u industrijama srednje niske tehnologije (625.072 kune), u

industrijama niske tehnologije (482.286 kuna) i industrijama srednje visoke tehnologije (425.433 kune). U tržišnim uslugama s niskim intenzitetom znanja prosječni su prihodi po zaposlenome u županiji relativno visoki, 759.628 kuna, dok su u svim znanjem intenzivnim uslugama prihodi po zaposlenome gotovo upola niži.

Slika 44. Prihodi po zaposlenome prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u kunama

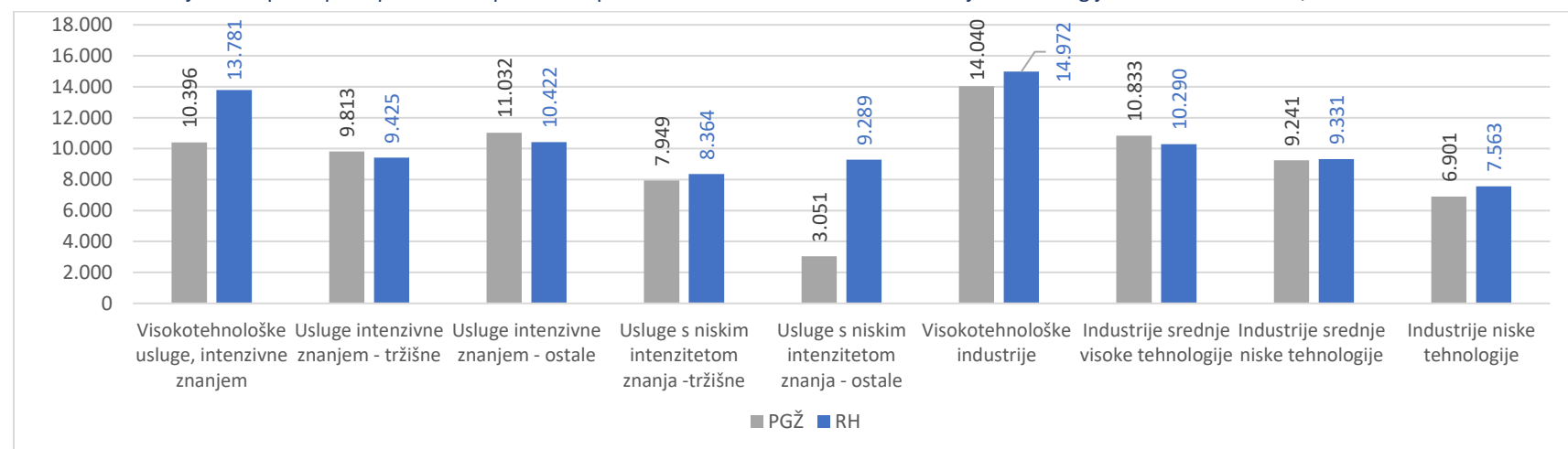

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

Mjesečni trošak rada po zaposlenome prikazan je slikom u nastavku, a na temelju bruto mjesečne plaće po zaposlenome u godini 2018. Iznosi bruto plaća povezani su s intenzivnošću i sa složenošću traženih znanja u tehnološkim skupinama. U grupama s većom intenzivnošću znanja i složenosti tehnologija razina prosječne bruto plaće je veća. Osobito je to vidljivo u visokotehnološkim industrijama (14.040 kuna u županiji i 14.972 kune u Hrvatskoj). U uslugama intenzivnim znanjem raspon plaće je između

9.813 kuna i 11.032 kune u Primorsko-goranskoj županiji, a približno su usporedive plaće u industrijama srednje visoke tehnologije i srednje niske tehnologije, 10.833 kune i 9.331 kunu u županiji. U tržišnim uslugama s niskim intenzitetom znanja (turizam, trgovina, skladištenje) bruto plaća je među najnižima među skupinama, a među većim tehnološkim skupinama, nižim troškom rada izdvajaju se industrije niske tehnologije (6.901 kuna u županiji i 7.563 kune u Hrvatskoj).

Slika 45. Bruto mjesečna plaća po zaposlenome prema skupinama s različitim intenzitetom znanja i tehnologije u PGŽ i RH u 2018., u kunama

Izvor: izračun autora prema podacima FINA-e na dan 26.6.2020.

4.5. Konkurentnost Primorsko-goranske županije

Konkurentnost jedne regije moguće je promatrati unutar zemlje, ali i usporedbom s regijama slične gospodarske orijentacije u Europskoj uniji tj. s regijama koje su gospodarski usmjerene na Plavi rast. U nastavku se daje pregled analize konkurentnosti županija koje izrađuju različite organizacije te se predočuju rezultati analize konkurentnosti Primorsko-goranske županije u okviru Europske unije.

4.5.1. HGK indeks gospodarske snage

HGK godišnje objavljuje svoj indeks gospodarske snage uz pomoć kojega je moguće načiniti poredak županija. Indeks se temelji od sedam komponenti – pokazatelja koji se navode u nastavku:

- BDP po stanovniku
- ukupni prihod poduzetnika po zaposlenom
- prosječne neto plaće
- neto dobit poduzetnika po zaposlenom
- prihod na inozemnom tržištu poduzetnika po zaposlenom
- stopa nezaposlenosti i
- projekcija rasta stanovništva u narednim godinama u odnosu na godinu 2011.

Radi se kompozitnom indeksu koji se računa kao zbroj ponderiranih navedenih pokazatelja u trogodišnjim prosjecima i demografske projekcije, sa svrhom mjerenja gospodarske snage i gospodarskog potencijala županija, na osnovi odstupanja pokazatelja od prosjeka Republike Hrvatske. Posljednji je indeks gospodarske snage objavljen u publikaciji HGK-a iz rujna 2019., a podaci na osnovi kojih se indeks računa obuhvaćaju uglavnom razdoblja do godina 2017. i 2018., dok se BDP po stanovniku odnosi na prosjek u razdoblju 2014. – 2016. Demografska projekcija odnosi se na 2021. u usporedbi s 2011. Prema izračunu indeksa za 2019., Primorsko-goranska županija rangirana je kao četvrta županija, iza Grada Zagreba, Istarske i Varaždinske županije, kako se vidi iz tablice u nastavku.

Tablica 74. HGK indeks gospodarske snage (izračun za godinu 2019.) – četiri prvorangirane županije

Županija	BDP po stanovniku, prosjek 2014.-2016., indeksi, RH=100	Prosječne neto plaće po zaposlenome, prosjek 2015.-2017., indeksi, RH=100	Ukupni prihodi poduzetnika po zaposlenome, prosjek 2016.-2018., indeksi, RH=100	Neto dobit poduzetnika po zaposlenome, prosjek 2016.-2018., indeksi, RH=100	Prihod na inozemnom tržištu po zaposlenom, prosjek, 2016.-2018., indeksi, RH=100	Stopa nezaposlenosti, prosjek, 2016.-2018., indeksi RH u odnosu na županiju	Demografija – indeks promjene broja stanovnika 2021./2011.	HGK indeks gospodarske snage, RH=100
GZ	176,7	117,5	129,1	136,2	96,1	216,9	100,9	149,3
IŽ	125,9	99,1	85,2	102,8	149,2	214,7	98,8	129,0
VŽ	84,0	81,9	77,9	57,9	146,0	194,7	98,1	106,0
PGŽ	121,5	99,8	79,6	72,7	87,3	135,8	97,0	105,8

Napomena: GZ – Grad Zagreb, IŽ – Istarska županija, VŽ – Varaždinska županija, PGŽ – Primorsko-goranska županija.

Izvor: HGK, 2019.

U usporedbi s poretkom iz godine 2018., Primorsko-goranska županija pala je za jedno mjesto, a njezino je mjesto u poretku zauzela Varaždinska županija. Pozicije Grada Zagreba i Istarske županije ostale su nepromijenjene. Prema vrijednosti indeksa gospodarske snage, Varaždinska županija premašuje Primorsko-goransku županiju za svega 0,2 postotna boda, a Grad Zagreb i Istarska županija za 43,5 i 23,2 postotna boda.

Sagledaju li se vrijednosti komponenti koje sačinjavaju indeks, uočava se kako prema ključnom pokazatelju razvoja, BDP po stanovniku, Primorsko-goranska županija ostvaruje natprosječan rezultat (21,5 postotnih bodova iznad nacionalnog prosjeka), za razliku od Varaždinske županije koja je prema istom pokazatelju ispodprosječna (16 postotnih bodova ispod nacionalnog prosjeka). Varaždinska županija premašuje Primorsko-goransku županiju u svega dva pokazatelja, a to su prihod na inozemnom tržištu po zaposlenom i stopa nezaposlenosti. Varaždinska županija osobitu prednost ostvaruje zahvaljujući pokazatelju prihoda na inozemnom tržištu po zaposlenom, prema kojem premašuje nacionalni prosjek za 94,7 postotnih bodova, a Primorsko-goransku županiju za 58,7 postotnih bodova.

4.5.2. Indeks razvijenosti županija

Indeks razvijenosti županija uveden je na zakonskoj osnovi, kao alat mjera razvojne politike u Republici Hrvatskoj. Prema rezultatima izračuna toga indeksa, županije se razvrstavaju u skupine različitog stupnja razvijenosti. Primorsko-goranska županija je, prema posljednjem dostupnom izračunu iz godine 2018., svrstana u skupinu najrazvijenijih županija u Republici Hrvatskoj. Osim Primorsko-goranske županije, u skupini najrazvijenijih županija nalaze se još Dubrovačko-neretvanska županija, Grad Zagreb, Istarska županija i Zagrebačka županija.

Indeks se računa svake tri godine, te u skladu s promjenama stupnja razvijenosti, županije je moguće uključiti ili isključiti iz sustava potpomognutih područja. Postupak ocjenjivanja provodi svake tri godine, pa bi u 2020./2021. trebali biti dostupni novi izračuni. Ako županije prema vrijednosti indeksa zaostaju za prosjekom Republike Hrvatske 25%, tada imaju pravo na status potpomognutih područja.

Sama kompozicija indeksa i način izračuna određeni su Uredbom o indeksu razvijenosti (NN 131/2017). Prema članku 2., izračun indeksa razvijenosti temelji se na šest pokazatelja:

- stopa nezaposlenosti
- dohodak po stanovniku
- proračunski prihodi županije po stanovniku
- opće kretanje stanovništva
- stopa obrazovanosti i
- indeks starenja.

Županije se razvrstavaju u skupine razvijenosti uz pomoću distribucije ranga, pa se razvrstavaju u iznadprosječne i ispodprosječne u odnosu na prosječni prag razvijenosti, tj. u odnosu na indeks vrijednosti 100.

Prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 123/2017), županije su razvrstane u četiri skupine prema stupnju razvoja:

- u I. skupinu razvrstane su županije čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 75% prosjeka RH;
- u II. skupinu razvrstane su županije čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka RH;
- u III. skupinu razvrstane su županije čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 100% i 125% prosjeka RH;
- u IV. skupinu razvrstane su županije čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka RH.

Vrijednosti indeksa razvijenosti županija objavljene su u 2018. godini (MRRFEU, 2018.) te su se vrijednosti pokazatelja – komponenti indeksa odnosile na razdoblje 2014. – 2016. Primorsko-goranska županija je s vrijednošću indeksa 105,3 bila posljednja među najrazvijenijim županijama, kao petorangirana. Sve su visokorazvijene županije bile bolje pozicionirane od Primorsko-goranske županije, a to su Grad Zagreb, Istarska, Dubrovačko-neretvanska i Zagrebačka županija. Kada se analiziraju pojedinačne komponente indeksa, Primorsko-goranska županija odudara od ostalih visokorazvijenih županija prema nepovoljnim pokazateljima općega kretanja stanovništva i prema indeksu starenja. Štoviše, indeks starenja u 2011. bio je najnepovoljniji u Primorsko-goranskoj županiji među svim županijama.

4.5.3. Konkurentnost Primorsko-goranske županije u Europskoj uniji

Međunarodnu konkurentnost Primorsko-goranske županije, s obzirom na izraženu orijentaciju prema zemljama Europske unije po pitanju ulaganja, trgovine i usluga, moguće je sagledati na temelju komparativne analize s regijama Europske unije. Podaci o ekonomskim pokazateljima europskih regija dostupni su u bazi Eurostat.

Primorsko-goranska županija je u okvirima Europske unije, s 14.500 EUR vrijednosti BDP-a po stanovniku u tekućim cijenama u godini 2017. usporediva s dvije skupine regija:

- regije mediteranske Europe i
- regije posttranzicijske Europe.

Regije mediteranske Europe s kojima je Primorsko-goranska županija približno usporediva prema razini dohotka u 2017./2018. jesu uglavnom slabije rastuće regije starih članica, tj. talijanske, španjolske i portugalske regije slabijeg BDP-a po stanovniku te grčke regije srednje razine BDP-a po stanovniku.

Regije posttranzicijske Europe s kojima je Primorsko-goranska županija približno usporediva prema razini dohotka u 2017./2018. jesu: poljske i češke regije slabijeg BDP po stanovniku; slovačke, estonske i litvanske regije srednjeg do većeg BDP-a po stanovniku, mađarske regije jačeg BDP-a po stanovniku i razvijenije rumunjske regije, sa značajnijim urbanim središtima.

Opseg usporedbe moguće je dalje suziti uvažavajući orijentaciju Primorsko-goranske županije prema Plavome rastu, tj. pomorskim industrijama u širem smislu, uključujući ključne sektore kao što su brodogradnja, lučki promet, pomorski prijevoz, pomorsku infrastrukturu, zaposlenost povezanu s pomorskim industrijama i uslugama koje se pružaju tome sektoru. Identifikacija regija slične gospodarske orijentacije u Europskoj uniji načinjena je uz pomoć dvaju izvora podataka.

Prvo, korišten je popis regija članica inicijative pod nazivom „Pomorske industrije za Plavi rast“ te je popis od 14 regija sužen na regije koje odgovaraju statističkim jedinicama NUTS razine 3, kao što je Primorsko-goranska županija.

Drugo, zbog značenja Rijeke i industrijskih kapaciteta grada za Primorsko-goransku županiju, analiziran je pregled gradova s brodogradilišnim kapacitetima prema izvoru Trusteddocks.com. Načinjen je popis gradova u kojima su locirani brodogradilišni kapaciteti, i to zemljama Mediterana (Španjolska, Italija, Grčka, Francuska, Slovenija), zatim u Portugalu, Rumunjskoj, Bugarskoj Latviji i Litvi. Provedena i dalja selekcija regija prema značajkama gradova s brodogradilišnim kapacitetima:

- isključeni su gradovi na otocima zbog specifičnosti otočkih ekonomija;
- prednost je dana gradovima u kojima je bilo više brodogradilišta ili u kojima su se mogli raspoznati veći proizvodni kapaciteti;
- načinjena je provjera toga jesu li gradovi centri regija kako bi se ostvarila što veća sličnost s ulogom grada Rijeke u Primorsko-goranskoj županiji i ekonomijom Primorsko-goranske županije.

Rezultat je odabir regija tzv. Plavog rasta, a koje su uvrštene u tablicu u nastavku.

Iz pregleda tablice vidljivo je kako se raspon BDP-a po stanovniku u regijama Plavog rasta kreće u rasponu između 6.300 i 36.000 EUR u godini 2017./2018., dok je prosječan BDP po stanovniku EU-27

u godini 2018. iznosio 30.200 EUR. Iz ove usporedbe moguće je zaključiti da usmjerenost na Plavi rast može donijeti natprosječne gospodarske rezultate. Iz podataka je vidljivo kako postoje značajne razvojne razlike između samih regija Plavoga rasta, prije svega između regija koje se nalaze u starim i novim članicama. Te razlike prije svega proistječu iz različitih razvojnih početnih uvjeta, ali zatim dalje ovise o domaćim i međunarodnim ekonomskim uvjetima, kretanjima u djelatnosti plavog sektora i dr. faktorima. Kada je riječ o rasponu BDP-a po stanovniku, za regije koje se nalaze u starim članicama Europske unije početna je vrijednost raspona 18.600 EUR. Taj dohodak po stanovniku ostvaruje regija Campania, a središte joj je grad Napulj u kojem je smještena jedna od najvećih luka na Mediteranu. Ta vrijednost može poslužiti Primorsko-goranskoj županiji kao referentna i ciljna razvojna vrijednost u srednjoročnom razdoblju.

Regije su dodatno podijeljene i u sedam rangova dohotka s razredima u rasponu vrijednosti od 5.000 EUR. Primorsko-goranska županija je drugom razredu dohotka, u kojem se nalazi i još nekoliko plavih regija posttranzicijske ekonomije te ima vodeći položaj u ovome razredu. Moguće je zamijetiti da u razredima dohotka iznad 20.000 EUR nisu pristupne posttranzicijske „plave“ regije, nego su prisutne samo „plave“ regije starih članica s Mediterana – talijanske, francuske i španjolske regije. U vodećem dohodovnom razredu nalaze se regije koje se izdvajaju i po izuzetnim rezultatima u turizmu, a upravo je obalni turizam jedan od vodećih sektora Primorsko-goranske županije.

Nadalje je moguće primijetiti da je odnos razine BDP-a i stopa rasta BDP-a po stanovniku inverzan: u slabijim dohodovnim razredima stope rasta su dvostruko ili trostruko više nego u višim dohodovnim razredima. Posttranzicijske regije rastu po višim stopama dohotka nego regije starijih članica, u rasponu od 4,01 do 7,17%. Primorsko-goranska županija je u tome iznimka među posttranzicijskim regijama, s prosječnom stopom rasta od 1,6% u razdoblju 2009. – 2018. Uočena inverznost poznata je zakonitost prema kojoj se slabije razvijena područja najčešće razvijaju po znatno bržim stopama od gospodarski veoma razvijenih područja, zbog hvatanja tehnološkog i razvojnog koraka s razvijenim regijama. Nastavi li gospodarstvo Primorsko-goranske županije rasti po svojoj dosadašnjoj prosječnoj stopi rasta te, uvažavajući i pandemijske okolnosti, trebalo bi prijeći u razred dohotka iznad 15.000 EUR po stanovniku u razdoblju iza godine 2022.

Tablica 75. Regije Plavoga rasta u Europskoj uniji, uključujući PGŽ

Regija	Zemlja	Broj stanovnika	BDP po stanovniku 2017. ili 2018., u EUR	Prosječna stopa rasta BDP-a po stanovniku u razdoblju 2009. – 2018., u %	Rang dohotka
Emilia Romagna	Italija	4.459.477	36.200	1,52	35.000 EUR i više
Liguria	Italija	1.550.640	32.100	0,92	30.000-34.999 EUR
Toscana	Italija	3.729.641	31.500	1,25	
Pays de la Loire	Francuska	3.787.400	31.400	2,10	
Friuli Venezia Giulia	Italija	1.215.220	31.300	1,35	
Bretagne	Francuska	3.333.720	29.700	2,35	
Aquitaine-Limousin-Poitou-Charentes	Francuska	5.986.318	29.500	2,37	25.000-29.999 EUR
Marche	Italija	1.525.271	28.300	1,01	
Cantabria	Španjolska	581.641	23.800	1,02	
Galicia	Španjolska	2.700.441	23.200	1,53	20.000-24.999 EUR
Viterbo	Italija	317.030	21.000	0,52	
Campania	Italija	5.801.692	18.600	0,57	
Klaipėdos apskritis	Litva	317.722	15.000	5,93	15.000-19.999 EUR
Primorsko-goranska	Hrvatska	283.405	14.500	1,60	10.000-14.999 EUR
Constanta	Rumunjska	673.709	11.800	7,17	
Kurzeme	Latvija	240.113	10.300	5,12	
Varna	Bugarska	471.252	7.200	4,01	
Braila	Rumunjska	289.537	7.100	4,97	do 9.999 EUR
Burgas	Bugarska	410.331	6.400	4,74	
Galati	Rumunjska	504.058	6.300	6,28	

Izvor: Eurostat (2020.) za BDP po stanovniku i broj stanovnika; izračun autora – prosječna stopa rasta BDP-a po stanovniku, prema podacima Eurostata (2020.).

Usporedimo li jačanje litavske regije Klaipedos apskritis s Primorsko-goranskom županijom, radi se o regijama s približno sličnom razinom BDP-a po stanovniku, uočava se izuzetna gospodarska dinamika litavske regije. Radi se i o regijama slične veličine stanovništva, kako je vidljivo iz podataka Eurostata za 2019. U toj je godini regija Klaipedos apskritis imala 317.722 stanovnika, a Primorsko-goranska 283.405. Regiji Klaipedos apskritis bilo je potrebno svega sedam godina da od 10.000 EUR BDP-a po stanovniku ostvari 15.000 EUR po stanovniku. Nastavi li rasti po svojoj dosadašnjoj stopi, u sljedećem će se dohodovnom razredu ova regija naći za svega pet godina. Premda je Primorsko-goranska županija premašila 10.000 EUR već u godini 2005. te je stoga imala bolje početne razvojne uvjete, prijeći će u sljedeći dohodovni razred tek u razdoblju iza godine 2022.

Iz ove je analize moguće zaključiti da postoji znatan prostor za jače dinamiziranje gospodarske aktivnosti Primorsko-goranske županije, a time i za bržu konvergenciju s razvijenijim europskim regijama koje imaju usporedivu gospodarsku orijentaciju i strukturu.

4.6. Analiza fiskalnih i institucionalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji

4.6.1. Analiza fiskalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji

U ovom dijelu analize ocijenjeni su fiskalni kapaciteti Primorsko-goranske županije i njezinih 36 jedinica lokalne samouprave (14 gradova i 22 općine). Analiza su temelji na podacima o izvršenju proračuna PGŽ i 36 JLS-ova za razdoblje od 2014.-2018. te se temelji na sljedećim stavkama proračuna:

- Ukupni prihodi
- Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna
- Ukupni rashodi
- Rashodi za zaposlene
- Materijalni rashodi
- Ostvareni prihodi iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije

Fiskalni kapacitet jedinica lokalne i regionalne samouprave po ekonomskoj klasifikaciji proračuna omogućava uvid u stvarne razlike u prihodima i rashodima po stanovniku između pojedinih lokalnih jedinica. Analizom se uočava i raspoložu li sve lokalne jedinice s jednakom fiskalnom snagom za financiranje postojećih nadležnosti u obavljanju javnih funkcija, kao i za provedbu gospodarske politike na svom području.

Fiskalni kapacitet se u nastavku mjeri pomoću tri pokazatelja: ukupnih prihoda po stanovniku, ukupnih rashoda po stanovniku, te ukupnih prihoda umanjениh za pomoći i dio poreza na dohodak za financiranje decentraliziranih funkcija po stanovniku kako bi se dobila „čistija“ slika ostvarenih prihoda. Pri tome je potrebno napomenuti da fiskalni kapacitet mjerен kao ukupni prihodi umanjени za pomoći i dio poreza na dohodak za financiranje decentraliziranih funkcija predstavlja tek grubu aproksimaciju iznosa vlastitih sredstava PGŽ i JLS-ova, te ga treba koristiti i interpretirati s oprezom. Podaci izračunati na ovaj način mogu dijelom ukazati na trend i dinamiku punjenja i pražnjenja proračuna odnosno prikupljanja i trošenja proračunskih sredstava no za detaljniju i dublju analizu potrebne su dodatne informacije. U analizi razlika u fiskalnom kapacitetu pojedinih JLS fiskalni kapacitet se promatra u odnosu na broj stanovnika JLS-a⁵.

U nastavku teksta opisana su kretanja ukupnih prihoda i rashoda županijskog, te gradskih i općinskih proračuna na području PGŽ te sumarno/ukupno za županiju, gradove i općine (UKUPNI PRIHODI Ž+G+O). Sveukupni prihodi (Ž+G+O) dosegнули su u promatranom razdoblju svoj maksimum 2018. godine, nakon što su 2015. godine dvije godine padali. No dinamika ostvarivanja proračunskih prihoda razlikuje se u županiji te gradovima i općinama. Podaci ukazuju da je nakon višegodišnje šarolike dinamike punjenja proračuna županije, gradova i općina, 2018. godina donijela svima (županiji, gradovima i općinama) najviše ukupnih prihoda u promatranom razdoblju. Ujednačena dinamika punjenja proračuna dobra je osnova kvalitetnije planiranje razvojnih aktivnosti, osobito onih koje iziskuju i nužnu suradnju županije i/ili grada i/ili općine.

Ukupni rashodi (Ž+G+O) unatrag pet godina (od 2014. godine) kontinuirano rastu te su se 2018.-e godine popeli na najvišu razinu i premašili dvije milijarde HRK (2.214.025.296,00 HRK), odnosno ukupni su rashodi za 2018. godinu za 15,57 posto viši u odnosu na 2014. godinu. Kada se pogleda razlika ukupnih prihoda i rashoda, upravo je 2014. godine, kada su ukupni rashodi (Ž+G+O) bili najniži, zabilježena i najveća razlika između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda i to u iznosu od preko 85 milijuna HRK. Ta se razlika do kraja promatranog razdoblja značajno smanjila te je u posljednje tri promatrane godine (2016., 2017. i 2018.) poprimila negativan predznak, što znači da ukupnim приходima nije bilo moguće pokriti ukupno ostvarene rashode. U 2017. godini situacija se blago popravila (razlika je u 2017. godini i dalje negativna) s obzirom da su ukupni prihodi županijskog proračuna, gradova i općina porasli u odnosu na 2016. godinu i time ponešto ublažili negativan rezultat, a blagi trend smanjenja razlike se nastavio i u 2018. godini, uglavnom zahvaljujući nešto brže rastućim ukupnim приходima u 2018. u odnosu na 2017. u odnosu na rast rashoda u razdoblju od 2017.-2018. godine⁶. U tablici 76. prikazana je razlika ukupnih prihoda i rashoda (županijskog proračuna, gradova, općina i sveukupno), odnosno iznos koji preostaje nakon što su od prihoda umanjени svi rashodi.

Tablica 76. Ukupni prihodi i rashodi županijskog, te gradskih i općinskih proračuna, 2014.-2018.

Opis stavke	2014.	2015.	2016.	2017.	2018
Ukupni prihodi – županija	313,465,263	318,862,655	308,687,043	319,677,673	346,186,319
Ukupni prihodi – gradovi	1,239,153,739	1,259,822,268	1,250,429,536	1,241,536,703	1,386,833,785
Ukupni prihodi – općine	448,696,820	438,134,215	418,900,464	436,181,191	471,394,232
Ukupno prihodi (ž+g+o)	2,001,315,822	2,016,819,138	1,978,017,043	1,997,395,567	2,204,414,336

⁵ Broj stanovnika je preuzet iz Popisa 2011. godine.

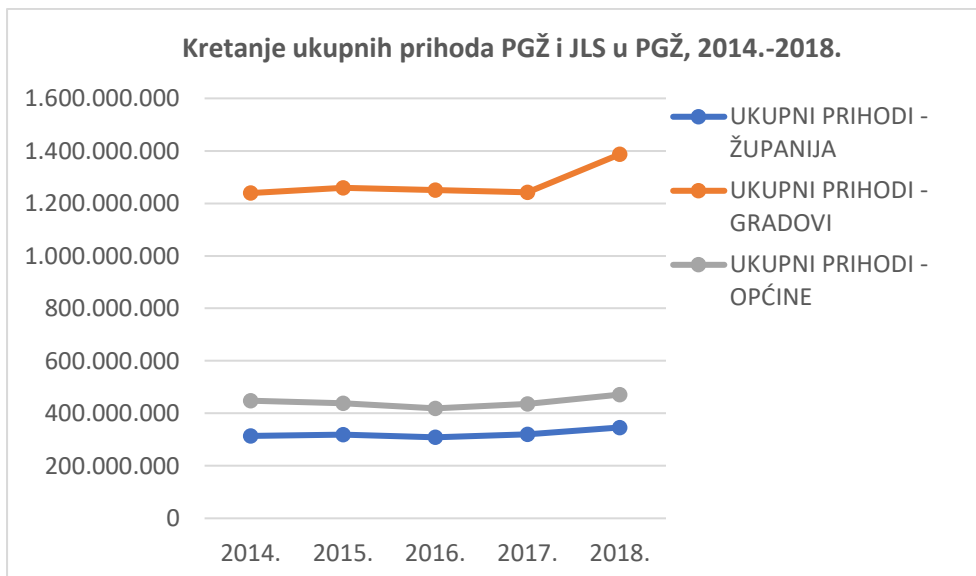
⁶ U trenutku izrade ove analize nisu bili dostupni podaci o izvršenju proračuna za 2019. Također, tek kada budu raspoloživi podaci za 2020. godinu moći će se izraditi analiza iz koje će biti jasnije kakav je utjecaj pandemija uzrokovana visurom COVID-19 (corona virus) imala na punjenje i pražnjenje županijskog, gradskih i općinskih proračuna, JLS-ova na području PGŽ, s obzirom na mjere donesene na nacionalnoj razini, a koje su imale izrazito nepovoljan utjecaj na gospodarstvo Hrvatske i pojedinih njenih županija.

Ukupni rashodi – županija	296,695,280	327,956,987	320,022,384	314,430,086	360,388,515
Ukupni rashodi – gradovi	1,179,860,097	1,179,265,793	1,242,905,051	1,265,934,402	1,392,574,402
Ukupni rashodi – općine	439,025,270	434,988,742	435,113,861	427,708,165	461,062,379
Ukupno rashodi (ž+g+o)	1,915,580,647	1,942,211,522	1,998,041,296	2,008,072,653	2,214,025,296
<i>Razlika ukupnih prihoda i rashoda (ž+g+o)</i>	85,735,175	74,607,616	-20,024,253	-10,677,086	-9,610,960

Izvor: obrada podataka prema podacima MFIN.

Kretanja ukupnih prihoda i rashoda gradova, općina i županijskog proračuna prikazani su na slikama 46 i 47.

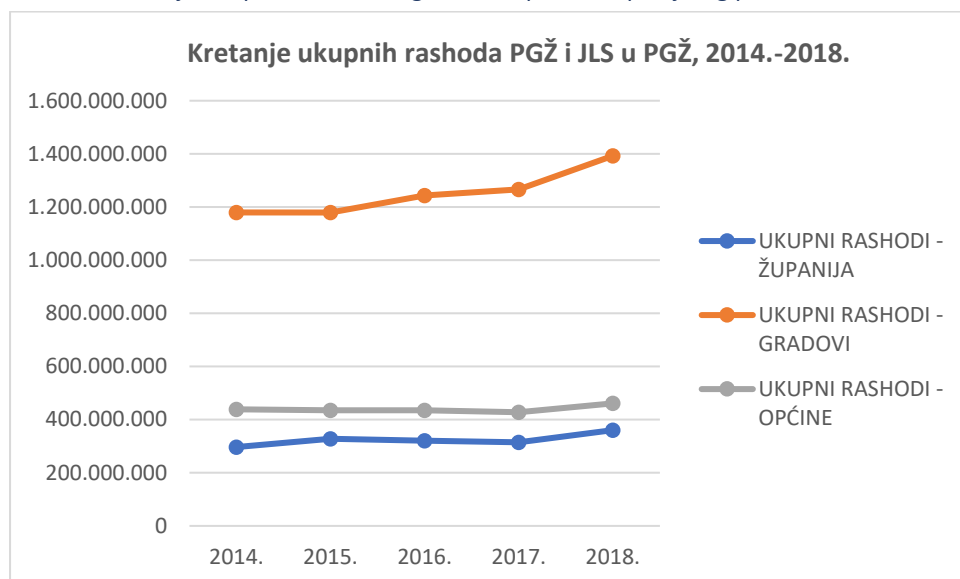
Slika 46. Kretanje ukupnih prihoda gradova, općina i županijskog proračuna

Izvor: obrada podataka prema podacima MFIN.

Slika 47. Kretanje ukupnih RASHODA gradova, općina i županijskog proračuna

Izvor: obrada podataka prema podacima MFIN.

U tablici 77. prikazani su prosječni iznosi ukupnih prihoda i rashoda po stanovniku, te fiskalni kapacitet 1 za razdoblje 2014.-2018. Pokazatelj fiskalni kapacitet 1 izračunava se kao razlika ukupnih prihoda i ukupnih rashoda po stanovniku. Na taj način moguće je usporediti fiskalnu snagu gradova i općina. Prosječni iznos ukupnih proračunskih prihoda po stanovniku grada smještenog u PGŽ, tako u promatranom razdoblju iznosi 5.798,14 HRK, dok u promatranom razdoblju nema značajnijih oscilacija vrijednosti ovog pokazatelja, izuzev u posljednjoj promatranoj godini kada je prosječni iznos po stanovniku u 2018. bio za 11,7 posto viši u odnosu na godinu prije. Prosječni iznos ukupnih proračunskih prihoda po stanovniku općine smještene u PGŽ iznosi 5.809,13 HRK. Primjetan je pad općinskih ukupnih prihoda u 2016.-oj u odnosu na 2014.-u godinu, no u 2017.-oj godini, a osobito u 2018. godini zbog značajnijeg rasta ukupnih prihoda općina dolazi do porasta vrijednosti ovog pokazatelja. Za usporedbu prosječni godišnji iznos (za razdoblje 2014.-2018.) ukupnih prihoda županijskog proračuna po stanovniku iznosi 1.085,01 HRK, a ukupnih rashoda 1.093,53 HRK, odnosno pet je puta manje ukupnih prihoda županijskog proračuna po stanovniku negoli u gradskim odnosno općinskim proračunima.

Tablica 77. Prosječni iznosi ukupnih prihoda i rashoda gradova, općina i sveukupno (Ž+G+O) po stanovniku, te fiskalni kapacitet 1, 2014.-2018.

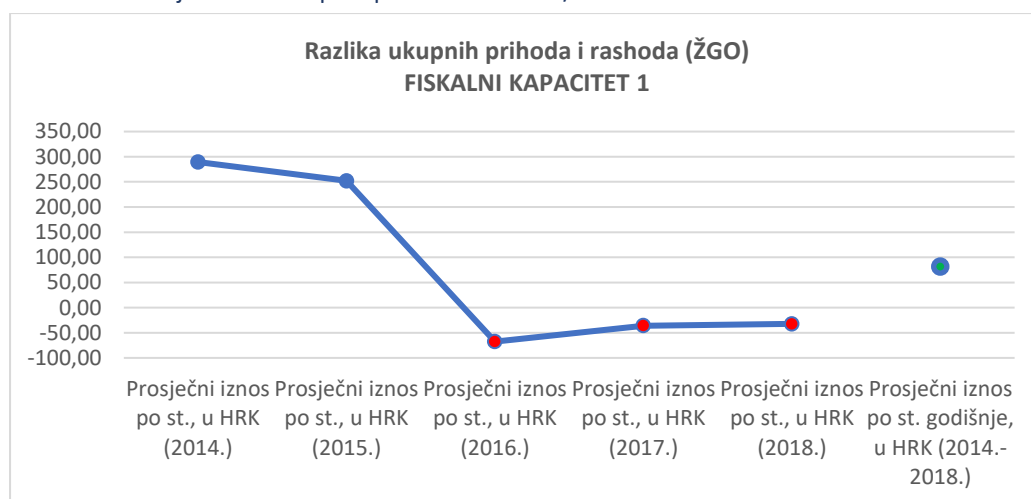
Opis stavke	Prosječni iznos po st., u HRK (2014.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2015.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2016.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2017.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2018.)	Prosječni iznos po st. godišnje (2014.-2018.)
Ukupni prihodi – gradovi	5,632.67	5,726.62	5,683.93	5,643.50	6,303.96	5,798.14
Ukupni prihodi – općine	5,888.33	5,749.72	5,497.31	5,724.09	6,186.19	5,809.13
Ukupni prihodi (ž+g+o)	6,756.75	6,809.09	6,678.09	6,743.52	7,442.44	6,885.98
Ukupni rashodi – gradovi	5,363.15	5,360.45	5,649.72	5,754.40	6,330.06	5,691.55
Ukupni rashodi – općine	5,761.41	5,708.44	5,710.08	5,612.89	6,050.61	5,768.69
Ukupni rashodi (ž+g+o)	6,467.30	6,557.21	6,745.70	6,779.56	7,474.89	6,804.93
Razlika ukupnih prihoda i rashoda (ž+g+o) - Fiskalni kapacitet 1	289.46	251.89	-67.60	-36.05	-32.45	81.05

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

Kako je iz tablice 77. vidljivo pokazatelj fiskalnog kapaciteta 1, u 2014.-oj godini dosegnuo je najvišu prosječnu vrijednost (289,46 HRK). Drugim riječima, na svakog stanovnika PGŽ u toj je godini u prosjeku ostvareno 289,46 HRK ukupnih prihoda više od ukupnih rashoda. Negativna razlika ukupnih prihoda i rashoda (Ž+G+O) ogleda se i na pokazatelju fiskalnog kapaciteta 1 u 2016. godini kada je njegova vrijednost negativna i najniža u promatranom razdoblju (prosječna godišnja vrijednost je -67,60 HRK), odnosno nedostajalo je 67,60 HRK proračunskih prihoda po stanovniku kako bi se pokrili ukupni rashodi. U 2017. godini, vrijednost pokazatelja fiskalnog kapaciteta 1 je porasla te iznosi -36,50 HRK. Odnosno, još uvijek nedostaje 36,50 HRK po stanovniku kako bi se pokrili ukupni proračunski prihodi, međutim u 2017. godini naznačeno je pozitivno kretanje u odnosu na 2016.-u godinu, a trend rasta vrijednosti ovog pokazatelja nastavljen je i u 2018. godini, kada nedostaju 32,45 HRK po stanovniku kako bi se ukupnim prihodima pokrili ukupni rashodi.

Kretanje razlike ukupnih prihoda i rashoda (Ž+G+O) po stanovniku (fiskalni kapacitet 1) prikazano je slikom u nastavku.

Slika 48. Kretanje razlike ukupnih prihoda i rashoda/st. – FISKALNI KAPACITET 1

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

Radi kvalitetnijeg i objektivnijeg prikaza fiskalne snage županije, gradova i općina, uobičajeno je od ukupnih prihoda izuzeti prihode ostvarene iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije te za pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna. Za potrebe ove analize za tu vrstu prihoda koristit će se naziv primarni prihodi. Primarni prihodi ukazuju na sposobnost županije, grada ili općine da vlastitim kapacitetima ostvari sredstva potrebna za podmirenje svojih ukupnih rashoda. U tablici 78. prikazana su kretanja ukupnih prihoda i rashoda, primarnih prihoda te dodatnih stavki koje se koriste u izračunu primarnih prihoda.

Tablica 78. Ukupni prihodi i rashodi, primarni prihodi, županijski proračun, gradovi i općine, 2014.-2018.

GODINA	2014.	2015.	2016.	2017.	2018
ŽUPANIJA					
UKUPNI PRIHODI	313,465,263	318,862,655	308,687,043	319,677,673	346,186,319
Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna	45,924,781	89,946,732	83,442,215	103,492,639	98,698,600
UKUPNI RASHODI	296,695,280	327,956,987	320,022,384	314,430,086	360,388,515
Rashodi za zaposlene	75,384,332	38,060,172	36,838,829	37,715,931	38,408,314
Materijalni rashodi	103,494,304	46,309,263	47,914,286	45,747,403	53,019,919
Ostvareni prihodi iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije	67,547,386	33,315,608	35,291,492	32,803,383	40,252,454
PRIMARNI PRIHODI	199,993,096	195,600,315	189,953,336	183,381,651	207,235,265
GRADOVI					
UKUPNI PRIHODI	1,239,153,739	1,259,822,268	1,250,429,536	1,241,536,703	1,386,833,785
Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna	80,363,801	99,588,969	83,987,292	137,898,536	171,229,008
UKUPNI RASHODI	1,179,860,097	1,179,265,793	1,242,905,051	1,265,934,402	1,392,574,402
Rashodi za zaposlene	317,829,140	114,556,708	115,199,900	118,397,003	123,477,549
Materijalni rashodi	397,754,650	353,726,164	362,207,469	367,775,257	391,423,046
Ostvareni prihodi iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije	467,275	2,372,826.0	14,652,195.0	13,488,109.0	15,232,677.0
PRIMARNI PRIHODI	1,158,322,663	1,157,860,473	1,151,790,049	1,090,150,058	1,200,372,100
OPĆINE					
UKUPNI PRIHODI	448,696,820	438,134,215	418,900,464	436,181,191	471,394,232
Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna	51,109,157	65,000,955	39,407,232	54,085,415	49,791,866
UKUPNI RASHODI	439,025,270	434,988,742	435,113,861	427,708,165	461,062,379
Rashodi za zaposlene	50,923,029	35,258,505	36,061,294	36,158,404	38,142,770
Materijalni rashodi	137,123,045	128,963,220	129,770,450	134,328,760	137,982,331
Ostvareni prihodi iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije	632,817	151,410	160,876	162,943	158,582
PRIMARNI PRIHODI	396,954,846	372,981,850	379,332,356	381,932,833	421,443,784
SVEUKUPNO GRADOVI I OPĆINE					

UKUPNI PRIHODI	1,687,850,559	1,697,956,483	1,669,330,000	1,677,717,894	1,858,228,017
Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna	131,472,958	164,589,924	123,394,524	191,983,951	221,020,874
UKUPNI RASHODI	1,618,885,367	1,614,254,535	1,678,018,912	1,693,642,567	1,853,636,781
Rashodi za zaposlene	368,752,169	149,815,213	151,261,194	154,555,407	161,620,319
Materijalni rashodi	534,877,695	482,689,384	491,977,919	502,104,017	529,405,377
Ostvareni prihodi iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije	1,100,092	2,524,236.0	14,813,071.0	13,651,052.0	15,391,259.0
PRIMARNI PRIHODI	1,555,277,509	1,530,842,323	1,531,122,405	1,472,082,891	1,621,815,884
SVEUKUPNO (Ž+G+O)					
UKUPNI PRIHODI	2,001,315,822	2,016,819,138	1,978,017,043	1,997,395,567	2,204,414,336
Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna	177,397,739	254,536,656	206,836,739	295,476,590	319,719,474
UKUPNI RASHODI	1,915,580,647	1,942,211,522	1,998,041,296	2,008,072,653	2,214,025,296
Rashodi za zaposlene	444,136,501	187,875,385	188,100,023	192,271,338	200,028,633
Materijalni rashodi	638,371,999	528,998,647	539,892,205	547,851,420	582,425,296
Ostvareni prihodi iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije	68,647,478	35,839,844	50,104,563	46,454,435	55,643,713
PRIMARNI PRIHODI	1,755,270,605	1,726,442,638	1,721,075,741	1,655,464,542	1,829,051,149

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

Kada se primarni prihodi razmatraju kao udio u ukupnim prihodima, uočava se u kojoj mjeri su prihodi ostvareni vlastitim kapacitetima, a koliki je udio prihoda ostvaren putem drugih kanala. U tablici 79. prikazani su udjeli primarnih prihoda u ukupnim prihodima županijskog proračuna, gradova, općina, sveukupno gradova i općina te sveukupno županijskog proračuna, gradova i općina.

Tablica 79. Udio primarnih prihoda u ukupnim prihodima, u %, 2014.-2018.

Opis stavke	2014.	2015.	2016.	2017.	2018	Prosječna vrijednost, 2014.-2018.
Županija	63.80%	61.34%	61.54%	57.36%	59.86%	60.78%
Gradovi	93.48%	91.91%	92.11%	87.81%	86.55%	90.37%
Općine	88.47%	85.13%	90.55%	87.56%	89.40%	88.22%
Sveukupno gradovi i općine	92.15%	90.16%	91.72%	87.74%	87.28%	89.81%
Sveukupno (Ž+G+O)	95.72%	96.30%	81.25%	79.54%	82.97%	87.16%

Izvor: obrada podataka prema podacima MFIN.

U županijskom proračunu otprilike 3/5 (60,78 posto) iznosi prosječni godišnji udio primarnih prihoda (ostvarenih vlastitim kapacitetima) u ukupnim prihodima. Taj je omjer znatno povoljniji u slučaju gradova te iznosi 90,37 posto, odnosno općina (88,22 posto). U slučaju gradova to znači da je od 100 HRK ukupnih prihoda, 90,37 HRK ostvarena vlastitim snagama lokalne jedinice, dok u slučaju općina, prosječno godišnje 88,22 HRK od 100 ostvarena je vlastitim kapacitetima. Iz podataka je vidljiva snaga gradova i općina PGŽ u odnosu na samu Županiju i ostvarenje županijskih prihoda. Najniža vrijednost udjela primarnih prihoda u ukupnim prihodima županijskog proračuna zabilježena je u 2017.-oj godini (57,36 posto). Gradovi najnižu vrijednost bilježe u 2018. (u istoj godini u promatranom razdoblju zabilježena je i najveća vrijednost s osnova Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna, što je dijelom i umanjilo primarne prihode, pa posljedično je i njihov udjel u ukupnima blago opao. Općine, unatrag četiri godine (od 2016.) uglavnom bilježe porast udjela primarnih prihoda u ukupnima, što znači da jača njihova sposobnost ostvarivanja vlastitih prihoda (s napomenom da se radi o prosjeku i da je moguće da je razlika u snazi pojedinih općina izrazita, o čemu vjerodostojnije govore podaci o vrijednostima fiskalnog kapaciteta O1 i O2, koji se izračunati u daljnjem tekstu. Najniža vrijednost udjela primarnih prihoda u ukupnim prihodima proračuna gradova i općina zabilježena je također u 2018. godini.

U tablici 80 prikazani su udjeli rashoda za zaposlene i materijalnih rashoda u ukupnim rashodima, te primarnih prihoda u ukupnim rashodima. Ovi podaci govore o strukturi rashoda odnosno koliko se rashoda ostvarilo za zaposlene kao i materijalnih rashoda te u kojoj mjeri primarni prihodi uspijevaju pokriti ukupne rashode.

Tablica 80. Udjeli rashoda za zaposlene i materijalnih rashoda u ukupnim rashodima, te primarnih prihoda u ukupnim rashodima, u %, 2014.-2018.

GODINA	2014.	2015.	2016.	2017	2018
ŽUPANIJA					
UKUPNI PRIHODI	313,465,263	318,862,655	308,687,043	319,677,673	346,186,319
UKUPNI RASHODI	296,695,280	327,956,987	320,022,384	314,430,086	360,388,515
UK.RASHODI/UK.PRIHODI	94.65%	102.85%	103.67%	98.36%	104.10%
Rashodi za zaposlene/uk.rashodi	25.41%	11.61%	11.51%	12.00%	10.66%
Materijalni rashodi/uk.rashodi	34.88%	14.12%	14.97%	14.55%	14.71%
PRIMARNI PRIHODI/UK.RASHODI	67.41%	59.64%	59.36%	58.32%	57.50%

PRIMARNI PRIHODI	199,993,096	195,600,315	189,953,336	183,381,651	207,235,265
GRADOVI					
UKUPNI PRIHODI	1,239,153,739	1,259,822,268	1,250,429,536	1,241,536,703	1,386,833,785
UKUPNI RASHODI	1,179,860,097	1,179,265,793	1,242,905,051	1,265,934,402	1,392,574,402
UK.RASHODI/UK.PRIHODI	95.21%	93.61%	99.40%	101.97%	100.41%
Rashodi za zaposlene/uk.rashodi	26.94%	9.71%	9.27%	9.35%	8.87%
Materijalni rashodi/uk.rashodi	33.71%	30.00%	29.14%	29.05%	28.11%
PRIMARNI PRIHODI/UK.RASHODI	98.17%	98.18%	92.67%	86.11%	86.20%
PRIMARNI PRIHODI	1,158,322,663	1,157,860,473	1,151,790,049	1,090,150,058	1,200,372,100
OPĆINE					
UKUPNI PRIHODI	448,696,820	438,134,215	418,900,464	436,181,191	471,394,232
UKUPNI RASHODI	439,025,270	434,988,742	435,113,861	427,708,165	461,062,379
UK.RASHODI/UK.PRIHODI	97.84%	99.28%	103.87%	98.06%	97.81%
Rashodi za zaposlene/uk.rashodi	11.60%	8.11%	8.29%	8.45%	8.27%
Materijalni rashodi/uk.rashodi	31.23%	29.65%	29.82%	31.41%	29.93%
PRIMARNI PRIHODI/UK.RASHODI	90.42%	85.75%	87.18%	89.30%	91.41%
PRIMARNI PRIHODI	396,954,846	372,981,850	379,332,356	381,932,833	421,443,784
SVEUKUPNO GRADOVI I OPĆINE					
UKUPNI PRIHODI	1,687,850,559	1,697,956,483	1,669,330,000	1,677,717,894	1,858,228,017
UKUPNI RASHODI	1,618,885,367	1,614,254,535	1,678,018,912	1,693,642,567	1,853,636,781
UK.RASHODI/UK.PRIHODI	95.91%	95.07%	100.52%	100.95%	99.75%
Rashodi za zaposlene/uk.rashodi	22.78%	9.28%	9.01%	9.13%	8.72%
Materijalni rashodi/uk.rashodi	33.04%	29.90%	29.32%	29.65%	28.56%
PRIMARNI PRIHODI/UK.RASHODI	96.07%	94.83%	91.25%	86.92%	87.49%
PRIMARNI PRIHODI	1,555,277,509	1,530,842,323	1,531,122,405	1,472,082,891	1,621,815,884
SVEUKUPNO (Ž+G+O)					
UKUPNI PRIHODI	2,001,315,822	2,016,819,138	1,978,017,043	1,997,395,567	2,204,414,336
UKUPNI RASHODI	1,915,580,647	1,942,211,522	1,998,041,296	2,008,072,653	2,214,025,296
UK.RASHODI/UK.PRIHODI	95.72%	96.30%	101.01%	100.53%	100.44%
Rashodi za zaposlene/uk.rashodi	23.19%	9.67%	9.41%	9.57%	9.03%

Materijalni rashodi/uk.rashodi	33.33%	27.24%	27.02%	27.28%	26.31%
PRIMARNI PRIHODI/UK.RASHODI	91.63%	88.89%	86.14%	82.44%	82.61%
PRIMARNI PRIHODI	1,755,270,605	1,726,442,638	1,721,075,741	1,655,464,542	1,829,051,149

Izvor: obrada podataka MFIN.

U županijskom proračunu udjeli rashoda za zaposlene (oko četvrtine ukupnih rashoda) i materijalnih rashoda (nešto više od trećine ukupnih rashoda) dosegli su najvišu razinu u 2014. godini, ostavljajući u toj godini najmanje financijskog prostora za veća ulaganja. Od 2015. godine obje vrste ovih rashoda značajno se smanjuju pri čemu je u 2018. godini udio najpovoljniji, odnosno oko 1/4 iznosa u ukupnim rashodima odnosi se na rashode za zaposlene i materijalne rashode. Potrebno je međutim spomenuti da uporedo opada i udio primarnih prihoda u ukupnim rashodima. Drugim riječima, ukupni rashodi se sve više pokrivaju prihodima pristiglim iz drugih izvora, što može ukazivati na sve veću ovisnost o drugim izvorima sredstava potrebnim za pokriće ukupnih rashoda. Ukupni rashodi županijskog proračuna su u više navrata (2015., 2016. i 2018.) tijekom promatranog razdoblja premašili ukupne prihode, dok je udio u 2017. godini iznosio 98,36 posto, zadržavajući tako skromno financijsko zaleđe i osiguravanje mogućnosti daljnjih ulaganja. Poželjno je što je moguće više ostvarivati primarne prihode te u manjoj mjeri ovisiti o ostalim izvorima prihoda koji nisu u izravnoj ingerenciji županije.

Gradovi uglavnom uspijevaju pokriti ukupne rashode ostvarenim ukupnim prihodima. U 2017.-oj godini, ukupni rashodi su premašili ukupne prihode, te iznose 101,97 posto ukupnih prihoda, dok su u godini koja slijedi naznačili blagi trend pada te iznose 100,41 posto. Primarni prihodi gradova u visokim udjelima sudjeluju u ukupnim prihodima (udio je redovito iznad 85 posto, a prosječna godišnja vrijednost u promatranom razdoblju 90,37% posto), što svjedoči o njihovoj snazi u ostvarivanju prihoda vlastitim kapacitetima. Udio primarnih prihoda u ukupnim rashodima pada tijekom godina (u 2014. je taj udio izrazito visok 98.17%, dok je u 2018. godini zabilježen udio od 86.20%. Tu bi dinamiku trebalo zaustaviti te po mogućnosti vratiti u uzlazni trend, odnosno poboljšati ostvarivanje primarnih prihoda i/ili razmotriti dodatno smanjenje rashodne strane proračuna kako bi u što je moguće većem udjelu primarni prihodi mogli pokriti ukupne rashode. Rashodi za zaposlene naglo se smanjuju od 2015. godine. U 2014. godini udio rashoda za zaposlene u ukupnim rashodima iznosio je 26.94 posto, dok je taj udio u 2018. godini iznosio 8.87 posto (prosječna godišnja vrijednost u razdoblju od 2015. do 2018. godine iznosi 9,4 posto). Materijalni rashodi u ukupnim rashodima u promatranom razdoblju kontinuirano blago opadaju, a najniža zabilježena vrijednost je u 2018. godini (28,11 posto).

Rashodi za zaposlene u općinama tijekom promatranog razdoblja se u početku smanjuju (u 2014. godini vrijednost udjela u ukupnim rashodima je najviša te iznosi 11,60 posto, a nakon toga vrijednosti udjela osciliraju u rasponu između 8,11 i 8,45 posto. Na materijalne rashode u pravilu otpada manje od trećine ukupnih rashoda. Kao i u slučaju gradova, primarni prihodi općina imaju razmjerno visok udio u ukupnim rashodima. Uz slabija oscilatorna gibanja udjeli primarnih prihoda u ukupnim rashodima tijekom se promatranog razdoblja kreću u rasponu od 85,75 posto do 91,41 posto. To ukazuje na svojevrsnu stabilnost u planiranju i ostvarivanju rashoda te sposobnost općina da većinu ukupno nastalih prihoda nastoje pokriti vlastitim kapacitetima, a manji dio je potrebno osigurati iz ostalih izvora kako bi ukupni rashodi bili u cijelosti pokriveni.

Tablica 80 sadrži i podatke o sveukupno ostvarenim prihodima i rashodima, udjelima rashoda za zaposlene i materijalnih rashoda u ukupnim rashodima kada se u obzir uzmu gradovi i općine te dodatno uključujući i županijski proračun.

U osnovi JLS-i prihode ostvaruju od poreza (lokalnih te dijela koji pristiže s državne razine), prireza, pravnih, administrativnih i drugih pristojbi te drugih izvora. Na području PGŽ 36 je JLS-ova, od čega je 14 gradova te 22 općine. Gradovi su u pravilu pokretači razvojnih, osobito gospodarskih aktivnosti.

Prihodi koje ostvaruju mogu uvelike utjecati na razvoj ne samo administrativno-teritorijalnog prostora te JLS već i na one okolne JLS – bliže i dalje. No za opstanak stanovništva u nekom prostoru važne su manje administrativno-teritorijalne jedinice, a to su općine. Prihodi koje ostvaruju bi prvenstveno trebali služiti pokriću troškova pružanja usluga svojim stanovnicima. U tablici 80 prikazana su kretanja ukupnih prihoda ostvarenih iz županijskog, gradskih i općinskih proračuna JLS-ova na području PGŽ.

Na području gradova PGŽ živi ukupno 219 994 stanovnika. Radi usporedbe financijskog kapaciteta gradova, poželjno je prikazati ostvarenja ukupnih prihoda i primarnih prihoda odnosno rashoda po stanovniku. Ukupni su prihodi gradova po stanovniku grada prosječno godišnje iznosili 5.798,14 HRK pri čemu je najniža razina zabilježena u 2014.-oj godini, a najviša u 2018.-oj (6.306,93 HRK). Primarni prihodi po stanovniku gradova PGŽ iznosili su u navedenom razdoblju 5.768,69 HRK prosječno godišnje. Ukupni rashodi u gradovima na području PGŽ prosječno su po stanovniku u promatranom razdoblju godišnje iznosili 5.691,55 HRK. Drugim riječima, na pojedinog stanovnika grada PGŽ otpada prosječno 5.691,55 HRK rashoda svih proračuna gradova na području PGŽ. Najviši ukupni rashodi po stanovniku zabilježeni su u posljednjoj godini promatranog razdoblja, odnosno 2018. godini (6.330,06 HRK). Trend ukupnih rashoda gradova na području PGŽ u promatranom razdoblju ukazuje na porast ukupnih rashoda po stanovniku od 2015.-e godine do 2018. godine kada je prosječni iznos ukupnih rashoda po gradskom stanovniku bio najviši te iznosio 6.330,06 HRK. Podaci o prosječnim ukupnim i primarnim prihodima te rashodima po stanovniku nalaze se u tablici 81.

Tablica 81. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi po stanovniku, gradovi na području PGŽ, 2014.-2018.

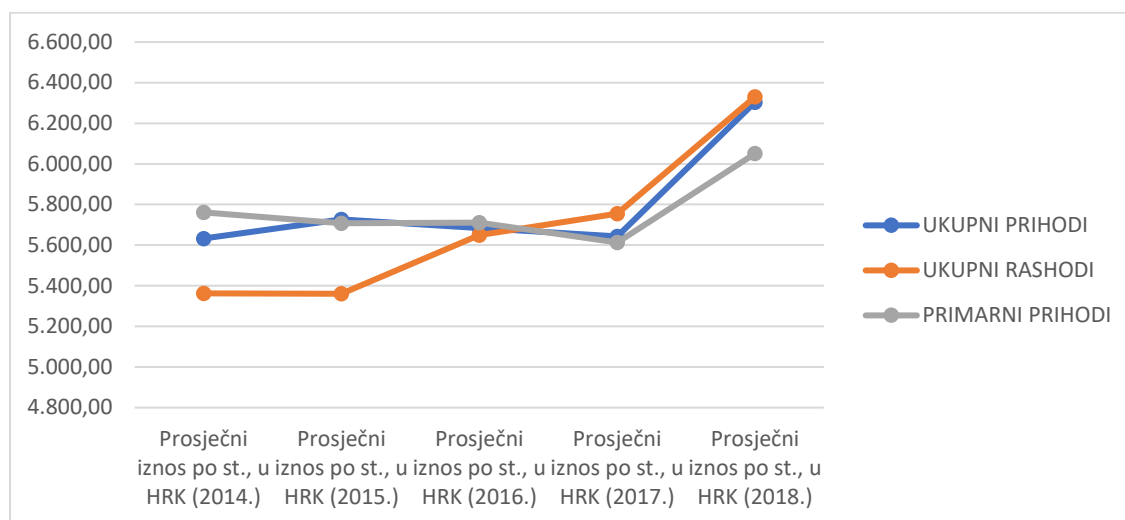
Opis stavke	Prosječni iznos po st., u HRK (2014.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2015.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2016.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2017.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2018.)	Prosječni iznos po st. godišnje (2014.-2018.)
Ukupni prihodi	5,632.67	5,726.62	5,683.93	5,643.50	6,303.96	5,798.14
Ukupni rashodi	5,363.15	5,360.45	5,649.72	5,754.40	6,330.06	5,691.55
Primarni prihodi	5,761.41	5,708.44	5,710.08	5,612.89	6,050.61	5,768.69

Izvor: obrada podataka prema podacima MFIN.

Na slici 49 prikazana su kretanja prosječnih godišnjih iznosa ukupnih i primarnih prihoda te ukupnih rashoda po stanovniku grada na području PGŽ u razdoblju 2014.-2018.

Slika 49. Kretanje ukupnih i primarnih prihoda, ukupnih rashoda po stanovniku, gradovi na području PGŽ, 2014.-2018.

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

U promatranom razdoblju dinamika kretanja primarnih prihoda je relativno stabilna (sa značajnim porastom u 2018.-oj godini u odnosu na 2017.), gradovi su (ukupno gledajući) u stanju iz primarnih prihoda pokriti veći dio svojih ukupnih rashoda (udio primarnih prihoda u ukupnim rashodima do 2017. godine redovito prelazi 90 posto, dok u 2017.-oj i 2018.-oj godini prelazi 86 posto). U tablici 82 prikazani su podaci o ukupnim i primarnim prihodima, ukupnim rashodima po stanovniku te fiskalnom kapacitetu G1 za svaki grad Primorsko-goranske županije. Fiskalni kapacitet G1 odnosi se na razliku prosječnog godišnjeg iznosa (u razdoblju 2014.-2018.) ukupnih prihoda i rashoda po stanovniku grada na području PGŽ. Prosjeci se odnose na prosječno ostvarene vrijednosti unutar promatranog razdoblja za svaki grad i za razdoblje 2014.-2018.

Tablica 82. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi, fiskalni kapacitet G1 i G2, gradovi na području PGŽ, godišnji prosjek razdoblja 2014.-2018.

Red. br.	Naziv grada	Br. st.	Ukupni prihodi (godišnji prosjek)	Ukupni rashodi (godišnji prosjek)	Primarni prihodi (godišnji prosjek)	Udio primarnih u uk. prihodima (godišnji prosjek)	Udio primarnih prihoda u uk. rashodima (godišnji prosjek)	Fiskalni kapacitet G1 (u HRK)	Fiskalni kapacitet G2 (u HRK)
1	Bakar	8279	50,731,032	50,048,255	49,514,411	97.60%	98.93%	82.47	-64.48
2	Cres	2879	24,024,070	26,354,439	21,179,745	88.16%	80.37%	-809.44	-1797.39
3	Crikvenica	11122	81,261,619	76,641,319	75,086,473	92.40%	97.97%	415.42	-139.80
4	Čabar	3770	13,426,099	13,722,848	8,175,379	60.89%	59.57%	-78.71	-1471.48
5	Delnice	5952	27,426,411	28,344,635	20,112,198	73.33%	70.96%	-154.27	-1383.14
6	Kastav	10440	42,784,447	40,590,709	41,312,464	96.56%	101.78%	210.13	69.13
7	Kraljevica	4618	16,508,408	16,581,739	15,327,937	92.85%	92.44%	-15.88	-271.50
8	Krk	6281	57,920,887	54,680,723	48,022,295	82.91%	87.82%	515.87	-1060.09
9	Mali Lošinj	8116	73,403,974	69,742,729	65,443,489	89.16%	93.84%	451.11	-529.72
10	Novi Vinodolski	5113	33,908,366	32,030,302	32,412,702	95.59%	101.19%	367.31	74.79
11	Opatija	11659	110,934,159	129,743,141	105,427,267	95.04%	81.26%	-1613.26	-2085.59
12	Rab	8065	38,010,356	39,790,642	34,147,588	89.84%	85.82%	-220.74	-699.70
13	Rijeka	128624	688,420,970	656,803,077	623,110,091	90.51%	94.87%	245.82	-261.95
14	Vrbovsko	5076	16,794,408	17,033,390	12,427,031	74.00%	72.96%	-47.08	-907.48

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

Prema dobivenim podacima (tablica 82) može se zaključiti da Krk ima najsnažniji fiskalni kapacitet G1 i to u iznosu od 515,87 HRK/po stanovniku. Drugim riječima Krk ostvaruje vlastite prihode iz kojih je u stanju podmiriti sve svoje rashode, a nakon podmirenja ukupnih rashoda preostaje spomenuti iznos od 515,87 HRK/st. koji se može usmjeriti u razvojne aktivnosti grada, ulaganja u „tvrdu“ i „meku“ infrastrukturu i podizanje standarda ljudi koji u tom gradu žive. Visoki iznos po stanovniku na raspolaganju imaju i Mali Lošinj (451,11 HRK), Crikvenica (415,42 HRK), te Novi Vinodolski (367,31 HRK) dok je u ostalim gradovima PGŽ taj iznos prosječno godišnje manji od 250,00 HRK/st. Međutim, nekolicina je gradova u PGŽ koji nisu u stanju vlastitim prihodima pokriti ukupne rashode, kada se analizira razlika prema broju stanovnika. Dobivene vrijednosti fiskalnog kapaciteta G1 po stanovniku su stoga negativne. Predvodi Opatija (-1.613,26 HRK/st.) te ju slijede Cres (-809,44 HRK/st.) i Rab (-220,74 HRK/st.). Dakle, bez dodatnih prihoda povrh ostvarenih primarnih prihoda, ne bi bilo moguće pokriti rashode koji nastaju u ovim JLS-ima. Jaz između najsnažnijeg Krka i Opatije tako prosječno godišnje iznosi 2.129,13 HRK po stanovniku. Dodatni pokazatelj fiskalni kapacitet G2 razlika je prosječnih godišnjih (razdoblje 2014.-2018.) primarnih prihoda i ukupnih rashoda po stanovniku grada na području PGŽ. Prema tim podacima gradovi Kastav i Novi Vinodolski u stanju su iz primarnih prihoda (ostvarenih vlastitim kapacitetima) pokriti ukupne rashode (prosječna vrijednost fiskalnog kapaciteta G2 je pozitivna). Svi ostali gradovi na području PGŽ ostvarili su u promatranom razdoblju negativne prosječne vrijednosti fiskalnog kapaciteta G2, odnosno nedostaje određeni iznos prihoda koji se ostvaruje vlastitim kapacitetima kojima bi se pokrili ukupni rashodi te JLS. Najnepovoljniju vrijednost pokazatelja Fiskalni kapacitet G2 zabilježila je Opatija (-2.085,59 HRK/st.), a potom slijedi Cres (-1797.39 HRK/st.).

Tablicom u nastavku prikazana je struktura rashoda proračuna gradova na području PGŽ. Izračunate su prosječne godišnje vrijednosti za razdoblje 2014.-2018.

Tablica 83. Struktura rashoda proračuna gradova na području PGŽ, godišnji prosjek razdoblja 2014.-2018.

Red. br.	Naziv grada	Rashodi za zaposlene (prosjeak)	Udio rashoda za zap. u uk. rashodima (u %)	Materijalni rashodi (prosjeak)	Udio mat. rashoda u uk. rashodima (u %)	Udio rashoda za zap. u uk. prihodima (u %)	Udio rashoda za zap. u primarnim prihodima (u %)
1	Bakar	3,969,357	7.93%	16,304,047	32.58%	7.82%	8.02%
2	Cres	3,080,624	11.69%	8,926,053	33.87%	12.82%	14.55%
3	Crikvenica	9,627,238	12.56%	22,179,866	28.94%	11.85%	12.82%
4	Čabar	1,551,140	11.30%	6,570,165	47.88%	11.55%	18.97%
5	Delnice	3,637,266	12.83%	7,962,740	28.09%	13.26%	18.08%
6	Kastav	4,205,236	10.36%	11,282,753	27.80%	9.83%	10.18%
7	Kraljevica	2,209,583	13.33%	5,722,127	34.51%	13.38%	14.42%
8	Krk	5,790,601	10.59%	13,426,401	24.55%	10.00%	12.06%
9	Mali Lošinj	8,004,641	11.48%	21,625,990	31.01%	10.90%	12.23%
10	Novi Vinodolski	4,182,186	13.06%	9,985,571	31.18%	12.33%	12.90%
11	Opatija	13,374,040	10.31%	34,318,423	26.45%	12.06%	12.69%
12	Rab	5,007,697	12.59%	12,282,808	30.87%	13.17%	14.66%
13	Rijeka	90,167,426	13.73%	199,493,186	30.37%	13.10%	14.47%
14	Vrbovsko	3,085,024	18.11%	4,497,186	26.40%	18.37%	24.83%

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

Tablica u nastavku prikazuje prosječne vrijednosti rashoda za zaposlene i materijalnih rashoda u razdoblju 2014.-2018. te udjele ovih vrsta rashoda u ukupnim rashodima, te rashoda za zaposlene u

ukupnim i primarnim prihodima. Najnižu prosječnu vrijednost udjela rashoda za zaposlene u ukupnim rashodima bilježi Bakar (7,93 posto), a potom Opatija (10,31 posto), dok za zaposlene (u odnosu na ukupne rashode) najviše odlazi u Vrbovskom (18,11 posto) i Rijeci (13,73 posto). Na materijalne rashode najmanje sredstava (u odnosu na ukupne rashode) odlazi u Krku (nešto manje od četvrtine (24,55 posto) rashoda odnosi se na materijalne rashode), a slijedi ga Vrbovsko u kojem se nešto više od četvrtine sredstava rashodne strane proračuna (26,14 posto) izdvaja za potrebe podmirenja materijalnih troškova. Kada se međutim pogleda odnos rashoda za zaposlene i ukupno ostvarenih prihoda, najnižu vrijednost (7,82 posto) ostvario je Bakar (u slučaju Bakra udjeli kako u ukupnim tako i u primarnim prihodima imaju najniže vrijednosti), a slijedi potom Kastav (9,83 posto), dok najviše vrijednosti imaju Vrbovsko (18,37 posto) te Kraljevica (13,38 posto). Ovaj podatak (niže vrijednosti su povoljniji rezultat) može ukazivati na visoku ili nisku učinkovitost ljudskih resursa odnosno zaposlenih u takvim JLS-ima. U gradovima koji imaju niske udjele rashoda za zaposlene u ukupnim i primarnim prihodima (npr. Bakar i Kastav) s jednom jedinicom rashoda za zaposlene ostvaruju se najveće vrijednosti ukupnih i primarnih prihoda. U suprotnoj situaciji (kada su udjeli rashoda za zaposlene u ukupnim i primarnim prihodima visoki), nakon podmirenja troškova za zaposlene (i materijalnih troškova), preostaje manji udio sredstava raspoloživih za daljnje razvojne aktivnosti i ulaganja, a time i značajni napredak. Primjećuje se da su najnepovoljniji udjeli rashoda za zaposlene u primarnim prihodima u gradovima mikroregije Gorski Kotar (Vrbovsko, Čabar, Delnice). Otočki gradovi bilježe vrlo slične vrijednosti udjela rashoda za zaposlene u primarnim prihodima (u rasponu od 12,06 posto do 14,66 posto). U gradovima mikroregije Priobalje najvišu vrijednost ovog pokazatelja zabilježila je Rijeka (14,47 posto).

U Primorsko-goranskoj županiji nalaze se 22 općine u kojima živi 76 201 stanovnik. U razdoblju 2014.-2018. ukupni prihodi općina na području PGŽ su u 2018. godini dosegli svoj maksimum u iznosu od 471.394.232,00 HRK. Kada se iz ukupnih prihoda izuzmu prihodi ostvareni iz dodatnog udjela poreza na dohodak za decentralizirane funkcije te za pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna, razina primarnih prihoda iste je godine (2018.) zabilježila svoj maksimum (421.443.784,00 HRK), dok je najniža razina primarnih prihoda zabilježena 2015. godine. Nakon pada ukupnih prihoda te primarnih prihoda u razdoblju 2014.-2016. godine (uz najviše zabilježen iznos pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna, u iznosu nešto većem od 65 milijuna HRK u 2015.-oj godini), općine su se tijekom 2017. i 2018. godine oporavile te ukupni prihodi značajno rastu (u 2018. godini dosižu maksimum u promatranom razdoblju te iznose 471.394.232,00 HRK), a usporedno s njima i primarni prihodi od 2015. godine bilježe kontinuirani rast. Podaci o kretanjima ukupnih i primarnih prihoda te rashoda u svim općinama PGŽ vidljivi su u tablici 84.

Tablica 84. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi, općine na području PGŽ, 2014.-2018.

Opis stavke	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Ukupni prihodi	448.696.820	438.134.215	418.900.464	436.181.191	471,394,232
Ukupni rashodi	439.025.270	434.988.742	435.113.861	427.708.165	461,062,379
Primarni prihodi	396.954.846	372.981.850	379.332.356	381.932.833	421,443,784

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

Na području općina PGŽ živi ukupno 76 201 stanovnik. Kako bi se objektivnije usporedio financijski kapacitet općina, uobičajeno je prikazati ostvarenja ukupnih prihoda i primarnih prihoda odnosno rashoda po stanovniku. Ukupni su prihodi općina po stanovniku općine prosječno godišnje iznosili 5.809,13 HRK pri čemu je najniža razina zabilježena u 2016.-oj godini (5.497,31 HRK/stanovniku), a najviša u 2018.-oj godini (6.186,19 HRK/stanovniku). Primarni prihodi po stanovniku općina PGŽ iznosili su u navedenom razdoblju 5.124,99 HRK prosječno godišnje. Ukupni rashodi u općinama na području PGŽ prosječno su po stanovniku u promatranom razdoblju godišnje iznosili 5.768,69 HRK. Drugim riječima, na pojedinog stanovnika općine PGŽ otpada prosječno 5.768,69 HRK rashoda svih proračuna općina na području PGŽ. Najviši rashodi po stanovniku zabilježeni su u 2018.-oj godini (6.050,61 HRK). Trend ukupnih rashoda općina na području PGŽ u promatranom razdoblju ukazuje na smanjenje ukupnih rashoda po stanovniku do 2017.-e godine, da bi u 2018. godin prosječni godišnji iznos ukupnih rashoda po stanovniku porastao na 6.500,61 HRK po općinskom stanovniku PGŽ. Podaci o prihodima i rashodima po stanovniku nalaze se u tablici 85.

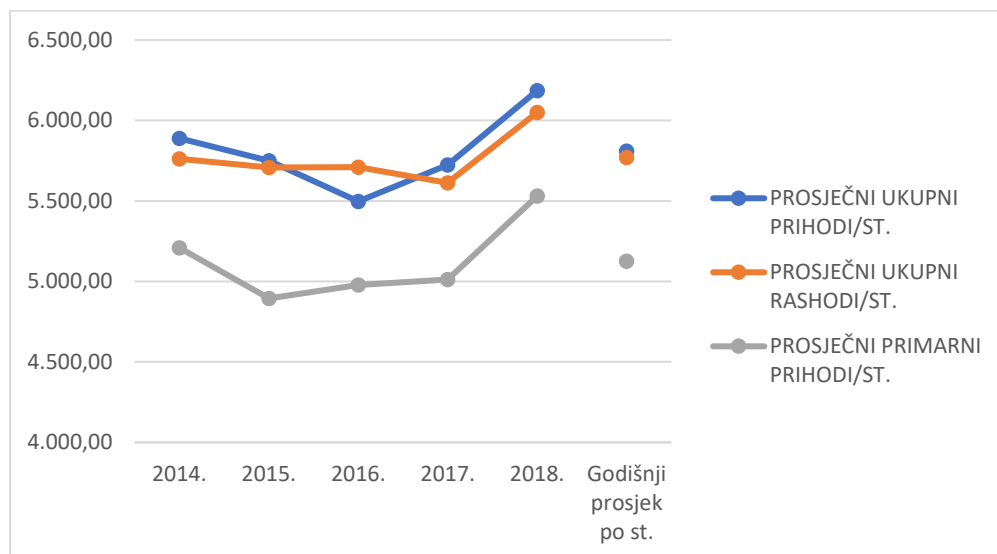
Tablica 85. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi po stanovniku, općine na području PGŽ, 2014.-2018.

Opis stavke	Prosječni iznos po st., u HRK (2014.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2015.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2016.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2017.)	Prosječni iznos po st., u HRK (2018.)	Prosječni iznos po st., godišnje (2014.-2018)
Ukupni prihodi/st.	5.888,33	5.749,72	5.497,31	5.724,09	6.186,19	5.809,13
Ukupni rashodi/st.	5.761,41	5.708,44	5.710,08	5.612,89	6.050,61	5.768,69
Primarni prihodi/st.	5.209,31	4.894,71	4.978,05	5.012,18	5.530,69	5.124,99

Izvor: obrada podataka prema podacima MFIN.

Slikom u nastavku prikazana su kretanja prosječnih godišnjih iznosa ukupnih i primarnih prihoda te ukupnih rashoda po stanovniku općine na području PGŽ u razdoblju 2014.-2018.

Slika 50. Kretanje ukupnih i primarnih prihoda, te ukupnih rashoda po stanovniku, općine na području PGŽ, 2014.-2018.

Izvor: obrada podataka prema podacima MFIN.

U promatranom razdoblju primarni prihodi kontinuirano rastu. Općine (ukupno gledajući) u stanju su iz primarnih prihoda pokriti veći dio svojih ukupnih rashoda izuzev općina Brod Moravice, Skrad te Ravna Gora u kojima su zabilježene najniže vrijednosti (ispod 60 posto). U općinama Dobrinj i Mošćenička Draga primarni prihodi nadmašuju ukupne rashode što ukazuje na sposobnost ostvarivanja visokih prihoda te nižu ovisnost o drugim izvorima prihoda povrh onih ostvarenih vlastitim kapacitetima. Načelno općine mikroregije Gorski kotar prema ovim podacima ostvaruju najslabije rezultate u usporedbi s općinama ostalih mikroregija PGŽ. U tablici 86. prikazani su podaci o ukupnim i primarnim приходima, ukupnim rashodima po stanovniku te fiskalnom kapacitetu O1 za svaku općinu Primorsko-goranske županije. Fiskalni kapacitet O1 odnosi se na razliku prosječnog godišnjeg iznosa (u razdoblju 2014.-2018.) ukupnih prihoda i rashoda po stanovniku općine na području PGŽ, dok se fiskalni kapacitet O2 odnosi se na razliku prosječnog godišnjeg iznosa (u razdoblju 2014.-2018.) primarnih prihoda i rashoda po stanovniku općine na području PGŽ. Prosjeci se odnose na prosječno ostvarene vrijednosti unutar promatranog razdoblja za svaku općinu i za razdoblje 2014.-2018.

Tablica 86. Ukupni i primarni prihodi, ukupni rashodi, fiskalni kapacitet O1, općine na području PGŽ, godišnji prosjek razdoblja 2014.-2018.

Naziv općine	Br. stanovnika	Ukupni prihodi	Ukupni rashodi	Primarni prihodi	Udio primarnih u ukupnim приходима	Udio primarnih prihoda u ukupnim rashodima	Fiskalni kapacitet O1 (u HRK)	Fiskalni kapacitet O2 (u HRK)
Baška	1.674	24.724.321	23.454.095	21.745.314	87.95%	92.71%	758.80	-1020.78
Brod Moravice	866	3.197.300	3.130.925	2.017.380	63.10%	64.43%	76.65	-1285.85
Čavle	7.220	28.014.557	27.448.243	22.432.480	80.07%	81.73%	78.44	-694.70
Dobrinj	2.078	15.230.645	13.946.722	14.478.177	95.06%	103.81%	617.86	255.75
Fužine	1.592	11.486.238	11.216.786	8.996.200	78.32%	80.20%	169.25	-1394.84
Jelenje	5.344	14.091.193	14.367.170	12.220.157	86.72%	85.06%	-51.64	-401.76
Klana	1.975	7.965.460	6.841.754	6.573.672	82.53%	96.08%	568.96	-135.74
Kostrena	4.180	46.639.185	46.618.099	45.913.722	98.44%	98.49%	5.04	-168.51
Lokve	1.049	4.401.712	4.476.541	3.117.876	70.83%	69.65%	-71.33	-1295.20
Lopar	1.263	13.523.035	12.740.229	10.154.996	75.09%	79.71%	619.80	-2046.90
Lovran	4.101	25.513.041	26.584.521	23.729.101	93.01%	89.26%	-261.27	-696.27
Malinska-Dubašnica	3.134	36.695.432	37.573.902	35.104.949	95.67%	93.43%	-280.30	-787.80
Matulji	11.246	50.224.637	48.619.452	40.625.037	80.89%	83.56%	142.73	-710.87
Mošćenička Draga	1.535	14.400.610	13.432.138	13.605.095	94.48%	101.29%	630.93	112.68
Mrkopalj	1.214	5.346.292	5.331.418	3.759.758	70.32%	70.52%	12.25	-1294.61
Omišalj	2.983	32.152.400	31.475.547	29.004.559	90.21%	92.15%	226.90	-828.36
Punat	1.973	19.946.265	21.429.473	18.619.036	93.35%	86.89%	-751.75	-1424.45
Ravna Gora	2.430	10.063.524	9.854.633	6.691.564	66.49%	67.90%	85.96	-1301.67
Skrad	1.062	4.372.067	4.541.889	3.055.795	69.89%	67.28%	-159.91	-1399.34
Vinodolska općina	3.577	15.559.989	15.507.599	14.148.577	90.93%	91.24%	14.65	-379.93
Viškovo	14.445	49.110.405	51.423.943	46.571.586	94.83%	90.56%	-160.16	-335.92
Vrbnik	1.260	10.003.077	9.564.607	7.964.103	79.62%	83.27%	347.99	-1270.24

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

Kada se promatra udio primarnih u ukupnim prihodima, najviše vrijednosti zabilježene su u Kostreni (98,44 posto), te općinama Malinska Dubašnica (95,67 posto) i Dobrinj (95,96 posto). Visoki udio primarnih u ukupnim prihodima ukazuje na sposobnost ovih općina da vlastitim kapacitetima ostvare značajan dio prihoda te u manjoj mjeri ovise od nekim drugim izvorima sredstava. U općinama Brod Moravice i Ravnoj Gori zabilježene su najniže vrijednosti udjela.

Prema vrijednosti pokazatelja fiskalnog kapaciteta O1 najvišu vrijednosti ostvarila je Baška (758,80 HRK), a slijede ju Mošćenička Draga (630,93 HRK), te Lopar (619,80 HRK). Najniža vrijednost zabilježena je u Punatu (-751,75 HRK), odnosno u ukupnim prihodima nedostaje 751,75 HRK po stanovniku Punata kako bi se pokrili ukupni rashodi ove općine.

Fiskalni kapacitet O2 pokazuje u kojoj mjeri je općina u stanju primarnim prihodima (bez dodatne pomoći) pokriti ukupne rashode. Samo su dvije općine (Dobrinj i Mošćenička Draga) zabilježile pozitivne vrijednosti ovog pokazatelja. Drugim riječima u Dobrinju se ostvari razlika primarnih prihoda i ukupnih rashoda u iznosu od 255,75 HRK po stanovniku, dok u Mošćeničkoj Dragi ta razlika iznosi 112,68 HRK po stanovniku.

U tablici 87 prikazana je struktura rashoda proračuna općina na području PGŽ. Podaci se temelje na godišnjem prosjeku razdoblja 2014.-2018. za svaku pojedinu općinu. Kako bi se dobila bolja slika o trošenju sredstava na razini pojedine općine u tablici 87 prikazani su rashodi za zaposlene te materijalni rashodi svih općina na području PGŽ. Najniži udio rashoda za zaposlene u ukupnim rashodima (gledano prosječno godišnje) ima Mošćenička Draga (3,92 posto), a slijede Malinska Dubašnica i Lovran s udjelom ispod 7 posto. Najviši udjel zabilježen je u općini Brod Moravice (26,80 posto, odnosno otprilike jedna od četiri kune predstavlja rashod za zaposlene), a slijede Skrad, Lokve te Vinodolska općina (tri od prve četiri općine s najvišim udjelima nalaze se u mikroregiji Gorski kotar). U preostalim općinama udjeli rashoda za zaposlene u ukupnim rashodima su u rasponu od 7 do 15 posto.

Kada se promatra udjel materijalnih rashoda u ukupnim rashodima, najviši udio zabilježen je u Skradu (46,36 posto), a slijede ga Dobrinj i Kostrena. Najniži udio materijalnih rashoda u ukupnim rashodima zabilježen je u Punatu (22,41 posto), a potom slijede Matulji i Lopar. Štedljiva Mošćenička Draga ima najniži udio rashoda za zaposlene u ukupnim prihodima (3,66 posto), dok su u općini Brod Moravice rashodi za zaposlene 7,2 puta veći nego u Mošćeničkoj Dragi, ukoliko ih se promatra kao udjel u ukupnim prihodima (iznose 26,24 posto). Drugim riječima, na zaposlene u općini Brod Moravice potrebno je potrošiti otprilike 7,2 puta više u odnosu na Mošćeničku Dragu kako bi ostvarili svoje proračunske prihode. U Skradu (21,39 posto) i Lokvama (18,84 posto) koje imaju nešto povoljnije udjele nego Brod Moravice, potrebno je potrošiti otprilike pet do šest puta više na svoje zaposlene nego u Mošćeničkoj Dragi kako bi doprinijeli stvaranju ukupnih proračunskih prihoda. Kada se promatra udio rashoda za zaposlene u primarnim prihodima, i po ovom pokazatelju prednjači

Mošćenička Draga (3,87 posto), dok je na začelju, s najnepovoljnijim udjelom općina Brod Moravice (41,59 posto). U toj se općini nešto više od dvije petine primarnih prihoda koristi za pokrivanje rashoda za zaposlene, odnosno od pet kuna prihoda ostvarenih vlastitim kapacitetima dvije je potrebno za pokriće rashoda za zaposlene. Tri općine (Brod Moravice, Lokve, Skrad) koje imaju najviše udjele rashoda za zaposlene u primarnim приходима nalaze se u mikroregiji Gorski kotar. Preostale općine PGŽ troše otprilike 7 do 20 posto svojih primarnih prihoda na pokriće rashoda za zaposlene.

Tablica 87. Struktura rashoda proračuna općina na području PGŽ, godišnji prosjek razdoblja 2014.-2018.

Red. br.	Naziv grada	Rashodi za zaposlene	Udio rashoda za zap. u uk. rashodima (u %)	Materijalni rashodi	Udio mat. rashoda u uk. rashodima (u %)	Udio rashoda za zap. u uk. приходима	Udio rashoda za zap. u primarnim приходима
1	Baška	2,103,950	8.97%	8,340,203	35.56%	8.51%	9.68%
2	Brod Moravice	839,088	26.80%	914,879	29.22%	26.24%	41.59%
3	Čavle	2,036,387	7.42%	7,093,993	25.84%	7.27%	9.08%
4	Dobrinj	1,045,069	7.49%	6,080,630	43.60%	6.86%	7.22%
5	Fužine	1,159,172	10.33%	4,045,843	36.07%	10.09%	12.89%
6	Jelenje	1,274,740	8.87%	5,041,773	35.09%	9.05%	10.43%
7	Klana	1,119,371	16.36%	2,159,238	31.56%	14.05%	17.03%
8	Kostrena	3,511,731	7.53%	19,289,298	41.38%	7.53%	7.65%
9	Lokve	829,280	18.53%	1,647,018	36.79%	18.84%	26.60%
10	Lopar	902,714	7.09%	2,964,277	23.27%	6.68%	8.89%
11	Lovran	1,747,918	6.57%	7,492,313	28.18%	6.85%	7.37%
12	Malinska-Dubašnica	2,419,338	6.44%	10,288,115	27.38%	6.59%	6.89%
13	Matulji	3,874,854	7.97%	11,042,027	22.71%	7.72%	9.54%
14	Mošćenička Draga	526,616	3.92%	3,450,023	25.68%	3.66%	3.87%
15	Mrkopalj	715,793	13.43%	1,837,307	34.46%	13.39%	19.04%
16	Omišalj	2,112,610	6.71%	10,016,342	31.82%	6.57%	7.28%
17	Punat	2,106,673	9.83%	4,802,232	22.41%	10.56%	11.31%
18	Ravna Gora	1,262,406	12.81%	2,814,616	28.56%	12.54%	18.87%
19	Skrad	935,335	20.59%	2,105,647	46.36%	21.39%	30.61%
20	Vinodolska općina	2,426,634	15.65%	6,174,478	39.82%	15.60%	17.15%
21	Viškovo	5,569,181	10.83%	12,209,141	23.74%	11.34%	11.96%
22	Vrbnik	789,939	8.26%	3,824,168.00	39.98%	7.90%	9.92%

Izvor: obrada autora prema podacima MFIN.

Analiza fiskalnih kapaciteta ukazuje na velike razlike među gradovima, među općinama te mikroregijama PGŽ. U snažnim gradovima i općinama nakon pokrića ukupnih rashoda iz vlastitih prihoda još uvijek preostaje „prostora“ za ulaganje u razvoj, uglavnom u Priobalju i na otocima. Tamo se nalazi većina jedinica lokalne samouprave u kojima se može očekivati jači gospodarski zamah, i koje će znati odgovoriti izazovima jačanja gospodarstva i njegovih pojedinih sektora. Većina općina i gradova Gorskog kotara to neće moći ostvariti u kratkom roku jer financijski kapaciteti JLS ovise o snazi, primjerenoj strukturi i, u konačnici, o uspješnosti lokalnog gospodarstva. Za razliku od Priobalja

i otoka koji koriste obalni položaj i turističku atraktivnost i razvijaju dobro strukturirano gospodarstvo, JLS Gorskog kotara imaju manje komparativnih, odatle i manje kompetitivnih razvojnih prednosti što se odražava na siromašnijoj gospodarskoj strukturi i malom broju uspješnih sektora. Takvo gospodarstvo teško osigurava prihode svojoj lokalnoj samoupravi i ne ostavlja joj dovoljno sredstava da nakon podmirenja rashoda ulaže u razvoj. S druge strane analiza je pokazala da općine i gradovi u manje razvijenim dijelovima županije imaju relativno velike rashode za zaposlene što znači da puno zaposlenih upravlja malim sredstvima za razvoj i da je njihova učinkovitost upitna. Rješenje u srednjem roku treba tražiti u ulaganjima u gospodarstvo tih općina i gradova. Njihova administracija otežano pronalazi ulagače, uočava i koristi domaće i inozemne fondove i potiče postojeće poduzetnike, stoga odgovornost dobrim dijelom leži na ovdje analiziranim potpornim institucijama. Iako su načelno gradovi pokretači razvoja, niz je općina PGŽ koje tvore potpurnu društveno-ekonomsku mrežu koja s gradovima čini heterogenu cjelinu, pa slijedom navedenog razvojna uporišta treba, dakle, tražiti i među gradovima i među općinama, ali uz značajnu inicijalnu pomoć potpornih institucija.

4.6.2. Analiza institucionalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji

Gospodarska politika Primorsko-goranske županije provodi se na dvije upravne razine. Na županijskoj, provode ju određene organizacijske jedinice županijske uprave. Organizacijske jedinice s istim poslovima i zadacima postoje i u upravama 36 općina i gradova županije. Takve jedinice obično se nazivaju nositeljima gospodarske politike, a kako djeluju na obje razine, gospodarske mjere kojima se na području županije nastoji upravljati gospodarskim rastom i razvojem dijele se u dvije skupine. Gospodarstvenici županije će u svojem poslovanju osjetiti i mjere koje se donose i provode na razini države. Na te mjere županijska uprava i uprave njenih JLS ne mogu neposredno utjecati pa im ostaje prilagođavati se općoj gospodarskoj politici Republike Hrvatske.

Nositelji gospodarske politike PGŽ i njenih JLS trebaju djelovati kontinuirano, legitimno, u javnom interesu i u zadanom legalnom okviru. Razvojna politika se uglavnom provodi poticanjem i odvrćanjem što se operativno svodi na skup mjera koje mijenjaju uvjete života i rada stanovnika i poduzetnika. Gospodarskim mjerama mijenjaju se:

- uvjeti u kojima privređuju i troše stanovnici županije
- uvjeti u kojima u županiji borave povremeni stanovnici koji samo troše
- uvjeti u kojima djeluju županijski poduzetnici
- uvjeti u kojima djeluju poduzetnici iz drugih krajeva koji ulažu i posluju na području županije.

Županijski i gradski/općinski nositelji gospodarske politike sreću se na istom poslu, po definiciji djeluju samo u javnom interesu i stoga su jedini legitimni nositelji županijske razvojne politike. Djelovanje u javnom interesu podrazumijeva da nositelji razvojne politike razlikuju procese rasta i razvoja i da razvoj

usmjeravaju tako što, uz ostalo, pospješuju i/ili ograničavaju gospodarski rast. Županijski nositelj će pritom rijetko poduzimati mjere koje se odnose na sve poduzetnike na cijelom području županije. U županiji kao što je Primorsko-goranska, razvoj planinske mikroregije poticati će se jednim mjerama a razvoj otoka drugim, dok će se u središtu županije pažnja posvetiti gospodarskoj strukturi; neke sektore će se poticati, a neke obeshrabrivati.

Mjerama se, koje u tom smislu provode nositelji gospodarske politike, gospodarski rast i razvoj usmjeravaju neposredno i posredno:

- subvencije i ostali oblici pomoći kojima se povećavaju prihodi i oprosti, oslobađanja i pojeftinjenja kojima se smanjuju rashodi stanovnika županije (neposredne mjere);
- subvencije i jednokratne pomoći kojima se povećavaju prihodi i oprosti, kreditne i porezne olakšice kojima se smanjuju rashodi poduzetnika koji posluju u županiji (neposredne mjere);
- stručna pomoć županijskim poduzetnicima (posredne mjere);
- ulaganja u infrastrukturu i suprastrukturu (društvene djelatnosti) koje koriste stalni i povremeni stanovnici i poduzetnici koji u županiji ulažu i posluju (posredne mjere).

Kako i poduzetnici svojim ulaganjima, poslovanjem i zapošljavanjem mijenjaju uvjete života i rada stanovnika županije i time usmjeravaju razvoj, u skupu gospodarskih mjera trebaju se naći i mjere koje obeshrabruju pa i sprječavaju poduzetnička ulaganja koja nisu u javnom interesu. Nositelj razvojne politike treba pri tom voditi računa o ravnoteži odvratanja i poticanja; obeshrabrujuće mjere moraju biti popraćene mjerama koje potiču poduzetnike na ulaganja koja su i u njihovom i u javnom interesu.

Kroz participativne procese izrađuju se i usvajaju razvojni dokumenti (planovi, programi...) koji nakon usvajanja u županijskim i općinskim/gradskim zastupničkim tijelima postaju obvezujućima. Županijska uprava treba usklađivati svoje aktivnosti s aktivnostima gradskih i općinskih uprava (vertikalna koordinacija), a gradske i općinske uprave se trebaju usklađivati međusobno (horizontalna koordinacija). Nositelji razvojne politike Primorsko-goranske županije stoga trebaju biti dobro organizirani, odgovarajuće obrazovani, dobro infrastrukturno opremljeni i dovoljno iskusni. Njihov institucionalni kapacitet treba biti na razini na kojoj će znati, moći i stići obavljati svoj odgovoran i društveno značajan posao. Institucionalni kapacitet je nužan uvjet uspješne gospodarske politike, ali nije jedini. Nositelji moraju imati valjani strateški razvojni dokument kako bi znali kamo i kuda treba usmjeravati gospodarski razvoj i akcijske planove u kojima je konkretno navedeno koje mjere se poduzimaju i kad počinje, a kad prestaje njihova provedba. Nositelj stoga treba redovno pratiti učinke mjera i podešavati ih prema učinjenom. Taj dio vođenja gospodarske politike posebno je značajan i u nas najslabije razvijen pa mu u izgradnji institucionalnog kapaciteta treba posvetiti najviše pažnje.

Primorsko-goranska županija i većina njenih općina i gradova već niz godina uspješno izrađuju i donose svoje razvojne dokumente. Od pristupanja Europskoj uniji na ovamo, njihova kvaliteta je s obzirom na preuzete europske metodološke postupke i porasla, tako da razvojni dokumenti izrađeni zadnjih godina imaju dobro posložene razvojne ciljeve i akcijske planove s dobro odmjerenim mjerama i sredstvima za provedbu. Dobro upravljanje gospodarskim razvojem stoga neće biti ugroženo loše postavljenim ciljevima i lošim mjerama nego eventualnom nedovoljnom sposobnošću nositelja da ih provodi. Institucionalni kapacitet nositelja razvojne politike koji provode akcijske planove stoga treba biti u središtu interesa županijskih i gradskih/općinskih uprava. Ovdje mu je posvećena posebna pažnja.

4.6.2.1 Ključni rezultati prethodne analize institucionalnih kapaciteta Primorsko-goranske županije za vođenje razvojne politike

Primorsko-goranska županija (Županija) je jedinica područne (regionalne) samouprave koja obavlja razvojne i druge poslove iz djelokruga županije. Za to su ustrojena odgovarajuća upravna tijela:⁷

- Ured županije
- Upravni odjel za proračun, financije i nabavu
- Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša
- Upravni odjel za zdravstvo
- Upravni odjel za odgoj i obrazovanje
- Upravni odjel za opću upravu i upravljanje imovinom
- Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze
- Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
- Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
- Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade
- Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu, te
- Ured unutarnje revizije.

Županija je samostalna u odlučivanju u poslovima od područnog (regionalnog) značaja, posebice u onima koji se odnose na prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova, održavanje javnih cesta, izdavanje građevinskih i lokacijskih dozvola i drugih akata vezanih uz gradnju, te provedbu dokumenata prostornog uređenja na područje županije, izvan područja velikoga grada. Osim upravnih odjela Županija je osnivač i niza trgovačkih društava i ustanova. Sudeći po ustroju županijske uprave, o gospodarskom razvoju se brine kako treba; od 10 upravnih odjela barem pet se bavi i gospodarskim pitanjima.

Svako upravno tijelo obavlja poslove iz svog djelokruga. Infrastrukturna opremljenost županijske uprave, obrazovanost i iskustvo njenih djelatnika, interna organizacija i uvjeti rada, te resursi koje ima na raspolaganju čine institucionalni kapacitet tijela zaduženih za planiranje, upravljanje i koordinaciju razvojnih aktivnosti na području PGŽ. Od presudne važnosti je ustvrditi zadovoljava li i što sve treba poduzeti da se poboljša.

Za potrebe izrade Plana razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2021 do 2027. godine, Javna ustanova Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije samostalno ili u suradnji s

---

⁷ Preuzeto s mrežnih stranica Primorsko-goranske županije (www.pgz.hr).

vanjskim stručnjacima priprema i izrađuje analitičke podloge koje obuhvaćaju analizu stanja prema razvojnim područjima. Stručna podloga „Analiza gospodarstva s projekcijama i scenarijima gospodarskog razvoja Primorsko-goranske županije do 2030. godine“, izrađena 2018. godine za potrebe izrade Izvješća o stanju u prostoru PGŽ za razdoblje 2013.-2016. te izrade Prostornog plana PGŽ⁸, obuhvaća analizu institucionalnih kapaciteta PGŽ i Regionalne razvojne agencije PGŽ, te su stoga podaci i informacije vezane za te institucije nastale tijekom izrade tog dokumenta korištene pri izradi Isporučevine 1.

Sukladno podacima Analize izrađene za potrebe Zavoda PGŽ županijski upravni odjeli načelno su odgovarajuće popunjeni. U nekoliko odjela uz stalno zaposlene, dodatno se putem ugovora o djelu zapošljavaju suradnici na projektima. Najviše djelatnika manjka u Upravnom odjelu za pomorsko dobro, promet i veze (u trenutku obrade podataka bila su četiri djelatnika manje od broja predviđenog sistematizacijom radnih mjesta). Detaljnije informacije o djelatnicima po županijskim upravnim odjelima navedene su u Tablici 88. U RRA PGŽ ukupno je zaposleno 13 djelatnika. Uz Ravnatelja, i jednog djelatnika zaduženog za opće i pravne poslove, preostalih 11 djelatnika raspoređeno je u dva odsjeka: Odsjek za pripremu i provedbu EU projekata (pet djelatnika) te Odsjek za pripremu i provedbu strateških i razvojnih dokumenata i programa (šest djelatnika).

Tablica 88. Broj djelatnika u upravnim odjelima Primorsko-goranske županije

Upravni odjel	Broj djelatnika	Komentar
Upravni odjel za proračun, financije i nabavu	13	
Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj	8	Dodatno su zaposlena dva djelatnika na projektu
Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze	13	Sistematizacijom je predviđeno 17 izvršitelja
Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu	13	Od 13 službenika, 1 službenica je na neplaćenom dopustu
Ured unutarnje revizije	1	
Upravni odjel za gospodarenje imovinom i opće poslove	24	
Upravni odjel za odgoj i obrazovanje	10	Jedan je djelatnik dodatno zaposlen na ugovoru o djelu (EU projekt)
Ured župana	20	
Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima	8	
Upravni odjel za zdravstvo	7	
Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade	5	
Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša	68	Dodatno pet službenika radi na određeno vrijeme
UKUPNO	190	

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje (2018.).

⁸ Naručitelj izrade „Analize gospodarstva s projekcijama i scenarijima gospodarskog razvoja Primorsko-goranske županije do 2030. godine“ je Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije (Zavod PGŽ).

Akademski naziv i stručna sprema djelatnika upravnih odjela PGŽ navedeni su u Tablicom u nastavku. U Regionalnoj razvojnoj agenciji PGŽ od ukupno 13 djelatnika, 11 ima akademski naziv magistar, dok dvoje zaposlenih imaju akademski stupanj doktora znanosti.

Tablica 89. Broj djelatnika prema akademskom nazivu i stručnoj spreml

Akademski naziv/stručna sprema	PGŽ
akademski naziv Bacc. (preddiplomski sveučilišni studij - sveučilišni prvostupnik/ca)	7
akademski naziv Mag. (preddiplomski i diplomski sveučilišni studij - magistar)	124*
akademski naziv Univ. spec. (poslijediplomski specijalistički studij)	6
akademski stupanj Dr. sc. (poslijediplomski sveučilišni studij)	5
stručni naziv stručni prvostupnik (stručni studij u trajanju najmanje 3 godine; ili inženjer/ka struke (u slučaju tehničkih znanosti))	10
stručni naziv stručni pristupnik (stručni studij u trajanju kraćem od 3 godine)	13
stručni naziv stručni specijalist (stručni studij u trajanju od jedne do dvije godine; ili inženjer/ka struke (dijela struke))	4
srednja stručna sprema (VKV, KV, SSS)	32
niža stručna sprema (NK, PK, NSS)	1

* Napomena: Uključuje pet službenika koji rade na određeno vrijeme u Upravnom odjelu za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje (2018.).

U formuliranju i provedbi mjera razvojne politike sudjeluju djelatnici razčitih županijskih odjela. Tablica u nastavku prikazuje sudjelovanje upravnih odjela u formuliranju i provedbi takvih mjera.

Tablica 90. Sudjelovanje upravnih odjela u formuliranju i provedbi mjera razvojne politike

Upravni odjel	FORMULIRA mjere razvojne politike	PROVODI mjere razvojne politike
Upravni odjel za proračun, financije i nabavu	NE	DA
Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj	DA	DA
Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze	DA	DA
Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu	DA	DA
Ured unutarnje revizije	NE	DA
Upravni odjel za opću upravu i upravljanje imovinom	DA	DA
Upravni odjel za odgoj i obrazovanje	DA	DA

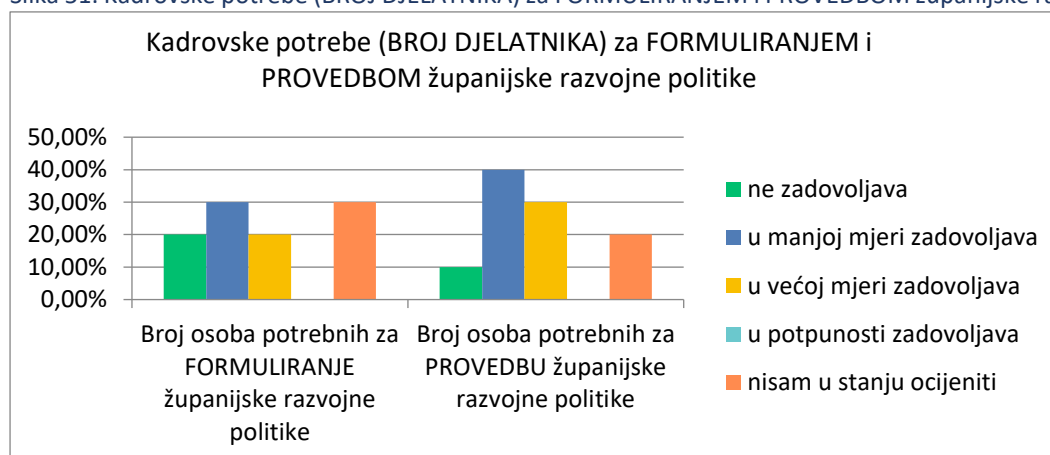
Ured župana	DA	DA
Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima	DA	DA
Upravni odjel za zdravstvo	DA	DA
Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade	NE	DA
Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša	DA	DA

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje (2018.).

Tablica 90 pokazuje da većina upravnih odjela sudjeluje u formuliranju jedne ili više mjera razvojne politike. Samo su Upravni odjel za proračun, financije i nabavu, Ured za unutarnju reviziju te Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade naveli su da u tome ne sudjeluju. Prema rezultatima ankete svi upravni odjeli sudjeluju u provedbi jedne ili više mjera razvojne politike.

Ispitanicima je postavljeno pitanje zadovoljava li trenutni kadrovski kapaciteti (broj djelatnika) u njihovom upravnom odjelu potrebe za formuliranjem i provedbom županijske razvojne politike. Najčešći odgovor je da broj djelatnika, kako za formuliranje tako i za provedbu županijske razvojne politike, tek u manjoj mjeri zadovoljava stvarne potrebe. Dodatni komentari ukazali su i na ograničenja nametnuta s državne razine. Ona se prije svega ogledaju u funkcioniranju velikih sustava kao što su energetska, te zdravstveni i obrazovni. Pitanje institucionalnog kapaciteta se time usložuje jer županijska uprava treba razvijati vještine snalaženja u uvjetima vanjskih ograničenja, ali i vještine lobiranja na državnoj razini. Odgovori na pitanje o kadrovskim kapacitetima prikazani su na slici 51.

Slika 51. Kadrovske potrebe (BROJ DJELATNIKA) za FORMULIRANJEM i PROVEDBOM županijske razvojne politike

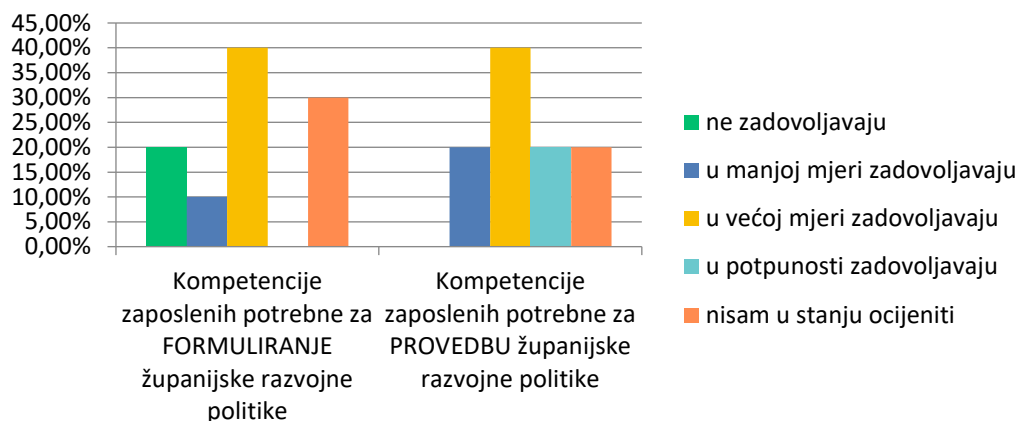

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje (2018.).

U županijskoj upravi, nema dovoljno djelatnika na poslovima formuliranja i provedbe županijske razvojne politike. U analizi je također ocijenjeno da li su kompetencije tada zaposlenih dovoljne za formuliranje i provedbu županijske razvojne politike. Slikom u nastavku grafički su prikazani odgovori na ovo pitanje.

Slika 52. Kadrovske potrebe (KOMPETENCIJE) za FORMULIRANJEM i PROVEDBOM županijske razvojne politike

Kadrovske potrebe (KOMPETENCIJE) za FORMULIRANJEM i PROVEDBOM županijske razvojne politike

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje (2018.).

Većina odgovora upućuje da kompetencije djelatnika koji formuliraju i provedu županijske razvojne politike u većoj mjeri zadovoljavaju. Značajniji dio ispitanika nije u stanju ocijeniti koji su djelatnici kompetentniji u formuliranju, a koji u provedbi županijske razvojne politike. Može se zaključiti da županijske upravne odjele treba kadrovski ojačati, prvenstveno zapošljavanjem dodatnih djelatnika⁹, a poželjno je i dodatno ojačati postojeće kompetencije. Procijenjene potrebe za povećanjem broja djelatnika najizraženije su u Upravnom odjelu za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša (pet djelatnika), dok su po dva djelatnika za formuliranje županijske razvojne politike potrebna u Upravnom odjelu za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj, Upravnom odjelu za pomorsko dobro, promet i veze te u Upravnom odjelu za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima. Ispitanici ocjenjuju da je za provedbu županijske razvojne politike ukupno potrebno dvostruko više djelatnika (još 26). Najizraženije su potrebe Upravnog odjela za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša kojem za provedbu županijske razvojne politike treba još deset djelatnika, potom potrebe Upravnog odjela za kulturu, sport i tehničku kulturu (pet dodatnih djelatnika) te potrebe Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima (četiri dodatna djelatnika). Po mišljenju ispitanika u

⁹ Za detaljniju analizu bilo bi poželjno imati informacije o sistematizaciji radnih mjesta.

ostalim Upravnim odjelima nedostaju jedan do dva djelatnika ili trenutno nema potrebe za pojačanjima. Rezultati su prikazani tablicom u nastavku.

Tablica 91. Broj potrebnih djelatnika za formuliranje i provedbu županijske razvojne politike (procjena ispitanika)

Upravni odjel	Broj potrebnih djelatnika	
	FORMULIRANJE	PROVEDBA
Upravni odjel za proračun, financije i nabavu		
Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj	2	2
Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze	2	2
Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu		5
Ured unutarnje revizije		
Upravni odjel za opću upravu i upravljanje imovinom		
Upravni odjel za odgoj i obrazovanje	1	1
Ured župana		
Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima	2	4
Upravni odjel za zdravstvo	1	1
Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade		1
Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša	5	10
UKUPNO	13	26

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje (2018.).

Ispitanici su odgovarali i na pitanje o potrebnoj struci djelatnika kojih nedostaje u njihovom upravnom odjelu kako bi se mogla formulirati i provesti županijska razvojna politika. Uočena je potreba različitih vrsta stručnjaka, većinom visokoobrazovanih. Formuliranje i provedbe županijske razvojne politike bi bilo kvalitetnije kad ne bi nedostajali magistri i/ili (stručni) specijalisti tehničke, društvene, humanističke struke te prirodnih znanosti, a zatim inženjeri građevinarstva, strojarstva i prometa. Kako bi se osigurala uspješna provedba županijskih razvojnih dokumenata i akcijskih/operativnih planova treba uključiti djelatnike koje će za to biti odgovorni. Usto treba dimenzionirati opseg aktivnosti, rokove i odgovornosti u odnosu na trenutne kapacitete županijske uprave. Broj potrebnih djelatnika po upravnim odjelima i prema strukama naveden je u Tablicom u nastavku.

Tablica 92. Broj potrebnih djelatnika po upravnim odjelima i strukama (procjena ispitanika)

Upravni odjel	Broj potrebnih djelatnika prema struci		Komentar
	FORMULIRANJE	PROVEDBA	
Upravni odjel za proračun, financije i nabavu			
Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj	Turistička	Ekonomska/poduzetništvo	
Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze	<ul style="list-style-type: none"> • Prometna • Pravna 	<ul style="list-style-type: none"> • Prometna • Pravna/ekonomska 	
Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu		<ul style="list-style-type: none"> • Magistar ili stručni specijalist tehničke, društvene ili humanističke struke 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Magistar ili stručni specijalist tehničke, društvene ili humanističke struke • Magistar ili stručni specijalist tehničke, društvene ili humanističke struke • Magistar ili stručni specijalist tehničke, društvene ili humanističke struke • Magistar ili stručni specijalist tehničke, društvene ili humanističke struke 	
Ured unutarnje revizije			Ne sudjeluju u formuliranju i provedbi županijske razvojne politike.
Upravni odjel za opću upravu i upravljanje imovinom			
Upravni odjel za odgoj i obrazovanje	Građevinski inženjer	Građevinski inženjer	
Ured župana			
Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima	<ul style="list-style-type: none"> • Arhitekt • Inženjer strojarstva • Inženjer prometa 	<ul style="list-style-type: none"> • Inženjer građevinarstva • Inženjer strojarstva • Inženjer prometa 	
Upravni odjel za zdravstvo	Medicinska specijalizacijom iz javnozdravstvene medicine	Medicinska specijalizacijom iz javnozdravstvene medicine	Navedena specijalizacija obuhvaća područja analize sustava i organizacije, analizu potreba i odabir prioriteta, kreiranje javnozdravstvene politike i osiguranja provođenja programa, evaluaciju i kontrolu

			kvalitete te informiranje javnosti.
Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade		VSS humanističko usmjerenje	
Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša	<ul style="list-style-type: none"> • Magistar ili stručni specijalist prirodnih znanosti (npr. biolog) • Magistar ili stručni specijalist zdravstvene struke • Magistar ili stručni specijalist tehničke struke (arhitekt, građevinar, geodet) 	<ul style="list-style-type: none"> • Magistar ili stručni specijalist prirodnih znanosti (npr. biolog) • Magistar ili stručni specijalist zdravstvene struke • Magistar ili stručni specijalist tehničke struke (arhitekt, građevinar, geodet) 	

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje (2018.).

Kako bi se kontinuirano unaprjeđivao kapacitet djelatnika županijskih upravnih odjela i njenih ustanova, treba unaprjeđivati i nadograđivati postojeća znanja. Analizom se utvrdilo da su potrebe za dodatnim stjecanjem znanja te nadogradnjom postojećeg u području formuliranja i provedbe županijske razvojne politike u potpunosti zadovoljene samo u Upravnom odjelu za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša. U četiri odjela (za kulturu, sport i tehničku kulturu, za odgoj i obrazovanje, za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima, te za socijalnu politiku i mlade) procijenjeno je da su potrebe za stjecanjem novog i nadogradnjom postojećeg znanja u području formuliranja i provedbe županijske razvojne politike u većoj mjeri zadovoljene. U Upravnom odjelu za zdravstvo potrebe su zadovoljene tek u manjoj mjeri. Potrebe za edukacijom su u manjoj mjeri zadovoljene i u Upravnom odjelu za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj i u Upravnom odjelu za pomorsko dobro, promet i veze. S obzirom da se ta dva odjela bave okosnicom županijskog gospodarstva, treba poduzeti konkretne mjere dodatne edukacije i usavršavanja djelatnika kako bi mogli učinkovitije upravljati gospodarskim, a u širem smislu i ukupnim razvojem županije.

Tablica 93. Zadovoljenje potreba za stjecanjem novog i nadogradnjom postojećeg znanja za formuliranjem i provedbom razvojne politike (procjena ispitanika)

Upravni odjel	Ocjena zadovoljenja potreba za stjecanjem novog i nadogradnjom postojećeg znanja
	FORMULIRANJE i PROVEDBA
Upravni odjel za proračun, financije i nabavu	nisam u mogućnosti ocijeniti
Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj	u manjoj mjeri su zadovoljene
Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze	u manjoj mjeri su zadovoljene
Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu	u većoj mjeri su zadovoljene
Ured unutarnje revizije	nisam u mogućnosti ocijeniti
Upravni odjel za opću upravu i upravljanje imovinom	
Upravni odjel za odgoj i obrazovanje	u većoj mjeri su zadovoljene
Ured župana	
Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima	u većoj mjeri su zadovoljene

Upravni odjel za zdravstvo	u manjoj mjeri su zadovoljene
Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade	u većoj mjeri su zadovoljene
Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša	u potpunosti su zadovoljene

Izvor: obrada autora prema podacima provedene ankete.

Odgovarajući na posljednje pitanje u anketnom upitniku ispitanici su ocijenili koje vrste edukacije su potrebne i koliko često ih treba provoditi. Ispitanici četiriju upravnih odjela i RRA PGŽ naveli se da su potrebni seminari i treninzi na kvartalnoj i polugodišnjoj razini i edukacija ciljana na teme iz pojedinih djelatnosti. Odgovori se nalaze u tablici 94.

Tablica 94. Potreba za edukacijom - vrste i učestalost (procjena ispitanika)

Upravni odjel	Predavanja	Seminari	Treninzi	Radionice	Druge vrste edukacije
Upravni odjel za proračun, financije i nabavu					
Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj			Dva puta godišnje		
Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze					
Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu		Seminari o provedbi javne nabave (po potrebi)			
Ured unutarnje revizije					
Upravni odjel za gospodarenje imovinom i opće poslove					
Upravni odjel za odgoj i obrazovanje		Dva puta godišnje			
Ured župana					

Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima					
Upravni odjel za zdravstvo					Ciljane edukacije u svjetlu željene decentralizacije sustava zdravstva.
Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade			Tromjesečno	Tromjesečno	
Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša					
RRA PGŽ					

Izvor: Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje (2018.).

Iz navedenih odgovora može se zaključiti da odjeli Primorsko-goranske županije nisu dovoljno kapacitirani za poslove formuliranja i provedbe razvojne politike. Razvidno je da su županijski upravni odjeli prvenstveno ograničeni premalim brojem potrebnih broja djelatnika, a u nešto manjoj mjeri i njihovim kompetencijama za formuliranje i provedbu županijske razvojne politike. U većini upravnih odjela nedostaje visokoobrazovanih djelatnika gotovo svih struka, a potrebno je i dodatno usavršavanje i stjecanje novih znanja i vještina potrebnih za ostvarivanje povoljnih dugoročnih učinaka županijske razvojne politike.

Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije zasad se čini dobro ekipiranom za poslove iz svoje nadležnosti, a njen kapacitet za formuliranje i provedbu županijske razvojne politike poželjno je dalje jačati.

4.6.2.2 Analiza institucionalnih kapaciteta JLS na području PGŽ za vođenje razvojne politike

U suradnji i dogovoru s predstavnicima Regionalne razvojne agencije, s ciljem ocjene institucionalnih kapaciteta nositelja provedbe politike društvenog i gospodarskog razvoja na razini općina i gradova u PGŽ provedena je anketa. Anketom se željelo saznati kakvi su postojeći institucionalni kapaciteti PGŽ za planiranje i provedbu budućih razvojnih mjera, aktivnosti, programa i projekata na području PGŽ¹⁰. Provodila se u razdoblju od 23. travnja 2020. – 17. srpnja 2020. Za potrebe ankete izrađen je upitnik kojim su obuhvaćena pitanja vezana uz ustrojstvo JLS, broj, struku i kompetencije zaposlenika JLS, stanje u područjima gospodarstva, društvenih djelatnosti, kulture, sporta i organizacija civilnog društva. Anketni se upitnik sastojao od obrasca 1 koji je poslan putem google format platforme za

¹⁰ Slična anketa provedena je 2018. godine za potrebe izrade Makroekonomskih scenarija razvoja PGŽ do 2030. godine za potrebe izrade Prostornog plan županije pa je neke podatke moguće usporediti, premda nije metodološki u potpunosti preporučljivo s obzirom da je odaziv na ovu anketu bio polovičan (u prethodnoj anketi bio je 100%-ni odaziv).

popunjavanje ankete, te obrasca 2 s dodatnim pitanjima koji je poslan na e-mail adrese u obliku word dokumenta. Upitnik je poslan na svih 36 jedinica lokalne samouprave, a 15 JLS je dostavilo popunjeni obrazac 1, dok ih je obrazac 2 dostavilo njih 17. Anketni upitnik (obrazac 1 i obrazac 2) nalaze se u prilogu 1 Analize. Pristigli odgovori korišteni su isključivo u svrhu ocjene institucionalnih kapaciteta za formuliranje i provedbu razvojne politike, temelja za oblikovanje odgovarajućih mjera i instrumenata društvenog i gospodarskog razvoja PGŽ. S tim ciljem formulirana su i pitanja.

U prvom, opsežnijem dijelu ankete jedinicama lokalne samouprave postavljena su pitanja koja se odnose na institucionalne kapacitete pojedine JLS u PGŽ (broj i struka djelatnika, iskustvo u strateškom planiranju i upravljanju razvojem, stanje gospodarstva JLS, poduzete mjere kako bi se ublažio utjecaj pandemije uzrokovane COVID-19 virusom i sl.). U ovom dijelu ankete sudjelovalo je 15 JLS-ova čiji odgovori u određenoj mjeri mogu pomoći u razumijevanju razvojnog momenta pojedine JLS. Zbog razmjerno malog broja dostavljenih upitnika, u iskazivanju pojedinih rezultata korišteni su većinom apsolutni iznosi umjesto relativnih.

Prema dostavljenim podacima iz anketnih upitnika, u Gradu Rijeci zaposleno je 514 djelatnika, a potom slijede Opatija (56), Crikvenica (50) dok ostali JLS-ovi imaju ispod 50 zaposlenih. Ukoliko se izuzme Grad Rijeka, u JLS-ima koji su dostavili popunjene upitnike, prosječno je 22,28 zaposlenih.

Kako bi se dobila kvalitetnija slika o akademskoj naobrazbi zaposlenika gradskih i općinskih uprava, anketnim upitnikom obuhvaćena su pitanja vezana uz stečeni stupanj akademske naobrazbe. U Gradu Rijeci zaposlena je 51 osoba sa stupnjem preddiplomskog sveučilišnog studija (sveučilišni prvostupnik/ca), u Crikvenici i Opatiji po šest, u ostalima JLS-ima u prosjeku dvije osobe, dok u Općinama Čavle, Punat, Omišalj i Mošćenička Draga, te Gradu Kastvu nema zaposlenika s tim stupnjem akademske naobrazbe. U Gradu Rijeci prednjače zaposlenici s akademskim naslovom magistra/magistar (preddiplomski i diplomski sveučilišni studij), njih 333. Potom slijede Opatija (30), Mali Lošinj (24) i Crikvenica (21). U preostalim JLS-ima, prosječno je 12,14 zaposlenih s naslovom magistre/magistra. Stupanj poslijediplomskog specijalističkog studija u Gradu Rijeci ima osam osoba, dok je u preostalim 14 JLS-ova (kada se izuzme Grad Rijeka), prosjeku manje od jedne zaposlene osobe s ovim stupnjem akademske naobrazbe (broj zaposlenika varira od 0 – 2). Akademski stupanj doktora znanosti (poslijediplomski sveučilišni studij) imaju po tri zaposlene osobe u Crikvenici i Rijeci, dok u ostalim JLS-ovima nema zaposlenih s ovim stupnjem akademske naobrazbe. Stručnih prvostupnika (stručni studij u trajanju najmanje tri godine; ili inženjer/ka struke) ima najviše u Gradu Opatiji, dok je mali broj stručnih pristupnika i specijalista u svim JLS-ima koji su dostavili ove podatke. U Gradu Rijeci ukupno je 118 zaposlenih sa srednjom stručnom spremom (VKV, KV, SSS), u Gradu Crikvenici 15, Gradu Opatiji 12, dok je u preostalim JLS-ima sedam ili manje zaposlenih sa srednjom stručnom spremom.

Sukladno Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (Narodne novine, 123/12), JLS su obavezne izrađivati svoje strateške planske akte, odnosno planove razvoja

jedinice lokalne samouprave. Stoga je korisno znati kada JLS namjeravaju početi s izradama svojih strateških planskih akata. Sukladno dobivenim informacijama, u smislu predstojeće izrade strateških planskih akata situacija u JLS-ovima PGŽ (koji su se odazvali anketnom istraživanju) situacija je sljedeća:

- Vrbnik - postoji akt koji je na snazi do 2020. (nema dodatnih informacija o daljnjim namjerama izrade)
- Grad Rijeka – donesena je Odluka o izradi Plana razvoja Grada Rijeke za razdoblje od 2021. do 2027. godine (SN GR 8/20)
- JLS-ovi Bakar, Krk, Kastav, Mošćenička Draga namjeravaju započeti s izradom strateškog planskog akta (plana razvoja JLS-a) do kraja 2020. godine
- JLS-ovi Čavle, Delnice, Lovran, Baška, Punat, Mali Lošinj, Omišalj, Opatija namjeravaju započeti s izradom strateškog planskog akta (plana razvoja JLS-a) tijekom 2021. godine
- Grad Crikvenica ima Strategiju gospodarskog razvitka 2014. do 2022., te je u planu izrada analize provedbe Strategije i izrada nove u 2021. g.

Podaci upućuju na raznovrsnost slučajeva na području PGŽ, no razvidno je da JLS-ovi (njih 12) namjeravaju započeti s izradom svojih strateških planskih akata u narednih 4-12 mjeseci (Općina Punat i Grad Rijeka su ih donijeli za razdoblje 2021. – 2027.). Ovo je ujedno i prilika da se nositelji izrade usklade u metodološkom smislu, odnosno da se primjenjuju postojeći akti i regulativa koji uređuju strateško planiranje. Na taj način omogućit će se jednostavnije praćenje provedbe postignutih rezultata i ostvarenih ciljeva, a potom i učinaka na višoj razini.

JLS-ovi su dostavili i informacije o postojećim strateškim dokumentima, a one se u nastavku:

- Grad Crikvenica: Strategija gospodarskog razvitka Grada Crikvenice 2014. do 2022. g.
- Općina Čavle: Plan ukupnog razvoja Općine Čavle 2016-2020
- Grad Bakar: Strateški razvojni program (PUR) Grada Bakra za razdoblje od 2015. do 2020.
- Općina Baška: Program ukupnog razvoja Općine Baška 2015.-2020.
- Grad Krk: Program ukupnog razvoja Grada Krka za 2014.-2020.
- Općina Punat: Strategija razvoja Općine Punat za razdoblje 2021. - 2027.
- Grad Rijeka: Plan razvoja Grada Rijeke za razdoblje od 2021.-2027. godine
- Općina Vrbnik: Program ukupnog razvoja Općine Vrbnik 2015-2020
- Grad Kastav: Program ukupnog razvoja Grada Kastva za razdoblje 2016.-2020 (još uvijek na snazi)
- Grad Opatija: Strategija razvoja Grada Opatije 2014.-2020.

Pojedine JLS, imaju u potpunosti dostatne kapacitete za izradu svojih strateških dokumenata dok je nekim JLS-ovima potrebna podrška u izradi, u različitim fazama, obujmu, sadržajno, financijski i na druge moguće načine. Svoje su potrebe za podrškom u izradi strateškog planskog akta (plana razvoja jedinice lokalne samouprave) od strane Regionalne razvojne agencije Primorsko-goranske županije iskazale sljedeće JLS: Crikvenica, Čavle, Delnice, Lovran, Baška, Punat, Rijeka, Mali Lošinj, te Kastav. Ova je informacija iznimno korisna za Regionalnu razvojnu agenciju PGŽ zbog nekolicine razloga:

- u okviru svojih aktivnosti Regionalna razvojna agencija PGŽ pruža savjetodavnu pomoć JLS-ovima u planiranju i upravljanju svojim razvojem (a koji posljedično doprinosi razvoju cijele županije!), čime je uloga agencije osobito važna u prepoznavanju potreba za uslugama koje ista pruža i na koje je u mogućnosti odgovoriti;
- uloga agencije je osobito značajna kako u inicijalnoj fazi procesa, tako i kasnije u samoj provedbi dokumenata kada svojim stečenim znanjem, iskustvom i vještinama može uvelike pomoći uspješnoj provedbi strateških dokumenata te koordinaciji provedbe više razvojnih dokumenata;
- s obzirom da su spomenute JLS jasno iskazale svoju potrebu (što je pohvalno!), potrebno je dalje dodatno analizirati kakva je vrsta podrške potrebna te u suradnji s JLS-ima razmotriti mogućnosti

na koji način, u kojem obujmu te u kojem trenutku je podršku istima moguće pružiti pa ju u skladu s tim saznanjima i dimenzionirati;

- kako spomenute JLS namjeravaju izrađivati svoje strateške dokumente, izvrstan je trenutak da se ovi postupci pokušaju harmonizirati te da se izrada oslanja na usvojenu metodologiju izrade strateškog planskog akta, gdje bi uloga Regionalne razvojne agencije PGŽ bila u prijenosu znanja kroz organizirane edukacije prilagođene potrebama spomenutih JLS-ova (u skladu s djelovanjem i aktivnostima koje provode koordinatori za strateško planiranje na nacionalnoj razini).

Kroz anketu namjera je bila saznati stavove JLS-ova o makroekonomskim kretanjima gospodarstva PGŽ-a, mikroregije (Priobalje, otoci, Gorski kotar) i vlastitog JLS-a. Predstavnici JLS-ova imali su mogućnost navesti probleme i potrebe za svako od sljedećih područja:

- kretanje BDP-a, internacionalizacija poslovanja, investicije, tržište rada
- privatni sektor - finansijski rezultati, proizvodnost rada i kapitala, tehnologije
- poduzetničke zone, slobodne zone, poduzetničke potporne institucije
- istraživanje i razvoj, brzorastući sektori/tehnološki trendovi u gospodarstvu.

Ove informacije mogu pomoći u stvaranju kvalitetnije slike trenutnog gospodarskog stanja i razvoja JLS-ova u PGŽ, koje se iščitava iz statistički dostupnih podataka, drugih kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja, ali i subjektivnih stavova ispitanika predstavnika JLS. Informacije koje su prikazane u nastavku, sažimaju stavove ispitanika, te se u rijetkim slučajevima referiraju na konkretnu JLS (ukoliko se radi o specifičnom slučaju koji vrijedi samo za konkretnu JLS). Također, pojedini nalazi bili su prisutni u više promatranih područja (npr. neriješeni imovinsko-pravni odnosi) no u nastavku se takav nalaz nalazi samo u jednom od navedenog područja, kako bi se izbjeglo ponavljanje informacija. Također, iz nekih nalaza nije bilo potpuno jasno što je problem, a što potreba pa se naknadnom analizom nastojalo što preciznije odrediti o čemu je riječ, stoga su moguća i odstupanja od značenja koje mu je pripisao ispitanik. Detaljniji podaci za svaku JLS nalaze su u dokumentu koji sadrži odgovore prikupljene tijekom provedenog anketnog istraživanja. Radi osjetljivosti informacija sadržanih u dokumentu, isti nije stavljen u prilog analizi, međutim dostupan je u arhivi PRIGODA-e.

Jedno od pitanja povezanih s makroekonomskim kretanjima odnosilo se na kretanje BDP-a, internacionalizaciju poslovanja, investicije, te tržište rada. Problemi i potrebe koje su identificirali ispitanici, nalaze se u nastavku:

PROBLEMI

- pad BDP-a, izrazita sezonalnost gospodarstva (osobito turizam i ugostiteljstvo), nedostatak primarnih i sekundarnih gospodarskih grana

- neodgovarajuća ekonomska politika (nedovoljno poticanje domaće proizvodnje i izvoza), uvozna ovisnost
- velika ovisnost o investicijama samo jednog sektora (brodogradnje)
- ograničena količina radne snage za sezonske poslove, manjak radne snage svih kategorija, nedostatak kvalificirane radne snage u pojedinim sektorima gospodarstva (građevina, ugostiteljstvo, proizvodni i informatički inženjering...)
- odlazak stručnjaka u inozemstvo i dolazak jeftinije i manje kvalitetne, nedovoljno kompetentne radne snage s upitnom poslovnom kulturom
- nedovoljna administrativna efikasnost u posredovanju kod postupka uvoza radne snage (od strane državnih tijela)
- visoka razina ekonomski neaktivnog stanovništva, pad broja zaposlenih u trgovačkim društvima, porast broja nezaposlenih
- nesuklađenost obrazovnog sustava i tržišta rada s potrebama gospodarstva
- pad broja stanovnika, prevladava starije stanovništvo
- centralizacija na razini države i prekomjerna administracija
- neiskorišten geoprometni položaj za privlačenje investitora
- na razini JLS ne vodi se posebna evidencija makroekonomskih kretanja (nema podataka o BDP - nedostatak u zakonskoj regulativi koja bi omogućila pretpostavke za izračun BDP-a na razini velikih gradova/regionalnih centara u Hrvatskoj)
- nedostatak financijskih sredstava za daljnja ulaganja
- neriješeni imovinsko pravni odnosi koji koče/usporevaju investicije, niska sklonost lokalnog stanovništva prema investicijama zbog povećanog rizika i sl., nedostatak stranih investitora koji bi bili zainteresirani za javno privatno partnerstvo ili drugi način ulaganja
- osnovni infrastrukturni problemi (zastarjeli vodovod i kanalizacija, nesigurna naponska i IKT mreža posebno u manjim sredinama..)
- visoke cijene radova na javnim nabavama, nekonkurentnost zbog previsokih cijena u odnosu na kvalitetu

POTREBE

- poboljšati komunikaciju prema državnim institucijama (posebno u domeni imovinsko-pravnih odnosa)
- internacionalizacija poslovanja subjekata koji djeluju na području grada
- smanjiti birokratizaciju postupaka i rokova za realizaciju investicija, pojednostaviti procese investiranja u prioritetne projekte radi korištenja inozemnih izvora financiranja (strani investitori i EU sredstva)
- optimalno koristiti postojeće resurse i smanjiti ovisnost o tuđim (vanjskim)
- zapošljavati kompetentnu domaću radnu snagu uz adekvatno vrednovanje rezultata rada
- donijeti poticajne razvojne mjere.

Ispitanici su također imali prilike dati svoj pogled na stanje gospodarstva PGŽ-a, mikroregije i vlastite JLS kada je u pitanju stanje privatnog sektora u smislu ostvarivanja financijskih rezultata, proizvodnosti rada i kapitala te tehnologije. Odgovori ispitanika sumirani su u nastavku:

PROBLEMI

- loše stanje gospodarstva kao posljedica mjera donesenih uslijed pandemije uzrokovane virusom COVID-19

- zbog nemogućnosti uvida u financijske rezultate poslovanja obrtnika i ostalih fizičkih osoba na području grada te agregiranja podataka financijskih institucija, onemogućena je realnija analiza i prikaz ukupnih financijskih rezultata poslovanja poduzetnika (što utječe na donošenje odluka i poticanje poduzetništva). Podaci se prikupljaju i postoje i mogu se dobiti na zahtjev npr. od FINE (uz plaćanje), ali su i dalje nepotpuni jer ne obuhvaćaju sve kategorije.
- neusklađenost potpora za privatni sektor
- nedovoljna suradnja županijskih institucija i JLS, nedovoljna suradnja Udruženja obrtnika i HGK sa JLS po pitanju problema i potreba privatnog sektora
- usitnjenost polj.parcela i proizvodnje, nedovoljno iskorišten potencijal šuma
- nedostatak investicija velikih poduzeća, nedostatak ulagača
- zaustavljen trend (u 2018.) dobrih rezultata poslovanja riječkih poduzetnika (problemi u najvećem prerađivačkom poduzeću na području grada Rijeke, 3. MAJ Brodogradilište d.d.)
- nedostatak diverzifikacije djelatnosti (usmjerenost na turističku djelatnost, što se pokazalo negativnim, a do izražaja je došlo upravo u vrijeme epidemije bolesti COVID-19)
- utjecaj krize na turističko tržište zbog ovisnosti o turizmu, gospodarenje hotelsko turističkim objektima motivirano isključivo profitom
- sve veći udio socijalnih davanja u proračunima JLS i nedostatak sredstava za investiranje
- pritisak na prostor (gradnja velikih objekata za najam i objekti van funkcije)
- nedovoljno razvijena turistička infrastruktura
- odlazak mladih na studij ili rad u veće sredine gdje često i ostanu živjeti
- visoki troškovi života

POTREBE

- podatke o financijskim rezultatima, produktivnosti rada i kapitala učiniti lakše dostupnim i transparentnim
- osigurati bolju informiranost o poticajima dostupnim poduzetnicima
- pokretati druge grane gospodarstva
- uvoditi nove tehnologije kojima bi se upoznali poduzetnici
- ubrzati digitalizaciju u cilju povećanja produktivnosti
- provoditi projekte koji nose novu vrijednost (razvoj komplementarnih djelatnosti)
- bolje koristiti potencijal zaleđa
- osigurati fleksibilnu turističku ponudu u skladu s turističkim trendovima i cjelogodišnjim poslovanjem
- osigurati veće lučke kapacitete
- provoditi mjere za stimuliranje zadržavanja i privlačenja mladih stručnjaka
- ulagati u razvoj modernih tehnologija, prometnu infrastrukturu

- ojačati povezanost s avio destinacijama.

Kako bi PGŽ ojačala svoje gospodarstvo te barem u nekom dijelu odgovorila na potrebe gospodarskog sektora, isto tako važna je poslovna infrastruktura kojom raspolaže (poduzetničke zone, slobodne zone, poduzetničke potporne institucije). Predstavnici JLS-ova imali su prilike navesti probleme i potrebe vezane uz poslovnu infrastrukturu. Sumirani odgovori nalaze se u nastavku:

- nepovoljna poduzetnička klima općenito
- pojedine JLS imaju ograničeni prostor za razvoj poslovnih zona, pa se koriste one u okruženju, ograničene mogućnosti širenja pojedinih zona zbog privatnog vlasništva nad okolnim zemljištem
- nedostatak gospodarske zone u nekim JLS , u pojedinim JLS poslovne zone nisu dovoljno iskorištene, u drugima pojedine poduzetničke zone nisu u potpunosti izgrađene
- u zonama su pretežito uslužno-trgovačke djelatnosti bez proizvodnje
- u pojedinim JLS osnovane su poduzetničke potporne institucije (poduzetnički centri i sl.), no nisu u zadovoljavajućoj mjeri povezane sa sličnim institucijama, kako na županijskoj tako i na državnoj razini te nedovoljno doprinose razvoju poduzetništva
- nepostojanje infrastrukture te stručnih i savjetodavnih usluga za poduzetnike
- nedostaje ozbiljnih inicijativa za pokretanje gospodarskih aktivnosti i poduzetništva (pretežito je orijentirano na turizam)
- visoki iznosi ulaganja u komunalnu infrastrukturu, osobito u JLS-ima u kojima je prostor izuzetno ograničen
- dugotrajna i složena procedura donošenja prostorno planske dokumentacije
- nemogućnost prijave na natječaje za EU sredstva obzirom na stupanj razvijenosti JLS i Županije
- dugotrajni postupci ocjene projektnih prijedloga za bespovratna EU sredstva
- nedostatak sredstava za poticanje poduzetništva radi pokretanja razvoja komplementarnih djelatnosti (zaleđe- eko proizvodnja) i razvoj modernih tehnologija
- neiskorišteni potencijal za eko proizvodnju
- nezainteresiranost turističkog sektora za otkup eko proizvoda (cijena)
- napušteni industrijski pogoni.

POTREBE

- ubrzati postupak rješavanja imovinsko-pravnih odnosa
- poticati poduzetnike na obavljanje i drugih djelatnosti, osim uslužno-trgovačkih
- u pojedinim zonama postoji potreba za izgradnjom većih upravnih, poslovnih zgrada u kojima bi se održavale aktivnosti koje se tiču pametnih tehnologija, umjetne inteligencije, čistih tehnologija, ICT-ja, biotehnologije, dizajna itd.
- poticati na poslovno povezivanje te pružati potrebnu savjetodavnu podršku
- omogućiti mladim poduzetnicima da u nedostatku financijskih sredstava povećaju izgled vlastitog uspjeha na tržištu kroz mentorstva, obavljanjem djelatnosti u dijeljenom radnom prostoru, koristeći dostupnu opremu i smanjujući troškove svog poslovanja
- intenzivirati komunikaciju i suradnju između poduzetničkih potpornih institucija i ostalih institucija usmjerenih na razvoj gospodarstva i poduzetništva.

Anketni upitnik obuhvatio je i pitanja vezana uz inovacije, istraživanje i razvoj PGŽ-a, mikroregije i vlastitog JLS-a (odnosi se na istraživanje i razvoj, brzorastući sektori/tehnološki trendovi u

gospodarstvu), a ispitanici su imali mogućnost navesti probleme i potrebe u navedenim područjima koji su navedeni u nastavku.

PROBLEMI

- infrastrukturni kapaciteti ne prate rast privatnih iznajmljivača usluga smještaja u turizmu koji čini preko 50 % kapaciteta (naročito u dijelu plažne i prometne infrastrukture)
- nedostatak stručnih kadrova i nedovoljna povezanost javnog i realnog sektora
- nedovoljno poticanje ekološke poljoprivrede i ruralnog turizma
- nedostatak kreativnosti i razvoja novih kreativnih sadržaja
- nedostatak korisnika novih tehnoloških trendova, kao i potencijala za razvoj istih (ljudskih potencijala, tehnologije, tehnološke mogućnosti, infrastrukture)
- inovacije se razvijaju usporeno tijekom s obzirom da ne postoji dovoljan potencijal za isto
- preveliko administrativno opterećenje privatnog sektora, kako novčano tako i vremenski, značajno utječe na smanjenje kapaciteta za istraživanje i razvoj
- nedostatak sustavnog pristupa istraživanju i razvoju u mikroregiji Otoci (postoje samo pojedinačne inicijative samih poduzetnika kojih je manji broj)
- energetska neučinkovita javna rasvjeta
- nezadovoljavajući sustav zbrinjavanja otpada (neprijemnost zakonskih rješenja provedbi zakona u praksi)
- nepovezanost baza podataka unutar javne uprave, nedostupne baze podataka i unificiranost podataka
- manjak proračunskih sredstava.

POTREBE

- jačati suradnju između istraživačkih institucija, gospodarskih subjekata i poduzetničkih potpornih institucija u cilju razvoja postojećih i novih proizvoda/usluga
- u suradnji i prema potrebama gospodarskog sektora osmišljavati i pripremati prijave projekata na EU fondove/programe i druge izvore financiranja
- brzo rastuću tehnologiju potrebno je približiti poduzetnicima, poljoprivrenicima
- razvijati projekte koji će pružati potporu razvoju poduzetništva, jačanje njihovih kapaciteta, kompetencija i vještina, a indirektno time jačati i lokalnu ekonomiju
- provoditi aktivnosti kojima se potpomažu inovacije i istraživanje te umrežavanje i jačanje postojećih, ali i stvaranje novih tvrtki u ovome području
- dodatno usavršavati lokalne poduzetnike, stvarati nova rješenja unutar korporacija i javne uprave, provoditi programe namijenjene cjeloživotnom obrazovanju i dodatnim edukacijama lokalne zajednice u suradnji s obrazovnim institucijama

- unaprijediti cestovnu infrastrukturu, primjenjivati moderne tehnologije u prometu
- povećati energetska učinkovitost turističkih objekata.

Ispitanici su imali prilike navesti i probleme i potrebe u području konkurentnosti u PGŽ, mikroregije i vlastite JLS. Odgovori su u nastavku:

PROBLEMI

- konkurentnost se ne prati na razini mikroregije, međutim od 12 stupova na kojima se temelji analiza konkurentnosti, najveći problem predstavljaju institucije (privatnom sektoru i građanima nije jasna njihova uloga i nadležnost), nedovoljna primjena IKT-a, tržište rada, poslovno okruženje i ljudski kapital
- zbog visokog stupnja razvijenosti JLS ograničena je mogućnost prijave na natječaj za financiranje i dobivanje EU sredstava
- neadekvatna prometna infrastruktura i povezanost
- izoliranost otoka od ostalih JLS u PGŽ
- dostupnost mjesta – “slijepo crijevo” otoka s obzirom da se nalazi na kraju i ne nudi mogućnost nastavka putovanja, nedostatak adekvatne prometne infrastrukture (zaobilaznica Draga Bašćanska, nedostaje biciklističkih staza prema ostatku otoka, nedostaje trajektna linija) (Baška)
- turizam okrenut privatnom smještaju, a nedostaje hotela, kampova, turističkih naselja
- konkurencija novih turističkih destinacija i proizvoda unutar i izvan RH
- nedovoljna prepoznatljivost područja, nedovoljno iskorištene prirodne prednosti područja, nedostatak smještajnih kapaciteta (Delnice)
- neaktivna imovina koja ima visok tržišni potencijal za stvaranje nove vrijednosti

POTREBE

- veća ulaganja u IKT sektor i poslovno-poduzetničku infrastrukturu
- poboljšanja u područjima obrazovanja, istraživanja i inovacija, opremanja infrastrukturom, stvaranja kvalitetnog poslovnog okruženja te općenito poticanja poduzetništva i poduzetničkog duha
- potaknuti povećanje kvalitete usluge svih vrsta na otočju
- osigurati sadržaj za elitni turizam i općenito ponudu usluga na višem nivou
- valorizirati i bolje koristiti prirodne, kulturne, tradicijske i autohtone resurse
- jačati regionalnu suradnju i povezanost, razmjenjivati iskustava i znanja.

Sve JLS koje su sudjelovale u anketi, navele su da su donijele odgovarajuće mjere za spašavanje gospodarstva, kako bi uspješno odgovorile na posljedice epidemije uzrokovane virusom COVID-19. Pandemija uzrokovana virusom COVID-19 ima i imat će dugotrajne posljedice na proračune svih JLS. Smanjena gospodarska aktivnost, otpuštanje radnika i mjere pomoći gospodarstvenicima imaju izravan utjecaj na smanjenje prihoda, osobito onih poreznih. Situacija s COVID-19 utjecala je na smanjenje prihodne strane proračuna (prihodi od imovine, porez i prirez na dohodak, porez na promet nekretninama, porez na potrošnju, najam, zakup, komunalna naknada, turistička pristojba, naknada za koncesijska odobrenja, spomenička renta...), a istovremeno se taj manjak u proračunu kompenzirao smanjenjem rashodne strane proračuna. Odustalo se od planiranih investicija, smanjena su materijalna prava zaposlenih (npr. plaće, nagrade zaposlenicima i sl.), ukinute su naknade za rad predstavničkih tijela te političkih stranaka, došlo je do smanjenja tekućeg i investicijskog održavanja komunalne infrastrukture. Prisutno je rezanje troškova koji se odnose na javne potrebe u sportu, kulturi, civilnom društvu, te su otkazane razne zabavne/kulturne/sportske manifestacije i događanja

dok je istovremeno došlo do povećanja rashoda za higijenske mjere. Uvedene su potpore poduzetnicima i obrtnicima uslijed smanjenja prihoda nastalog zabranom rada. Također roditelji su oslobođeni plaćanja cijene vrtića za vrijeme nemogućnosti normalnog funkcioniranja vrtića.

Nastojao se osigurati kontinuitet i završetak ranije započetih investicija uz privremenu odgodu planiranih čija realizacija još nije započela. JLS-ovi nastoje osigurati kontinuiranu likvidnost proračuna uz redovito plaćanje svih preuzetih obveza i još kvalitetnije korištenje dostupnih izvora sufinanciranja.

Razvojna politika načelno obuhvaća područja gospodarstva, društvenih djelatnosti, prostora i okoliša te institucionalnog razvoja. Na poslovima razvoja u Gradu Rijeci zaposleno je 17 djelatnika, Općini Čavle i Gradu Opatiji po sedam, dok je u preostalim JLS-ovima na poslovima razvoja prosječno zaposleno 2.8 osoba. Na poslovima razvoja uglavnom su zaposlene osobe ekonomske struke, prostorni planeri, potom iz područja građevine, te u pojedinačnim slučajevima osobe iz područja informatike, javne uprave te pravnici.

Trenutni kadrovski kapaciteti JLS-ova u PGŽ, brojem osoba potrebnih za formuliranje i provedbu gradske odnosno općinske razvojne politike u većoj su mjeri zadovoljavajući u osam JLS-ova. U četiri JLS (Delnice, Baška, Rijeka, Vrbnik) spomenuti kadrovski kapaciteti u manjoj mjeri zadovoljavaju, dok u Malom Lošinj i Mošćeničkoj Dragi uopće ne zadovoljavaju. Jedna ispitana osoba nije bila u stanju to ocijeniti. Budući da se radi o nekolicini JLS-ova u kojima kadrovski kapaciteti ne zadovoljavaju ili zadovoljavaju u manjoj mjeri, potrebno je dodatno analizirati na koji način ih je moguće kadrovski ojačati kako bi se stvorili odgovarajući ljudski resursi potrebni za formuliranje i provedbu razvojne politike grada odnosno općine. Budući da su Delnice, Baška i Mali Lošinj već prethodno signalizirali da im je potrebna određena podrška u planiranju i izradi strateškog akta, ovime se još jednom potvrđuje da je potrebno prepoznati potrebe pojedine JLS te razmotriti odgovarajuće modele podrške koja će biti specifično oblikovana potrebama te JLS.

Za potrebe formuliranja i provedbe gradske odnosno općinske razvojne politike trenutni kadrovski kapaciteti svojim kompetencijama u osam promatranih jedinica lokalne samouprave u većoj mjeri zadovoljavaju, u njih pet u manjoj mjeri (Delnice, Baška, Rijeka, Vrbnik, Mali Lošinj), u jednoj ne zadovoljavaju (Mošćenička Draga), a u jednoj ispitanik/ca nije bila u stanju ocijeniti (Lovran). Ovi rezultati ne iznenađuju jer su gotovo identični već prethodno dobivenim odgovorima vezanim za razvojne kapacitete te potvrđuju da je identificiranim JLS-ima potrebna podrška u osnaživanju razvojnih kapaciteta kako bi postizali očekivane razvojne učinke.

Kako bi se oblikovala odgovarajuća podrška, potrebno je identificirati koliko osoba i kojih struka nedostaje kako bi se mogla formulirati gradska odnosno općinska razvojna politika. Odgovori ukazuju na potrebu dodatnog zapošljavanja osoba uglavnom tehničke struke (građevina, promet, arhitektura), ekonomske (urbana ekonomija, agronomija), prava te u manjoj mjeri osobe iz područja prirodnih znanosti/ekologije i socijalnog rada. Možda je zanimljivo istaknuti i odgovor jedne JLS, koji slijedi u

nastavku: *Ne nedostaje, razvojnu politiku formuliraju dužnosnici*. Premda u formalnom smislu ova tvrdnja stoji, dužnosnici rijetko imaju sva potrebna stručna znanja i vještine za formuliranje gradske/općinske razvojne politike te im je podrška koja dolazi iz različitih područja struke potrebna kako bi se osigurale pretpostavke za kvalitetno planiranje i upravljanje sveobuhvatnim razvojem JLS.

Za potrebe provedbe gradske odnosno općinske razvojne politike, također je potrebno osigurati kadar odgovarajuće struke i broja. Prema dobivenim odgovorima proizlazi da su za provedbu potrebne osobe uglavnom pravne struke, tehničke (građevina), iz područja prirodnih znanosti/ekologije, socijalnog rada, a također i sa srednjom stručnom spremom upravne, građevinske, prehrambene, ekonomske, prometne ili tehničke struke, ili završenom gimnazijom. U nekim je slučajevima istaknuto da su potrebne osobe koje bi bile voditelji projekata koji se financiraju iz EU fondova, te osobe koje bi se bavile praćenjem provedbe projekata.

Kako bi se mogla uspješno voditi razvojna politika te ocjenjivati napredak u ostvarivanju postavljenih ciljeva, potrebni su odgovarajući kapaciteti JLS za praćenje i vrednovanje¹¹. Prema dobivenim odgovorima 12 JLS navelo je da djelomično raspolaže ovim kapacitetima, dvije JLS su navele da nisu u stanju ocijeniti raspolažu li odgovarajućim kapacitetima (Lovran, Kastav), dok je jedna JLS navela da ne raspolaže odgovarajućim kapacitetima (Mošćenička Draga). Odgovori jasno ukazuju na potrebu za jačanjem ovih kapaciteta. Premda je u anketi sudjelovala otprilike polovina JLS-ova, vrlo je izvjesno da niti u preostalim JLS-ovima situacija nije značajno drugačija. Potrebno je dodatno ulaganje u jačanje kapaciteta za praćenje i vrednovanje kako bi se na temelju prikupljenih i analiziranih kvantitativnih i kvalitativnih podataka moglo utemeljeno zaključivati o napretku.

SVI JLS-ovi koji su sudjelovali u anketi naveli su da provode različite programe poticaja demografske obnove na području svoga grada/općine odnosno osiguravaju razne vrste potpora. U nastavku su navedene vrste poticaja odnosno potpora:

- potpore/pokloni za novorođenu djecu, poticaji za nabavu opreme za novorođenče
- poklon za prvašiće, sufinanciranje ili 100% subvencioniranje ekonomske cijene vrtića, sufinanciranje/djelomično subvencioniranje produženog boravka
- sufinanciranje pedijatrijskog tima, pomoć djeci u razvoju komunikacijskih sposobnosti djece - financiranje usluga logopeda
- stipendiranje učenika osnovnih, srednjih škola i studenata, sufinanciranje izvannastavnih aktivnosti u osnovnim i srednjim školama, sufinanciranje rada organizacija civilnog društva
- financiranje nabave školskog pribora za učenike osnovnih škola, sufinanciranje nabave udžbenika i školskog pribora za učenike srednjih škola, financiranje putnih troškova za učenike srednjih škola, sufinanciranje putnih troškova za studente, redovne i stipendije za deficitarna zanimanja, stipendije za studente poslijediplomskih studija
- ulaganje u objekte predškolskog odgoja i obrazovanja, e-novorođenče.

Očito je da su poticaji raznoliki i koriste se u oblicima prilagođenima situaciji pojedine JLS, međutim dubljom analizom i evaluacijom učinaka provedenih mjera može se doći do zaključka jesu li napori da se potakne demografska obnova doista polučili zadovoljavajuće rezultate. Sukladno zaključcima

---

¹¹ Ukoliko JLS nema vlastitih kapaciteta za praćenje i vrednovanje razvojne politike moguće je da takvu uslugu pruža vanjski stručnjak. Ipak, preporučljivo je da unutar JLS bude osoba ili više njih (ovisno o veličini JLS i potrebama) koje će biti zadužene za praćenje i prikupljanje podataka na temelju kojih se ocjenjuju postignuti rezultati i uspješnost provedbe.

privremene ili naknadne evaluacije, treba razmotriti daljnje pružanje postojećih poticaja i potpora te eventualno oblikovanje novih kako bi se postigli zadovoljavajući učinci.

Sve JLS (izuzev Grada Malog Lošinja) navele su da provode vlastite programe kojima se lokalnom stanovništvu podiže kvaliteta života na području grada/općine. Navedeni su sljedeći programi:

- sufinanciranje programa/projekata iz područja socijalne djelatnosti koje provode udruge/ustanove, projekt pomoć u kući
- provođenje programa udruga u kulturi i sufinanciranje rada organizacija civilnog društva
- sufinanciranje programa zdravstvene zaštite: preventivni ginekološki i urološki pregledi, te drugi programi zaštite zdravlja koje provode udruge/ustanove
- ulaganja u razne kulturne i sportske manifestacije, godišnje nagrade za uspješne sportaše
- projekt Rijeka - Zdravi grad, ekološki sustav zbrinjavanja otpada
- digitalizacija javne uprave
- "Grad Rijeka – prijatelj djece"
- razvoj komunalnih i društvenih sadržaja.

Sukladno dobivenim odgovorima široka je lepeza programa kojima se lokalnom stanovništvu podiže kvaliteta života na području grada/općine. Iako se ovom anketom nisu prikupljali podaci/informacije o utjecaju pojave pandemije uzrokovane COVID-19 virusom na provedbu spomenutih programa, prema iskustvu drugih JLS-ova, sredstva namijenjena za provedbu mnogih programa kojima se podiže kvaliteta života značajno su smanjena (uslijed smanjenja prihoda JLS) što je rezultiralo odgodom provedbe nekih programa ili se provedba djelomično ostvaruje, međutim sa smanjenim obujmom aktivnosti i obuhvata, sukladno dodijeljenim sredstvima. Iako je za pretpostaviti da se sličan scenarij dogodio i u ovim JLS-ovima, no trenutno se tim podacima ne raspolaže.

JLS-ovi uobičajeno sukladno godišnjem planu ulaganja, izdvajaju sredstva za razvoj područja zdravstva i socijalne skrbi. O fiskalnoj snazi JLS-a te stupnju razvoja značajno će ovisiti koliko će se sredstava godišnje moći odvajati za razvoj ovih područja. U proteklom petogodišnjem razdoblju (2015. – 2019.) JLS-ovi su izdvajali u iznosima manjim od 250.000,00 do preko pet milijuna kuna. Informacije o ulaganjima prikazane su u nastavku:

- osam JLS-ova izdvojilo je manje od 250.000,00 kuna (npr. za financiranje rada udruga, sufinanciranje sanacije i obnove, nabave uređaja)
- tri JLS (Krk, Punat, Kastav) su uložile u rasponu od 1.000.001,00 do 5.000.000,00 kuna (socijalni programi, programi pomoći i njege u kući, obiteljima i kućanstvu, dodatni standardi u zdravstvu, sufinanciranje rada turističke ambulante i hitne medicinske pomoći u Domu zdravlja, kapitalna ulaganja u zdravstvu, sufinanciranja pretraga, tečajevi za trudnice, darovi djeci, blagdanski paketi kućanstvima)

- četiri JLS (Crikvenica, Rijeka, Mali Lošinj, Omišalj) su uložile više od 5 000 001 kn, u socijalne programe, pomoći obiteljima i kućanstvima (struja, stanovanje, voda, smeće, pogrebni troškovi, jednokratna pomoć), pučka kuhinja, socijalne stipendije, pomoć i božićnice umirovljenicima, hemodijaliza, hitna medicinska pomoć tijekom ljeta, turistička ambulanta, doktori specijalisti, stacionar, naknade za novorođene, sufinanciranje vrtića, nabava drva, javni prijevoz, nabavka udžbenika i školskog pribora, prehrana učenika u osnovnim školama, sufinanciranje boravka djece u predškolskim ustanovama. Tjedan zdravlja, priprema trudnica za porod, subvencije preventivnih pregleda, sufinanciranje liječničkih dežurstava, pomoć i njega u kući – gerontodomačice, sufinanciranje dodatnog cjepiva, sufinanciranje rada tima za palijativnu skrb.

Ispitani JLS-ovi naveli su da provode i neke vlastite programe kojima se lokalnom stanovništvu podiže kvaliteta života na području grada/općine, a navedeni su najznačajniji za pojedine JLS:

- Kulturno leto, Palenta kompirica, Kulturna jesen, Leto na Čavji
- Zaželi-program zapošljavanja žena, sufinanciranje dolazaka specijalista iz KBC Rijeka u Dom zdravlja Delnice, Zdravi Grad i Grad prijatelj djece
- sufinanciranje programa vrtića i škole iznad državnog pedagoškog standarda
- rad udruga u cilju njegovanja lokalnih običaja, uključivanje svih dobnih skupina, pogotovo djece u aktivnosti sportskih udruga, poboljšanje položaja djece u lokalnoj zajednici
- izgradnja gata za prihvat turističkih brodova, rekonstrukcija raskrižja u kružno raskrižje, izgradnja sustava oborinske odvodnje u 3 ulice (Općina Punat)
- rekonstrukcija škole i izgradnja školske sportske dvorane, izgradnja POS-ovih stanova, izgradnja groblja
- realizacija projekata u okviru programa Riječko lokalno partnerstvo
- pomoć za umirovljenike s niskom mirovinom, pomoć za financiranje dopunskog zdravstvenog osiguranja za umirovljenike s niskom mirovinom, financiranje javnog prijevoza za umirovljenike s niskom mirovinom, financiranje javnog prijevoza za dobrovoljne darivatelje krvi, financiranje javnog prijevoza za osobe s invaliditetom
- sufinanciranje sportskih klubova (s naglaskom na sport djece i mladih), sufinanciranje manifestacija
- program poticanja poduzetništva namijenjen malim poduzetnicima, obrtnicima, OPG-ovima te neprofitnim organizacijama kojima je omogućeno korištenje poticaja za zapošljavanje, za početak obavljanja djelatnosti, subvencije kamate na kredite, poticaji za troškove prijave na natječaj za bespovratna sredstva iz EU fondova, za obavljanje djelatnosti u zaleđu.

JLS-ovi provode i vlastite programe za poticanje razvoja udruga civilnog društva koji također podižu kvalitetu života stanovništva. Većina JLS-ova provodi vlastite programe (sufinancira rad organizacija civilnog društva) dok su tri JLS (Čavle, Krk, Omišalj) navele da ne provode vlastite programe za poticanje razvoja udruga civilnog društva.

Predstavnici JLS-ova imali su prilike navesti razvojne probleme i/ili potrebe u demografiji, kulturi, sportu i civilnom društvu uočene na području njihovog grada/općine. U nastavku su prikupljene sumirane informacije na temelju pristiglih odgovora:

PROBLEMI

- negativni demografski trendovi, visoka prosječna starost stanovništva, nedostatak smještaja za osobe starije dobi, depopulacija u JLS-ima
- nezadovoljavajući uvjeti za boravak djece u vrtiću i školi
- sezonski karakter zapošljavanja mladih obitelji, nemogućnost osiguravanja smještaja mladim obiteljima zbog apartmanizacije
- nedovoljna podrška/potpora izvrsnosti udruga, nezainteresiranost udruga za sudjelovanje u kulturnim programima, neinovativnost udruga u prijavi javnih potreba, nedostatak radnog prostora za pojedine udruge
- nedostatak materijalnih sredstava i ljudskih resursa educiranih za podizanje rada udruga na višu razinu kako bi se pripremale prijave na razne državne natječeaje i natječeaje u okviru EU fondova
- manjak volontera i socijalno osvještenih sugrađana
- potreba za izgradnjom sportske i kulturne infrastrukture te dodatnim opremanjem postojećih objekata
- nedovoljno programa u području kulture tijekom cijele godine (pretežito se provode tijekom turističke sezone)
- nedodostatak stručnog trenerskog kadra u sportu i prostora za održavanje treninga udruga i grupa građana
- nedovoljna briga za starije (potreba osiguravanja prostora za druženje)
- izgradnja plutajućeg LNG terminala (Omišalj)

POTREBE

- educirati udruge kako bi mogle prijaviti svoje programe i projekte na natječeaje nadležnih ministarstava i Europske unije
- provoditi edukacije vezane uz sudjelovanje OCD-a u sukreiranju lokalne politike na način da svojim radom, djelovanjem i aktivnostima koje provode budu nositelji kreativnog, kulturnog i sportskog života
- jačati participaciju građana u svim segmentima
- osigurati prostorne uvjete za smještaj i boravak (dnevni) starijeg stanovništva
- osigurati povoljne stambene uvjete za mlade
- ulagati u Ljetnu pozornicu
- osigurati adekvatne uvjete za natjecanja nogometnog kluba (u planu rekonstrukcija nogometnog igrališta) i funkcioniranje vaterpolo kluba (trenutno koristi bazen na Kantridi) (Opatija)

U drugom dijelu ankete (obrazac 2) ispitanici su trebali dati informacije vezane za proračunska i druga izdvajanja za projekte u kulturi i sportu, u razdoblju 2015.-2019. Ispitanici su trebali navesti koliko proračunskih sredstava njihova JLS izdvaja za potrebe u kulturi (na temelju podataka iz konsolidiranih

proračuna od 2015. do 2019. godine). U tablici 95 prikazana su izdvajanja za projekte u kulturi, u referentnom razdoblju.

Tablica 95. Iznos proračunskih sredstava JLS-ova u PGŽ za potrebe u kulturi, 2015.-2019. (konsolidirani proračuni)

JLS	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Bakar	1.534.969,00	1.764.944,00	2.804.269,00	2.534.769,00	2.108.166,00
Crikvenica	5.268.984,26	5.407.647,81	16.586.669,85	6.599.729,76	7.539.534,90
Delnice	552.092,03	511.529,53	712.664,57	711.411,50	972.892,65
Kastav	1.774.281,00	4.264.963,00	2.646.703,00	2.545.831,00	2.146.139,00
Kraljevica	1.270.294,68	1.004.473,90	1.393.863,82	1.676.405,08	2.105.000,25
Krk	2.275.118,00	2.602.038,00	2.887.074,00	3.792.695,00	3.591.937,00
Novi Vinodolski	1.913.765,43	2.683.576,07	2.821.419,39	3.413.325,32	3.248.434,99
Opatija	8.935.981,00	12.444.734,00	15.711.731,00	18.073.687,00	18.990.629,00
Rijeka	74.448.762,81*	94.277.353,45	108.119.861,76	128.362.201,40	195.823.086,55
Baška	143.300,00	226.344,20	125.283,10	248.983,43	301.543,89
Čavle	1.291.654,00	1.421.621,00	1.290.900,00	1.743.335,00	1.636.544,00
Fužine	262.180,21	267.816,13	248.467,34	360.990,67	382.749,25
Mošćenička Draga	329.064,69	401.691,23	828.743,24	805.434,65	2.132.345,23
Omišalj	227.977,87	211.512,20	246.704,74	261.883,61	238.872,30
Punat	428.522,09	581.105,53	711.721,41	940.349,50	920.326,74
Vinodolska općina*	220.000,00	220.000,00	220.000,00	220.000,00	220.000,00
Viškovo	865.532,00	792.726,00	763.491,00	693.315,00	670.287,00

Izvor: anketni upitnik, na temelju podataka dostavljenih od strane JLS

*U 2015. godini podaci se nisu prikazivali konsolidirano. Iznos se odnosi samo na proračunska sredstva.

Napomena: * U sivo osjenčanim ćelijama nalaze se podaci za gradove.

Izdvajanja iz proračuna za potrebe u kulturi u gradovima PGŽ koji su sudjelovali u anketi, tijekom promatranog razdoblja uglavnom rastu, što je ohrabrujući podatak. Značajnije oscilacije primjećuju se u Crikvenici (2017. godine su izdvajanja značajno premašila prethodne godine, da bi se u posljednje dvije promatrane godine izdvajanja za potrebe u kulturi vratila na nešto višu razinu u odnosu na 2015. i 2016. godinu). Sličan trend primjećen je i u Kastvu, u kojem je do značajnijeg porasta došlo u 2016. godini. Upitnikom nije obuhvaćeno pitanje čiji bi odgovor pojasnio razloge ovih „skokova“ u promatranom razdoblju. Vjerojatno se radi o jednokratnim financijski značajnijim događanjima ili projektima koji su zahtijevali povećana sredstva u odnosu na prosječna izdvajanja za potrebe u kulturi. U Rijeci kao županijskom središtu u kojem je i najveća koncentracija kulturnih ustanova, kulturno-umjetničkih događanja te organizacija koje djeluju u području kulture, očekivano su i najveća izdvajanja za kulturu. U promatranom razdoblju izdvajanja za potrebe u kulturu kontinuirano rastu te su u 2019. godini 2.6 puta veća u odnosu na 2015. godinu (u toj se godini izdvojilo gotovo 121,5 milijuna kuna više za potrebe u kulturi negoli 2015. godine). Ukoliko se izuzme Rijeka, prema visini iznosa koji se izdvaja za potrebe u kulturi izdvajaju se gradovi Opatija (bilježi dvostruko veća izdvajanja u 2019. u odnosu na 2015. godinu), Crikvenica te Krk. U općinama PGŽ koje su sudjelovale u anketi načelno je primjetan trend povećanja izdvajanja za potrebe u kulturi (uz manje oscilacije tijekom razdoblja), izuzev općine Viškovo u kojoj je primjetan kontinuirani pad od 2015. do 2019. (2019. godine izdvajaja je otprilike za ¼ manje sredstava u odnosu na 2015.)¹². Kada se promatraju općine, najviše

¹² Vinodolska općina je prijavila jednake iznose za svih pet godina promatranog razdoblja.

sredstava za potrebe u kulturi u 2019. godini izdvajaju Mošćenička Draga (nešto više od dva milijuna kuna), potom slijede Čavle (1,6 milijuna kuna), Punat (0,92 milijuna kuna) pa Viškovo. Izdvajanja za potrebe u kulturi nisu jedini pokazatelj kulturnog razvoja gradova. Za detaljniji uvid što se ovim sredstvima postiglo i jesu li ostvareni željeni učinci potrebno je napraviti detaljniju analizu podataka, a koji ovom anketom nisu obuhvaćeni.

O važnosti ulaganja i zalaganja za kulturu na području PGŽ svjedoče i podaci o uključivanju gradova i općina u projekte kojima se potiče razvoj kulture i očuvanja kulturne baštine. Kako je navedeno u tablici u nastavku, JLS-ovi koji su sudjelovali u anketi naveli su preko 20-tak projekata financiranih sredstvima EU fondova, koji se trenutno provode. Projekt Kulturno-turistička ruta „Putevima Frankopana“ povezuje niz JLS-ova na području PGŽ. Prema pristiglim informacijama, najveći broj projekata u kulturi provodi se trenutno u Rijeci (s obzirom da je Rijeka u 2020. godini proglašena Europskom prijestolnicom kulture očekivano je i veći broj projekata kulturnog sadržaja), a potom slijedi Mošćenička Draga, koja se značajno uključila u programe prekogranične suradnje u okviru kojih je moguće financirati projekte i aktivnosti kulturnog razvoja. Popis projekata u kulturi financiranih EU sredstvima nalazi se u tablici u nastavku.

Tablica 96. Projekti u kulturi prema JLS-ima u PGŽ

JLS	PROJEKT	RAZDOBLJE PROVEDBE
Bakar	Kulturno-turistička ruta „Putevima Frankopana“	01.11.2015. - 01.02.2021.
Čavle	Kulturno-turistička ruta „Putevima Frankopana“	2018. - 2020.
Crikvenica	I-ARHEO-S	2018. – 2019.
Kraljevica	Kulturno-turistička ruta „Putevima Frankopana“	07/2018-11/2020
Krk	Kulturno-turistička ruta „Putevima Frankopana“	2015. -1.2.2021.
Mošćenička Draga	Interreg CE – Culturecovery	1.7.2017. – 30.06.2020.
	Interreg SI-HR – MITSKI PARK	1.9.2018. – 28.02.2021.
	Interreg SI-HR – KAŠTELIR	1.10.2018. – 31.03.2021.
	Interreg ADRION – ADRILINK	1.2.2020. – 31.07.2022.
	OP Pomorstvo i ribarstvo – Štorija od mora	Provedba će započeti u rujnu/listopadu 2020, a trajanje projekta je 28 mjeseci
	UA – Povežimo se baštinom	1.12.2018. – 31.12.2022.
Omišalj	TRANSFER - Integrirani modeli upravljanja arheološkim parkovima (Program: Interreg V-B Jadransko-jonska suradnja (ADRION))	01.02.2020. - 31.07.2022.

Punat	KRASn'KRŠ	9/2017. – 2/2020.
Rijeka	Turistička valorizacija reprezentativnih spomenika riječke industrijske baštine	1.6.2017.-1.6.2020.
	Kulturno-turistička ruta "Putevima Frankopana"	1.11.2015.-1.2.2021.
	For Heritage	1.3.2020. - 28.2.2022.
	Revitalizacija kompleksa Benčić – Cigleni i T-objekt	16.7.2018.-16.8.2020.
	Žiroskop	29.10.2018.-29.10.2020.
Vinodolska općina	Kulturno-turistička ruta "Putevima Frankopana"	2017.-2019.
Viškovo	Povežimo se baštinom	2018.-2023.
	Kuća halubajškoga zvončara (dio projekta Povežimo se baštinom)	2018.-2023.
<i>Sljedeće JLS nemaju navedene projekte u kulturi: Baška, Delnice, Fužine, Kastav, Novi Vinodolski, Opatija</i>		

Izvor: anketni upitnik, srpanj, 2020.

Od ukupno 17 pristiglih odgovora, šest jedinica lokalne samouprave nisu navele da provode projekte u kulturi (Baška, Delnice, Fužine, Kastav¹³, Novi Vinodolski, Opatija). Kako se radi o jedinicama lokalne samouprave u kojima zasigurno postoji potencijal koji bi se mogao koristiti u kulturne svrhe, valjalo bi dodatno istražiti razloge zbog kojih ove JLS zasada nemaju projekte u kulturi. Mogući razlozi mogu biti:

- neuspjeli pokušaji prijave projekata u kulturi (te posljedično s vremenom i pad motivacije za prijavu takvih projektnih prijedloga)
- neprepoznavanje potencijala koji može biti iskorišten u kulturne svrhe (što zahtijeva dodatnu edukaciju kako bi se svladale vještine prepoznavanja razvojnih mogućnosti i uočavanja potencijalnih razvojnih resursa),
- nemogućnost osiguravanja sufinanciranja iz vlastitih izvora (ukoliko se radi o projektima koji zahtijevaju sufinanciranje)
- nedostatni kapaciteti za provedbu takvih projekata (kao posljedica nedovoljnog broja stručnjaka koji bi na njima radili ili znanja potrebnih za uspješnu provedbu projekata financiranih iz EU fondova) te drugi mogući razlozi.

S obzirom na navedeno, potrebno je razmotriti koja vrsta podrške je potrebna kako bi se navedene JLS na odgovarajući način također uključile u pripremu i provedbu projekata u kulturi koji mogu značajno poboljšati kvalitetu života osoba koje žive u tim sredinama, te obogatiti kulturno-turističku ponudu određenog kraja.

U okviru upitnika, JLS-ovi su dostavili informacije o ustanovama u kulturi (ukoliko jesu osnivači takvih ustanova), broju zaposlenih u ustanovama te broju posjetitelja. Podaci su vidljivi u tablici u nastavku.

¹³ U anketnom upitniku dostavljenom od Grada Kastva navedeno je da se trenutno ne provode projekti u kulturi koji su financirani sredstvima EU-a.

Tablica 97. Ustanove u kulturi (JLS PGŽ), broj posjetitelja, broj posudbi, 2015.-2019.

JLS	USTANOVA	BROJ ZAPOSLENIH 2019. GODINE	BROJ POSJETITELJA				
			2015	2016	2017	2018	2019
Bakar	Gradska knjižnica Bakar	3	6485	6446	19124	23230	17213
Crikvenica	Centar za kulturu „Dr. Ivan Kostrenčić“	2	3700	4000	3500	5870	6100
	Gradska knjižnica Crikvenica	5	25774	25852	27837	27768	28066
	Muzej Grada Crikvenica	2	6836	6997	5497	5577	5363
Delnice	Narodna knjižnica i čitaonica Delnice	3	23625	21392	22288	19462	20815
Kraljevica	Narodna knjižnica i čitaonica Kraljevica	1	6082	6218	5980	6310	6154
Krk	Centar za kulturu Grada Krka	3	7700	7900	8100	8300	8500
	Gradska knjižnica Grada Krka	2	810	1021	1008	1011	1147
Novi Vinodolski	Narodna čitaonica i knjižnica	2	nema službene evidencije				
	Narodni muzej i galerija	2	5230	5900	6301	5769	4900
	Centar za kulturu	2	nema službene evidencije				
Opatija	Festival Opatija	10	55887	45158	64295	109427	93045
	Gradska knjižnica V.C.Emin	13	46728	34331	51196	41860	47034
	Hrvatski muzej turizma	2	70796	42827	50330	32840	14252
Rijeka	HNK I.pl Zajc	325	104451	96375	92019	94633	91838
	Lutkarsko kazalište Rijeka	29	405	3784	30465	35989	33503
	MMSU	17	19072	70156	65544	68685	65314
	Muzej grada Rijeke	16	57146	36212	78000	63936	65870
	Art kino	17	39314	45025	53700	53000	55000
	Hrvatski kulturni dom na Sušaku	15	/	/	/	/	50304

	Gradska knjižnica Rijeka (broj posudbi!)	60	460887	511189	521198	54037	546399
Vinodolska općina	Javna ustanova Narodna knjižnica i čitaonica Bribir	1	nije poznato				

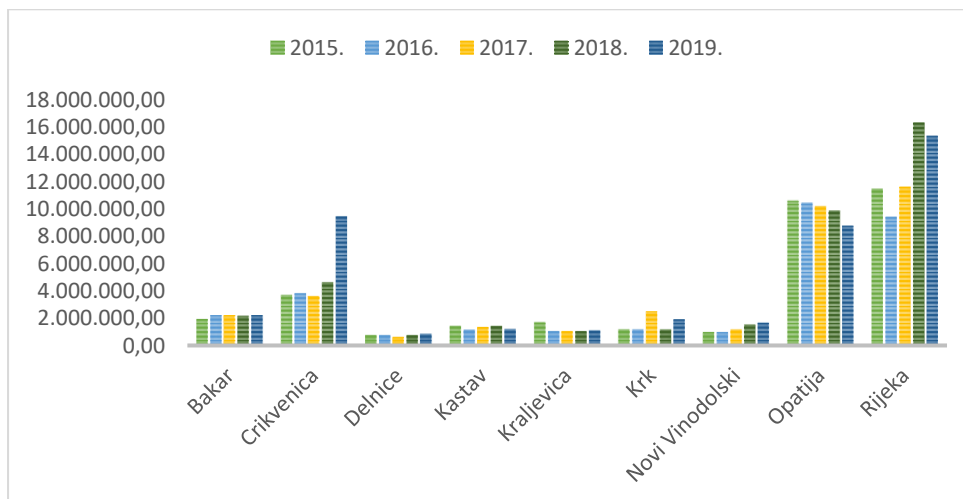
Sljedeće JLS nemaju navedene ustanove u kulturi/nisu osnivači ustanova u kulturi: Baška, Čavle, Fužine, Kastav, Mošćenička Draga, Omišalj, Punat, Viškovo

Izvor: anketni upitnik, srpanj, 2020.

Zabilježeni su uglavnom pozitivni trendovi, odnosno rast broja posjetitelja u kulturnim ustanovama. Veće oscilacije zabilježene su u Gradskoj knjižnici V.C. Emin, Muzeju Grada Rijeke dok HNK I.pl Zajc bilježi pad broja posjetitelja tijekom promatranog razdoblja. Značajan pad broja posjetitelja bilježi i Hrvatski muzej turizma (u 2019. godini ovaj je muzej posjetilo 12452 osobe, dok je u 2015. broj posjetitelja premašivao 70000). Premda upitnik ne obuhvaća podatke o mogućim razlozima ovog izrazito silaznog trenda, vrijedi ispitati uslijed čega se ovakav trend pojavljuje te učiniti konkretne korake kako bi se isti zaustavio te silaznu putanju zamijenio uzlaznom. S druge strane, primjetan je značajan uzlazni trend broja posjetitelja Lutkarskog kazališta Rijeka, Muzeja za modernu i suvremenu umjetnost, te nešto blaži pozitivni trend broja posjetitelja Art kina. Više je čimbenika koji mogu utjecati na dinamiku i broj posjetitelja tijekom promatranog razdoblja. Prije svega širina i kvaliteta ponude odgovarajućih sadržaja i programa, a koje je potrebno oblikovati sukladno potrebama i mogućnostima različitih ciljnih skupina, dostupnost usluga, platežna moć korisnika usluga, zasićenost istim i sličnim sadržajima i ponudom na postojećem (ograničenom) tržištu, pogodnosti koje se nude uz osnovne usluge koje je korisnik spreman platiti i sl. Dio pozitivnih rezultata u ustanovama u kulturi u Rijeci (u 2019. godini) vjerojatno je dijelom ostvaren i zbog provedbe programa i projekata u okviru pripreme Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture 2020 te povećanog broja posjetitelja i turista koji su konzumirali ponuđene sadržaje i usluge.

Osim izdvajanja sredstava za potrebe u kulturi, JLS-i PGŽ izdvajaju i za potrebe u sportu. Prema podacima u pristiglim anketnim upitnicima u gradovima PGŽ nema značajnijih oscilacija tijekom razdoblja 2015.-2019., izuzev Crikvenice koja bilježi značajan rast izdvajanja za potrebe u sportu. U 2019. godini iz proračunskih sredstava izdvojeno je, 9,45 milijuna kuna, odnosno 2,5 puta više negoli u 2015. godini. Kastav, Kraljevica i Opatija u 2019. godini imaju manja izdvajanja negoli u 2015., pri čemu se u slučaju Opatije uočava kontinuirani pad izdvajanja sredstava za potrebe sporta. Kretanja izdvajanja po gradovima prikazana su na slici u nastavku.

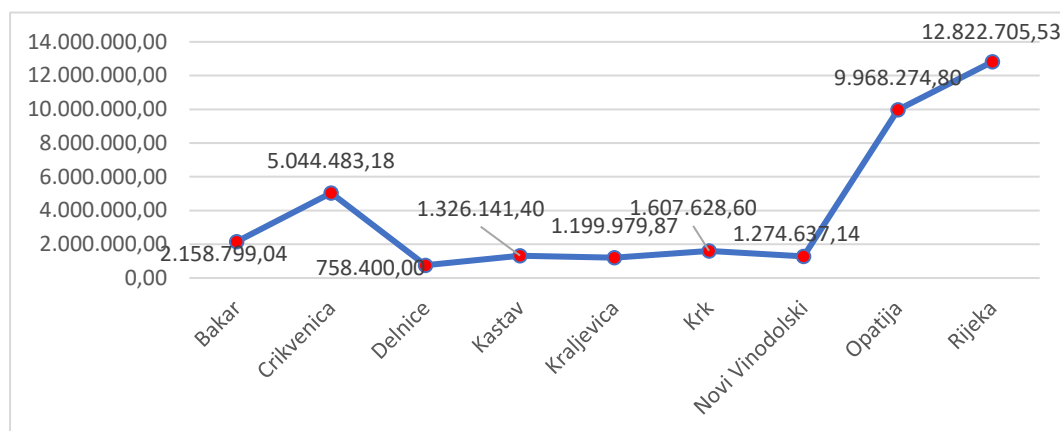
Slika 53. Iznos proračunskih sredstava za potrebe u sportu, gradovi u PGŽ, 2015.-2019.

Izvor: anketni upitnik, prema podacima iz konsolidiranih proračuna, 2015.-2019., srpanj 2020.

Prosječna godišnja izdvajanja gradova (koji su sudjelovali u anketi) za potrebe u sportu u promatranom razdoblju prikazana su na slici u nastavku.

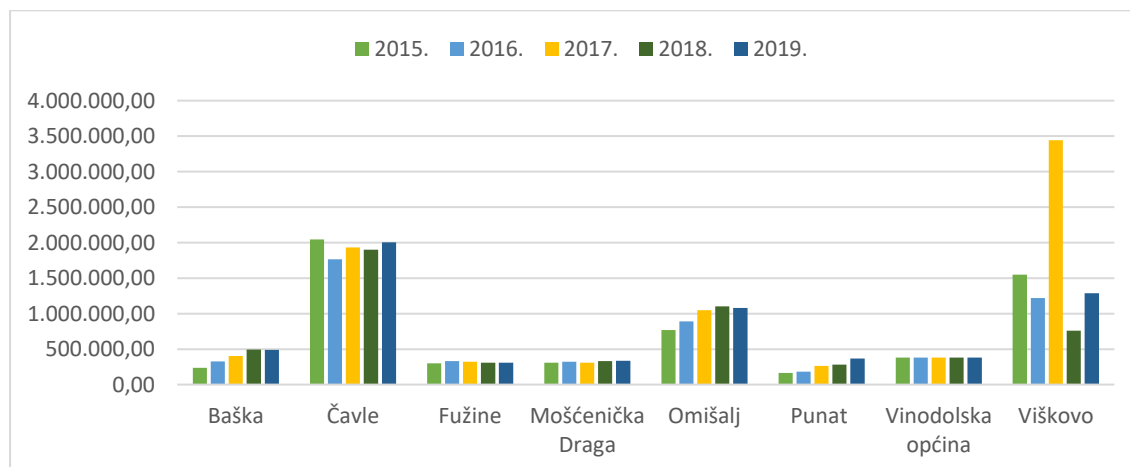
Slika 54. Prosječna godišnja izdvajanja gradova za potrebe u sportu, 2015.-2019.

Izvor: prema podacima iz konsolidiranih proračuna, 2015.-2019., srpanj 2020.

Podaci iz konsolidiranih proračuna o izdvajanjima za sport u općinama PGŽ (koje su sudjelovale u anketi) ukazuju na manje oscilatorna kretanja i uglavnom na blagi porast izdvajanja za potrebe u sportu. Samo je u Viškovu zabilježen nagli rast u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu (2,8 puta više izdvajanja u 2016. godini nego u 2015. godini), a potom nagli pad izdvajanja u 2018. godini (s 3,4 milijuna kuna na 0,76 milijuna kuna).

Slika 55. Iznos proračunskih sredstava za potrebe u sportu, općine u PGŽ, 2015.-2019.

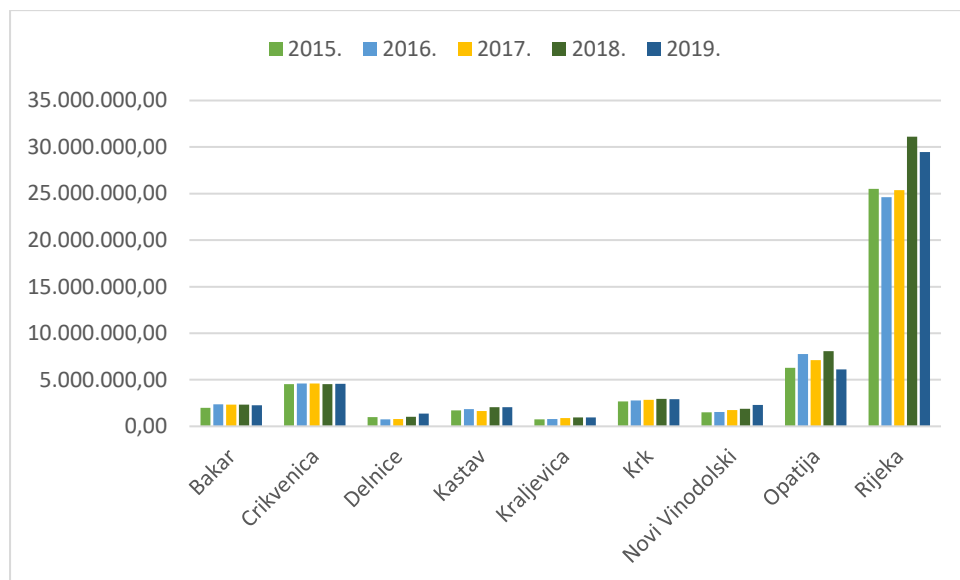

Izvor: anketni upitnik, prema podacima iz konsolidiranih proračuna, 2015.-2019., srpanj 2020.

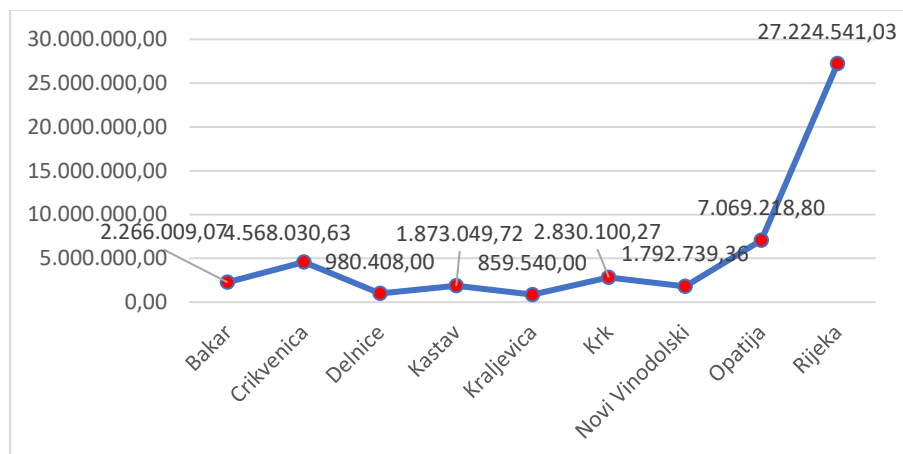
Jedinice lokalne samouprave također izdvajaju godišnja sredstva za rad udruga. Sukladno očekivanju Rijeka prednjači u izdvajanjima s obzirom da se u Rijeci kao županijskom središte nalazi velika koncentracija udruga iz različitih područja djelovanja te provode niz projekata kojima se povećava kvaliteta života kako ciljanih skupina tako i šire populacije na području Grada Rijeke. Na slikama u nastavku prikazana su proračunska izdvajanja gradova (koji su sudjelovali u anketi) za udruge tijekom promatranog razdoblja te prosječna godišnja izdvajanja gradova za rad udruga.

Slika 56. Kretanje proračunskih sredstava gradova za rad udruga, 2015.-2019.

Izvor: anketni upitnik.

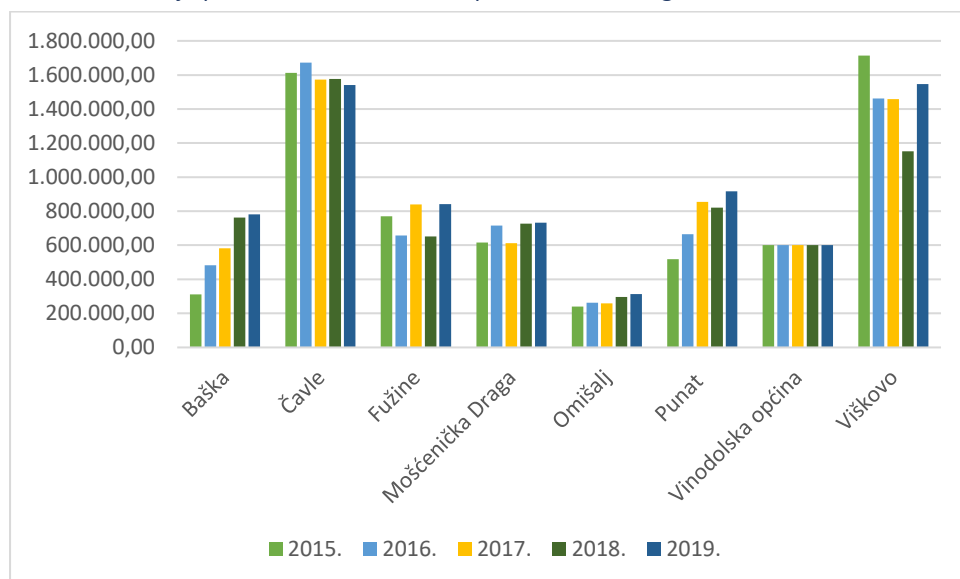
Slika 57. Prosječna godišnja izdvajanja gradova PGŽ za rad udruga, 2015.-2019.

Izvor: anketni upitnik, prema podacima iz konsolidiranih proračuna, 2015.-2019., srpanj 2020.

Kada se promotre podaci o izdvajanjima za udruge na općinskoj razini, može se zaključiti da najviše prikupljenih sredstava za rad udruga potječe od općina Čavle i Viškovo, a slijede ih Punat i Fužine.

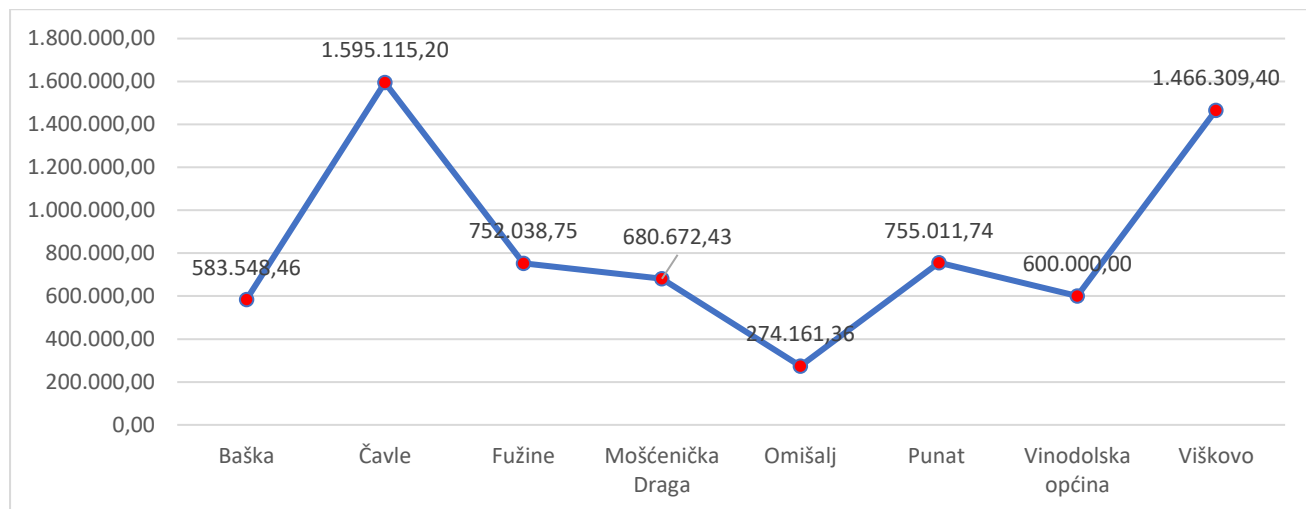
Slika 58. Kretanje proračunskih sredstava općina za rad udruga, 2015.-2019.

Izvor: anketni upitnik, srpanj 2020.

Prosječno godišnje izdvajanje općina za rad udruga u petogodišnjem promatranom razdoblju prikazano je na slici u nastavku. Najviši prosječni godišnji iznos zabilježen je u općini Čavle (1,59 milijuna kuna), dok je najniži zabilježen u Omišlju.

Slika 59. Prosječna godišnja izdvajanja općina za rad udruga

Izvor: anketni upitnik, srpanj 2020.

Provedena anketa dijelom je potvrdila i rezultate ankete provedene 2018. godine (s napomenom da je u ovoj anketi sudjelovalo upola manje JLS) te ukazala na niz problema i potreba s kojima se suočavaju JLS na području PGŽ. Većem dijelu JLS-ova nedostaju kapaciteti za planiranje i provedbu strateških planskih akata, a osobito su slabi kapaciteti za praćenje i vrednovanje razvojnih dokumenata. Regionalna razvojna agencija može doprinijeti smanjenju jaza između zadovoljavajuće kapacitiranih i podkapacitiranih JLS-ova, ciljanim aktivnostima poput edukacije, pravovremenih pružanja informacija o edukativnim aktivnostima od interesa za JLS, koordinativnim sastancima s ciljem usklađivanja izrade strateških planskih akata, savjetodavnom podrškom tijekom izrade strateških planskih akata, redovitom komunikacijom usmjerenom na kontinuiranu razmjenu informacija te prepoznavanje rizika implementacije određenih razvojnih programa i/ili projekata, od važnosti kako za konkretnu JLS tako i za županiju.

Negativne gospodarske trendove prepoznale su sve JLS jasno signalizirajući probleme s kojima se suočava gospodarstvo te su istaknule potrebe čijim bi se zadovoljavanjem određeni dio uočenih problema otklonio. Naglašena je izrazita sezonalnost gospodarstva (osobito turizam i ugostiteljstvo), nedostatak primarnih i sekundarnih gospodarskih grana, neodgovarajuća ekonomska politika, u više navrata kao uzrok raznim problemima navedeni su neriješeni imovinsko pravni odnosi, a također i preveliko administrativno opterećenje privatnog sektora. U istraživanje i razvoj ne ulaže se dovoljno te nije dovoljno sistematiziran pristup istraživanju i razvoju na području PGŽ i u tom su dijelu nužne promjene u što kraćem roku. Kako bi se gospodarska slika počela mijenjati potrebno je učiniti niz koraka poput internacionalizacije poslovanja subjekata koji djeluju na području grada, smanjenja birokratizacije postupaka i rokova za realizaciju investicija, zapošljavanja kompetentne domaće radne snage uz adekvatno vrednovanje rezultata rada. Ubrzanjem digitalizacije doprinijet će se i povećanju produktivnosti, a također je potrebno provoditi projekte koji nose novu vrijednost te doprinose razvoju komplementarnih djelatnosti. Geoprometni položaj, potencijal zaleđa, eko-poljoprivreda i niz drugih prepoznatih prilika potrebno je što prije početi koristiti, kako bi se ojačalo gospodarstvo PGŽ, a time i njezin konkurentski položaj.

4.7. Definiranje razvojnih problema i potreba

Analiza gospodarstva Primorsko-goranske županije pokazala je da je Primorsko-goranska županija jedna od vodećih županija u Republici Hrvatskoj prema ostvarenju razvojno-gospodarskih rezultata i prema nacionalnom značenju gospodarske infrastrukture u djelatnostima prijevoza i skladištenja, prerađivačke industrije, energetike i djelatnostima usmjerenima u Plavi rast. Osim spomenutih djelatnosti, vodeće djelatnosti u županiji su još turizam, trgovina i povezane djelatnosti, građevinarstvo, a postupno se razvija i sektor kulturnih i kreativnih industrija. Poduzetnička aktivnost u županiji je dinamična, povećavaju se broj poduzetnika i ukupni prihodi poduzetnika, istovremeno trećina poduzetnika ostvaruje negativne rezultate poslovanja te se njihov broj povećava relativno brže od broja poduzetnika s ostvarenom dobiti.

Potrebno je istaknuti kako se gospodarstvo županije pokazalo otpornijim na gospodarsku krizu 2008. – 2013. od većine ostalih županija, a to je vidljivo u znatno manje dubokom smanjenju BDP-a te u činjenici da je nezaposlenost u postkriznom razdoblju svedena na razinu jednoznačenkaste stope. Nadalje je među prednostima potrebno istaknuti značajno dinamiziranje proizvodnosti rada u županiji u proteklim godinama, pa je Primorsko-goranska županija izbila na vodeće mjesto među županijama. U redovnim okolnostima daljnji rast proizvodnosti bi bio izvjestan s obzirom na to da je ubrzan i rast

ulaganja u županiji. No, okolnosti vezane uz pandemiju COVID-19 donose izvjesno smanjenje gospodarske aktivnosti barem u sljedeće dvije godine, 2020.-2021.

Komparativna analiza kojom su obuhvaćene Primorsko-goranske županija i regije „Plavog rasta“ u Europskoj uniji, pokazala je da je moguće jače dinamiziranje gospodarskih aktivnosti u županiji. U usporedbi s europskim regijama Plavog rasta, Primorsko-goranska županija iskazuje slabije stope rasta BDP-a po stanovniku, osobito uvažavajući činjenicu da se radi o posttranzicijskoj regiji.

Nedovoljno iskorišten izvor gospodarskoga rasta jest robni izvoz. U prethodnome razdoblju najdinamičniju gospodarsku aktivnost u Hrvatskoj moguće je pratiti u županijama na sjeveru Republike Hrvatske, na temelju industrijalizacije i jačanja robnog izvoza. Strani ulagači su uložili u uspostavljanje proizvodnih kapaciteta u prerađivačkoj industriji te su bili privučeni kvalitetnim okruženjem i povoljnim poslovnim uvjetima na razini jedinica lokalne samouprave. Ova se strategija gospodarskog razvoja pokazala izuzetno učinkovitom zato što su županije svele stope nezaposlenosti na najmanje stope u zemlji. Dinamika jačanja robnog izvoza županija na sjeveru Republike Hrvatske pratila je jačanje prerađivačke industrije, dok Primorsko-goranska županija već ima ostvarene kvalitetne početne uvjete u ovome sektoru.

Proizvodnost gospodarstva moguće je dalje podržati stvaranjem inovativnih proizvoda i usluga, a kako bi se to ostvarilo, potrebno je jačati regionalni inovacijski sustav u koji su tipično uključeni poduzetnici, akademsko-znanstveni sektor i ključne ustanove javnog sektora koje podržavaju inovacije, kao što su poduzetničke potporne institucije. Inovacijski rezultati županije i općenito regije Jadranska Hrvatska znatno su slabiji od rezultata Kontinentalne Hrvatske i to je potrebno promijeniti.

4.7.1. Razvojni problemi

Razvojni problemi PGŽ u odnosu na GOSPODARSTVO

- *Potreba generiranja novih radnih mjesta i podizanja razine zaposlenosti i okretanju industrijama temeljenim na naprednim i zelenim tehnologijama kao rezultat trenda izražene servisizacije prerađivačke industrije;*
- *Negativni trendovi u strukturi gospodarstva onih sektora koji predstavljaju najučinkovitija ulaganja - stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, IKT*
- *U turizmu se nekoliko godina zaredom, u prosjeku, generira relativno niska razina dobiti po zaposlenome;*
- *Slabija dinamika robnog izvoza te robni izvoz nedovoljno iskorišten kao izvor gospodarskog rasta;*
- *Nerealizacija velikih projekata sufinanciranih sredstvima Europske unije, posebno u sektoru energetike;*
- *Iako na razini Republike Hrvatske među najrazvijenijim županijama, osjetan zaostatak među europskim regijama usmjerenima na Plavi rast i nedovoljno dinamična stopa gospodarskog rasta u europskim okvirima;*
- *Izloženost nepovoljnim ekonomskim kretanjima zbog pandemije virusa COVID-19 te izgledno slabljenje gospodarske aktivnosti u najmanje sljedeće dvije godine (2020. – 2021.);*

- *Mogućnost značajnijeg odljeva aktivne radne snage u inozemstvo u razdoblju nakon oporavka od krize uzrokovane pandemijom COVID-19 virusa, kada se očekuje nastavak rasta gospodarske aktivnosti u Europskoj uniji i povećanje potražnje za radnom snagom;*
- *Izgledno smanjenje razine plaća u javnom i privatnom sektoru, a time i razine životnog standarda stanovnika županije barem u 2020./2021 godini.;*
- *Zbog fiskalnih mjera Vlade Republike Hrvatske kojima se utječe na regionalne i lokalne prilike postoji mogućnost smanjenih sredstava za financiranje razvojnih programa;*
- *Nedovoljna pokrivenost tržišta rada tehničkim profilima zanimanja, osobito inženjerima elektrotehnike i informatičarima (STEM);*
- *Nedovoljna ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije;*
- *Slab udio djelatnosti koje su visokointenzivne znanjem i koje sudjeluju u istraživanju i razvoju te podržavaju stvaranje inovacija u drugim djelatnostima, kao informacijsko-komunikacijske tehnologije i djelatnosti stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti te s time povezane prepreke u prijelazu u Digitalnu ekonomiju;*
- *Nedovoljno intenzivna suradnja znanstvenog i gospodarskog sektora u transferu znanja i generiranju inovativnih proizvoda i usluga;*
- *Slaba popunjenost velikoga broja poduzetničkih zona;*
- *Značajne razlike u razvijenosti mikroregija, između gradova i općina te unutar gradova i općina;*
- *Fiskalna snaga lokalne i regionalne zajednice ne odgovara stvarnim potrebama obzirom na visok udio centralizacije, zbog čega iste ne mogu primjereno pokriti svoje razvojne potrebe.*

•

4.7.2. Razvojne potrebe

Razvojne potrebe PGŽ u odnosu na GOSPODARSTVO

a. Konkurentnost

- *Održati vodeću poziciju u proizvodnosti među županijama i dalje je jačati;*
- *Podržati daljnju diverzifikaciju gospodarstva radi smanjenja strukturnih rizika i negativnih učinaka kriznih situacija;*
- *Ojačati izvoznu aktivnost;*
- *Održati i jačati ulaganja u intelektualnu imovinu, opremu i postrojenja, općenito u nove tehnologije; digitalizaciju ekonomije i pametnu specijalizaciju*
- *Poticati napredak Županije u usporedbi sa sličnim regijama Europske unije kao što su regije Plavog i Zelenog rasta (razvojni pomaci, vizije i dr.);*
- *Očuvati regionalnu otpornost na krize i formulirati strategiju upravljanja gospodarskim krizama.*

b. Poduzetništvo

- *Jačati upravljačke kapacitete gospodarskih subjekata za ostvarivanje boljeg pristupa izvorima financiranja (krediti, jamstva, sredstva EU fondova);*
- *Jačati kapacitete gospodarskih subjekata u digitalizaciji poslovanja radi jačanja konkurentnosti;*
- *Razvijati krizne mjere koje će odgovarati potrebama poduzetnika u suradnji s poduzetničkim potpornim institucijama, resornim ministarstvima i financijskim sektorom;*
- *Ojačati položaj obrtnika, podržati proizvodno zanatstvo te proizvodnju hrane.*

c. Ljudski resursi

- *Planirati obrazovanje ljudskih resursa i doškolovanje/prekvalifikaciju u skladu s potrebama gospodarstva i županijske vizije razvoja (osigurati ključne kadrove koji su nosioci inovativnih aktivnosti te su ključni u generiranju veće vrijednosti u gospodarstvu);*
- *Sagledati potrebe za kadrovima koje iskazuju strani ulagači;*
- *Sprječavati socijalnu isključenost nezaposlenih, osobito skupina čija se nezaposlenost povećava i na mikroregijama s većom stopom nezaposlenosti (žene, starije osobe, Gorski Kotar);*
- *Jačati poduzetničke vještine i rad na inovativnim projektima uz mentorsku podršku među srednjoškolcima i studentima, osobito u tehničkim školama i na tehničkim fakultetima;*
- *Jačati učeničku i studentsku praksu u gospodarstvu te formulirati programe, osobito u tehničkim profilima zanimanja.*
- *Postati nacionalni lider u kvaliteti i pohađanju različitih programa cjeloživotnog učenja*

d. Investicije

- *Osigurati preduvjete za intenzivnije prisustvo velikih međunarodnih tvrtki na području Županije*
- *Promovirati i razvijati portfelj ulagačkih projekata na području Županije (uključujući projekte javno-privatnog partnerstva) radi kvalitetnijeg pozicioniranja među potencijalnim ulagačima.*

e. Sektori

- *Definiranje ključni sektora razvoja te značajnije ulaganje u njihovoj transformaciji prema većoj dodanoj vrijednosti uz pomoć analiza ključnih sektora i formuliranja smjernica/mjera;*
- *Intenzivirati aktivnosti za daljnji razvoj turizma prema većoj vrijednosti i cjelogodišnjem poslovanju – razvoj strateških projekata, stvaranje preduvjeta za cjelogodišnje poslovanje turističke djelatnosti (npr. stvaranjem dodatnih sadržaja i dr.), poboljšanje kvalitete turističke ponude (više smještaja visoke kategorizacije, veća kvaliteta izvanpansionske ponude i obiteljskoga smještaja);*
- *Podržati umrežavanje poduzetnika prerađivačke industrije kroz najpogodnije oblike i modele suradnje (npr. klasteri, poduzetnički i inovacijski ekosustavi i sl.) oko brzorastućih poduzeća koji su zasnovani na suvremenoj tehnologiji radi suradnje, međusobnog učenja, inoviranja i/ili zajedničkog nastupa.*

f. Izvoz

- *Razvijati programe usmjerene na jačanje nastupa industrije na inozemnim tržištima samostalno ili u suradnji s nacionalnim institucijama, uključujući radionice o uvjetima na stranim tržištima, europskim certifikatima kvalitete i sl.;*
- *Uključiti se u programe Europske unije kojima se omogućuje jačanje međunarodne konkurentnosti gospodarskih subjekata iz Europske unije;*
- *Poticati razvoj tvrtki, njihovih konkurentnih proizvoda i usluga te njihov plasman na inozemno tržištu.*

g. Poslovna infrastruktura

- *Razvijati poduzetničke zone većih prostornih kapaciteta;*
- *Razvijati sektorski usmjerenu poslovno-tehnološku infrastrukturu u skladu sa suvremenim tehnološkim trendovima i gospodarskom strukturom županije; ubrzati razvoj poduzetničkih potpornih institucija;*
- *Privući strane i domaće ulagače u poduzetničke i slobodne zone;*
- *Prilagođavati poslovnu infrastrukturu potrebama korisnika;*
- *Formulirati strategiju promidžbe poduzetničkih i slobodnih zona.*

h. Inovacije

- *Identificirati prepreke u suradnji javnog sektora, znanosti i gospodarskog sektora na inovacijama te raditi na uklanjanju tih prepreka i na promicanju razvoja projekata transfera znanja i razvoju inovacija (npr. formulirati programe suradnje);*
- *Poticati stvaranje inovativnih start-up tvrtki te njihovu suradnju sa znanstvenim sektorom;*
- *Jačati sektore koji su ključni za brži prijelaz u digitalnu ekonomiju, osobito informacijsko-komunikacijske tehnologije te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti;*
- *Približiti informacije o izvorima financiranja inovacija poduzećima i inovatorima na području županije – na županijskoj, nacionalnoj i europskoj razini (europski inovacijski programi poput Obzora 2020);*
- *Uključiti se u europske mreže inovativnih regija koje surađuju na različitim projektima s mogućnošću kandidiranja za financiranje iz različitih izvora.*

i. Fiskalni i institucionalni kapaciteti Primorsko-goranske županije i jedinica lokalne samouprave

- *Kontinuirano nadograđivati postojeća i stjecati nova znanja potrebna za kvalitetno planiranje i upravljanje u javnoj upravi;*
- *Jačati suradnju među gradovima i općinama, osobito susjednima, radi pravovremenog usklađivanja aktivnosti integriranog planiranja i provedbe razvojne politike te okrupnjavanja manjih sličnih razvojnih projekata;*
- *Smanjivati ovisnost o pomoći s nacionalne razine;*

- *Stvarati kvalitetno poslovno okruženje te unaprjeđivati uvjete poslovanja zainteresiranih gospodarstvenika i poduzetnika kako bi se osnažila baza proračunskih prihoda, a time i stvorile mogućnosti za daljnji razvoj;*
- *Intenzivirati komunikaciju i suradnju između poduzetničkih potpornih institucija i ostalih institucija usmjerenih na razvoj gospodarstva i poduzetništva;*
- *Poticati razvoj poduzetništva i poduzetničkog duha.*

Popis izvora

Arhivalanika (2018.): „Financiranje mikro, malih i srednjih poduzeća: otvorena pitanja“ HUB analize br. 64, https://www.hub.hr/sites/default/files/inline-files/ha64_final.pdf (27.4.2020.)

Bačić, K., N. Cvitan (2018.): „Ulaganja poduzeća u sektoru turizma u Hrvatskoj“, u: Jurčić, Lj. „Ekonomika politika Hrvatske u 2019.“, Hrvatsko društvo ekonomista, 166-184.

Brkanić-Kulenović, M., “Slobodne zone: U potrazi za trećim tržištima“, 6.10.2017, <https://tockanai.hr/biznis/slobodne-zone-5559/> (29.4.2020.)

Centar za inovacije i poduzetništvo d.o.o., <https://cip.par.hr> (30.4.2020.)

CPRR – Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj Primorsko-goranske županije (2020.), www.cpr.hr (29.4.2020.)

DZIV – Državni zavod za intelektualno vlasništvo (2018.): Što je žig ("trademark")?, dostupno na: <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/zigovi/> [26.6.2020.]

DZIV – Državni zavod za intelektualno vlasništvo (2020.): Patent, dostupno na: <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/patenti/> [26.6.2020.]

DZIV – Državni zavod za intelektualno vlasništvo (2020.): Što je industrijski dizajn?, dostupno na: <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/industrijski-dizajn//> [26.6.2020.]

DZS - Državni zavod za statistiku (2010.): “Zaposlenost i plaće u 2009.“, Statističko izvješće 1419, <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/FirstRelease/results.asp?pString=Zaposlenost%20i&pSearchString=%Zaposlenost%20i%> (10.4.2020.)

DZS – Državni zavod za statistiku (2011), *Popis stanovništva*, Zagreb: Državni zavod za statistiku.

DZS - Državni zavod za statistiku, (2018.): “Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018.“, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf. (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, “Bruto domaći proizvod - pregled po županijama“, <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/StatisticsInLine.htm> (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, “Industrija – pregled po županijama“, <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/StatisticsInLine.htm> (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, “Investicije u 2012.“ Priopćenje br. 12.2.1., 29.11.2013., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/12-02-01_01_2013.htm (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Investicije u 2013." Priopćenje br. 12.2.1., 28.11.2014., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/12-02-01_01_2014.htm (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Investicije u 2014." Priopćenje br. 12.2.1., 30.11.2015., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/12-02-01_01_2015.htm (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Investicije u 2015." Priopćenje br. 12.2.1., 04.11.2016., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/12-02-01_01_2016.htm (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Investicije u 2016." Priopćenje br. 12.2.1., 01.12.2017., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/12-02-01_01_2017.htm (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Investicije u 2017." Priopćenje br. 12.2.1., 30.11.2018., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/12-02-01_01_2018.htm (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Investicije u 2018.", Priopćenje br. 12.2.1., 02.12.2019., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/12-02-01_01_2019.htm (10.4.2020.)

DZS – Državni zavod za statistiku, "Inovacije u hrvatskim poduzećima u razdoblju 2014. – 2016.", Priopćenje 8.2.5. (2018.), [online], dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/08-02-05_01_2018.htm [14.5.2020.]

DZS – Državni zavod za statistiku, "Istraživanje i razvoj u 2018.", Priopćenje 8.2.1. (2019.) [online] Zagreb: Državni zavod za statistiku, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/08-02-01_01_2019.htm [19.5.2020.]

DZS – Državni zavod za statistiku, "Istraživanje i razvoj u 2017.", Priopćenje 8.2.1. (2018.), [online] Zagreb: Državni zavod za statistiku, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/08-02-01_01_2018.htm [19.5.2020.]

DZS – Državni zavod za statistiku, "Istraživanje i razvoj u 2016." Priopćenje 8.2.1. (2017.), [online] Zagreb: Državni zavod za statistiku, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/08-02-01_01_2017.htm [19.5.2020.]

DZS – Državni zavod za statistiku, "Istraživanje i razvoj u 2015.", Priopćenje 8.2.1. (2016.) [online] Zagreb: Državni zavod za statistiku, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/08-02-01_01_2016.htm [19.5.2020.]

DZS – Državni zavod za statistiku, "Proračunska izdvajanja za istraživanje i razvoj, 2018. – 2019.", Priopćenje 8.2.2. (2019.): [online], dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/08-02-02_01_2019.htm [18.5.2020.]

DZS - Državni zavod za statistiku, "Robna razmjena s inozemstvom – pregled po županijama", <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/StatisticsInLine.htm> (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Robna razmjena s inozemstvom – pregled po županijama", <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/StatisticsInLine.htm> (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Stanovništvo – pregled po županijama", <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/StatisticsInLine.htm> (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Zaposlenost i plaće – pregled po županijama", <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/StatisticsInLine.htm> (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Zaposlenost i plaće u 2017.", Statističko izvješće 1625, <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/FirstRelease/results.asp?pString=Zaposlenost%20i&pSearchString=%Zaposlenost%20i%> (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, "Zaposlenost i plaće u 2018.", Statističko izvješće 1648, <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/FirstRelease/results.asp?pString=Zaposlenost%20i&pSearchString=%Zaposlenost%20i%> (10.4.2020.)

DZS - Državni zavod za statistiku, 2017., "Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama", Priopćenje br. 11.1.2/2., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/11-01-02_02_2017.htm (15.4.2010.)

DZS - Državni zavod za statistiku, 2018., "Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama", Priopćenje br. 11.1.2/2., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/11-01-02_02_2018.htm (15.4.2010.)

DZS - Državni zavod za statistiku, 2019., "Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama", Priopćenje br. 11.1.2/1, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/11-01-02_01_2019.htm (15.4.2010.)

EIZG - Ekonomski institut Zagreb (2018.): "Analiza gospodarstva s projekcijama i scenarijima gospodarskog razvoja Primorsko-goranske županije do 2030. godine", Zagreb: Ekonomski institut.

Ekonomski institut Zagreb (2018.): „Analiza gospodarstva s projekcijama i scenarijima gospodarskog razvoja Primorsko-goranske županije do 2030. godine“.

Europska komisija (2019.): „Annual report on European SMEs 2018/2019“ [15.5.2020.] <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cadb8188-35b4-11ea-ba6e-01aa75ed71a1/language-en>

Eurostat (2020.): Total GBAORD by NABS 2007 socio-economic objectives [online], dostupno na: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gba_nabsfin07&lang=en [20.5.2020.]

Europska komisija (2019.): „Regional Innovation Scoreboard 2019“ [online], dostupno na: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en [18.5.2020.]

Eurostat, „Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 3 regions [nama_10r_3gdp]“, <https://ec.europa.eu/eurostat/home?> (20.4. 2020.)

FINA - Financijska agencija (2018.): "Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika u 2017. Godini", Zagreb: Financijska agencija, <https://www.fina.hr/documents/52450/130232/Analiza+financijskih+rezultata+poslovanja+poduzet>

[nika+po+zupanjama+u+2017.+godini.pdf/14052190-596f-1937-203a-9b1806c4aa05?t=1573203186429](https://www.rijeka.hr/step-ri-znanstveno-tehnologijski-park-sveucilista-u-rijeci-ugostio-partnere-projekta-interreg-central-europe-synergy/) (10.4.2020.)

Grad Rijeka (2019.): „STEP RI znanstveno-tehnologijski park Sveučilišta u Rijeci ugostio partnere projekta Interreg Central Europe SYNERGY“, <https://www.rijeka.hr/step-ri-znanstveno-tehnologijski-park-sveucilista-u-rijeci-ugostio-partnere-projekta-interreg-central-europe-synergy/> (29.4.2020.)

Grad Rijeka (2020.): „Znanstveno-tehnologijski park“, <https://www.rijeka.hr teme-za-gradane/biznis-i-investicije/znanstveno-tehnoloski-park/> (29.4.2020.)

HGK - Hrvatska gospodarska komora (2018.): “Županije – razvojna raznolikost i gospodarski potencijali”, Zagreb: HGK, <https://www.hgk.hr/hrvatska-gospodarska-komora/zupanije-razvojna-raznolikost-i-gospodarski-potencijali> (11.4.2020..)

HGK - Hrvatska gospodarska komora (2019.): “Tržište rada – pokazatelji po županijama”, <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada5c52f766084a1.pdf> (20.4.2020.)

HGK - Hrvatska gospodarska komora (2019.): “Županije – razvojna raznolikost i gospodarski potencijali”, Zagreb: HGK.

HGK - Hrvatska gospodarska komora (2020.): “Robna razmjena županija s inozemstvom u 2019. godini – privremeni podaci”, <https://hgk.hr/documents/robna-po-zupanjama-za-2019-privremeni-podaci5e7b6e8489722.pdf> (20.4.2020.)

HGK (2017.): „Poduzetničke zone u Primorsko-goranskoj županiji“, <https://hgk.hr/documents/zk-rijeka-katalog-poduzetnicke-zone-pgz-2017-0711175a1ebe17f4050.pdf> (21.4.2020.)

Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Rijeka (2019.): “Gospodarstvo Primorsko-goranske županije u 2018. godini”, <https://www.hgk.hr/documents/03-hgk-zk-rijeka-poslovanje-gospodarstva-pgz-za-2018-strukovna-skupina-za-fin-djel-i-djel-osig-101020195da6f65a69b7a.pdf> (11.4.2020..)

Hrvatska obrtnička komora (2018.): “Obrtništvo u brojkama XII/2017”, Zagreb: HOK, https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2019-06/Obrtništvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2017.pdf (12.4.2020.)

Hrvatska obrtnička komora (2020.): “Obrtništvo u brojkama XII/2019”, Zagreb: HOK, https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2020-03/Obrtništvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2019.pdf (12.4.2020.)

HZZ – Hrvatski zavod za zapošljavanje, <https://statistika.hzz.hr> (travanj, 2020.)

Info BIZ servis (2020.): Baza podataka [online] Zagreb: Financijska agencija, dostupno na: <https://infobiz.fina.hr/Login> [22.5.2020.; 14.6.2020.]

Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije (2013.): Prostorni plan Primorsko-goranske županije, https://zavod.pgz.hr/planovi_i_izvjesca/Prostorni_plan_PGZ (21.4.2020.)

Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima, Mreža znanja d.o.o., Safege d.o.o., Ecorys hrvatska d.o.o. (2015.): „Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.“, https://www.pgz.hr/Zupanijski_ustroj/Upravna_tijela/Upravni_odjel_regionalni_razvoj_infrastruktur_u/Razvojna_strategija (10.4.2020.)

JRPI – Jedinstveni registar poduzetničke infrastrukture, <http://reg.mingo.hr/pi/public/> (29.4.2020.)

Kružić, V., Kovačić, M. i Ivetić, S. za PRIGODA-u (2018.): „Analiza poduzetničkih zona u Primorsko-goranskoj županiji i prijedlog razvoja malih poslovnih zona u razdoblju 2019. – 2021. godine“.

MEKCI - Mediteransko edukacijski komorski centar inovacija d.o.o., <https://mekci.eu> (29.4.2020.)

MGPO – Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta (2019.): „Izvešće o poslovanju slobodnih zona u Republici Hrvatskoj u 2017. godini“, <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-poslovanju-slobodnih-zona-u-republici-hrvatskoj-u-2017-godini-podnositeljica-vlada> (29.4.2020.)

MGPO – Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta (2020.): „Slobodne zone“, <http://investcroatia.gov.hr/poticaji-2/slobodne-zone/> (29.4.2020.)

MGPO – Ministarstvo poduzetništva i obrta (2012.): „Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj“, <https://vlada.gov.hr/pristup-informacijama/programi-strategije-planovi-i-izvjesca/strateski-dokumenti-vlade-rh/ministarstvo-poduzetnistva-i-obrta/17694> (21.4.2020.)

Ministarstvo financija (2020), Izvršenje proračuna 2014.-2018.

Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske – Sudski registar, <https://sudreg.pravosudje.hr/registar/f?p=150:1> (29.4.2020.)

MMF – Međunarodni monetarni fond (2020.): „World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown“, travanj, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020> (20.4.2020.)

MRRFEU - Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, “Indeks razvijenosti”, <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (15.4.2020.)

MRRFEU - Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, “Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti prema novom modelu izračuna na županijskoj razini (razdoblje 2014.-2016.)”, [https://razvoj.gov.hr/UserDocImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/indeks%20razvijenosti//Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelja%20za%20izračun%20indeksa%20razvijenosti_jedinice%20područne%20\(regionalne\)%20samouprave.pdf](https://razvoj.gov.hr/UserDocImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/indeks%20razvijenosti//Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelja%20za%20izračun%20indeksa%20razvijenosti_jedinice%20područne%20(regionalne)%20samouprave.pdf) (15.4.2020.)

Nicoletta Corrocher & Lucia Cusmano (2014.): “The ‘KIBS Engine’ of Regional Innovation Systems: Empirical Evidence from European Regions”, *Regional Studies*, 48:7, 1212-1226, DOI: 10.1080/00343404.2012.731045

Pbiro poslovno savjetovanje (2019.): “Analiza stanja, privlačnosti i sposobnosti gospodarstva Primorsko-goranske županije 2019. godine”, https://www.pbiro.hr/analiza_stanja_gospodarstva_pgz.pdf

PC Vinodol – Poduzetnički centar Vinodol (2020.), <http://pc-vinodol.com> (29.4.2020.)

PINS – Lokalna razvojna agencija PINS (2020.), <https://www.pins-skrad.hr> (29.4.2020.)

PORIN – Riječka razvojna agencija PORIN (2020.), <http://www.porin.hr> (29.4.2020.)

Primorsko-goranska županija (2018.): "Informacija o poslovanju gospodarstva Primorsko-goranske županije u 2018.", https://www2.pgz.hr/pozivi_skupstina/17-21/025/TOCKA12.pdf

REA-KVARNER – Regionalna energetska agencija Kvarner d.o.o. (2020.), <http://www.reakvarner.hr> (29.4.2020.)

RGFI – FINA, <http://rgfi.fina.hr/JavnaObjava-web/prijava.do> (29.4.2020.)

SDP – Središnji državni portal (2019.): „Slobodne zone“, <https://gov.hr/moja-uprava/poslovanje/pokretanje-poslovanja/slobodne-zone/1670> (29.4.2020.)

STARTUP – Poduzetnički inkubator (STARTUP Inkubator Rijeka) (2020.), www.startup.rijeka.hr (29.4.2020.)

Trusteddocks.com, <https://www.trusteddocks.com> (20.4.2020.)

UNIRI – Sveučilište u Rijeci (2020.), <https://uniri.hr/sveuciliste-i-drustvo/sveuciliste-i-gospodarstvo/znanstveno-tehnologijski-park-step-ri/> (29.4.2020.)

www.gsc-pgz.hr

Zakon o slobodnim zonama (NN 44/96, 78/99, 127/00, 95/02, 85/08, 148/13), Pravni portal ingbiro.com, <http://www.ingbiro.com> (20.4.2020.)

Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN, 123/12)

Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 93/13, 114/13, 41/14, 57/18), Pravni portal ingbiro.com, <http://www.ingbiro.com> (20.4.2020.)

ZSuR – Zaklada Sveučilišta u Rijeci (2019.): „Izvešće o radu zaklade Sveučilišta u Rijeci za siječanj – prosinac 2018.“ <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2018/09/Godišnje-izvešće-o-radu-Zaklade-Sveučilišta-u-Rijeci-za-2017.-godinu.pdf> (29.4.2020.)